

გამონათვის თავისუფლება

მორე ტომი

გამონათვის თავისუფლება
საქართველოში

თავისუფლების ინსტიტუტი

თბილისი 2005

ეს გამოცემა თავისუფლების ინსტიტუტმა განახორციელა ამერიკის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) ფინანსური დახმარებით, საერთაშორისო კვლევისა და გაცვლების საბჭოსგან (IREX) მიღებული გრანტის მეშვეობით. მიუხედავად ამისა, მხოლოდ თავისუფლების ინსტიტუტი აგებს პასუხს ამ გამოცემის შინაარსზე. მასში გამოთქმული მოსაზრებები შესაძლოა, არ გამოხატავდეს საერთაშორისო კვლევისა და გაცვლების საბჭოს (IREX), ამერიკის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს წარმომადგენლობის (USAID) ან ამერიკის შეერთებული შტატების ოფიციალურ პოზიციას.

ავტორთა ჯგუფი:

თამარ კინწურაშვილი
ლევან რამიშვილი
ირაკლი კოტეტიშვილი

რედაქტორი:

თამარ კინწურაშვილი

კორექტორი:

ლია ამონაშვილი

დიზაინერი:

ბესიკ დანელია

ISBN 99940-714-2-4
99940-714-4-0

ამბობენ, კარგ იურისტს ორი რამ მოეთხოვება – ლოგიკის უნარი და იმის ცოდნა, თუ სად რომელი კანონი უნდა ეძებო. ამ ორი კომპონენტის აუცილებლობაში წინამდებარე ნაშრომიც დაგარწმუნებთ, რომელიც გამოხატვის თავისუფლების სფეროში საქართველოს ბოლო რვანწლიან გამოცდილებას ასახავს.

გულწრფელად რომ ვთქვათ, სიტყვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული ქართული სასამართლო პრაქტიკა ერთგვარი ტესტია ლოგიკაში, რომლის პასუხების საძებნელად, ალბათ, მიზანშეწონილია პირველ ტომს, ანუ გამოხატვის თავისუფლების მარეგულირებელ საერთაშორისო სტანდარტებს ჩავხედოთ. და არა იმიტომ, რომ ყველაფრის გასაღები სადღაც ჩვენგან შორსაა. უბრალოდ იმიტომ, რომ გამოხატვის თავისუფლება თავისი ბუნებით უნივერსალური უფლებაა, რომელიც გეოგრაფიული საზღვრებით არ იზღუდება და მისი რეგულირება საერთაშორისო სამართალს ექვემდებარება. ადამიანის უფლებათა უნივერსალური დეკლარაციის მე-19 მუხლი ცალსახად განსაზღვრავს, რომ აზრისა და გამოხატვის თავისუფლება მოიცავს ადამიანის „თავისუფლებას, დაუბრკოლებლად მისდევდეს თავის მრწამსს და მოიძიოს და გაავრცელოს ინფორმაცია და იდეები ნებისმიერი საშუალებით, სახელმწიფო საზღვრების მიუხედავად.“

წინამდებარე ნაშრომი თვალნათლივ წარმოაჩენს, რომ სიტყვისა და აზრის გამოხატვის უფლების ერთგვაროვანი გაგება ქართულ სამართლებრივ სივრცეში ჯერ კიდევ დიდ პრობლემად რჩება. მიუხედავად იმისა, რომ ამ სფეროს მარეგულირებელი კანონმდებლობის რეფორმირების შედეგად გამოხატვის თავისუფლება მაღალი საერთაშორისო სტანდარტებითაა დაცული, სასამართლო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ ამ უფლებით სარგებლობაში დაუსაბუთებელ ჩარევას ხშირად იმ მოსამართლეთა მსოფლმხედველობრივი პრობლემა განაპირობებს, რომელთაც უჭირთ ლიბერალური ღირებულებების გათავისება და დღესაც საბჭოთა კოდექსებით ხელმძღვანელობენ.

მეორე ტომის I კარი (კანონმდებლობა და პრაქტიკა) მოიცავს როგორც კომენტარებს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ ახლადმიღებულ კანონზე, ასევე განვილი რვა წლის სასამართლო პრაქტიკის ანალიზს; II კარში (სასამართლო გადაწყვეტილებები) მოცემულია 1996-2004 წლებში ქართული სასამართლოების მიერ სიტყვის თავისუფლებასთან დაკავშირებით განხილული საქმეები; ხოლო III კარი (ინფორმაციის თავისუფლება) ასახავს როგორც ინფორმაციის თავისუფლების ფილოსოფიურ ხედვას, ასევე კომენტარებს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის ინფორმაციის თავისუფლების თავზე.

დასასრულს უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ წინამდებარე ნაშრომში თავმოყრილი საქმეები ჟურნალისტიკის ფაკულტეტის სტუდენტებისთვის მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ სამართლებრივი, არამედ პროფესიული თვალსაზრისითაც. როგორც ქართული, ასევე ამერიკული და ევროპული გამოცდილების გაცნობა ნოყიერ მასალას იძლევა იმის გასაანალიზებლად, თუ რა მოეთხოვება ჟურნალისტს იმისათვის, რომ მისი მხრიდან პროფესიული სტანდარტების უგულებელყოფა სხვათა უფლებების ხელყოფის საფუძველი არ გახდეს.

თამარ კინწურაშვილი

პარი I	
გამოხატვის თავისუფლება – კანონმდებლობა და პრაქტიკა	17
თავი I	
კომენტარები საქართველოს კანონზე	
„სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“	19
<i>ირაკლი კოტეტიშვილი</i>	
შესავალი	19
სიტყვის თავისუფლების დაცვის საკანონმდებლო გარანტიები	21
გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა	38
თავი II	
სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული	
სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი	57
<i>თამარ კინწურაშვილი</i>	
<i>ირაკლი კოტეტიშვილი</i>	
შესავალი	57
1996-1998 წლები	58
1. სისხლისსამართლებრივი დავები	
პოლიტიკური გამოხატვა	60
ნესტან კირთაძისა და კლარა აბრამიას საქმე	60
კლარა შუკვანის საქმე	62
2. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები	
დიფამაცია	65

გლდანის რაიონის ლომისის წმ. გიორგის ეკლესიის მართლმადიდებელი მრევლისა და გაზეთ „გლდანი 2001“-ის საქმე	65
გიორგი დოლიძისა და გაზეთ „7 დღის“ საქმე	66
1999 წელი	67
1. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები	
პოლიტიკური გამოსატყაობა	68
ნუგზარ ბირკაიასა და მიხეილ სააკაშვილის საქმე	68
დიზამაცია	70
ბორის ივანიშვილის, ნანა და დიმიტრი ცინცაძეების, გაზეთ „სახალხო სიტყვისა“ და კობა კაპანაძის საქმე	70
ბელა შალვაშვილის, გაზეთ „ქართული მახვილისა“ და ჯემალ დაველიანიძის საქმე	70
2000 წელი	72
1. სისხლისსამართლებრივი დავები	
დიზამაცია	74
ლავრენტი ნაჭყებუასა კლარა აბრამიას საქმე	74
2. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები	
პოლიტიკური გამოსატყაობა	76
უშანგი დონჯაშვილის, მედეა მეზერიშვილისა და საინფორმაციო ანალიტიკური ბიურო „გეას“ საქმე	76
დიზამაცია	78
ქეთევან წამებულის საზოგადოების თავმჯდომარისა და კოტე მახარაძის საქმე	78
სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს მცენარეთა დაცვის სამსახურისა და გელა ლლილვაშვილის საქმე	80
მარი ციყელაშვილის, გაზეთ „ალიას“ და დავით ონოფრიშვილის საქმე	81
გაზეთების „აჭარა P.S.“-ი და „ქობულეთი“, ნატო ქათამაძისა და ქობულეთის გამგეობის საქმე	82
სიმონ ნოზაძის, გაზეთ „მერიდიანისა“ და ილნარ გორელიშვილის საქმე	84
ა. დ.-ს, გაზეთების „კრიმინალი“, „7 დღე“, „ახალი თაობა“ და ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის საქმე	85
დავით გურგენიძის, გაზეთ „ახალი თაობისა“ და გ. ბალაძის საქმე	86
პირადი ცხოვრების ხელშეშეკობა	88
ნ. ბ.-სა და ვ. ბ.-ს საქმე	88

2001 წელი	90
-----------------	----

1. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

დიზამაცია	93
ბასილ მკალავიშვილისა და გაზეთ „რეზონანსის“ საქმე	93
თამაზ წიფჩივაძის, საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და „რუსთავი 2“-ის საქმე	96
ტელეკომპანია „რიონისა“ და ტელეკომპანია „ქუთაისის“ საქმე	99
მანანა არჩვაძე-გამსახურდიას, გაზეთ „შანსი+“-ის, ბონდო ქურდაძისა და გოგიტა მელიქიძის საქმე	100
რომან კვაჭაძის, გაზეთ „ლანჩხუთი Plus“-ისა და ქეთევან და ზაზა ნაკაშიძეების საქმე	101
დემოკრატიული აღორძინების კავშირის ქუთაისის საქალაქო ორგანიზაციისა და თემურ შაშიაშვილის საქმე	102
პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა	103
გ.ხ.-სა და ტელეკომპანია „რუსთავი-2“-ის საქმე	103
კომერციული გამოხატვა	105
„საქართველოს ავიახაზებისა“ და „აირზენა-საქართველოს ავიახაზების“ საქმე	105

2002 წელი	107
-----------------	-----

1. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

პოლიტიკური გამოხატვა	109
ივანე ჩხარტიშვილისა და ლევან ბერძენიშვილის საქმე	109
დიზამაცია	112
ოთარ კვანტრიშვილის ხსოვნის ფონდისა და „დილის გაზეთის“ საქმე	112
მოგელი ტყებუჩავას, გაზეთ „ფოთისა“ და ხათუნა ცომაიას საქმე	113
კახა თარგამაძის, ავთანდილ ჩხაიძის, ვასილ დავითაიას, ზაქარია ვარაზიშვილის, ნიკოლოზ ივანიშვილის, ზურაბ უროტაძის, რევაზ მაჭავარიანის, გაზეთ „რეზონანსისა“ და ელისო ჩაფიძის საქმე	115
გ. ჭუმბურიძისა და გ. დიდბარიძის საქმე	116
მამუკა ნოზაძისა და რეზო კლდიაშვილის საქმე	117
პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა	119
ჯემალ ენჯიბაძის, გაზეთ „კრიმინალისა“ და ეკა ჩადუნელის საქმე	119
კომერციული გამოხატვა	122
„ბარაკონის“ დირექტორის იური ბოჭორიშვილის, გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკისა“ და „ახალი თაობის“ საქმე	122
გოგი თოფაძისა და „ბი-ჯი-აის“ საქმე	123

2003 წელი	126
-----------------	-----

1. სისხლისსამართლებრივი დავები

აოლიტიკური გამოსატყა 128	128
გურამ შარაძისა და ლევან რამიშვილის საქმე	128

2. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

აოლიტიკური გამოსატყა	132
ჯუდი უჩიძის, ცეზარ ბუბულაშვილისა და დავით სახვაძის საქმე	132
გივი ჯიქიას, ნანა დევდარიანის, თამაზ ნადარეიშვილისა და ჯონდი ბალათურისა საქმეები	133
დიფამაცია	137
აჭარის სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს, ა. გადახაბაძის, პრეს-კლუბ ბათუმისა და გაზეთ „ახალი ვერსიის“ საქმე	137
ვალერი ასათიანის, ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და ირაკლი კერესელიძის საქმე	139
გიორგი გეთიაშვილისა და ეთერ კვეზერელის საქმე	142
ონისე უგრეხელიძის, გაზეთ „P.S.“-ისა და თინათინ დვალისა საქმე	143
პაატა შავაძის, ტარიელ ქათამაძისა და „აჭარა P.S.“-ის საქმე	145
გივი ლომინაძის, გაზეთ „მერიდიანისა“ და ი. გორელიშვილის საქმე	148
აჭარის ა/რ ჯანდაცვის სამინისტროს, ვეტერინარიის დეპარტამენტის, გაზეთ „ბათუმელებისა“ და ემზარ დიასამიძის საქმე	151
მერაბ ტყეშელაშვილისა და გაზეთ „ჯორჯიან თაიმსის“ საქმე	154
პირადი ცხოვრების სელექციონირება	155
ს.წ.-ისა და გაზეთ „ალიას“ საქმე	155

2004 წელი	159
-----------------	-----

1. სისხლისსამართლებრივი დავები

დიფამაცია	163
მამუკა ნოზაძისა და საბა წინიკაშვილის საქმე	163

2. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

დიფამაცია	162
ა. ჩხაიძის, ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და ალ. მაღლაფერიძის საქმე	164
თემურ შაშიაშვილის, დავით კუპრეიშვილისა და გაზეთ „ახალი ვერსიის“ საქმე	169
ვახტანგ ხმაღალის, გაზეთ „ჯორჯიან თაიმსისა“ და შურნალისტ ეკა სეხნიაშვილის საქმე	172
ქიტყა გურგენაშვილის, მერაბ გურგენაშვილისა და „თრიალეთის“ საქმე	174

ბ. ჟვანიასა და „თავისუფალი გაზეთის“ საქმე	175
პირადი ცხოვრების ხელშეშახლობა	179
შ. შ.-ის, გაზეთ „კვირის პალიტრისა“ და ჟურნალისტ მეგი ცანავას საქმე	179
მამუკა ნოზაძისა და გაზეთ „თრიალეთის“ საქმე	182
დოდო ჩოხელის, „დუშეთის საზოგადოების ინტელიგენციისა“ და „ახალი ვერსიის“ საქმე	184
კომერციული გამოსატვა	185
ნუგზარ მალულარისა, „ბესანა და გიორგის“ და გურამ ხიმშიაშვილის საქმე	185
3. ადმინისტრაციული დავები	
პოლიტიკური გამოსატვა	187
ანტიმონოპოლიური სამსახურისა და ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის საქმე	187
4. საკონსტიტუციო დავები	
ა. გოგიჩაიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ	189

პარი II

გამოსატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული

სასამართლო გადაწყვეტილებები	195
--	------------

1996 წელი

ნესტან კირთაძე კლარა აბრამიას წინააღმდეგ	197
--	-----

1998 წელი

პროკურატურა კლარა შუკვანის წინააღმდეგ	203
გლდანის რაიონის ლომისის წმ. გიორგის ეკლესიის მართლმადიდებელი მრევლი „გლდანი 2001“-ის წინააღმდეგ	204
გიორგი დოლიძე „7 დღის“ წინააღმდეგ	209

1999 წელი

კონსტანტინე კემულარია „რეზონანსის“ წინააღმდეგ	212
ბორის ივანიშვილი, ნანა და დიმიტრი ცინცაძეები „სახალხო სიტყვისა“ და კობა კაპანაძის წინააღმდეგ	214
ბელა შალვაშვილი „ქართული მახვილისა“ და ჯემალ დავლიანიძის წინააღმდეგ	216
ნუგზარ ბირკია მიხეილ სააკაშვილის წინააღმდეგ	217
საქართველოს კონსერვატიულ-მონარქისტული პარტია „რეზონანსის“, „პრაიმ-ნიუსისა“ და „გეას“ წინააღმდეგ	219

2000 წელი

აკაკი ჩხაიძე თეა რუსიტაშვილის წინააღმდეგ	221
--	-----

ლია გოგობერაშვილი ლევან ბერძენიშვილის წინააღმდეგ	222
ნ. იოსელიანი „ახალციხის“ წინააღმდეგ	224
ქეთევან წამებულის საზოგადოების თავმჯდომარე კოტე მახარაძის წინააღმდეგ	225
სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს მცენარეთა დაცვის სამსახური გელა ლლივაშვილის წინააღმდეგ	228
მარი ციყელაშვილი და „ალია“ დავით ონოფრიშვილის წინააღმდეგ	230
ნ. ბ. ვ. ბ-ს წინააღმდეგ	232
გოგი დოლიძე გიგა ლორთქიფანიძის წინააღმდეგ	233
უშანგი დონჯაშვილი მედეა მეზვრიშვილისა და „გეას“ წინააღმდეგ	236
საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს იმერეთის რეგიონალური სამმართველოს უფროსი მონადირეთა და მეთევზეთა კლუბის პრეზიდენტების წინააღმდეგ	241
„აჭარა P.S.“-ი „ქობულეთის“, ნატო ქათამაძისა და ქობულეთის გამგეობის წინააღმდეგ	243
ივანე ყაჭიაური „ალიასა“ და დარეჯან სულაშვილის წინააღმდეგ	248
სიმონ ნოზაძე „მერიდიანისა“ და ილნარ გორელიშვილის წინააღმდეგ	249
„ინტერვალის“ პრეზიდენტი ვასილ მძევაშვილი „7 დღისა“ და რატი ახალაძის წინააღმდეგ	251
ა. დ. „კრიმინალის“, „7 დღის“, „ახალი თაობისა“ და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ	252
საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის დაცვის სახელმწიფო დეპარტამენტი თენგიზ კიტოვანისა და „დილის გაზეთის“ წინააღმდეგ	254
ემზარ ჩაჩხიანი „პრაიმ-ნიუსის“ წინააღმდეგ	255
დავით გურგენიძე „ახალი თაობის“ და გულიკო ბალაძის წინააღმდეგ	257
ლავრენტი ნაჭყებია კლარა აბრამიას წინააღმდეგ	258
გიორგი დანელია და ვახტანგ კოპალიანი „ალიასა“ და დარეჯან სულაშვილის წინააღმდეგ	262

2001 წელი

ქუთაისის მერიის ქალაქ-მუზეუმის მუნიციპალიტეტი და გია გრძელიძე შოთა ღირდალაძისა და „რეზიუმეს“ წინააღმდეგ	264
მანანა ხომერიკი „ასავალ-დასავალის“, ელგა ფოლადიშვილისა და რევაზ კვერენჩილაძის წინააღმდეგ	266
საია გურამ მამულიას წინააღმდეგ	267
მახმუდ მამულაძე „აჭარა P.S.“-ისა და ნატო მახარაძის წინააღმდეგ	269
კახა ცაბაძე ნუნუ გაბუნისა წინააღმდეგ	271
გ. ხ. „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ	273
ვლადიმერ კერესელიძე ნოდარ ჯაიანის წინააღმდეგ	274
კორნელი სალია და ირაკლი კოპაძე გურამ არაბულისა და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ	277
ცოტნე გველესიანი დავით ლიკლიკაძისა და „რიონის“ წინააღმდეგ	279

მეველედ ეგრისაშვილი მაყვალა ბერიანიძის წინააღმდეგ	281
მაია გიორგაძე ლევან ვეფხვაძის, გაზეთ „ალიასა“ და ნანა ვასაძის წინააღმდეგ	285
ნ.ნ დეპუტატ მ.მ-სა და ნ.ს-ს წინააღმდეგ	286
ბასილ მკალავიშვილი „რეზონანსის“ წინააღმდეგ	288
თამაზ წიწნავაძე და საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირი აკაკი გოგიჩაიშვილისა და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ	291
გიორგი ჯიშკარიანი ფრიდონ კერვალიშვილის წინააღმდეგ	295
ქუთაისის შს სამმართველოს საგზაო პოლიციის განყოფილების უფროსი დავით ძიმისტარაშვილი „რეზიუმეს“ წინააღმდეგ	297
ლაშა შანიძე ავთანდილ შანიძის წინააღმდეგ	298
„რიონი“ „ქუთაისის“ წინააღმდეგ	299
გიორგი ბოგიშვილი გივი გამყრელიძის წინააღმდეგ	301
გიორგი ჯიშკარიანი ბადრი კაპეტივაძის, დავით ლიკლიკაძისა და ელისო კილაძის წინააღმდეგ	302
ზაირა ფაცურია „მართალი გაზეთის“, „საქართველოს რესპუბლიკის“, თამარ ბერძენიშვილისა და დავით ქაქუთიას წინააღმდეგ	304
კონსტანტინე ნურალოვი „ანარეკლის“ წინააღმდეგ	308
მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ასოციაცია „პური არსობისას“ წინააღმდეგ	308
მანანა არჩვაძე-გამსახურდია „შანსი +“-ის, ბონდო ქურდაძისა და გოგიტა მელიქიძის წინააღმდეგ	311
ლ. კ. თ. კ.-ისა და მ. კ.-ის წინააღმდეგ	316
თბილისის შს მთავარი სამმართველო ია დანელიას წინააღმდეგ	317
რომან კვაჭაძე „ლანჩხუთი Plus“-ის, ქეთევან და ზაზა ნაკაშიძეების წინააღმდეგ	319
ვალერიან ბერიკაშვილი ქუთაისის საკრებულოს და ქუთაისის მერიის წინააღმდეგ	321
დემოკრატიული აღორძინების კავშირის ქუთაისის საქალაქო ორგანიზაცია თემურ შამიაშვილის წინააღმდეგ	323
„საქართველოს ავიახაზები“ „აირზენა-საქართველოს ავიახაზების“ წინააღმდეგ	325

2002 წელი

თემურ ხევსურიანი სოზარ სუბელიანის წინააღმდეგ	328
„ბარაკონის“ დირექტორი იური ბოჭორიშვილი „საქართველოს რესპუბლიკის“ წინააღმდეგ	329
გოგი თოფაძე „ბი-ჯი-აის“ წინააღმდეგ	331
გიორგი დოლიძე „ახალი 7 დღისა“ და ბესო სოლომონაშვილის წინააღმდეგ	335
ოთარ კვანტრიშვილის ხსოვნის ფონდი „დილის გაზეთის“ წინააღმდეგ	337
„ბარაკონის“ დირექტორი იური ბოჭორიშვილი „ახალი თაობის“ წინააღმდეგ	339
„ინვალიდთა და ვეტერანთა წმინდა თამარ მეფის ორდენი“ და კ. და ვ.ჯ-ები „ინვალიდთა კავშირის“ წინააღმდეგ	340
ჯემალ ენჯიბაძე „კრიმინალისა“ და ეკა ჩადუნელის წინააღმდეგ	344

ფადი ასლი „საქართველოს თამბაქოს წარმოების“, „სამგორი XXI“-ის, რატი ახალაძისა და „კვირის პალიტრის“ წინააღმდეგ	347
მერაბ დოლიძე და გელა ლუნწიძე რუსთავის მერის, ლაშა მინდელის წინააღმდეგ	348
„სოციალიზმის საგანმანათლებლო რეფორმების ცენტრი“ „კვირის პალიტრის“ წინააღმდეგ	349
მოგელი ტყეშუჩავა „ფოთისა“ და ხათუნა ცომაიას წინააღმდეგ	351
ზელიმხან გიორგაძე „ქუთაისის“ წინააღმდეგ	354
ჯემალ ენჯიბაძე „პრაიმ-ნიუსის“ წინააღმდეგ	355
კარლო კალაძე „ალიას“ კორესპონდენტის ჯილდა დათუაშვილის წინააღმდეგ	356
ი. ორჯონიძე ნ. ხოფერიასა და ქ. ქურდოვანიძის წინააღმდეგ	358
გოგი ბიჭაშვილი ქეთი ხატიაშვილის და „ალიას“ წინააღმდეგ	360
ივანე ჩხარტიშვილი ლევან ბერძენიშვილის წინააღმდეგ	361
ალექსანდრე კუჭუხიძე მინდია სალუქვაძის, ივანე კილურაძის, გიორგი ხარაძისა და ედუარდ კოდუას წინააღმდეგ	366
აკაკი ახალკაცი „ბაზარი საბურთალო 2000“-ის, „იბერია თაიმსისა“ და „ასავალ-დასავალის“ წინააღმდეგ	369
კახა თარგამაძე, ავთანდილ ჩხაიძე, ვასილ დავითაია, ზაქარია ვარაზიშვილი, ნიკოლოზ ივანიშვილი, ზურაბ უროტაძე, რევაზ მაჭავარიანი „რეზონანსისა“ და ელისო ჩაფიძის წინააღმდეგ	371
გურამ ჭუმბურიძე „დილის გაზეთის“ წინააღმდეგ	376
გ. ჭუმბურიძე გ. დიდბარძის წინააღმდეგ	379
მერი ჯავახიშვილი „რეგიონის ტრიბუნის“ წინააღმდეგ	381
ინგა აბაშიძე ჯანსუღ ცივადისა და თემურ თხილაიშვილის წინააღმდეგ	382
ნუგზარ ერაგია „ქუთაისის“ წინააღმდეგ	383
გრეგორ გუროვი გურამ შარაძის წინააღმდეგ	384
ალექსანდრე არაბული ირაკლი მაჭარაშვილის და „კვირის პალიტრის“ წინააღმდეგ	386
მამუკა ნოზაძე რეზო კლდიაშვილის წინააღმდეგ	387
როლანდ ნიკოლაიშვილი გივი თარგამაძის, „ახალი თაობის“, „დილის გაზეთისა“ და „რეზონანსის“ წინააღმდეგ	392
ემზარ თურმანიძე „აჭარა P.S.“-ის წინააღმდეგ	393
2003 წელი	
ჯემალ ჯიქურაული „ექოს“, ვანო პავლიაშვილისა და ია დანელიას წინააღმდეგ	395
ჯუდი უჩიძე და ცეზარ ბუბულაშვილი დავით სახვაძის წინააღმდეგ	397
აჭარის სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტრო ავთანდილ გადახაბაძის, „პრეს-კლუბ ბათუმისა“ და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ	401
ს. ნ. „ალიას“ წინააღმდეგ	403

ვალერი ასათიანი „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილის და ირაკლი კერესელიძის წინააღმდეგ	406
გიორგი გეთიაშვილი ეთერ კვეზერელის წინააღმდეგ	417
ფოთის საკრებულოს თავმჯდომარე „ფოთის“, ხათუნა ცომაიასა და ანა ჯახიას წინააღმდეგ	419
გურამ შარაძე ლევან რამიშვილის წინააღმდეგ	420
თ. გ.-ი. ლ. და ნ. ა.-ების წინააღმდეგ	428
„აზოტის“ გენერალური დირექტორი გიორგი გოგოლაძე მურმან არჯევანიძის წინააღმდეგ	431
მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ასოციაცია „ალიას“ წინააღმდეგ	432
ზაურ სამხარაძე შრომისა და სოციალური დაცვის იმერეთის რეგიონის დეპარტამენტის დირექტორის გიორგი კუხიანიძისა და „ალიას“ წინააღმდეგ	435
ონისე უგრეხელიძე „P.S.“-ისა და თინათინ დვალიშვილის წინააღმდეგ	438
პაატა შავაძე ტარიელ ქათამაძისა და „აჭარა P.S.“-ის წინააღმდეგ	440
თამაზ ნადარეიშვილი ჯონდი ბალათურისა წინააღმდეგ	445
გივი ჯიქია ნანა დევდარიანის წინააღმდეგ	450
„მერანი“ „ექოსა“ და რამინ ყურაშვილის წინააღმდეგ	456
გივი ლომინაძე „მერიდიანისა“ და ილნარ გორელიშვილის წინააღმდეგ	459
რ. მინაშვილი ნ. ცომაიას, მ. ჯორბენაძისა და ლ. ზაქარიაძის წინააღმდეგ	464
ზურაბ ყვავაძე „ინეტრ-პრესისა“ და „ახალი თაობის“ წინააღმდეგ	467
აჭარის ა/რ ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრო და ვეტერინარიის დეპარტამენტი „ბათუმელებისა“ და ემზარ დიასამიძის წინააღმდეგ	469
„აგროტექნიკი“ და ფადი ასლი ეკა ქადაგიშვილის, რამაზ კორთხონჯიას, მარი ჭიჭინაძის, „ტრიბუნისა“ და „ჯორჯიან თაიმის“ წინააღმდეგ	472
აკაკი ჩხაიძე გოჩა ცქიტიშვილის წინააღმდეგ	474
აკაკი ჩხაიძე „თავისუფალი გაზეთისა“ და ჟურნალისტ გია მგელაძის წინააღმდეგ	475
ევგენი ჯულაშვილი გრიშა ონიანის წინააღმდეგ	477
ვ. კვარაცხელია ნ. გიორგაძე-სირაძისა და ე. მთიულიშვილის წინააღმდეგ	479
მერაბ ტყეშელაშვილი „ჯორჯიან თაიმისა“ და ნათია ომაძის წინააღმდეგ	480

2004 წელი

მ. ბუაჩიძე ლ. ლომსაძის წინააღმდეგ	483
კ. გ. და მ. რაისიანები ე. ხოდიკიანისა და ა.ამბარცუმიაძის წინააღმდეგ	485
აკაკი ჩხაიძე „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და ალექსანდრე მაღლაფერიძის წინააღმდეგ	486
თემურ შაშიაშვილი დავით კუპრეიშვილისა და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ	495
ი. გიორგაძე „ნუგზარის“ წინააღმდეგ	499
შ. შ. „კვირის პალიტრისა“ და მეგი ცანავას წინააღმდეგ	502
საქართველოს სახელმწიფო ანტიმონოპოლიური სამსახური „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ	507

ავთანდილ წულუკიანი „ახალი თაობისა“ და შორენა კონონაშვილის წინააღმდეგ.....	510
ვახტანგ ხმალაძე „ჯორჯიან თაიმსისა“ და ეკა სეხნიაშვილის წინააღმდეგ	512
თამაზ ბუაძე „კვირის პალიტრის“ წინააღმდეგ	517
ქიტესა გურგენაშვილი მერაბ გურგენაშვილისა და „თრიალეთის“ წინააღმდეგ	519
ნუგზარ მალულარია და „ბესანა და გიორგი“ გურამ ხიმშიაშვილის წინააღმდეგ	521
ზურაბ ჟვანია „თავისუფალი გაზეთისა“ და ირმა მესხიას წინააღმდეგ	524
მამუკა ნოზაძე საბა წინიკაშვილის წინააღმდეგ	529
მამუკა ნოზაძე „თრიალეთის“ წინააღმდეგ	531
მამუკა ნოზაძე „თრიალეთისა“ და საბა წინიკაშვილის წინააღმდეგ	536
დოდო ჩოხელი „დუშეთის საზოგადოების ინტელიგენციის“ და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ	537

პარი III

ინფორმაციის თავისუფლება 541

ლევან რამიშვილი

ინფორმაციის თავისუფლება – ფუძემდებლური პრინციპები

543

კომენტარები ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის

ინფორმაციის თავისუფლების თავზე

558

გამოხატვის თავისუფლება -
კანონმდებლობა და
პრაქტიკა

კარი I

თავი I

კონვენციური საქართველოს კანონზე „სიცივისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“

შესავალი

2004 წლის 24 ივნისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი *სიცივისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ*, რითაც რადიკალურად შეიცვალა ის საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც ქვეყანაში სიცივისა და გამოხატვის თავისუფლების რეჟიმს აწესრიგებდა. მიუხედავად იმისა, რომ 1995 წელს ქვეყნის კონსტიტუციის მიღებამ და საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების რატიფიცირებამ საფუძველი ჩაუყარა საქართველოში თანამედროვე ლიბერალურ ფასეულობებზე დაფუძნებულ კანონმდებლობას, ქვეყანაში დამკვიდრებულმა არაჯანსაღმა სასამართლო პრაქტიკამ დღის წესრიგში დააყენა კანონმდებლობაში არსებული წინააღმდეგობების დახვეწისა და სამართლებრივი ნორმების დეტალიზირების საკითხი.

შესაძლებელია ითქვას, რომ ახალმა კანონმა, რომელიც სიცივისა და გამოხატვის თავისუფლების ერთგვარ კონსტიტუციას წარმოადგენს და რომელიც თავისუფლების ინსტიტუტის მიერ არის ინიცირებული¹, მნიშვნელოვანი კორექტირება შეიტანა არსებულ სამართლებრივ სივრცეში და გამოასწორა ის ხარვეზები, რომელიც ქართულ კანონმდებლობაში აქამდე უხვად მოიპოვებოდა და ისედაც წინააღმდეგობრივ სასამართლო პრაქტიკაზე არასახარბიელოდ აისახებოდა.

პირველი და შეიძლება ითქვას, ყველაზე სახარბიელო ცვლილება, რომელიც ახალმა კანონმა შემოიტანა, არის *დიფამაციის² დეკრიმინალიზაცია*, რაც იმას ნიშნავს, რომ საქართველო იმ ერთეულ ქვეყანათა (აშშ, უკრაინა, ბოსნია-ჰერცეგოვინა და ხორვატია) რიცხვშია, სადაც ცილისწამება სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დასჯადი დანაშაული არ არის.

¹ კანონპროექტი 1999 წელს პირველი მოსმენით მიიღო საქართველოს პარლამენტმა, მისი საბოლოოდ მიღება მხოლოდ 5 წლის შემდეგ, 2004 წელს გახდა შესაძლებელი.

² პირისთვის განზრახ დანაშაულის დაბრალება.

სიტყვის და გამოხატვის თავისუფლების მნიშვნელოვან გარანტიას ქმნის კანონის ის ნორმაც, რომლის თანახმად, მტკიცების ტვირთი შებრუნებულია. თუ ადრე მოქმედი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მიხედვით, მოპასუხე იყო ვალდებული, ემტკიცებინა გავრცელებული ცნობების სინამდვილე, ახალი კანონის თანახმად, ეს წესი შებრუნებულია და ახლა მოსარჩლეა ვალდებული, ამტკიცოს მის მიმართ გავრცელებული ცნობების სინამდვილესთან შესაბამისობა. აღსანიშნავია, რომ მსგავსი საკანონმდებლო ნორმები ძირითადად დასავლურ, განსაკუთრებით კი აშშ-ს სამართლებრივ სისტემაშია დამკვიდრებული.

მტკიცების ტვირთის შებრუნების გარდა, ახალ კანონს შემოაქვს საჯარო პირის ცნება, ერთმანეთისგან მიჯნავს ფაქტებსა და აზრებს, ამჭიდროებს ხანდაზმულობის ვადებს, ქმნის პოლიტიკური დებატების გარანტიებს, რაც დემოკრატიულ ქვეყნებში პლურალიზმის წამახალისებელ ფაქტორად ითვლება, შემოაქვს მამხილებლის ინსტიტუტი... და ჯამში, აწესებს გამოხატვის თავისუფლების ისეთ მაღალ სტანდარტებს, რომლებიც მნიშვნელოვნად უახლოვდება ევროპულ და ამერიკულ სამართალში (დიფამაციის დეკრიმინალიზაციისა და აზრის აბსოლუტური თავისუფლების თვალსაზრისით) დამკვიდრებულ ნორმებს.

ნოვაციებს, რომელიც შემოაქვს კანონს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ, დეტალურად ჩვენ ქვემოთ განვიხილავთ, მანამდე კი უნდა აღინიშნოს, რომ მას აქვს უპირატესი ძალა სხვა მიმდინარე კანონებთან მიმართებაში, რადგან წარმოადგენს უფრო გვიან მიღებულ კანონს. ამავე დროს კანონთა კოლიზიის შემთხვევაში, მხედველობაშია მისაღები კოლიზიის გადაწყვეტის საქართველოში მოქმედი წესი. ამ წესის მიხედვით, სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონს გააჩნია უპირატესი იურიდიული ძალა სხვა მიმდინარე კანონებთან მიმართებით, რასაც ორი მიზეზი აქვს: პირველი – იგი უფრო გვიანაა მიღებული და მეორეც – წარმოადგენს სპეციალურ კანონს. ამდენად, თუ 2004 წლის 24 ივნისამდე მიღებული რომელიმე მიმდინარე კანონი ეწინააღმდეგება კანონს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ, უპირატესობა ამ უკანასკნელს ენიჭება.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ბევრი ნორმა, რომელიც ახალ კანონს შემოაქვს ევროსასამართლოს სამართლიდან მომდინარეობს და საქართველოსთვის, როგორც ევროსაბჭოს წევრი ქვეყნისათვის, პრეცედენტული ძალა ისედაც აქვს. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ შიდასაკანონმდებლო აქტებთან მიმართებით საქართველოსთვის უპირატესი იურიდიული ძალა ევროპის ადამიანის უფლებათა სასა-

მართლოს გადანყვეტილებებს აქვს; რადგანაც სამართლებრივი აქტების იერარქიაში ევროკონვენცია მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციისა და კონსტიტუციური შეთანხმების შემდეგ მოდის; ხოლო ევროსასამართლო ერთადერთი ორგანოა, რომელსაც ევროკონვენციის ტექსტის ოფიციალური განმარტების ფუნქცია აკისრია. ახალ კანონში სპეციალური ჩანაწერი – „ამ კანონის განმარტება უნდა მოხდეს ევროსასამართლოს პრეცედენტული სამართლის შესაბამისად“³ – კიდევაც რომ არ გაკეთებულიყო, საქართველო მაინც იქნებოდა შებოჭილი ევროკონვენციითა და შესაბამისად, ევროსასამართლოს გადანყვეტილებებით. კანონში სპეციალური ჩანაწერის გაკეთება ისევ და ისევ არსებულმა პრაქტიკამ განაპირობა, რადგან ქართული სასამართლოები თავიანთ გადანყვეტილებებში იშვიათად აპელირებდნენ ევროსასამართლოს მიერ დადგენილი სტანდარტებით⁴.

დასასრულს უნდა ითქვას იმის შესახებაც, თუ ვინ არის ხსენებული კანონის მომხმარებელი. ჩვენში არსებული მცდარი სტერეოტიპის თანახმად, ყველაფერი, რაც სიტყვის თავისუფლებასთან არის დაკავშირებული, მართოდენ ჟურნალისტურ უფლებებთან ასოცირდება. არადა, ახალი კანონი ერთნაირად ეხება საქართველოში მცხოვრებ ნებისმიერ ადამიანს (როგორც საქართველოს, ისე უცხო ქვეყნის მოქალაქეს და ასევე მოქალაქეობის არმქონე პირს), მათ შორის ჟურნალისტსაც, რადგანაც სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება, რომლის გარეშეც შეუძლებელია სხვა უფლებათა რეალიზება, საყოველთაო და განუყოფელ უფლებათა კატეგორიას განეკუთვნება.

სიტყვის თავისუფლების დაცვის საკანონმდებლო გარანტიები

დიფამაციის დეკრიმინალიზაცია. ახალი კანონის მიღების შედეგად გაუქმდა სისხლის სამართლის კოდექსის 148-ე მუხლი, რომელიც ცილისწამებისთვის სის-

³ მუხლი 2

⁴ მაგალითად, კახა თარგამაძე, ავთანდილ ჩხაიძე, ვასილ დავითაია, ზაქარია ვარაზიშვილი, ნიკოლოზ ივანიშვილი, ზურაბ უროტაძე, რევაზ მაჭავარიანი გაზეთ „რეზონანსისა“ და ელისო ჩაფიძის წინააღმდეგ, 2002 წ. გვ. 371; ჯუდი უჩიძე და ცეზარ ბუბულაშვილი დავით სახვაძის წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 397; ვლადიმერ კერესელიძე ნოდარ ჯაიანის წინააღმდეგ, 2001 წ. გვ. 274;

ხლის სამართლის პასუხისმგებლობას ითვალისწინებდა. ცილისწამება დანაშაულის დაბრალებით ისჯებოდა ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით, ვადით ასიდან ორას საათამდე ანდა გამასწორებელი სამუშაოთი, ვადით ერთ წლამდე.

რატომ არის კარგი დიფამაციის დეკრიმინალიზაცია? – ალბათ, გაცილებით მართებული იქნებოდა, თუ კითხვას სხვაგვარად დავსვამდით: რატომ არის საჭირი პირის სისხლის სამართლებრივი დევნა იმის გამო, რომ ის სიტყვის თავისუფლების უფლებით სარგებლობს?

აღსანიშნავია, რომ გავრცელებული ცნობების გამო სისხლის სამართლებრივი დასჯა (განსაკუთრებით კი, სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთის შეფარდება) არ არის ადეკვატური (პროპორციული) დასჯის ღონისძიება რეპუტაციისთვის მიყენებული ზიანისათვის. ზოგადად, შესაძლებელია ითქვას, რომ, როდესაც სახელმწიფო კრიმინალად აცხადებს ამა თუ იმ ქმედებას, ცხადია, რომ ის ცდილობს აღნიშნული ქმედების გაკონტროლებას. ხოლო თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ რეპუტაციის დაცვა ითვლება კერძო ინტერესად, ცილისწამებლური განცხადებების კრიმინალიზაცია (მით უმეტეს, იმგვარი მკაცრი სასჯელის არსებობა, როგორცაა თავისუფლების აღკვეთა⁵) სრულიად ზედმეტია პატივისა და ღირსების რესტიტუციისათვის. ასევე გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ყოველთვის არსებობს საფრთხე, რომ მთავრობა ამ ბერკეტს გამოიყენებს კრიტიკული აზრის ჩასახშობად. ასეთმა საფრთხემ განსაკუთრებული სიმწვავეთ მაშინ

⁵ მცდელობა, ცილისწამებისათვის საქართველოშიც აღედგინათ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საბჭოური დებულებები, 2003 წლის ივნისში იყო. 2003 წლის 6 ივნისს საქართველოს პარლამენტმა პირველი მოსმენით მიიღო ცვლილებები და დამატებები სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებში, რაც ცილისწამებისათვის თავისუფლების აღკვეთას ითვალისწინებდა. აღნიშნული პროექტი ახლებურად აყალიბებდა ცილისწამების ცნებას და შემოჰქონდა შეურაცხყოფის დეფინიცია, რაც საბჭოთა სისხლის სამართლის კოდექსში იყო გათვალისწინებული. თუმცა არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და მედიის წარმომადგენელთა აქტიურობის შედეგად, აღნიშნული ცვლილებების მიღება ვერ მოხერხდა.

⁶ იხ. ნესტან კირთაძე კლარა აბრამიას წინააღმდეგ, 1996 წ. გვ. 197; პროკურატურა კლარა შუკვანის წინააღმდეგ, 1998 წ. გვ. 203; ნ. იოსელიანი „ახალციხის“ წინააღმდეგ, 2000 წ. გვ. 224; ლავრენტი ნაჭყებია კლარა აბრამიას წინააღმდეგ, 2000 წ. გვ. 258; ნუგზარ ერავია „ქუთაისის“ წინააღმდეგ, 2002 წ. გვ. 383; ფოთის საკრებულოს თავმჯდომარე „ფოთის“, ხათუნა ცომიაისა და ანა ჯახიას წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 419; გურამ შარაძე ლევან რამიშვილის წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 420; მ. ბუაჩიძე ლ. ლომსაძის წინააღმდეგ, 2004 წ. გვ. 483; მამუკა ნოზაძე საბა წიწკაშვილის წინააღმდეგ, 2004 წ. გვ. 529.

შეიძლება იჩინოს თავი, როდესაც ამ ტიპის დავებში სასამართლოში ბრალმდებლად სახელმწიფოს წარმომადგენელი – პროკურორი გვევლინება. უნდა ითქვას, რომ სწორედ ამგვარი მოსაზრებები დაედო საფუძვლად კანონმდებლის გადამწყვეტილებას, როდესაც მან გააუქმა სისხლის სამართლის კოდექსის 148-ე მუხლი.

პარადოქსია, მაგრამ ფაქტია, რომ ცილისწამების დეკრიმინალიზაციამდე საქართველოში ხელისუფლებას არასოდეს ჩაუსვამს პირი ციხეში აღნიშნული ბრალდებით, თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ იგი ნეგატიურად არ იყენებდა აღნიშნულ მუხლს თავისუფალი პრესისა და მოქალაქეების დასაშინებლად: 1996-2004 წლებში სასამართლომ განიხილა ათამდე სისხლის სამართლის საქმე⁶. ზოგიერთ შემთხვევაში ბრალდებულები, მათ შორის ჟურნალისტები, სისხლის სამართლის ბრალდებით გამტყუნეს, მათ გარკვეული ვადით თავისუფლების აღკვეთაც კი მიუსაჯეს, მაგრამ ყველა შემთხვევაში სასამართლომ შეცვალა სასჯელი პირობით გამოსაცდელი ვადის დანიშვნით.

გასული რვა წლის სასამართლო პრაქტიკის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ ამ ნორმის ეგრეთწოდებული გამყინავი ეფექტი⁷ მაინც არსებობდა, რაც, თავის მხრივ, საფრთხეს უქმნიდა თავისუფალი მედიის არსებობას. ის, რომ ამ წლების განმავლობაში საქართველოში არც ერთი ჟურნალისტი ან მოქალაქე არ ჩაუსვამთ ციხეში ცილისწამების მუხლით, სრულებითაც არ ნიშნავს, რომ სიტყვის თავისუფლება კანონმდებლობით ყველაზე დაცულ უფლებას წარმოადგენდა. ექსპერტები მიზეზებს უფრო წინა ხელისუფლების სისუსტესა და ხელისუფლების მიმართ საზოგადოების უნდობლობაში ეძებენ⁸. ცხადია, ნებისმიერი იმ ხელისუფლების პირობებში, რომელიც ამ თვალსაზრისით არც ერთის დეფიციტს (ძლიერიც არის და საზოგადოების ნდობითაც სარგებლობს) არ განიცდის, ხსენებული ნორმის გამოყენების ალბათობა მხოლოდ გამყინავი ეფექტებით არ შემოიფარგლება. ამდენად, ზოგადად, სიტყვის თავისუფლების კანონმდებლობის ლიბერალიზაცია და კონკრეტულად, ცილისწამების დეკრიმინალიზაცია სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია სიტყვის თავისუფლების გარანტიების შექმნის მხრივ ნებისმიერი ხელისუფლების პირობებში.

⁷ ტერმინი გულისხმობს იმ საფრთხეს, რომლის გამოწვევაც შეუძლია სისხლის სამართლებრივ სასჯელს, როდესაც ამგვარი სანქციის შიშით ჟურნალისტი მომავალში უარს იტყვის კრიტიკული პუბლიკაციის გამოქვეყნებაზე.

⁸ „ხელისუფლება, რომელსაც საზოგადოების ნდობა არ გააჩნია, ვერასოდეს გაბედავს, იერში მიიტანოს თავისუფალ მედიაზე, ხოლო თუ გაბედავს, ეს შეიძლება მისთვის სავალალოდ დასრულდეს.“ ზ. ადვიშვილი, „მედია და კანონი“, თავისუფლების ინსტიტუტი, თბილისი, 2004.

თუ ამერიკის კონსტიტუციის პირველი შესწორების წყალობით, ამერიკული სამართალი აღარ იცნობს ცილისწამების სისხლის სამართლის წესით დასჯის ზომას, ევროპის ბევრ ქვეყანაში (მაგალითად, საფრანგეთსა და დიდ ბრიტანეთში) იგი დღესაც აპრობირებული ფორმაა. მეტიც, ინგლისში სისხლის სამართლის დანაშაულადაა მიჩნეული, მაგალითად, მონარქის შეურაცხყოფა. აღსანიშნავია, რომ ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს ჯერ კიდევ არ დაუფიქსირებია საკუთარი მიდგომა, თუ რამდენად შეთავსებადია ევროკონვენციის მე-10 მუხლთან დიფამაციის სისხლის სამართლის წესით დევნა. ამგვარი დამოკიდებულების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი არის ის გარემოება, რომ ევროსასამართლო არ წარმოადგენს იმ ორგანოს, რომელსაც შეუძლია გადაწყვეტილების მიღება ამა თუ იმ წევრი სახელმწიფოს შიდა კანონის კონვენციასთან შეთავსებადობის შესახებ. ევროსასამართლო მხოლოდ კონკრეტულ საქმეებს განიხილავს და ადგენს, ჰქონდა თუ არა ცალკეულ შემთხვევაში ადგილი კონვენციის (მათ შორის, მე-10 მუხლის) დარღვევას. სისხლის სამართლის წესით განხილულ საქმეებთან დაკავშირებით კი, ევროსასამართლომ უმეტეს შემთხვევებში დაადგინა, რომ დაირღვა ევროკონვენციის მე-10 მუხლი.⁹

გარანტიები სამოქალაქო დავებში. არასისხლისსამართლებრივ (სამოქალაქო) დავებს ადრე ძირითადად საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არეგულირებდა. სამოქალაქო კოდექსის 18-ე მუხლს, რომლის მე-2 პუნქტი უკვე ისტორიის საკუთრება გახდა, არაერთგვაროვან ინტერპრეტაციას აძლევდნენ სასამართლოები. უფრო მეტიც, ერთი და იგივე სასამართლო შემადგენლობა (ან თითქმის იდენტური) ერთსა და იმავე ტიპის დავებზე¹⁰, სრულიად განსხვავებულ გადაწყვეტილებებს იღებდა და სწორედ ხსენებული კოდექსის მე-18 მუხლზე ახდენდა აპელირებას. ამდენად, ახალი კანონის შემქმნელებმა არსებითად ჩათვალეს

⁹ იხ. ლინგენსი ავსტრიის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ. 272; დალბანი რუმინეთის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ. 321.

¹⁰ იხ. უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის (მოსამართლეები – მ. ნიქვაძე, ლ. გოჩელაშვილი, რ. ნადირიანი, მ. გოგიშვილი) მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებები საქმეებზე ვლადიმერ კერესელიძე ნოდარ ჯაიანის წინააღმდეგ, 2001 წელი, გვ. 274; თამაზ ნიკივაძე და საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირი აკაკი გოგიჩაიშვილისა და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ, 2001 წელი, გვ. 291; თამაზ ნადარეიშვილი ჯონდი ბალათურიას წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 445; ივანე ჩხარტიშვილი ლევან ბერძენიშვილის წინააღმდეგ, 2002 წ. გვ. 361; კახა თარგამაძე, ავთანდილ ჩხაიძე, ვასილ დავითაია, ზაქარია ვარაზიშვილი, ნიკოლოზ ივანიშვილი, ზურაბ უროტაძე, რევაზ მაჭავარიანი „რეზონანსისა“ და ელისო ჩაფიძის წინააღმდეგ, 2002 წ., გვ. 371.

უფრო დეტალურად და ფართოდ განემარტათ, თუ რას ნიშნავს გამოხატვის თავისუფლება.

სხენებული კანონი გამოხატვის თავისუფლებას განმარტავს, როგორც:

- ა) აზრის აბსოლუტურ თავისუფლებას;
- ბ) პოლიტიკური სიტყვისა და დებატების თავისუფლებას;
- გ) ნებისმიერი ფორმის ინფორმაციისა და იდეების მოძიების, მიღების, შექმნის, შენახვის, დამუშავებისა და გავრცელების უფლებას;
- დ) ცენზურის დაუშვებლობას, მედიის სარედაქციო დამოუკიდებლობასა და პლურალიზმს, ჟურნალისტის უფლებას, დაიცვას ინფორმაციის წყაროს საიდუმლოება და საკუთარი სინდისის შესაბამისად მიიღოს სარედაქციო გადაწყვეტილებები;
- ე) სწავლის, სწავლების და აკადემიური კვლევის თავისუფლებას;
- ვ) ხელოვნების, შემოქმედებისა და გამოგონების თავისუფლებას;
- ზ) ნებისმიერ ენაზე მეტყველების, ნებისმიერი დამწერლობის გამოყენების უფლებას;

თ) ქველმოქმედების უფლებას;

ი) მხილების თავისუფლებასა და მამხილებელთა დაცვას;

კ) თავისუფლებას იძულებისაგან, გამოთქვას თავისი შეხედულება რწმენის, აღმსარებლობის, სინდისისა და მსოფლმხედველობის, ეთნიკური, კულტურული და სოციალური კუთვნილების, წარმოშობის, ოჯახური, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობის, აგრეთვე ყველა იმ გარემოების შესახებ, რომელიც შეიძლება გახდეს მისი უფლებებისა და თავისუფლებების შელახვის საფუძველი.¹¹

ამასთანავე უნდა ითქვას ისიც, რომ აღნიშნული ჩამონათვალი ვერ იქნება ამომწურავი, რადგანაც შეუძლებელია საზოგადოების განვითარების დღევანდელი ტემპების გათვალისწინებით სრულად მოიცვა სიტყვისა და გამოხატვის ყველა შესაძლო გამოვლინება. ამასთანავე, კანონი არ უარყოფს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებულ, საქართველოს კონსტიტუციით დაცულ და სხვა საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებს, თავისუფლებებსა და გარანტიებს, რომლებიც აღნიშნულ კანონში არ არის მოხსენიებული, მაგრამ თავისთავად გამომდინარეობს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებებისა და თავისუფლებების პრინციპებიდან.

ფაქტებისა და მოსაზრებების გამიჯვნა. ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სიახლეს წარმოადგენს ისიც, რომ ახალმა კანონმა პრაქტიკულად გადაჭრა ის პრობლემა,

¹¹ მე-3 მუხლის II პუნქტი

რაც მახინჯ სასამართლო პრაქტიკაში აისახებოდა: საკუთარი აზრის გამოხატვის გამო სასამართლოებმა არაერთი ადამიანის მიმართ გამოიტანეს გამამტყუნებელი გადაწყვეტილება¹². ამის მიზეზი იყო ის, რომ უწინდელი კანონმდებლობა (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი და საქართველოს კანონი პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ) ფაქტებისა და შეფასებითი მსჯელობის გამიჯვნას არ ითვალისწინებდა.

ახალმა კანონმა შეავსო საკანონმდებლო ვაკუუმი, როდესაც ერთმანეთისგან გამიჯნა ფაქტები და მოსაზრებები¹³ და აღიარა, რომ აზრი დაცულია აბსოლუტური პრივილეგიით, რითაც კანონი მიუახლოვდა აშშ-ს კონსტიტუციის პირველი შესწორებით დადგენილ სტანდარტს.

ამერიკული სტანდარტის თანახმად, მოსაზრება დაცულია პირველი შესწორებით. ამავე დროს მხედველობაშია მისაღები აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს მიერ მიღებული *შურნალ ლორანის*¹⁴ საქმეში დადგენილი ნორმა, რომლითაც შეიზღუდა შეფასებითი მსჯელობის ფორმალურად ფართო გაგება. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ცილისწამების საქმეში ფაქტობრივი მონაცემების სიზუსტე წარმოადგენს დაცვის საფუძველს; მოსაზრება, რომელიც არ შეიცავს მითითებას მცდარად მიჩნეულ ფაქტებზე, კვლავ არის დაცული პირველი შესწორებით. აღ-

¹² იხ. „აჭარა P.S.“-ი „ქობულეთის“, ნატო ქათამაძისა და ქობულეთის გამგეობის წინააღმდეგ, 2000 წ., გვ. 243; მეკლუდ ეგრისაშვილი მაცყვალა ბერიანიძის წინააღმდეგ, 2001 წ. გვ. 281; ბასილ მკალავიშვილი „რეზონანსის“ წინააღმდეგ, 2001 წ. გვ. 288; თამაზ წიგნივაძე და საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირი აკაკი გოგიჩაიშვილისა და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ, 2001 წ. გვ. 291; „რიონი“ „ქუთაისის“ წინააღმდეგ, 2001 წ. გვ. 299; მანანა არჩვაძე-გამსახურდია „შანსი +“-ის, ზონდო ქურდაძისა და გოგიტა მელიქიძის წინააღმდეგ, 2001 წ. გვ. 311; რომან კვაჭაძე „ლანჩხუთი Plus“-ის, ქეთევან და ზაზა ნაკაშიძეების წინააღმდეგ, ჩოხატაურის რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება, 2001 წ. გვ. 319; ივანე ჩხარტიშვილი ლევან ბერძენიშვილის წინააღმდეგ, 2002 წ. გვ. 361; აჭარის სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტრო ავთანდილ გადახაბაძის, „პრეს-კლუბ ბათუმისა“ და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 401; გიორგი გეთიაშვილი ეთერ კევერელის წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 417; პაატა შავაძე ტარიელ ქათამაძისა და „აჭარა P.S.“-ის წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 440; თამაზ ნადარეიშვილი ჯონდი ბალათურას წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 445; გივი ლომინაძე „მერიდიანისა“ და ი. გორელიშვილის წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 459; მერაბ ტყეშელაშვილი „ჯორჯიან თაიმის“ და ნათია ომაძის წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 480; აკაკი ჩხაიძე „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და ალექსანდრე მალაფერიძის წინააღმდეგ, 2004 წ. გვ. 486; ზურაბ ყვანია „თავისუფალი გაზეთისა“ და ირმა მესხიას წინააღმდეგ, 2004 წ. გვ. 524.

¹³ მუხლი I, ბ) პუნქტი.

¹⁴ *Milovich v. Lorain Journal*, 497 U.S. 1(1990).

ნიშნული სტანდარტის საფუძველზე, სასამართლოები ვალდებულნი არიან, შეამოწონ, თუ რამდენად ეფუძნება შეფასებითი მსჯელობა ფაქტებს. „შეფასებითი მსჯელობა“ არ არის დაცული, თუ ფაქტი, რომელსაც ის ეფუძნება, მცდარი ან შეურაცხმყოფელი აღმოჩნდება.

ქართულ კანონმდებლობაში კი აბსოლუტური პრივილეგია¹⁵ განმარტებულია, როგორც კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან პირის სრული და უპირობო გათავისუფლება. შესაბამისად, სასამართლოს არ შეუძლია, მოპასუხეს დააკისროს პასუხისმგებლობა მის მიერ გავრცელებული მოსაზრების გამო.

ახალ კანონში აზრი განმარტებულია, როგორც „შეფასებითი მსჯელობა, თვალსაზრისი, კომენტარი, აგრეთვე ნებისმიერი სახით ისეთი შეხედულების გამოხატვა, რომელიც ასახავს რომელიმე პიროვნების, მოვლენის ან საგნის მიმართ დამოკიდებულებას და არ შეიცავს დადასტურებად ან უარყოფად ფაქტს.“¹⁶

ამგვარი დეფინიციის შემოღებით ჩვენ მივუახლოვდით (თუ არ გავუსწარიტ კიდეც) ევროსასამართლოს პრეცედენტულ სამართალს, რომელიც იშვიათი გამონაკლისების გარდა, პრაქტიკულად არ ითვალისწინებს რაიმე სახის პასუხისმგებლობას შეფასებითი მსჯელობისათვის. ევროსასამართლოს პრეცედენტულ სამართალში გამონაკლისს წარმოადგენს იმგვარი განცხადებები, რომელთაც არა აქვთ პოლიტიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო ან სამეცნიერო ღირებულება და რომლებიც უხეშად ლახავენ საზოგადოებაში საყოველთაოდ დამკვიდრებულ ეთიკურ ნორმებს.

პოლიტიკური დებატების გარანტიები. ასევე მნიშვნელოვან სიახლეს წარმოადგენს კანონის მიერ იმის აღიარება, რომ ცილისწამებისათვის პასუხისმგებლობას არ იწვევს განცხადება, რომელიც გაკეთებულია:

ა) პოლიტიკური დებატების ფარგლებში, აგრეთვე პარლამენტის ან საკრებულოს წევრის მიერ თავისი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით;

ბ) წინასასამართლო ან სასამართლო პროცესზე, სახალხო დამცველის წინაშე, პარლამენტის ან საკრებულოს, აგრეთვე მათი კომიტეტის სხდომაზე, პირის მიერ თავისი უფლებამოსილების განხორციელების ფარგლებში;

გ) უფლებამოსილი ორგანოს მოთხოვნით.¹⁷

პოლიტიკური დებატების გარანტია მნიშვნელოვანი ბერკეტი ნებისმიერი დემოკრატიული სახელმწიფოსათვის, რომელიც დაინტერესებულია პოლიტიკური პლურალიზმის შენარჩუნებით, რაც, თავის მხრივ, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია

¹⁵ მუხლი 1, ფ) პუნქტი.

¹⁶ მუხლი 1, ბ) პუნქტი.

¹⁷ მუხლი 5, 1 ნაწილი.

სახელმწიფო ინსტიტუტების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის. აღსანიშნავია, რომ პოლიტიკური დებატების კონტექსტში გაკეთებული განცხადებების დაცვის გარანტიები ძირითადად დასავლეთის დემოკრატიებიდან და რა თქმა უნდა, უპირველეს ყოვლისა, აშშ-ს პრეცედენტული სამართლიდან მომდინარეობს¹⁸.

რაც შეეხება ქართულ კანონს, უნდა ითქვას, რომ იგი არ აკონკრეტებს, თუ როგორი პრივილეგიით სარგებლობს პირი ამგვარი გარემოებების არსებობისას – აბსოლუტურით თუ კვალიფიციურით.

კვალიფიციური პრივილეგიის ცნების განმარტებას გვთავაზობს კანონის I მუხლის ქ) პუნქტი, სადაც აღნიშნულია: „კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან პირის ნაწილობრივ ან პირობით გათავისუფლება. სასამართლოს დასაბუთებული გადაწყვეტილებით, პირმა შეიძლება დაკარგოს პრივილეგია, თუ ეს აუცილებელია ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად.“

ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ჟურნალისტმა, რომლის საქმიანობაც დაცულია კვალიფიციური პრივილეგიით, შეიძლება დაკარგოს იგი ცალკეულ შემთხვევაში სასამართლოს დასაბუთებული განაჩენის საფუძველზე, თუ მის მიერ გავრცელებული ცნობები შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს (მაგალითად, მოწოდებას ეთნიკური შუღლის გაღვივებისაკენ).

პოლიტიკური დებატებისა და სასამართლო სიტყვის თავისუფლების ფარგლებში გაკეთებული განცხადებებისათვის სპეციალური დაცვის მინიჭება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან ევროსასამართლოს პრეცედენტული სამართლის თანახმად, პრაქტიკულად გამორიცხულია პირის გამტყუნება მის მიერ პოლიტიკური და სასამართლო სიტყვის თავისუფლების კონტექსტში გაკეთებული განცხადების გამო¹⁹.

კანონის მიხედვით, ცილისწამების შესახებ აშკარად უსაფუძვლო სარჩელის წარდგენის შემთხვევაში, მოპასუხეს აქვს უფლება, მოსარჩლისაგან მოითხოვოს ფულადი ანაზღაურების მიღება გონივრულ ფარგლებში. აქედან გამომდინარე, იბადება კითხვა: გამოიწვევს თუ არა ცილისწამების შესახებ უსაფუძვლო სარჩელისათვის გათვალისწინებულ პასუხისმგებლობას ისეთი სარჩელი, რომლითაც მეორე პირს ბრალი ედება პოლიტიკური და სასამართლო სიტყვის თავისუფლების ფარგლებში გაკეთებული განცხადების გამო?

პასუხი უარყოფითია, რადგან მე-5 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ასეთი გარემოების დადასტურებისას, სასამართლოს გამოაქვს საქართველოს სამოქა-

¹⁸ იხ. „ნიუ-იორკ ტაიმსი“ სალივანის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ 173.

¹⁹ იხ. ნიკულა ფინეთის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ 344; ლინგენსი ავსტრიის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ 272.

ლაქო საპროცესო კოდექსის 209-ე და 273-ე მუხლებით გათვალისწინებული განჩინება, რაც არ იწვევს ცილისწამების შესახებ უსაფუძვლო სარჩელისათვის გათვალისწინებულ პასუხისმგებლობას.

სათანადო მოპასუხე. მეტად საინტერესო სიახლეს გვთავაზობს კანონი ასევე სასამართლო დავისას მოპასუხის განსაზღვრასთან დაკავშირებით. ადრე მოქმედი პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონის 25-ე მუხლის თანახმად, „ყალბი ცნობების გავრცელებისათვის, მოქალაქეთა და ორგანიზაციათა განზრახ შეურაცხყოფისა და ცილისწამებისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრებათ სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს, მათ ხელმძღვანელებს, რედაქტორს (მთავარ რედაქტორს) და მასალების ავტორებს, რომლებმაც დაარღვიეს ეს კანონი.“

აღნიშნული ჩანაწერი ძალზედ ბუნდოვანი იყო, რის გამოც სასამართლოები ხშირად ერთ საქმეში რამდენიმე მოპასუხეს რთავდნენ, რაც სრულიად არაეფექტური იყო და სრულებით არ უწყობდა ხელს საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას.

ახალი კანონის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით კი, ჟურნალისტის სტატუსთან თუ სიუჟეტთან დაკავშირებით წარმოქმნილი სასამართლო დავებისას, **მოპასუხედ გამოდის მედიის მესაკუთრე.** აღნიშნული პრინციპი გაზიარებული და დამკვიდრებულია ასევე უმეტეს ევროპულ ქვეყნებში. ეს ბუნებრივია, რადგან ხსენებული ნორმა ხელს უწყობს მედია ორგანიზაციებში თვითრეგულირების მექანიზმების განვითარებას.

მე-6 მუხლის მე-5 პუნქტის მიხედვით, „სასამართლო დავისას არასათანადო მოპასუხეა პირი, რომელიც არ არის განცხადების ავტორი ან რედაქტორი, ან პირი, რომელმაც ტექნიკურად უზრუნველყო განცხადების გავრცელება, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ის ამკარად და პირდაპირ უჭერს მხარს განცხადებას.“

მაგალითად, თუ პირდაპირ ეთერში გადის ინტერვიუ, რომლის დროსაც ადამიანი ეთნიკური შუღლის გაღვივებისაკენ მოუწოდებს საზოგადოებას, ჟურნალისტი ან საინფორმაციო საშუალება ვერ იქნება პასუხისმგებელი რესპონდენტის სიტყვების გამო. პირდაპირი ეთერის სპეციფიკის გათვალისწინებით (პროგრამა წინასწარი ჩანერის გარეშე მიმდინარეობს), საინფორმაციო საშუალება ვერ შეძლებს თავიდან აიცილოს ამ ტიპის განცხადებების ეთერში გასვლა²⁰.

მე-2 პუნქტისაგან განსხვავებით (რომელიც მხოლოდ მედიაში გამოქვეყნებულ მასალას ეხება), მე-6 მუხლის მე-5 პუნქტით გათვალისწინებული ნორმა ეხება ნებისმიერი საშუალებით გავრცელებულ ინფორმაციას.

²⁰ იხ. ჯერსილდი დანიის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ. 304.

კიდევ ერთ წინგადადგმულ ნაბიჯად შეიძლება მივიჩნიოთ კანონის მიერ იმის აღნიშვნა, რომ „სასამართლო დავის საგანი არ შეიძლება იყოს ისეთი განცხადება, რომელიც ეხება პირთა განუსაზღვრელ ჯგუფს ან/და რომელშიც მოსარჩელე ერთმნიშვნელოვნად არ არის იდენტიფიცირებული.“²¹

ძველ კანონმდებლობაში მსგავსი ჩანაწერის არარსებობა მრავალჯერ გამხდარა სასამართლოების მიერ მოპასუხე საინფორმაციო საშუალებების საწინააღმდეგო გადაწყვეტილებების გამოტანის მიზეზი ისეთ საქმეებზე, სადაც „პატივი და ღირსება შელახული“ ჰქონდათ არაიდენტიფიცირებულ პირებს. როგორც წესი, უმრავლეს შემთხვევებში ამგვარ „პირებს“, ანუ მოსარჩლეებს წარმოადგენდნენ არა ფიზიკური, არამედ იურიდიული პირები, სხვადასხვა სამინისტროებისა და სახელმწიფო უწყებების სახით²². იურიდიულმა პირმა, ისევე როგორც სამინისტრომ თუ სხვა სახელმწიფო უწყებამ არ შეიძლება მოითხოვოს პატივის, ღირსების ან საქმიანი რეპუტაციის შელახვის გამო მორალური ზიანისათვის მიყენებული გარკვეული კომპენსაცია. მორალური ზიანი შესაძლებელია მიადგეს მხოლოდ სულიერ არსებას – ადამიანს, რადგანაც მხოლოდ მას აქვს უნარი, განიცადოს სულიერი ტანჯვა მისი რეპუტაციის, პატივისა და ღირსების შემლახველი ცნობების გავრცელების გამო. იმის გათვალისწინებით, რომ იურიდიულ პირს მსგავსი უნარი არ გააჩნია, დაუშვებელია, მან მოითხოვოს მორალური ზიანის ანაზღაურება. რაც შეეხება ისეთი ფასეულობების დაცვას, როგორცაა „სახელმწიფოს ღირსება“, „ერის ღირსება“, „სახელმწიფო ან სხვა ოფიციალური სიმბოლოები“, „სახელმწიფო ორგანოების ავტორიტეტი“, ასეთ კატეგორიებს არ იცნობს ევროკონვენციის 10-ე მუხლის მე-2 პუნქტი, ისევე როგორც სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის მე-9 მუხლის 1 პუნქტი, სადაც ამომწურავად არის ჩამოთვლილი გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ყველა კანონიერი მიზანი. ისეთი აბსტრაქტული ფასეულობების სიტყვებით, შესტებით, წარმოდგენით ან სხვა ფორმით გამოხატული კრიტიკა, რომელიც არ არის ნახსენები მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტში, არ შეიძლება აიკრძალოს წევრ სახელმწი-

²¹ მუხლი 6, III პუნქტი.

²² სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს მცენარეთა დაცვის სამსახური გელა ლლიღვაშვილის წინააღმდეგ, 2000 წ. გვ. 228; საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის დაცვის სახელმწიფო დეპარტამენტი თენგიზ კიტოვანისა და „დილის გაზეთის“ წინააღმდეგ, 2000 წ., გვ. 254; ქუთაისის მერიის ქალაქ-მუზეუმის მუნიციპალიტეტი და გია გრძელიძე შოთა ღირდალაძისა და „რეზიუმეს“ წინააღმდეგ, 2001 წ. გვ. 264; თბილისის შს მთავარი სამმართველო ია დანელიას წინააღმდეგ, 2001 წ. გვ. 317; აჭარის სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტრო ავთანდილ გადახაბაძის, „პრეს-კლუბ ბათუმისა“ და „ახალი ვერსის“ წინააღმდეგ, 2003 წ. გვ. 401.

ფოთა კანონმდებლობით ან სასამართლო პრაქტიკით. დემოკრატიულ საზოგადოებაში მოქმედი წესის მიხედვით, მედიის, ჩვეულებრივი ადამიანებისა და, ზოგადად, საზოგადოების ფუნდამენტური უფლება და მოვალეობაცაა ხელისუფლების წარმომადგენელთა ან სახელისუფლებო ინსტიტუტების კრიტიკა. მაგალითად, სახელმწიფოს სიმბოლოს განადგურება ან მისი შეურაცხყოფა შეიძლება, იყოს პირის კრიტიკული დამოკიდებულების გამოხატვა ზოგიერთი პოლიტიკური გადაწყვეტილების, სახელმწიფო ორგანოების მოქმედების ან ზოგიერთი სფეროში არსებული საჯარო პოლიტიკის მიმართ. ამგვარი კრიტიკა თუ პროტესტის გამოხატვა არ უნდა შეიზღუდოს, რადგან ეს არის საზოგადოებაში მიმდინარე დადებითი და უარყოფითი მოვლენების შესახებ საჯარო დისკუსიის დაწყების ერთ-ერთი საშუალება. დაბოლოს, იმგვარი აბსტრაქტული ფასეულობების დაცვამ, როგორცაა „სახელმწიფოს ავტორიტეტი“, შეიძლება შენიღბოს ხელისუფლებაში მყოფ პირთა უკანონო ინტერესები ან მათი სურვილი – ნებისმიერ ფასად შეინარჩუნონ ხელისუფლება.

საკითხისადმი ამგვარი მიდგომა ეხმიანება ასევე ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალს²³, სადაც სასამართლომ განაცხადა, რომ არაგონივრულია, პასუხი მოსთხოვო პრესას საზოგადოებრივი ინტერესის შემცველი იმ ინფორმაციის გავრცელებისათვის, რომელიც ეხება პირთა განუსაზღვრელ ჯგუფს.

თუმცა ევროპული პრაქტიკა ნაწილობრივ განსხვავდება აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს იურისპრუდენციისაგან, რომლის მიხედვითაც, შესაძლოა, პირმა სასამართლოს მეშვეობით მოითხოვოს მიყენებული მორალური ზიანის ანაზღაურება იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც იგი ერთმნიშვნელოვნად არ ყოფილა იდენტიფიცირებული სტატიის მიმართ, მაგრამ ამავედროულად დაამტკიცებს, რომ აშშ-ს საშუალო დონის მოქალაქე სტატიის წაკითხვისას მას ამოიცნობდა²⁴.

კანონის მე-6 მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად, „სასამართლო დავა არ შეიძლება ეხებოდეს გარდაცვლილი პირის, სახელმწიფო ან ადმინისტრაციული ორგანოს პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვას.“

ბუნებრივია, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სახელმწიფოსა და ადმინისტრაციულ ორგანოს არ გააჩნია პატივი, ღირსება ან საქმიანი რეპუტაცია და შესაბამისად, იგი ვერც იღავებს მათი შელახვის გამო. რაც შეეხება ახალი კანონის მიერ გარდაცვლილი პირის რეპუტაციის დაცვის შესაძლებლობის გამორიცხვას, ესეც,

²³ იხ. ტორგეირ ტორგეისონი ისლანდიის წინააღმდეგ, ტომი I, კარი II, გვ 294.

²⁴ იხ. „ნიუ-იორკ ტაიმსი“ სალივანის წინააღმდეგ. ტომი I, გვ. 173.

რა თქმა უნდა, მისასაღმებელი ნორმაა, რადგან გამოხატვის თავისუფლება იმდენად მნიშვნელოვანი ფასეულობაა დემოკრატიული საზოგადოებისათვის, რომ მასში ჩარევა დასაშვები უნდა იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა არსებობს ამ უფლების შეზღუდვის ძლიერი სოციალური მოთხოვნილება. ცხადია, ასეთი აუცილებლობა არ არსებობს გარდაცვლილი პირის ნაცვლად სარჩელის წარდგენის შემთხვევაში.

თუმცა კანონმდებლებმა ვერ გაითვალისწინეს შესაძლო საკანონმდებლო კოლიზია, რომელიც ხსენებული მუხლის მიღებას მოჰყვა, რადგანაც იმავდროულად ცვლილებები არ შეიტანეს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში, რომელიც გარკვეულწილად ეწინააღმდეგება აღნიშნულ დებულებას. სახელდობრ:

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 19-ე მუხლის თანახმად, „18-ე მუხლში აღნიშნული უფლებები შეუძლია გამოიყენოს იმ პირმაც, რომელიც, თუმცა თვითონ არ არის სახელის ან პირადი ღირსების უფლების მატარებელი, მაგრამ სამისოდ აქვს დაცვის ღირსი ინტერესი. მას შეუძლია სახელის და ღირსების ისეთი დაცვის განხორციელება, რომელიც პიროვნების არსების განმსაზღვრელია და გრძელდება სიკვდილის შემდეგაც. სახელის, პატივის, ღირსების ან საქმიანი რეპუტაციის შელახვისათვის მორალური ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა სიკვდილის შემდეგ დაუშვებელია“.

ზემოთ მოყვანილი ორი ჩანაწერი ურთიერთგამომრიცხავია, რადგან ერთი (სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის მე-4 პუნქტი) კრძალავს გარდაცვლილი პირის მაგივრად სარჩელის წარდგენის შესაძლებლობას მაშინ, როდესაც მეორე (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 19-ე მუხლი) პირდაპირ უშვებს გარდაცვლილი პირის ნაცვლად სარჩელის შეტანას იმ პირის მიერ, ვისაც საამისო დაცვის ღირსი ინტერესი გააჩნია (ასეთები კი, როგორც წესი, გარდაცვლილის შთამომავლები და მემკვიდრეები არიან).

კანონმდებლების მიერ დაშვებული ამგვარი იურიდიული ხარვეზის აღმოსაფხვრელად საკმარისია, უბრალოდ გაუქმდეს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 19-ე მუხლი. თუმცა ამავე დროს მხედველობაშია მისაღები კანონის ნორმათა კოლიზიის გადანწყვის წესი, რომლის მიხედვით, თანაბარი იურიდიული ძალის მქონე აქტებს შორის²⁵ უპირატესი ძალა ენიჭება გვიან მიღებულ აქტს, ანუ ამ შემთხვევაში კანონს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ.

მტკიცებულებათა სტანდარტი და ტვირთი. მნიშვნელოვან სიახლედ უნდა

²⁵ ასეთია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი და კანონი სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ.

მივიჩნით ასევე სასამართლოში საქმის განხილვისას მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის გადანაწილება. კანონის მიხედვით, ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც არსებობს სასამართლოში საქმის განხილვისას, უნდა გადაწყდეს სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვის საწინააღმდეგოდ. ეჭვი შეიძლება ეხებოდეს მრავალ საკითხს, მათ შორის:

- ა) კერძო ან საჯარო პირის სტატუსის მინიჭების საკითხს;
- ბ) საზოგადოებრივი ყურადღების ან ცნობისმოყვარეობის სტატუსის მინიჭების საკითხს;
- გ) აზრის ან ფაქტის სტატუსის მინიჭების საკითხს.²⁶

ადრე მოქმედი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 18-ე მუხლის II ნაწილი მხარეებს შორის მტკიცების ტვირთს შემდეგნაირად ანაწილებდა: მოსარჩლე ვალდებული იყო, დაემტკიცებინა მისი პატივის, ღირსების ან საქმიანი რეპუტაციის შემლახველი ცნობების გავრცელების ფაქტი და ასევე ის, რომ გავრცელებული ცნობებით შეილახა მისი პატივი, ღირსება ან საქმიანი რეპუტაცია; ხოლო მოპასუხე ვალდებული იყო, დაედასტურებინა მის მიერ გავრცელებული ცნობების ნამდვილობა.

რადიკალურად განსხვავებული იყო მტკიცების ტვირთის გადანაწილება სისხლის სამართლის საქმეში, სადაც მთლიანად ბრალმდებელი იყო ვალდებული, ემტკიცებინა ბრალდების ყველა ელემენტი, მათ შორის: 1) ფაქტი იმის შესახებ, რომ სადავო ცნობები გავრცელდა; 2) ფაქტი იმის შესახებ, რომ სადავო ცნობები გავრცელდა ბრალდებულის მიერ და 3) ფაქტი იმის შესახებ, რომ სადავო ცნობები შეიცავდა 148-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენელ ყველა საჭირო ელემენტს. აღსანიშნავია, რომ მტკიცების ტვირთის ამგვარი გადანაწილება სისხლის სამართალში აბსოლუტურად გასაგებია, რადგან ამ შემთხვევაში მოქმედებს უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპი, რომლის მიხედვითაც, მტკიცების ტვირთი ბრალდების მხარესაა, ხოლო ნებისმიერი ეჭვი, რომელიც კანონით დადგენილი წესით ვერ დადასტურდება, უნდა გადაწყდეს ბრალდებულის სასარგებლოდ.

ახალმა კანონმა კი მტკიცების ტვირთი მთლიანად მოსარჩლის მხარეს მოაქცია, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლოში სარჩელის წარდგენისას მოსარჩლე ვალდებული, და არა მოპასუხე, ამტკიცოს, რომ:

- 1) მოპასუხის მიერ გავრცელდა სადავო განცხადება;
- 2) სადავო განცხადება ლახავს მის პატივსა და ღირსებას;

²⁶ მე-7 მუხლი.

3) სადავო განცხადება არ შეესაბამება სინამდვილეს²⁷;

4) განცხადება არ გაკეთებულა პოლიტიკური ან სასამართლო სიტყვის თავისუფლების ფარგლებში²⁸.

კანონის მიხედვით, არსებობს ორი სახის სტანდარტი, რომელსაც დიფამაციის საქმეებში იყენებენ. რიგითი მოქალაქის მიერ სარჩელის წარდგენისას, იგი ვალდებულია, დაამტკიცოს მხოლოდ ორი გარემოება:

1. რომ მოპასუხემ მის შესახებ გაავრცელა მცდარი ფაქტების შემცველი განცხადებები;

2. აღნიშნული განცხადებები ზიანს აყენებს მის პატივს, ღირსებას ან საქმიან რეპუტაციას.

ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ კანონს შემოაქვს *საჯარო პირის* ცნება, რაც რამდენიმე თვალსაზრისით არის მნიშვნელოვანი: პირველ რიგში, დიფამაციის საქმეებში საჯარო პირს ეკისრება გაცილებით მაღალი სტანდარტის მქონე მტკიცების ტვირთი, ვიდრე რიგით მოქალაქეს. ეს კი გამოიხატება შემდეგში: 14-ე მუხლის თანახმად, საჯარო პირი ვალდებულია, დაადასტუროს არა მხოლოდ ის, რომ ჟურნალისტმა გაავრცელა ცილისმწამებლური ფაქტები, არამედ ისიც, რომ ფაქტების სინამდვილესთან შეუსაბამობა მოპასუხისათვის წინასწარ იყოს ცნობილი ან მოპასუხემ გამოიჩინა აშკარა და უხეში დაუდევრობა, რამაც გამოიწვია არსებითად მცდარი ფაქტების შემცველი განცხადების გავრცელება.

ამით ახალი კანონი მიუახლოვდა იმ სტანდარტს, რომელიც პირველად აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ დაადგინა საქმეზე „ნიუ-იორკ ტაიმსი“ სალივანის წინააღმდეგ. მოცემულ საქმეზე სასამართლომ განაცხადა, რომ თუ სახეზე არ არის მედიის მხრიდან ბოროტი განზრახვა (*actual malice*) ან უხეში დაუდევრობა, არ შეიძლება, ჟურნალისტმა პასუხი აგოს საჯარო პირის შესახებ არასწორი და სახელის გამტეხი ინფორმაციის გავრცელების შემთხვევაშიც კი. რაც შეეხება ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს დამოკიდებულებას ამ საკითხთან დაკავშირებით, მან დალბანის საქმეში²⁹ განაცხადა, „რომ უდავოა, სტატიაში მოყვანილი ფაქტები არასწორია და მიზნად ისახავს X-ის წინააღმდეგ ცილისწამების კამპანიის ხელშეწყობას“, არსებითად, კეთილსინდისიერება იკავებს სიმართლის მტკიცების ვალდებულების ადგილს („სიმართლის მტკიცების“ დაცვა). თუკი ჟურნალისტს ან პუბლიკაციას გააჩნია კანონიერი მიზანი, იგი წარმოადგენს საჯარო ინტერესის საგანს და ფაქტების დასამტკიცებლად მიმართავენ გონივ-

²⁷ მუხლი 13.

²⁸ მუხლი 5.

²⁹ იხ. ტომი I, გვ. 321.

რულ მცდელობას, პრესა არ ჩაითვლება ბრალეულად იმ შემთხვევაშიც კი, თუ დამტკიცდება ფაქტების არასწორი შინაარსი (უზუსტობა).

მამხილებელი. აღსანიშნავია, რომ სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის 12-ე მუხლის II პუნქტი იცავს ე.წ. მამხილებლებს. სახელდობრ, „პირი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან, თუ საიდუმლოების გამხელა მიზნად ისახავდა, საზოგადოების კანონიერი ინტერესების დაცვას და დაცული სიკეთე აღემატება მიყენებულ ზიანს.“

დასავლეთში ამ ტერმინით აღინიშნება ამა თუ იმ ორგანიზაციაში მომუშავე ადამიანი, რომელმაც გარკვეულ მომენტში, შესაძლოა, საჭიროდ ჩათვალოს საზოგადოების ინფორმირება საკუთარ ორგანიზაციაში დაცული იმ საიდუმლო ინფორმაციის შესახებ, რომლის გამხელა, მისი შეხედულებით, გამოააშკარავებს უკანონო ქმედებებს. მამხილებლური საქმიანობა დაცულია ასევე ევროსასამართლოს იურისპრუდენციით. ევროსასამართლოს განცხადებით, მსგავსი ტიპის საქმიანობას ძალუძს, საზოგადოებას თავიდან ააცილოს უფრო დიდი ზარალი, ვიდრე კონკრეტული (თუნდაც კომერციული საიდუმლოების შემცველი) ინფორმაციის დაუცველობამ. ევროსასამართლომ ჟურნალისტური თავისუფლების უხეშ შეზღუდვად შეაფასა ინგლისის სასამართლოების მიერ ჟურნალისტის პასუხისგებაში მიცემა იმის გამო, რომ ამ უკანასკნელმა მამხილებლის სახელი არ გაამხილა.³⁰

ჟურნალისტური წყაროების კონფიდენციალურობა. ადრე მოქმედი კანონი პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ არ ითვალისწინებდა ჟურნალისტური წყაროს კონფიდენციალობის დაცვის მყარ გარანტიებს. მართალია, ქართული სასამართლოების პრაქტიკაში თითქმის არ არსებობს შემთხვევა, როდესაც მხარის მოთხოვნის საფუძველზე, სასამართლოს ჟურნალისტისთვის პროფესიული საიდუმლოების გამხელა დაევალებინოს, მაგრამ კანონმდებლებმა მაინც საჭიროდ ჩათვალეს ახალ კანონში კონფიდენციალური წყაროების დაცვის შესახებ სპეციალური დებულების ჩადება.

კანონის 11-ე მუხლის I პუნქტის მიხედვით, „პროფესიული საიდუმლოების წყარო დაცულია აბსოლუტური პრივილეგიით და არავის აქვს უფლება, მოითხოვოს ამ წყაროს გამხელა. სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვის შესახებ სასამართლო დავისას, არ შეიძლება, მოპასუხეს დაეკისროს კონფიდენციალური ინფორმაციის წყაროს გამხელის ვალდებულება“.

³⁰ ჟურნალისტს კომპანიის უკანონო საქმიანობის შესახებ ინფორმაცია სწორედ მამხილებელმა მიაწოდა, დანვრილებით იხ. გუდვინი დიდი ბრიტანეთის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ 308.

კანონი ასევე დაუშვებლად მიიჩნევს კონფიდენციალური ინფორმაციის გამხელას თვით მისი მფლობელის თანხმობის ან კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, სასამართლოს დასაბუთებული გადაწყვეტილების გარეშე.

მედია ორგანიზაციების მუშაობა შეუძლებელია კონფიდენციალური წყაროების გამოყენების გარეშე. თუკი კონფიდენციალურ წყაროებს არ ექნებათ იმის გარანტია, რომ არ მოხდება მათი ვინაობის გამჟღავნება, ისინი თავს შეიკავებენ საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გამჟღავნებისგან.

ეს ნორმა, როგორც გამოხატვის თავისუფლების მნიშვნელოვანი გარანტი, განსაკუთრებულად არის დაცული როგორც ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს, ასევე აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს იურისპრუდენციით.

1991 წელს აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ განიხილა საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენად შეეძლო წყაროს, ეჩივლა ჟურნალისტიკისათვის, თუკი ეს უკანასკნელი მისი თანხმობის გარეშე გაამჟღავნებდა წყაროს ვინაობას³¹. სასამართლომ დაადგინა, რომ კონსტიტუციის პირველი შესწორება არ იცავს ჟურნალისტებს ამგვარი საჩივრებისაგან და დაასკვნა, რომ თითოეულ შტატს გააჩნია უფლებამოსილება, საკუთარი შეხედულებისამებრ გადაწყვიტოს, თუ რამდენად ექვემდებარებიან მედია ორგანიზაციები ჩვეულებრივ საკონტრაქტო სამართალს.

ამ გადაწყვეტილების შემდეგ მრავალმა მედია ორგანიზაციამ გადასინჯა საკუთარი პოლიტიკა წყაროების კონფიდენციალობის დაცვასთან დაკავშირებით.

ცნობების უარყოფის დავალდებულების აკრძალვა. აღსანიშნავია ასევე საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში შეტანილი ცვლილება, რომლის მიხედვითაც, პირს აღარ შეუძლია, სასამართლოს მეშვეობით მოითხოვოს მოპასუხისათვის ცნობების უარყოფის დავალდებულება, ანუ პრაქტიკულად ახალი კანონის მიხედვით, მოსარჩლეს შეუძლია, მოითხოვოს მხოლოდ ჯარიმის დაკისრება ან/და სათანადო ფორმით სასამართლო გადაწყვეტილების გამოქვეყნება. აღსანიშნავია, რომ მსგავსი მიდგომა არსებობს დასავლეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანასა და აშშ-ს კანონმდებლობაში. გამონაკლისს წარმოადგენს ე.წ. *refutation*, რაც გარკვეულწილად გულისხმობს არასწორი ფაქტობრივი მონაცემების შემცველი ცნობების უარყოფასაც (მსგავსი ნორმა არსებობს მაგალითად, როგორც საფრანგეთში, ასევე გერმანიაში). თუმცა ამ შემთხვევაში მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ იმ ქვეყნებშიც კი, სადაც აღნიშნული ნორმა მოქმედებს, იგი არ გამოიყენება შეფასებითი მსჯელობის უარყოფისათვის, როგორც ეს ქართული სასამართლოების პრაქტიკაში არაერთხელ მომხდარა.

³¹ *Cohen v. Cowles Media*, 501 U.S. 663, 1991.

მედია ორგანიზაციების რედაქციების (newsroom) ჩხრეკის შეზღუდვა.

ჟურნალისტური დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების დაცვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გარანტიას წარმოადგენს მედია საშუალებების დაცვა რედაქციების (newsroom) უკანონო და დაუსაბუთებელი ჩხრეკისაგან. სამწუხაროდ, ახალმა კანონმა არ გაითვალისწინა ეს დამცავი ზომა. არადა, საქართველოში ასეთი საკანონმდებლო გარანტიის აუცილებლობას განაპირობებს ის სამწუხარო გამოცდილება, რომელიც 2001 წელს „რუსთავი-2“-ის ოფისში უშიშროების თანამშრომლების შესვლას, ხოლო 2004 წელს „ხალხის გაზეთში“ პოლიციის თანამშრომლების არასანქცირებულ ჩხრეკას უკავშირდება.

მედია ორგანიზაციების რედაქციებში ჩხრეკის შეზღუდვის თაობაზე აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ 1978 წელს დაადგინა, რომ შესაძლოა, გაიცეს ჟურნალისტის სამუშაო ან მისი საცხოვრებელი ადგილის გაჩხრეკის ბრძანება, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ შენობაში მდებარეობს გამოძიებისათვის მნიშვნელოვანი მტკიცებულება. საქმე ეხებოდა დემონსტრაციის დროს პოლიციელის ცემაში მონაწილე პირთა ფოტოების კოლეჯის გაზეთიდან ამოღების მიზნით ჩატარებულ ჩხრეკას³². ეს ინციდენტი გახდა საფუძველი იმისა, რომ კონგრესმა მიიღო პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის 1980 წლის აქტი, რომელმაც ფედერალურ, შტატის ან ადგილობრივ ძალოვან სტრუქტურებს შეუზღუდა „ჟურნალისტის ნაშრომის“ ან „რედაქციაში დაცული დოკუმენტალური მასალების“ ჩხრეკისა და ამოღების უფლება³³.

ამ აქტის თანახმად, „ჟურნალისტური ნაშრომი“ მოიცავს „მასალებს, რომლებიც იქმნება საზოგადოებისათვის ინფორმაციის მომზადების პროცესში“ და არსებობს „გამოუქვეყნებელი მასალის, ფოტოების ნეგატივების ან შავი ჩანაწერების“ სახით. „დოკუმენტური მასალა“ კი მოიცავს „ფაქტობრივ მასალას დოკუმენტაციის სახით“, მაგალითად, ფოტოები ან აუდიო და ვიდეო ჩანაწერები.

სასარჩელო ხანდაზმულობა. კანონმა მნიშვნელოვნად შეზღუდა ცილისწამების შესახებ სასამართლოში სარჩელის წარდგენის ხანდაზმულობის ვადა და იგი 100 დღით შემოფარგლა. აღსანიშნავია, რომ ზოგადად დიფამაციის საქმეებში ხანდაზმულობის ვადები უმრავლეს ვეროპულ ქვეყანაში განსხვავდება ჩვეულებრივი სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადებისაგან (ვეროპის ქვეყნებში ეს ვადა საშუალოდ ერთ წელიწადს შეადგენს). იმის გათვალისწინებით, რომ ამ შემთხვევაში დავის ობიექტია პირის რეპუტაცია, რაც თავისი ბუნებიდან გამომდინარე დაუყოვნებლივ რეაგირებას (ზიანის მიყენების ფაქტის დადასტურება) მოითხოვს,

³² *Zurcher v. Stanford Daily*, 436 U.S. 547, *reh'g denied*, 439 U.S. 885, 1978.

³³ 42 U.S.C. § 2000aa, 1998.

საჭიროა, გასაჩივრება გონივრულ ვადებში მოხდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში სასამართლო პროცესის გამართვას აზრი ეკარგება.

დაბოლოს, იმისათვის, რათა თავიდან იქნეს აცილებული სასამართლოებში ცილისწამების შესახებ უსაფუძვლო სარჩელების წარდგენა, პირველად ქართულ საპროცესო კანონმდებლობაში კანონმა დაანესა ნორმა, რომლის მიხედვით, „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების უკანონო შეზღუდვის მიზნით ცილისწამების შესახებ აშკარად უსაფუძვლო სარჩელის წარდგენის შემთხვევაში, მოპასუხეს უფლება აქვს, მოითხოვის მოსარჩელისაგან გონივრულ ფარგლებში ფულადი ანაზღაურების მიღება.“³⁴ აღსანიშნავია, რომ უსაფუძვლო სარჩელების წარდგენისაგან დაცვის ნორმა მოქმედებს აშშ-ს სამართლებრივ სივრცეშიც.

გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა

მიუხედავად იმისა, რომ სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონი იძლევა საკმაოდ ვრცელ ჩამონათვალს იმ ტიპის გამოხატვებისა, რომელთა შეზღუდვას იგი შესაძლებლად მიიჩნევს, მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ ახალმა კანონმა მნიშვნელოვანი გარღვევა მოახდინა პასუხისმგებლობის ფორმების ლიბერალიზაციის მხრივ. ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია, რომ წინ გადადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლიდან ცნობების უარყოფის დავალდებულების შესახებ ნორმის ამოღება და მის ნაცვლად ახალი კანონის მიერ პასუხისმგებლობის ძირითად ფორმებად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნისა და სასამართლო გადაწყვეტილების შესახებ ცნობის გამოქვეყნების დაწესება. კანონმა ასევე ლიბერალური მიდგომა აირჩია სხვადასხვა ტიპის საიდუმლოების გამჟღავნებისას პასუხისმგებლობის დაკისრების მხრივ.

შინაარსობრივი რეგულირება (content regulation). ახალი კანონი უშვებს შინაარსობრივ რეგულირებას, რაც შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ თვალსაზრისობრივად ნეიტრალური, არადისკრიმინაციული შეზღუდვის სახით. ამასთანავე, შინაარსობრივად ნეიტრალური რეგულირებისას დაუშვებელია გამოხატვის საგნის შეზღუდვა.

შინაარსობრივად ნეიტრალური რეგულირება შეიძლება ითვალისწინებდეს ისეთ არადისკრიმინაციულ შეზღუდვას გამოხატვის ადგილის, დროისა და ფორმის

³⁴ მუხლი 18.

მიხედვით, რომელიც გავლენას არ ახდენს ინფორმაციის ან იდეების შინაარსზე ან გამომხატველობით ეფექტზე ან ტოვებს მათი სხვა გზებით გამომხატვის ეფექტურ შესაძლებლობას.³⁵ რეგულირების მსგავსი ფორმები უხვად მოიპოვება როგორც ევროპის, ისე აშშ-ს სამართლებრივ სისტემაში. განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ ამ ქვეყნების უმეტესობაში არ არსებობს სპეციალური კანონი სიტყვისა და გამომხატვის თავისუფლების შესახებ, რომელიც ამ ნორმას ითვალისწინებს. სამაგიეროდ, შინაარსობრივი რეგულირების საფუძველზე სიტყვისა და გამომხატვის თავისუფლების შეზღუდვის წესები მოცემულია სხვადასხვა აქტებში (კანონებში).

საქართველოში შინაარსობრივი რეგულირების ნორმები მოცემულია როგორც საკუთრივ ახალ კანონში, ასევე არასრულწლოვანთა მანერ ზეგავლენისაგან დაცვის შესახებ და რეკლამის შესახებ საქართველოს კანონებში.³⁶

ახალი კანონი კი შინაარსობრივად არეგულირებს ისეთი ტიპის გამომხატვებს, როგორცაა მოწოდება, ცილისწამება, უხამსობა, პირისპირ შეურაცხყოფა, დანაშაულის ჩადენისაკენ წაქეზება, მუქარა, სახელმწიფო, კომერციული, პირადი ან პროფესიული საიდუმლოება, რეკლამა, ტელეშოპინგი და სპონსორობა. შინაარსობრივი რეგულირება სპეციფიკურად ეხება სამხედრო და საჯარო მოსამსახურეთა, თავისუფლებალკვეთილ ან თავისუფლებაშეზღუდულ პირთა, ასევე ქმედუუნარო ან შეზღუდული ქმედუნარიანობის მქონე პირთა სიტყვისა და გამომხატვის თავისუფლებას³⁷. თითოეულ მათგანს დეტალურად ჩვენ ქვემოთ განვიხილავთ:

მოწოდების დეფინიციას იძლევა კანონის პირველივე მუხლი:

მოწოდება – განცხადება, რომლის ავტორიც მიზნად ისახავს ან აშკარად უშვებს გარკვეული ქმედების გამოწვევას.

ხოლო, კანონის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტი ადგენს, რომ „მოწოდება დაცულია კვალიფიციური პრივილეგიით და ის პასუხისმგებლობას იწვევს მხოლოდ მაშინ, როცა პირი ჩაიდენს განზრახ ქმედებას, რომელიც ქმნის კანონსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს.“

ანუ თუ პირი აკეთებს ისეთ მოწოდებას, რომელიც ქმნის აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს, ის უკვე აღარ სარგებლობს ამ კანონის დაცვის მექანიზ-

³⁵ მუხლი 10.

³⁶ მაგალითად, დროის მიხედვით შეზღუდვას შესაძლოა, დაექვემდებაროს სადამოს 11 საათამადე ეთერში გარკვეული კატეგორიის რეკლამის ან ფილმის გაშვება; ხოლო ფორმის მიხედვით შეზღუდვა შეიძლება, გამოიყენონ, მაგალითად, ალკოჰოლური სასმელის რეკლამირებისას უშუალოდ სითხის სმის პროცესის ჩვენების აკრძალვის მხრივ.

³⁷ მუხლი 9.

მებით, ხოლო ის ადამიანი, ვინც უშუალოდ ჩაიდენს დანაშაულს, ცალკე აგებს პასუხს სისხლის სამართლის წესით.

იმისათვის, რომ სასამართლოებმა არ მოახდინონ მეცხრე მუხლში მოცემული ნორმების არასწორი ინტერპრეტაცია, კანონმა დეტალურად განმარტა ზოგიერთი მათგანი. სახელდობრ:

დიფამაცია – აღსანიშნავია, რომ კანონის I მუხლის ე) პუნქტის მიხედვით, დიფამაციად მიიჩნევა არსებითად მცდარი ფაქტების შემცველი და პირისათვის ზიანის მიმყენებელი, მისი სახელის გამტეხი განცხადების გავრცელება.

პასუხისმგებლობა ცილისწამებისთვის. აღსანიშნავია, რომ ახალი კანონის³⁸ მიხედვით, პირს ეკისრება სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა კერძო პირის ცილისწამებისათვის, თუ მოსარჩლე სასამართლოში დაამტკიცებს, რომ მოპასუხის განცხადება შეიცავს არსებითად მცდარ ფაქტს უშუალოდ მოსარჩლის შესახებ და ამ განცხადებით მოსარჩლეს მიადგა ზიანი.

უხამსობა – კანონის პირველივე მუხლის მიხედვით, უხამსობას „წარმოადგენს განცხადება, რომელსაც არა აქვს პოლიტიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო ან სამეცნიერო ღირებულება და რომელიც უხეშად ლახავს საზოგადოებაში საყოველთაოდ დამკვიდრებულ ეთიკურ ნორმებს“. აღსანიშნავია, რომ ზოგადად მორალის (და შესაბამისად უხამსობის) დეფინიციის უნივერსალური ცნება არ არსებობს. თავად უხამსობის კანონისმიერი დეფინიციის მიხედვით, ამა თუ იმ გამოხატვის უხამსობად მიჩნევის საკითხს განსაზღვრავს საზოგადოებაში საყოველთაოდ დამკვიდრებული ეთიკური ნორმები. საზოგადოება (და შესაბამისად, მისი შეხედულებები) არასდროს არის უცვლელი. შესაბამისად, საუბარი მორალისა და უხამსობის ერთიანი, უნიფიცირებული ცნების არსებობაზე აზრს მოკლებულია. შესაძლებელია, გარკვეული გამოხატვა ერთ საზოგადოებაში უხამსობად მიიჩნიონ, მეორეში კი უბრალოდ ადამიანის მიერ საკუთარი შეხედულების მკვეთრი ფორმით გამოხატვად. სწორედ ამის გამო განაცხადა ევროსასამართლომ, რომ მასთან (ევროსასამართლოსთან) შედარებით ეროვნული სასამართლოები უკეთეს მდგომარეობაში იმყოფებიან საიმისოდ, რომ განსაზღვრონ ამა თუ იმ განცხადების უხამსობად მიჩნევის საკითხი.

პირისპირ შეურაცხყოფა – მსგავსი ტიპის გამოხატვა გულისხმობს პირისთვის პირისპირ შეურაცხყოფის მიყენებას (მაგალითად ლანძვლა, გინება) როგორც საჯაროდ, ისე კერძო ვითარებაში. როგორც ევროსასამართლომ მორალთან და უხამსობასთან დაკავშირებული საკითხების განხილვისას დაადგინა,

³⁸ მუხლი 13.

პირისპირ შეურაცხყოფის შესახებ სარჩელის განხილვის დროსაც სასამართლოებმა მხედველობაში უნდა მიიღონ იმ დროისათვის საზოგადოებაში დამკვიდრებული შეხედულებები.

დანაშაულის ჩადენისაკენ ნაქეზება – აღსანიშნავია, რომ დანაშაულის ჩადენისაკენ ნაქეზება არც ერთ ქვეყანაში არ არის დაცული სიტყვის თავისუფლების გარანტიებით. ევროსასამართლომ მრავალ საქმეზე³⁹ (რომელთა უმეტესობაში მოპასუხეს თურქეთი წარმოადგენდა) მიუთითა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოებს დანაშაულის ჩადენისაკენ ნაქეზების შემცველი გამოხატვის შეზღუდვისას არ გააჩნიათ დისკრეციის (*margin of appreciation*) ისეთი ფართო საზღვრები, როგორც მორალთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტისას, ისინი მაინც არიან უფლებამოსილნი, მოახდინონ დანაშაულის ჩადენისაკენ ნაქეზების შემცველი განცხადებების რეგულირება. ევროკონვენციის მე-10 მუხლის მე-2 პუნქტი სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ერთ-ერთ კანონიერ მიზნად სწორედ დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილებას ასახელებს. გამონაკლისს ამ შემთხვევაში არც საქართველოს კანონმდებლობა წარმოადგენს. *სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ* კანონის 10-ე მუხლის I პუნქტის დ) ქვეპუნქტი შინაარსობრივი რეგულირების ერთ-ერთ საფუძვლად სწორედ დანაშაულის ჩადენისაკენ ნაქეზების თავიდან აცილებას ითვალისწინებს.

უფრო მეტიც, სისხლის სამართლის კოდექსში მოიპოვება სპეციალური მუხლი, რომელიც აწესებს სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას მსგავსი შინაარსის შემცველი მონოდეების გავრცელებისათვის. მაგალითად, სისხლის სამართლის კოდექსის 317-ე მუხლის მიხედვით, „საქვეყნოდ მოწოდება საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების ძალადობით შეცვლისაკენ ან სახელმწიფო ხელისუფლების დამხობისაკენ, ანდა ასეთი მოწოდების შემცველი მასალის გავრცელება, აგრეთვე ამავე მიზნით შეიარაღებისაკენ მოწოდება ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე“.

იმავე კოდექსის 405-ე მუხლის მიხედვით, „საქვეყნოდ მოწოდება აგრესიული ომის გაჩაღებისაკენ ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე.“ კოდექსი ითვალისწინებს სასჯელს ანალოგიური ქმედებისათვის, რომელიც ჩადენილია საინფორმაციო საშუალებით ან სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირის მიერ და იგი ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების აღკვეთით

³⁹ Seylan v. Turkey, 8 July, 1999.

ვადით ორიდან ხუთ წლამდე, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით სამ წლამდე.⁴⁰

სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგადი ნაწილის თანახმად, დანაშაულში თანამონაწილეობის ერთ-ერთ სახეს წარმოადგენს ნამქეზებლობა ანუ განზრახი დანაშაულის ჩადენისაკენ დაყოლიება.

დანაშაულის ჩადენისაკენ ნაქეზებად შეიძლება მივიჩნიოთ ნებისმიერი ისეთი გამონათქვამი, რომელიც შეიცავს მოწოდებას კანონით დასჯადი ნებისმიერი დანაშაულებრივი ქმედებისაკენ და შეიცავს მყისიერ და აშკარა საფრთხეს. მაგალითად, თუ ჩხორონყუს ადგილობრივ გაზეთ „ჩხორონყუს სიახლენში“ ადგილობრივი საკრებულოს წევრი გამოაქვეყნებს სტატიას, რომლითაც მოუწოდებს საკრებულოს დანარჩენ წევრებს, „ჭკუა ასწავლონ“ „თბილისიდან დანიშნულ“ მოსამართლეს და შტურმით აიღონ ადგილობრივი სასამართლოს შენობა, ამ შემთხვევაში, ბუნებრივია, სახელმწიფოს გააჩნია ლეგიტიმური ინტერესი, დასაჯოს სტატიის ავტორი დანაშაულის ჩადენისაკენ ნაქეზებისათვის.

მუქარა – აღსანიშნავია, რომ როგორც ზემოთ განხილული მოწოდებები არ არის დაცული სიტყვის თავისუფლების გარანტიებით, ასევე არ არის დაცული მუქარის შემცველი შინაარსის გამოხატვაც. სისხლის სამართლის კოდექსის 151-ე მუხლის მიხედვით, „სიცოცხლის მოსპობის ან ჯანმრთელობის დაზიანების ანდა ქონების განადგურების მუქარა, როდესაც იმას, ვისაც ემუქრებიან, გაუჩნდა მუქარის განხორციელების საფუძვლიანი შიში, ისჯება ჯარიმით ან საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომით ვადით ას ოციდან ას ოთხმოც საათამდე ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ერთ წლამდე ანდა ტუსალობით ვადით სამ თვემდე“.

პროფესიული საიდუმლოება – ამ ტიპის საიდუმლოებას ფლობს და შესაბამისად, მისი დაცვის პოზიტიური ვალდებულება ეკისრება მხოლოდ პირთა განსაზღვრულ წრეს (მაგალითად, პარლამენტის წევრს, ექიმს, ჟურნალისტს, უფლებადამცველს, სასულიერო პირს). კანონის I მუხლის ო) პუნქტის თანახმად, პროფესიული საიდუმლოებას განეკუთვნება ინფორმაცია, „რომელიც განდობილი იქნა მათთვის პროფესიულ საქმიანობასთან დაკავშირებით, აგრეთვე პროფესიული ფასეულობის მქონე ინფორმაცია, რომელიც მისთვის ცნობილი გახდა კონფიდენციალობის დაცვის პირობით, მის მიერ პროფესიული მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით და რომლის გამჟღავნებამ შეიძლება ზიანი მიაყენოს პირის პროფესიულ რეპუტაციას. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ ინფორმა-

⁴⁰ მუხლი 405, ნაწილი II.

ცია, რომელიც არ არის სახელმწიფო საიდუმლოება ან სხვა პირის პირადი ან კომერციული საიდუმლოება, აგრეთვე ადმინისტრაციული ორგანოს შესახებ ინფორმაცია არ წარმოადგენს პროფესიულ საიდუმლოებას⁴¹.

შესაბამისად, ამ ნორმის თანახმად, სახელმწიფო უფლებამოსილია, დაანესოს შეზღუდვები იმგვარი შინაარსის მქონე გამოხატვაზე, რომელიც დაკავშირებულია პროფესიულ საიდუმლოებასთან. მაგალითად, ნოტარიუსი ვალდებულია, დაიცვას უფლებამოსილების განხორციელების პროცესში მისთვის გადობილი ინფორმაცია; ასევე ძალოვანი სტრუქტურის უშიშროების თანამშრომელი, რომელსაც სამსახურებრივად ევალება სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი ინფორმაციის დაცვა, ვალდებულია, არ გაამჟღავნოს იგი⁴¹.

სამხედრო მოსამსახურის, ადმინისტრაციული ორგანოს, აგრეთვე მისი თანამდებობის პირის, წევრის ან თანამშრომლის სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება. აღსანიშნავია, რომ სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის მე-9 მუხლის 1 პუნქტის მიხედვით, შეიძლება, შეიზღუდოს სამხედრო მოსამსახურის, ადმინისტრაციული ორგანოს, აგრეთვე მისი თანამდებობის პირის, წევრის ან თანამშრომლის სიტყვის თავისუფლება. ევროპის თითქმის ყველა სახელმწიფოში, ისევე როგორც აშშ-ში სამხედრო მოსამსახურეები მოკლებულნი არიან შესაძლებლობას, შეიკრიბონ და კოლექტიურად გამოთქვან საკუთარი აზრი, ანუ მათ აკრძალული აქვთ მიტინგებისა და მანიფესტაციების ჩატარება. აღსანიშნავია, რომ ხსენებული პრინციპი ასახულია ასევე საქართველოს კონსტიტუციის 25-ე მუხლში, რომლის მიხედვით, „ყველას, გარდა იმ პირებისა, რომლებიც არიან სამხედრო ძალების, პოლიციისა და უშიშროების სამსახურის შემადგენლობაში, უფლება აქვს, წინასაწარი ნებართვის გარეშე შეიკრიბოს საჯაროდ და უიარალოდ როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ.“

თუმცა ეს ნორმა სრულებითაც არ გულისხმობს იმას, რომ სამხედრო მოსამსახურეს არ შეუძლია, ინდივიდუალურად გამოთქვას საკუთარი აზრი ნებისმიერ საკითხზე. მას იგივე ხარისხის სიტყვის თავისუფლება გააჩნია, რაც ნებისმიერ სამოქალაქო (არასამხედრო) პირს.

პასუხისმგებლობა სახელმწიფო საიდუმლოების გამხელისათვის. სახელმწიფო საიდუმლოების დეფინიციას იძლევა კანონის პირველივე მუხლი, რომლის მიხედვით, სახელმწიფო საიდუმლოებას წარმოადგენს ინფორმაცია, რომელიც

⁴¹ ევროსასამართლოს იურისპრუდენციაში ყველაზე მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებას ჟურნალისტის მიერ პროფესიული საიდუმლოების დაცვასთან დაკავშირებით წარმოადგენს საქმე გუდვინი დიდი ბრიტანეთის წინააღმდეგ. ტომი 1, გვ 308.

სახელმწიფო საიდუმლოების შესახებ საქართველოს კანონით დადგენილი წესით აღიარებულია სახელმწიფო საიდუმლოებად და ექვემდებარება სახელმწიფოს მიერ დაცვას.

სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის მიღების პარალელურად, საქართველოს პარლამენტმა ცვლილებები შეიტანა სახელმწიფო საიდუმლოების შესახებ კანონში, რომლის მიხედვითაც, რიგითი მოქალაქე, მათ შორის ჟურნალისტი ამოირიცხა იმ პირთა სიიდან, ვინც შეიძლება, პასუხი აგოს სახელმწიფო საიდუმლოების გამხელისათვის.

ამასთანავე, საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად, პირი იმ შემთხვევაშიც თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან, თუ საიდუმლოების გამხელა მიზნად ისახავდა საზოგადოების კანონიერი ინტერესის დაცვას და დაცული სიკეთე აღემატება მიყენებულ ზიანს.

უკვე დღეს მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს მნიშვნელოვან სიახლეს ჟურნალისტის მიერ საიდუმლოების გამხელის თვალსაზრისით. სახელმწიფო საიდუმლოების გამხელისათვის პასუხს აღარ აგებს არავინ, გარდა იმ პირისა, ვისაც სამსახურებრივად ევალებოდა მისი დაცვა. სახელდობრ, *სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის მე-12(1) მუხლის თანახმად, „პირი პასუხს აგებს მხოლოდ იმ საიდუმლოების გამხელისათვის, რომლის დაცვაც მას ევალება სამსახურებრივად ან სამოქალაქო გარიგებით და რომლის გამხელა აშკარა, პირდაპირ და არსებით საფრთხეს უქმნის კანონით დაცულ სიკეთეებს.“*

ანუ თუკი, მაგალითად, ნასვამ მდგომარეობაში მყოფი უშიშროების სამინისტროს პოლკოვნიკი ჟურნალისტს გაანდობს სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველ ინფორმაციას, რომელსაც ეს უკანასკნელი მეორე დღესვე გაზეთის პირველ გვერდზე დაბეჭდავს, აღნიშნულის გამო პასუხისმგებლობა შეიძლება დაეკისროს მხოლოდ უშიშროების თანამშრომელს, და არა ჟურნალისტს.

პასუხისმგებლობა კომერციული საიდუმლოს გამჟღავნებისთვის. კომერციული საიდუმლო განმარტებულია, როგორც საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსით⁴² განსაზღვრული ინფორმაცია. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ადმინისტრაციული ორგანოს შესახებ ინფორმაცია არ წარმოადგენს კომერციულ საიდუმლოებას. ბუნებრივია, აღნიშნული შეზღუდვა არსებობს თითქმის ყველა დემოკრატიულ სახელმწიფოში.

კომერციული საიდუმლოების დაცვა პირს შეიძლება დაეკისროს ორ შემთხვევაში: I. როდესაც მას კანონით ევალება, არ გაამჟღავნოს ეს ინფორმაცია; II. როდესაც იგი ხელშეკრულებით კისრულობს ვალდებულებას, დაიცვას აღნიშნული ინფორმა-

⁴² მუხლი 27².

ცია. მაგალითად, ბანკის თანამშრომელი და ზოგადად ბანკი ვალდებულია, არ გაამჟღავნოს მისი კლიენტის შესახებ ბანკში დაცული ინფორმაცია. ასევე ნებისმიერი სხვა ორგანიზაცია და მისი თანამშრომელი ვალდებულია, დაიცვას მისი კლიენტის კომერციული საიდუმლოება. ამ წესის დარღვევის შემთხვევაში, მათ შესაძლოა, დაეკისროთ პასუხისმგებლობა. ზოგ შემთხვევაში პასუხისმგებლობა შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ სამსახურიდან გათავისუფლებით, როგორც შედეგი შრომის კონტრაქტის დარღვევისა (რომლის ძალითაც იგი ვალდებული იყო, საიდუმლოდ დაეცვა კლიენტის კომერციული საიდუმლოება). თუკი იგივე ბანკის თანამშრომელის მეშვეობით მედია საშუალებაში გაჟონავს ბანკის კომერციული საიდუმლოება, ცხადია, ამ შემთხვევაშიც პასუხს აგებს მხოლოდ ბანკის თანამშრომელი, რომელსაც სამსახურებრივად ევალებოდა საიდუმლოების დაცვა⁴³.

რეკლამა, ტელეშოპინგი ან სპონსორობა – აღსანიშნავია, რომ როგორც ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს იურისპრუდენციის, ასევე აშშ-ს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, კომერციული გამოხატვა წარმოადგენს გაცილებით ნაკლებად დაცულ კატეგორიას, ვიდრე სხვა ტიპის (მაგალითად, პოლიტიკური) გამოხატვა. კომერციულ გამოხატვაში მეტწილად მოიაზრება რეკლამა ან/და კონკურენტის კრიტიკა. აღსანიშნავია, რომ ახალი კანონი იცნობს ყველა სახის, მათ შორის, კომერციულ გამოხატვასაც. მასში არ არის მოცემული რაიმე პრინციპი იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოხდეს კომერციული სიტყვის თავისუფლების რეგულირება (გარდა მე-მ მუხლისა, სადაც ზოგადი პრინციპებია მოცემული ნებისმიერი შინაარსის მქონე გამოხატვის რეგულირებისათვის). ამგვარი მიდგომა გამართლებულიც არის, რადგან არსებობს სპეციალური კანონი, რომელიც დეტალურად აწესრიგებს რეკლამის გაშვებასთან დაკავშირებულ საკითხებს. *რეკლამის შესახებ კანონი* იძლევა იმ ძირითად პირობებსა და შეზღუდვებს⁴⁴, რაც რეკლამის სფეროში შესაძლოა, არსებობდეს.

რეკლამის შესახებ საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობა აწესებს მთელ რიგ შეზღუდვებს, რომელთა გათვალისწინებაც მართებს რეკლამის გამშვებს. მაგალითად, არ შეიძლება გარკვეული ტიპის პროდუქციის რეკლამირება დღის გარკვეულ პერიოდში. აღნიშნული ტიპის შეზღუდვა ვრცელდება სპირტიან სასმელებსა და თამბაქოს რეკლამაზე.

გარდა შინაარსობრივი შეზღუდვისა, რეკლამა შეიძლება შეიზღუდოს ხანგრ-

⁴³ მე-12 მუხლის 1 პუნქტი.

⁴⁴ კანონი არეგულირებს კომერციული გამოხატვის ისეთ საკითხებს, როგორცაა, მაგალითად, არასათანადო რეკლამა, არაკეთილსინდისიერი რეკლამა, არასარწმუნო რეკლამა, არაეთიკური რეკლამა, კონტრარეკლამა, თამბაქოს ნაწარმის რეკლამა, ალკოჰოლური სასმელების რეკლამა და ა.შ.

ძლივობის მხრივაც. მაგალითად, სახელმწიფო უფლებამოსილია, დაანესოს გარკვეული შეზღუდვები ერთი საათის განმავლობაში ეთერში გასაშვები რეკლამის მოცულობაზე.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა (privacy). აღსანიშნავია, რომ სიტყვის თავისუფლების გარშემო წარმოშობილ დავათა დიდ ნაწილში ძირითადად სწორედ პირადი საიდუმლოების დარღვევის ფაქტებია საკამათო, რადგანაც ანგლო-საქსური ცნება *privacy* თვისობრივ სიახლეს წარმოადგენს ქართული სამართლებრივი სივრცისათვის. პირად საიდუმლოებად კანონი განმარტავს „პირადი ფასეულობის მქონე ინფორმაციას, რომლის საიდუმლოების დაცვასაც მოითხოვს კანონი, აგრეთვე ყველა იმ ინფორმაციას და გარემოებას, რომელთან დაკავშირებითაც ადამიანს აქვს კერძო ცხოვრების ხელშეუხებლობის გონივრული მოლოდინი. ამასთანავე, ადმინისტრაციული ორგანოს შესახებ ინფორმაცია არ შეიძლება წარმოადგენდეს პირად საიდუმლოებას“.⁴⁵

საერთოდ უნდა ითქვას, რომ საქართველოს კანონმდებლობა მეტად მწირია პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის საკითხის რეგულირების მხრივ. იგივე შეიძლება ითქვას სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონზეც, რომლის მე-12 მუხლის მე-3 ნაწილი შეიცავს მხოლოდ ძალზედ ზოგად ჩანანერს, თუ რა შემთხვევაში არ შეიძლება შეიზღუდოს ეს უფლება. სახელდობრ: „კერძო ცხოვრების ხელშეუხებლობისა და პირადი საიდუმლოების დაცვის მოტივით არ შეიძლება შეიზღუდოს გამოხატვის თავისუფლება იმ მოვლენასთან დაკავშირებით, რომლის ცოდნაც აუცილებელია ადამიანისათვის დემოკრატიულ სახელმწიფოში საზოგადოებრივი თვითმმართველობის განსახორციელებლად.“

საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლის თანახმად კი, „ყოველი ადამიანის **პირადი ცხოვრება**, პირადი საქმიანობის ადგილი, პირადი ჩანაწერი, მიმოწერა, საუბარი სატელეფონო და სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებებით მიღებული შეტყობინებანი ხელშეუხებელია. აღნიშნული უფლებების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშე, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას.“ გადაუდებელ აუცილებლობას წარმოადგენს იმის რეალური საფრთხე, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილების (ნებართვის) მისაღებად საჭირო დროის განმავლობაში შეიძლება, შეიქმნას მტკიცებულების განადგურების საშიშროება.

ამასთანავე, სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის მე-12 მუხლის მე-4 პუნქტი ითვალისწინებს ამავე მუხლის I და II პუნქტებით დაცული

⁴⁵ მუხლი I, პუნქტი 5).

უფლებების ხელყოფით მიყენებული ქონებრივი და არაქონებრივი (მორალური) ზიანის ანაზღაურებასაც. მე-12 მუხლის I პუნქტი ეხება პირის პასუხისმგებლობას იმ ინფორმაციის გამხელისათვის, რომლის დაცვაც მას სამსახურებრივად ან სამოქალაქო-სამართლებრივი გარიგებით ევალებოდა. ხოლო მე-2 პუნქტი საუბრობს I პუნქტით განსაზღვრული საიდუმლოების გამხელისათვის გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან პირის გათავისუფლების შესაძლებლობაზე. მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება გააჩნია როგორც იმ პირს, ვინც არამართლზომიერად დაისაჯა საიდუმლოების გამხელისათვის⁴⁶, ისე იმ პირს, ვისი საიდუმლოებაც არამართლზომიერად გამჟღავნდა (ანუ არ არსებობდა ამ ინფორმაციის გამჟღავნების საზოგადოებრივი აუცილებლობა).

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დარღვევის შესახებ სასამართლო საქმე წარმოებს კერძო წესით და გამიზნულია ინდივიდის იმ გრძნობების დასაცავად, რომელსაც სასამართლოები ხშირად უწოდებენ „პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის გონივრულ მოლოდინს“. იურიდიულ პირებს, როგორც წესი, არ გააჩნიათ აღნიშნული უფლება და შესაბამისად, არ შეუძლიათ სარჩელის შეტანა მესამე პირთა ამ უფლების დასაცავად⁴⁷.

მართალია, კერძო ინდივიდებს შეუძლიათ, ისარგებლონ „განმარტოების უფლებით“⁴⁸, ეს უფლება არ არის აბსოლუტური. პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება შესაძლოა, დაირღვეს კომუნიკაციის ნებისმიერი საშუალებით, მათ შორის ზეპირადაც.

საჯარო ფიგურებს შეზღუდულად გააჩნიათ პირადი ცხოვრების უფლება. ყოფილი და ახლანდელი მთავრობის წევრები, პოლიტიკოსები, შოუბიზნესის წარმომადგენლები და სპორტსმენები ზოგადად მიჩნეული არიან საჯარო ფიგურებად. ამის მიზეზი არის ის, რომ მათ თავიდანვე განაცხადეს თანხმობა, ქცეულიყვნენ საჯარო განხილვის ობიექტებად, სულ მცირე იმ მოვლენებთან დაკავშირებით, რომელთაც შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ მათ საჯარო ფუნქციაზე.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ჟურნალისტი და ზოგადად ნებისმიერი მოქალაქე ვალდებულია, დაიცვას სხვათა პირადი ცხოვრების საიდუმლოება. მაგალითად,

⁴⁶ მაგალითად, თუ სკოლის მასწავლებელი გაათავისუფლეს სამსახურიდან საჯარო თანამდებობაზე მყოფი იმ პირის პერსონალური მონაცემის გამხელისათვის, რომელიც თავის დროზე სწავლობდა ამ სკოლაში.

⁴⁷ თუმცა, იხ. მაგ.: საქმე *Reid v. Pierce County*, 961 P.2d 333 (Wash. 1998), სადაც სასამართლომ დასაშვებად ცნო ნათესავების მიერ სარჩელის შეტანა პირის აუტოფსიის ამსახველი ფოტოების გავრცელების გამო.

⁴⁸ „The right to be left alone“.

ჟურნალისტი ვალდებულია, თავი შეიკავოს იმგვარი ინფორმაციის გამოქვეყნებისაგან, რომელიც არ უკავშირდება პირის მიერ მისი საჯარო ფუნქციის განხორციელებას. მაგალითად, ჟურნალისტი და ზოგადად ნებისმიერი მოქალაქე ვალდებულია, არ გაამჟღავნოს შვილად აყვანის შესახებ ნებისმიერი ინფორმაცია. რა თქმა უნდა, გამონაკლისი ამ საერთო წესიდანაც არსებობს. მაგალითად, ინფორმაცია საჯარო პირის მეუღლის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ, არის პირადი საიდუმლო, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ ეს ადამიანი გავლენას ახდენს საჯარო პირის მიერ მიღებულ არასაოჯახო, სამსახურებრივ გადაწყვეტილებებზე, მაშინ საზოგადოებას აქვს უფლება, ფლობდეს ინფორმაციას ამ საკითხის შესახებ. კანონი ითვალისწინებს ასეთ გამონაკლისებს და უთითებს იმ შემთხვევებზე, როდესაც საზოგადოებას აქვს ლეგიტიმური ინტერესი, იცოდეს საჯარო პირის პირად ცხოვრებას მიკუთვნებული ინფორმაციის დეტალები. კანონის მუხლის მიხედვით, ლეგიტიმური ინტერესი განმარტებულია, როგორც საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლის მე-4 პუნქტითა და 26-ე მუხლის მე-3 პუნქტით დაცული სიკეთეები. საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით, ეს მიზნებია: სახელმწიფო უშიშროების, ტერიტორიული მთლიანობის ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, დანაშაულის თავიდან აცილება, სხვათა უფლებებისა და ღირსების დაცვა, კონფიდენციალურად აღიარებული ინფორმაციის გამჟღავნების თავიდან აცილება ან სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფა. ხოლო 26-ე მუხლის მე-3 პუნქტის მიხედვით, დაცული სიკეთეებს განეკუთვნება ქვეყნის დაცვა იმგვარი საფრთხისაგან, როგორიცაა საქართველოს კონსტიტუციური წყობილების დამხობა ან ძალადობით შეცვლა, ქვეყნის დამოუკიდებლობის ხელყოფა, ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა, ომისა და ძალადობის პროპაგანდა, შუღლის გაღვივება.

ჟურნალისტის ვალდებულება, დაიცვას სხვა პირთა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა. ქართულ კანონმდებლობაში არ არსებობს დეტალური მითითებები, თუ რა ითვლება პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დარღვევად და რა არა. ამასთანავე, როგორც შემდგომ თავში ვნახავთ, საქართველოში არც ამ უფლების სამართლებრივი დაცვის ტრადიცია არსებობს. აშშ-ში, სადაც პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის შესახებ კონცეფცია თავდაპირველად 1890 წელს ჰარვარდის სამართლის მიმოხილვის ჟურნალში ჩამოყალიბდა, სასამართლოებს დასჭირდათ 15 წელზე მეტი დრო იმისათვის, რათა გაეცნობიერებინათ ეს უფლება⁴⁹.

⁴⁹ ჯორჯის უზენაესი სასამართლო იყო პირველი, ვინც ეს უფლება აღიარა საქმეში *Pavesich v. New England Life Insurance Co.* საქმე შეეხებოდა საგაზეთო რეკლამაში ინდივიდუალური ფოტოების გამოქვეყნებას პირის თანხმობის გარეშე.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვა საკანონმდებლო რეგულირების გარდა თვითრეგულირებითაც ხორციელდება, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საკანონმდებლო ვაკუუმის არსებობის პირობებში. ამდენად, მხედველობაშია მისაღები ის გამოცდილება, რომელიც ამ სფეროში სხვა ქვეყნებში არსებობს. მაგალითად, აშშ-ში მოქმედი ორგანიზაცია „პრესის თავისუფლების დაცვის ჟურნალისტთა კომიტეტის“ მიერ მომზადებული კითხვარის თანახმად, პირადი ცხოვრების საიდუმლოს შემცველი ინფორმაციის გამოქვეყნებამდე ჟურნალისტმა უნდა გაითვალისწინოს:

ობიექტის თანხმობა – სრულწლოვანია თუ არა ობიექტი? არსებობს თუ არა მშობლის, მეურვის ან სხვა კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობა პუბლიკაციაზე? შესწევს თუ არა უნარი პირს, თავად განაცხადოს თანხმობა? თანხმობის არსებობის შემთხვევაში, ხომ არ მომხდარა მისი გადათქმა? მასალის პუბლიკაციის პერიოდში კერძო ფიგურას წარმომადგენს ობიექტი თუ საჯაროს? ხომ არ შეცვლილა დროთა განმავლობაში მისი სტატუსი?

ინფორმაციის მოპოვების მეთოდი – განხორციელდა თუ არა გადაღება საჯარო ადგილზე? გაქვთ თუ არა კერძო ადგილზე შესვლის, ფოტოების გადაღებისა და ინტერვიუს ალების ნებართვა? მოპოვებულია თუ არა სადავო ინფორმაცია საჯარო დოკუმენტებიდან?

შინარსი – ინფორმაციის გამოქვეყნების შემთხვევაში, მოახდენს თუ არა მასალა საზოგადოებაში დამკვიდრებული ეთიკის ნორმების დარღვევას? მოხდა თუ არა სადავო ფაქტების გაზვიადება დაუდასტურებელი ინფორმაციით? ხომ არ არის ინფორმაცია ძალზედ მოძველებული, რომელიც არ წარმომადგენს საზოგადოებრივად მნიშვნელოვან აქტუალურ საკითხს ან ბოლოდროინდელმა მოვლენამ კითხვის ნიშნის ქვეშ ხომ არ დააყენა მისი უტყუარობა? რამდენად არსებითია სადავო ინფორმაცია ძირითადი ამბის გადმოსაცემად?

კონფიდენციალური წყაროს გამჟღავნება. მართალია, კანონის მე-11 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, პროფესიული საიდუმლოების წყარო დაცულია აბსოლუტური პრივილეგიით და არავის აქვს უფლება, მოითხოვოს მისი გამხელა, მაგრამ როგორც ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს იურისპუდენცია და აშშ-ში მოქმედი წესი, ასევე ახალი კანონიც შესაძლებლად მიიჩნევს სასამართლოს მიერ მტკიცებულების უზრუნველყოფის შესახებ განჩინების გამოტანას კონფიდენციალური ინფორმაციის მხოლოდ იმ ნაწილის გამხელასთან დაკავშირებით, რომლის გამხელის აუცილებლობაც დამტკიცდა. მაგალითად, თუკი სასამართლოში მიმდინარეობს დავა, სადაც არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება გარკვეული პროფესიული საიდუმლოების შემცველ ინფორმაციას, სასამართლო უფ-

ლებამოსილია (თუ მხარე მიმართავს შუამდგომლობით), გამოიტანოს განჩინება, რომლითაც საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე დაავალდებულებს მხარეს, გაამხილოს კანონით დაცული, მაგრამ ამავე დროს საქმის გადაწყვეტისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე საიდუმლოების მხოლოდ ის ნაწილი, რომელიც აუცილებელია ზემოთ მითითებული მიზნის უზრუნველსაყოფად.

ამავე დროს, გამხელის მიღებული კონფიდენციალური ინფორმაციის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმ მიზნით, რომლისთვისაც მოხდა მისი გამხელა. ანუ სასამართლოს არ შეუძლია X-ის საქმეზე მიღებული განსაიდუმლოებული ინფორმაცია გამოიყენოს Y-ის საქმეზე. თუ Y-ის საქმეზე მხარე მართლაც დააყენებს მსგავსს შუამდგომლობას, სასამართლო ვადლებულია, იგი იმავე პრინციპით განიხილოს, რა პრინციპითაც თავის დროზე გამოიტანა განჩინება X საქმეზე.

ჟურნალისტური წყაროების გადამოწმება. ძველი კანონის მსგავსად, არც ახალი კანონი ათავისუფლებს ჟურნალისტს სრულად პასუხისმგებლობისაგან, თუკი ის გონივრულ ფარგლებში არ გადაამოწმებს მის მიერ გამოქვეყნებული ინფორმაციის წყაროებს. გონივრულობა გულისხმობს წყაროების გადამოწმების მცდელობის იმ დონეს, რაც საშუალო პროფესიული თვისებების მქონე ჟურნალისტს რეპორტაჟის მომზადებისას მოეთხოვება. სამართლიანი და დაბალანსებული რეპორტაჟის (*fair report*) მომზადება, პირველ რიგში, გულისხმობს კომენტარისათვის იმ პირისადმი მიმართვას, ვისზეც გადაიცემა რეპორტაჟი; ასევე, სადაც ეს შესაძლებელია, ოფიციალური სახელმწიფო დაწესებულებიდან ინფორმაციის გამოთხოვას, წყაროს მიერ მოწოდებული ცნობების ნამდვილობის გადამოწმებლად. თუ ჟურნალისტმა კეთილსინდისიერად და ზუსტად გადმოსცა საჯარო ინტერესის შემცველი ინფორმაცია, არ შეიძლება მან აგოს პასუხი მესამე პირთა მიერ გაკეთებული ცილისმწამებლური განცხადებების გამო. კვალიფიციური პრივილეგია ჩვეულებრივ ესადაგება ოფიციალურ სხდომებს, როგორცაა სასამართლო სხდომა ან მაგალითად, საკანონმდებლო ორგანოს სესია.

აღსანიშნავია, რომ ჟურნალისტური წყაროების გადამოწმება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როდესაც ჟურნალისტი ავრცელებს კონკრეტული ფაქტების შემცველ ინფორმაციას, რომლის გადამოწმებაც შესაძლებელიცაა და აუცილებელიც. მეორე თავში ჩვენ ვნახავთ,⁵⁰ როგორ გამოიჩინა ჟურნალისტმა აშკარა დაუდევრობა, როდესაც უცხო პირის მიერ მიწოდებული, ფაქტობრივი მონაცემის შემცველი ინფორმაცია ისე გაავრცელა, რომ არ გადაუმოწმებია, მართლაც ინა-

⁵⁰ იხ. ქიტესა გურგენაშვილი მერაბ გურგენაშვილისა და „თრიალეთის“ წინააღმდეგ, 2004 წ. გვ 519.

ხავდა თუ არა კონკრეტული პირი საკუთარ ეზოში მოპარულ ავტომობილებს. აღნიშნული წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე ნათელ მაგალითს იმისა, თუ როგორ შეიძლება შეილახოს პირის პატივი და ღირსება, თუკი ჟურნალისტი დაარღვევს ჟურნალისტურ პროფესიულ სტანდარტს და არ გადაამოწმებს ფაქტობრივი ცნობების შემცველ ინფორმაციას სულ მცირე ორ დამოუკიდებელ წყაროსთან. პროფესიული ნორმის დარღვევამ შესაძლოა, გამოიწვიოს არასწორი ცნობის გავრცელება და გახდეს სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საგანი.

გავრცელებული ცნობების სიმცდარე. ცხადია, განცხადების უტყუარობა წარმოადგენს აბსოლუტურ დაცვას, თუ საქმე სასამართლომდე მივიდა. თუმცა, იმისათვის, რომ ცნობა ჩაითვალოს უტყუარად, არ არის აუცილებელი აბსოლუტური აკურატულობის გამოჩენა. ზოგადი სტანდარტის მიხედვით, განცხადება მხოლოდ არსებითად უნდა იყოს ნამდვილი.

საერთო სამართლის ქვეყნებში მოპასუხე მედია საშუალებაა ვალდებული, ამტკიცოს, რომ მოსარჩლის მიერ სადავოდ გამხდარი განცხადებები შეესაბამება სინამდვილეს. აშშ-ს უზენაესმა სასამართლომ აღნიშნული სტანდარტი შეცვალა იმ საქმეებთან მიმართებით, სადაც მოსარჩლეებს თანამდებობის პირები და საჯარო ფიგურები წარმოადგენდნენ⁵¹. აღნიშნული კატეგორიის მოპასუხეები ვალდებული არიან, თავად დაამტკიცონ, რომ სადავო განცხადებები არ შეესაბამებოდა სინამდვილეს.

ხოლო მოგვიანებით განხილულ საქმეში უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებით, კერძო მოსარჩლე კერძო პირებიც არიან ვალდებული, თავად დაადასტურონ განცხადებების ნამდვილობა, თუ საკითხი საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანია⁵².

აგებს თუ არა პირი პასუხს ნებისმიერ შემთხვევაში, თუკი დამტკიცდება, რომ მან გაავრცელა სინამდვილესთან შეუსაბამო ფაქტები, რამაც აშკარა ზიანი მიაყენა კონკრეტულ პირს?

პასუხი უარყოფითია. კანონის მე-15 მუხლის მიხედვით, პირს ენიჭება კვალიფიციური პრივილეგია არსებითად მცდარი ფაქტის შემცველი განცხადებისათვის, თუ:

○ მან მიიღო გონივრული ზომები ფაქტის სისწორის გადასამოწმებლად, მაგრამ ვერ შეძლო შეცდომის თავიდან აცილება და გაატარა ქმედითი ღონისძიებები ცილისწამებით დაზიანებული პირის რეპუტაციის აღსადგენად;

⁵¹ იხ. „ნიუ-იორკ ტაიმსი“ სალივანის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ. 173. Curtis Publishing Co. v. Butts, 388 U.S. 130, 1967.

⁵² Philadelphia Newspapers v. Hepps, 475 U.S. 767, 1986.

○ იგი მიზნად ისახავდა საზოგადოების კანონიერი ინტერესების დაცვას და დაცული სიკეთე აღემატება მიყენებულ ზიანს;

○ მან განცხადება გააკეთა მოსარჩლის თანხმობით. თუ პირი იძლევა თანხმობას ინფორმაციის გამოქვეყნებაზე, მას არ შეუძლია, მომავალში სარჩელი შეიტანოს დიფამაციის გამო. თუმცა უარი პასუხის გაცემაზე ან დუმილი არ შეიძლება ჩაითვალოს თანხმობად.

○ განცხადება წარმოადგენდა მოსარჩლის მიერ მის წინააღმდეგ გაკეთებულ განცხადებაზე თანაზომიერ პასუხს;

○ მისი განცხადება წარმოადგენდა სამართლიან და ობიექტურ რეპორტაჟს იმ მოვლენასთან დაკავშირებით, რომელიც საზოგადოებრივი ყურადღების ობიექტი იყო.

აღსანიშნავია, რომ კანონის მე-16 მუხლის მიხედვით, პირს არ ეკისრება პასუხისმგებლობა ცილისწამებისათვის იმ შემთხვევაში, თუ მან არ იცოდა და არც შეიძლებოდა, სცოდნოდა, რომ ცილისწამებას ავრცელებდა. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ სახეზეა გარკვეული წინააღმდეგობა კანონის მე-14 მუხლსა და აღნიშნულ ნორმას შორის. კერძოდ, მე-14 მუხლის მიხედვით, ცნობების გამავრცელებლის მხრიდან წინასწარ იმის ცოდნა, რომ ცნობები, რომლის გავრცელებასაც იგი აპირებს, ცილისმწამებლურია, ეხება მხოლოდ საჯარო პირის შესახებ გავრცელებულ ფაქტებს. კანონის მე-16 მუხლი კი ცნობების გამავრცელებლის პასუხისმგებლობას ცილისწამების საქმეებში (მათ შორის, კერძო პირის ცილისწამების საქმეებშიც) უკავშირებს ცნობების გამავრცელებლის მხრიდან განზრახ მოქმედებას. ასევე აღსანიშნავია, რომ განზრახ ქმედების ელემენტი არ არის ჩადებული მე-13 მუხლში, რომელიც კერძო პირის ცილისწამებას ეხება.

პირს შეუძლია, მოითხოვოს ორი სახის ქმედების განხორციელება მოპასუხის მხრიდან, თუკი დამტკიცდება, რომ მან გაავრცელა ცილისმწამებლური ფაქტები. სახელდობრ:

ა) სასამართლოს მეშვეობით დაავალდებულოს მოპასუხე, რომ ამ უკანასკნელმა დადგენილი ფორმით გამოაქვეყნოს სასამართლოს გადაწყვეტილება (სადაც ბუნებრივია, მითითებული იქნება იმის შესახებ, რომ სასამართლო განხილვის შედეგად დადასტურდა მოპასუხის მიერ ცილისმწამებლური განცხადებების გავრცელების ფაქტი).

ბ) იმ შემთხვევაში, თუ მოპასუხე კანონით დადგენილ ვადაში გამოაქვეყნებს შესწორებას ან უარყოფას, მაგრამ მოსარჩლისათვის ეს არ არის საკმარისი

ცილისნამებთ მიყენებული ზიანის ჯეროვანი ანაზღაურებისათვის, მოპასუხეს შეიძლება, დაეკისროს მოსარჩლისათვის მიყენებული ქონებრივი ან/და არაქონებრივი (მორალური) ზიანის ანაზღაურება.

მიუხედავად იმისა, რომ სიტყვის თავისუფლების მარეგულირებელი უწინდელი კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა ბოდიშის მოხდის დაკისრების შესაძლებლობას, საერთო სასამართლოში (განსაკუთრებით კი პირველი ინსტანციის)⁵³ ხშირად მიმართავდნენ პასუხისმგებლობის ამგვარ ფორმას, რაც აშკარა კანონდარღვევას წარმოადგენდა. აქედან გამომდინარე მისასაღმებელია ახალ კანონში იმის მკაფიოდ აღნიშვნა, რომ დაუშვებელია მოპასუხის იძულება, მონხადოს ბოდიში.

პასუხის უფლება. მართალია, *სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შეესაბამებ კანონპროექტის* თავდაპირველი ვერსია ითვალისწინებდა სპეციალურ ნორმას პასუხის უფლების შესახებ, თუმცა საკანონმდებლო ხელისუფლებამ იგი არ გაიზიარა.

პასუხის უფლებას სამოქალაქო კოდექსი აქამდე ისედაც ითვალისწინებდა და კანონმდებლებს არც ახალი კანონის მიღების შემდეგ გაუუქმებიათ იგი, თუმცა, თუ არსებულ სასამართლო პრაქტიკას გავითვალისწინებთ, შესაძლოა, ითქვას, რომ პასუხის უფლება ფაქტიურად მკვედარი ნორმა იყო, რადგან ქართული სასამართლოები ძალზედ იშვიათად იყენებდნენ მას.

⁵³ იხ. ბელა შალვაშვილი „ქართული მახვილისა“ და ჯემალ დავლიანიძის წინააღმდეგ (გლდანი-ნაძალადევის რაიონული სასამართლო), 1999 წ. გვ. 216; ი. ორჯონიკიძე ნ. ხოფერიასა და ქ. ქურდოვანიძის წინააღმდეგ (ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლო), 2002 წ. გვ. 358; მევლუდ ეგრისაშვილი მყვალა ბერიანიძის წინააღმდეგ (ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლო), 2001 წ. გვ. 281; თამაზ ნიწივაძე და საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირი აკაკი გოგიჩაიშვილისა და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ (თბილისის საოლქო სასამართლო), 2001 წ., გვ. 291; „რიონი“ „ქუთაისის“ წინააღმდეგ (ქუთაისის საქალაქო სასამართლო), 2001 წ. გვ. 299; გიორგი ჯიშკარიანი ბადრი კაპეტივაძის, დავით ლიკლიკაძისა და ელისო კილაძის წინააღმდეგ (ქუთაისის საქალაქო სასამართლო), 2001 წ. გვ. 302; რომან კვაჭაძე „ლანჩხუთი Plus“- ის, ქეთევან და ზაზა ნაკაშიძეების წინააღმდეგ (ჩოხატაურის რაიონული სასამართლო), 2001 წ. გვ. 319; ევგენი ჯულაშვილი გრიშა ონიანის წინააღმდეგ (კრწანისი-მთაწმინდის რაიონული სასამართლო), 2003 წ. გვ. 477; აჭარის სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტრო ავთანდილ გადახაბაძის, „პრეს-კლუბ ბათუმისა“ და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ (ბათუმის საქალაქო სასამართლო), 2003 წ. გვ. 401; პაატა შავაძე ტარიელ ქათამაძისა და „აჭარა P.S.“-ის წინააღმდეგ (ბათუმის საქალაქო სასამართლო), 2003 წ. გვ. 440; ნუგზარ მალულარია და „ბესანა და გიორგი“ გურამ ხიმშიაშვილის წინააღმდეგ (ბათუმის საქალაქო სასამართლო), 2004 წ. გვ. 521; მამუკა ნოზაძე „თრიალეთისა“ და საბა წიწკაშვილის წინააღმდეგ (გორის რაიონული სასამართლო), 2004 წ. გვ. 536.

აღსანიშნავია, რომ პასუხის უფლების მოდიფიცირებული ვარიანტია გათვალისწინებულია *მაუწყებლობის შესახებ* ახალ კანონში, რომელიც პარლამენტმა 2004 წლის 23 დეკემბერს მიიღო. კანონის 52-ე მუხლის მიხედვით, დაინტერესებულ პირს აქვს უფლება, საწყისი განცხადების გაკეთებიდან, მათ შორის, ფაქტის მოყვანიდან 10 დღის ვადაში მოსთხოვოს შესაბამის მაუწყებელს საწყის განცხადებაში მოცემული მცდარი ფაქტის თანაზომადი საშუალებებითა და ფორმით შესწორება ან უარყოფა. ანუ ამ ნორმის შემოღებით, კანონმდებელი პასუხის უფლებას აკანონებს მხოლოდ ელექტრონულ მედიაში და ღიად (უფრო სწორედ კი სამოქალაქო კოდექსის 18-ე მუხლის უფუნქციო ნორმის ანაბარად) ტოვებს ბეჭდვით მედიას. ამგვარი გადაწყვეტილებით, კანონმდებელმა ნაწილობრივ უარყო ამ საკითხისადმი ევროპული მიდგომა და უპირატესობა ამერიკულ მოდელს მიანიჭა.

ამერიკული მიდგომა. ამერიკულ სამართალში პასუხის უფლება აღარ არსებობს 1974 წლიდან, ანუ მას შემდეგ, რაც უზენაესმა სასამართლომ გამოიტანა გადაწყვეტილება საქმეზე *მაიამი ჰერალდი ტორნილოს წინააღმდეგ*, პასუხის უფლების ინსტიტუტი, როგორც კონსტიტუციის პირველ შესწორებასთან წინააღმდეგობაში მყოფი შეზღუდვა, უგულებელყოფილია. ამის მიზეზი არის ის, რომ ამერიკულ სამართალში პასუხის უფლებას მიიჩნევენ მედიის სარედაქციო დამოუკიდებლობაში უხემ ჩარევად, რაც ეწინააღმდეგება იდეათა თავისუფალი ბაზრის პრინციპს, სადაც ყოველ მოსაზრებას გააჩნია არსებობის უფლება. აშშ-ში პასუხის უფლებაზე მსჯელობის დროს განსხვავებას ახდენენ ბეჭდვითსა და ელექტრონულ მედიას შორის. ბეჭდვითი მედიის შემთხვევაში პასუხის გამოქვეყნების დავალდებულებით სახეზეა რამდენიმე სანქცია: შეპასუხების დაბეჭდვის ხარჯები, მისი მომზადებისთვის საჭირო დრო და საგაზეთო სივრცე, რასაც სავარაუდოდ დაიკავებდა შეპასუხება. ტელევიზიისაგან განსხვავებით, პასუხის უფლების გამოყენებით გაზეთი არ აწყდება ისეთ ტექნოლოგიურ სირთულეებს, როგორიცაა მაგალითად დრო. თუმცა, არც იმის თქმა იქნებოდა სწორი, რომ გაზეთი არ განიცდის ეკონომიკურ ზარალს, როდესაც აქვეყნებს მთავრობის თუ კანონის მიერ ნაკარნახევ ინფორმაციას. სწორედ ამ მოსაზრებების გათვალისწინებით, ამერიკული სამართალი თვლის, რომ პასუხის უფლების არსებობით სახეზეა მედიის სარედაქციო დამოუკიდებლობაში სახელმწიფოს მხრიდან უხემი ჩარევა.

ევროპული მიდგომა. ამერიკული სამართლისაგან სრულიად განსხვავებული ტენდენცია იკვეთება ევროპაში. შესაძლებელია, ითქვას, რომ პასუხის უფლება

არსებობს უმეტეს ევროპულ სახელმწიფოებში. უფრო მეტიც, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა 2004 წლის 15 დეკემბერს მიიღო სპეციალური რეკომენდაცია ევროსაბჭოს წევრ ქვეყნებში ახალ მედია გარემოში პასუხის უფლების დაწესების შესახებ. აღნიშნულ რეკომენდაციას წევრი ქვეყნებისთვის სავალდებულო ხასიათი არა აქვს. იგი მხოლოდ რეკომენდაციას აძლევს წევრ სახელმწიფოებს დიფამაციის შესახებ ნაციონალურ კანონმდებლობაში გაითვალისწინონ აღნიშნული უფლება, რადგან მრავალმხრივი (განსხვავებული) ინფორმაციის თავისუფალი გავრცელების (*free flow of information*) უფლება მიჩნეულია პლურალიზმის ერთ-ერთ უმთავრეს გარანტიად. ევროსაბჭოს რეკომენდაციის თანახმად, პასუხი უნდა გამოქვეყნდეს უფასოდ, იმავე ადგილას და იმავე დროს რა ვითარებაშიც მოხდა ფაქტობრივი უზუსტობის შემცველი თავდაპირველი ინფორმაციის გაშვება.

ჯარიმა. აღსანიშნავია, რომ ისევე, როგორც ყველა კანონს, სიტყვისა და გამობატვის თავისუფლების შესახებ კანონსაც აქვს თავისი ნაკლოვანებები. კანონის ერთ-ერთ უარყოფით მხარეს წარმოადგენს ის, რომ თუკი პირი გაავრცელებს ცილისმწამებლურ ფაქტებს მოსარჩლის შესახებ, სასამართლოს არ გააჩნია არავითარი სახელმძღვანელო პრინციპი, თუ რა ზომითა და მოცულობით უნდა დაეკისროს მოპასუხეს ფულადი თანხა. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ თავისუფლების ინსტიტუტის მიერ მომზადებული კანონპროექტის თავდაპირველ ვერსიაში გათვალისწინებული იყო ჯარიმის დაკისრება გონივრულობის კრიტერიუმის საფუძველზე.

თუმცა ამ პრობლემას გარკვეულწილად აგვარებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 413-ე მუხლი, სადაც მითითებულია, რომ სასამართლო არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების ოდენობას განსაზღვრავს გონივრული და სამართლიანი ანაზღაურების წესით. იმის გათვალისწინებით, რომ ხსენებული კანონი დამკვიდრებული მავნე პრაქტიკის კორექტირებისა და დამატებითი გარანტიების მიზნით შეიქმნა, ალბათ უმჯობესი იქნებოდა ეს ნორმა სპეციალურ კანონშიც ასახულიყო. ასეთი დათქმის აუცილებლობის საფუძველს ქართული სასამართლოების უახლოესი პრაქტიკა იძლევა, როდესაც სასამართლომ ისეთი ფინანსური სანქცია (მილიონი ლარი) დააკისრა საინფორმაციო საშუალებას⁵⁴, რომელსაც შეეძლო მოპასუხე მედია საშუალების გაკოტრება.

ამასთანავე აღსანიშნავია, რომ დასავლეთის ბევრ ქვეყანაში კანონი სწორედ

⁵⁴ იხ. თბილისის საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე აკაკი ჩხაიძე აკაკი გოგიჩაიშვილისა და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ, 2004 წ. გვ. 486.

მსგავსი ზოგადი დებულებებით შემოიფარგლება. მაგალითად, ინგლისში გახმაურებულ საქმეზე ლორდი ედლინქთონი ტოლსტოი მილოსლავსკის წინააღმდეგ ნაფიცმა მსაჯულებმა მოპასუხეს დააკისრეს მილიონ ხუთასი ათასი ფუნტის გადახდა ამ უკანასკნელის მიერ გავრცელებული ცნობების გამო. ამ საქმესთან დაკავშირებით ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლომ განაცხადა, რომ ინგლისში მოქმედი კანონი, რომლის მიხედვითაც ნაფიცი მსაჯულებისთვის არ არის დანესებული არავითარი სახელმძღვანელო პრინციპები და არ არის მითითებული თანხა, რომლის ზევითაც არ შეუძლიათ ჯარიმის დაკისრება, წარმოადგენს ევროკონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევას.

აღსანიშნავია, რომ თავისთავად ჯარიმის დაკისრებისას სასამართლოსთვის გარკვეული სახელმძღვანელო პრინციპების არარსებობა, სახიფათოა, რადგან, ერთის მხრივ, არაგონივრულად მაღალმა სანქციამ შესაძლოა, გამოიწვიოს მედია საშუალების გაკოტრება, რაც სახიფათოა დემოკრატიული საზოგადოების არსებობისათვის; ხოლო, მეორეს მხრივ, არაგონივრულად დაბალი სანქციის დაკისრებით, არ მიიღწევა ის ეფექტი, რაც ზოგადად ჯარიმას (ძირითადად იგულისხმება ჯარიმის სატისფაქციური და რესტიტუციული ფუნქცია) გააჩნია.

ამგვარად, შესაძლებელია ითქვას, რომ ახალი კანონის მიღებით საქართველო მიუახლოვდა სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ არსებულ საერთაშორისო სტანდარტებს, თუმცა ფაქტია, რომ რაც არ უნდა კარგი იყოს კანონი, ის ფარატინა ქალაქად დარჩება იმ შემთხვევაში, თუკი მონოდების სიმალეზე არ დადგება ის ორგანო, რომელსაც კანონის ოფიციალური განმარტება ევალება.

თავი II

სიბჭვისა და გამოსატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი

შესავალი

წინამდებარე თავი მოიცავს 1996-2004 წლების სასამართლო პრაქტიკის ანალიზს სიბჭვისა და გამოსატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებულ დავებზე. ანალიზი მოცემულია წლების მიხედვით, რაც საშუალებას იძლევა, მართლმსაჯულების ეფექტურობა შეფასდეს არა მხოლოდ საკუთრივ სასამართლო სისტემის შიგნით მიმდინარე პროცესების, არამედ ზოგადად ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკური მოვლენების ქრილში.

ანალიზი ეფუძნება რვა წლის განმავლობაში საერთო სასამართლოების მიერ განხილულ 133⁵⁵, პროკურატურაში წარმართულ ერთ⁵⁶ და საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ განხილულ ერთ საქმეს. საქმეები დაჯგუფებულია სამართალწარმოების წესის (სისხლის სამართლის, სამოქალაქო, ადმინისტრაციული, საკონსტიტუციო) მიხედვით, რაც, თავის მხრივ, მოიცავს თემატურ კლასიფიკაციას (პოლიტიკური გამოხატვა, კომერციული გამოხატვა, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა).

⁵⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს, აჭარის ა/რ უმაღლესი სასამართლოს, თბილისისა და ქუთაისის საოლქო სასამართლოების, თბილისის რაიონული სასამართლოების, ქუთაისის, ფოთის, რუსთავის საქალაქო სასამართლოების, გორის, გურჯაანის, ჩოხატაურის, ხარაგაულის, დუშეთის რაიონული სასამართლოების გადაწყვეტილებები. ეს მონაცემები არ არის სრულყოფილი, რადგან სასამართლო არქივების ტექნიკური და ორგანიზაციული გაუმართაობის გამო ვერ მოხერხდა ამომწურავი ინფორმაციის მოპოვება. დანვრილებით იხ. გამოსატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული სასამართლო გადაწყვეტილებები, კარი II. გვ 195.

⁵⁶ ახალციხის პროკურატურის დადგენილება, კარი II. გვ 224.

1996-98

წ ლ ე ბ ი

როგორც მოცემულ სახელმძღვანელოში განხილული რვა წლიანი პერიოდის ანალიზი აჩვენებს, საწყის ეტაპზე მოქალაქეები იშვიათად მიმართავდნენ სასამართლოებს ისეთი სიკეთეების დასაცავად, როგორცაა პატივი, ღირსება და საქმიანი რეპუტაცია. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ 1996-1998 წლების სასამართლო პრაქტიკა მწირია სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული სასამართლო დავებით, ამ პერიოდში განხილული ერთეული საქმეებიც კი თავისი სიმძიმით გადასწონის სამოქალაქო-სამართლებრივი სარჩელების ბოლოდროინდელ სიჭარბეს. ეს განპირობებული იყო იმით, რომ სწორედ 1996-1998 წლებში შეეცადა ხელისუფლება, აემოქმედებინა სისხლის სამართლის კოდექსის ის მუხლი, რომელიც ცილისწამებისათვის თავისუფლების აღკვეთას ითვალისწინებდა.

მხედველობაში უნდა მივიღოთ ისიც, რომ განსახილველ პერიოდში საქართველო არ იყო შებოჭილი ევროსაბჭოს ვალდებულებებით, რადგან ამ ორგანიზაციის წევრი იგი მხოლოდ 1999 წელს გახდა; ასევე ქვეყანაში მოქმედებდა 1961 წელს მიღებული საბჭოთა სისხლის სამართლის კოდექსი, რომელიც ცილისწამებისა და შეურაცხყოფისათვის მეტად არადემოკრატიულ ნორმებს ითვალისწინებდა და თავისი ბუნებით სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების გაკონტროლებაზე იყო ორიენტირებული.

როგორც ქვემოთ განხილულ ორ საქმეში ნახავთ, მიუხედავად ხელისუფლების მცდელობისა, პოლიტიკური გამოხატვის შესაზღუდად გამოეყენებინა სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ფორმები, მან მაინც ვერ შეძლო სრული დატვირთვით აემოქმედებინა საბჭოური კოდექსის ნორმები: სასამართლოს არც

ერთ შემთხვევაში არ ჩაუსვამს ბრალდებულები ციხეში და სასჯელის ფორმა პირობით გამოსაცდელი ვადით შეცვალა. ამის მიზეზი, ალბათ, საზოგადოებაში არსებულ ლიბერალურ დამოკიდებულებაშიც უნდა ვეძებოთ, რაც, თავის მხრივ, აიძულებდა ხელისუფლებას, თავი აერიდებინა სიტყვის თავისუფლების ისეთი ფორმით შეზღუდვისათვის, რომელსაც საზოგადოებაში მკვეთრად უარყოფითი რეზონანსი მოჰყვებოდა.

ამ პერიოდში სასამართლომ განიხილა ორი სისხლის სამართლის საქმე: პირველ შემთხვევაში⁵⁸ ჟურნალისტს ბრალი დასდეს დეპუტატის ცილისწამებაში; ხოლო მეორე შემთხვევაში⁵⁹ მოქალაქეს – მიტინგზე შეკრებილი საზოგადოების უპატივცემულობაში. სწორედ სამოქალაქო საზოგადოების აქტიურობა და სახალხო დამცველის შუამდგომლობა გახდა იმის საფუძველი, რომ მეორე შემთხვევაში ბრალდებულს თავისუფლების აღკვეთა პირობით გამოსაცდელი ვადით შეეცვალა. ეს უკანასკნელი შემთხვევა იყო პირველი პრეცედენტი, როცა ბრალმდებლად მოგვევლინა სახელმწიფო, რომელმაც განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულების მქონე ადამიანის დასასჯელად სისხლის სამართლის კანონმდებლობა გამოიყენა.

რაც შეეხება სამოქალაქო-სამართლებრივი დიფამაციის საქმეებს, 1996 წლისგან განსხვავებით, როცა სასამართლომ მხოლოდ ერთი სისხლისსამართლებრივი დიფამაციის საქმე განიხილა, 1998 წელი პატივის, ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის სამოქალაქო კანონმდებლობით დაცვის ორი საქმით აღინიშნა. უნდა ითქვას, რომ ორივე სამოქალაქო საქმეში სასამართლოს არასათანადო მოსარჩლეებმა მიმართეს. პირველ შემთხვევაში⁶⁰ სასამართლომ კანონდარღვევით გამოიტანა გადაწყვეტილება, ხოლო მეორეში⁶¹ – არგუმენტირებულად. თავისთავად ის ტენდენცია, რომ მოსარჩლეებს ბევრი არაფერი ჰქონდათ საერთო დავის საგანთან, სამართლებრივი ურთიერთობის კულტურის დეფიციტზეც მიუთითებს, რაც დამახასიათებელი სწორედ საწყისი ეტაპისთვის იყო და ბუნებრივია, სამართლებრივი ურთიერთობების ტრადიციის არარსებობით იყო განპირობებული.

1996-1998 წლებში განხილული ოთხი საქმიდან სასამართლომ სამ შემთხვევაში გამოიტანა უკანონო, ხოლო ერთ შემთხვევაში დასაბუთებული გადაწყვეტილება.

⁵⁸ იხ. ნესტან კირთაძე კლარა აბრამიას წინააღმდეგ, 1996წ, კარი II, გვ. 197.

⁵⁹ იხ. პროკურატურა კლარა შუკვანის წინააღმდეგ, 1998წ, კარი II, გვ. 203.

⁶⁰ იხ. გლდანის რაიონის ლომისის წმ. გიორგის ეკლესიის მართლმადიდებელი მრევლი „გლდანი 2001“-ის წინააღმდეგ, 1998წ, კარი II, გვ. 204.

⁶¹ იხ. გიორგი დოლიძე „7 დღის“ წინააღმდეგ. 1998, კარი II, გვ. 209.

1. სისხლისსამართლებრივი დავები

პოლიტიკური გამოხატვა

ნესტან კირთაძისა და კლარა აბრამიას საქმე

პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს ის, რომ დავა მიმდინარეობდა 1995 წლის ოქტომბრის საპრეზიდენტო არჩევნების წინა პერიოდში, შესაბამისად, საკითხი სასამართლოს სწორედ არჩევნების კონტექსტში უნდა განეხილა.

მოპასუხის მიერ გავრცელებული ცნობა იმის თაობაზე, რომ ნესტან კირთაძემ ბანკიდან სესხად აიღო 85 ათასი დოლარი და დაბრუნებას აღარ აპირებდა, – შესაძლოა, ჩვეულებრივ ვითარებაში მართლაც ყოფილიყო პირის რეპუტაციისათვის გარკვეული ზიანის მომტანი ცნობები. თუმცა მოცემულ შემთხვევაში ეს განცხადება უნდა განვიხილოთ არა კონტექსტიდან ამოვარდნილად, არამედ იმ დისკუსიის ფარგლებში, რომელიც მოსარჩლესა და მოპასუხეს, როგორც ორი სხვადასხვა საპრეზიდენტო კანდიდატის მომხრეებს შორის მიმდინარეობდა. ცხადია, თუნდაც მძაფრი პოლიტიკური დისკუსიის ფარგლებში გაკეთებული განცხადება იმის შესახებ, რომ პარლამენტარმა ბანკიდან უკანონოდ გაიტანა სესხი, მტკიცებას ექვემდებარება. თუმცა მოცემულ შემთხვევაში ეჭვს ბადებს ის, თუ რამდენად იყო დაინტერესებული გამოძიება და სასამართლო, საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენით და შესაბამისად, ფაქტის სინამდვილესთან შესაბამისობის დადგენით. ასეთი ეჭვის საფუძველს შემდეგი გარემოებები იძლევა:

ერთადერთი მონმის – მარადი ანასაშვილის ჩვენება, რომ კლარა აბრამიამ კრედიტის შესახებ ინფორმაცია დეპუტატ იზა ორჯონიკიძისაგან შეიტყო, სასამართლომ არ გაიზიარა. თუ მარადი ანასაშვილმა ცრუ ჩვენება მისცა სასამართლოს, მაშინ ცრუ ჩვენების მიცემისათვის მის მიმართ სისხლის სამართლის საქმე უნდა აღეძრათ, როგორც ეს იმ დროს მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით იყო გათვალისწინებული. ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს სასამართლოს მიერ საქმის არაღძვრის მოტივად იმის მითითება, რომ მარადი ანასაშვილს კლარა აბრამიას მიმართ მეგობრული გრძნობები ამოძრავებდა. ხოლო, მეორეს მხრივ, თუ სასამართლომ ანასაშვილის წინააღმდეგ არ გამოიტანა გამამტყუნებელი განაჩენი, მაშინ ამ უკანასკნელის ჩვენება გამოძიებას უნდა გაეზიარებინა. ეს კი ხელს შეუწყობდა იმის დადგენას, თუ რამდენად შეესაბამებოდა გავრცელებული ცნობა სინამდვილეს.

მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ ამ ეპიზოდთან დაკავშირებით ერთ-ერთმა მსაჯულმა განსაკუთრებული აზრი დააფიქსირა, სადაც აღნიშნა, რომ იგი იზიარებდა გავრცელებულ ცნობას, რადგან მიმდინარე პერიოდში ანალოგიური შინაარსის არაერთი პუბლიკაცია ქვეყნდებოდა პრესაში და რომ ჟურნალისტს არ ჰქონდა საფუძველი, არ დაეჯერებინა ის ინფორმაცია, რომელიც მას პარლამენტარმა იზა ორჯონიკიძემ მიაწოდა.

რაც შეეხება კლარა აბრამიას მიერ გავრცელებულ ცნობას იმის შესახებ, რომ ნესტან კირთაძე ხშირად ეტანება სასმელს, დეპუტატის ნასვამობის ფაქტი დაადასტურა სასამართლოზე მოწმედ მინვეულმა ბესარიონ ფანცულაიამ. სრულიად გაუგებარია გამოძიების მიერ ფანცულაიას ჩვენების არგაზიარების მოტივად ზაზა პეტრიაშვილის ჩვენების დასახელება. სახელდობრ, ამ უკანასკნელმა განაცხადა, რომ მან მოისმინა, თუ როგორ დაჰპირდა ფანცულაია აბრამიას, რომ ნესტან კირთაძის ნასვამობის შესახებ ინფორმაციას დაადასტურებდა. როგორც მარადი ასანიშვილის, ასევე ფანცულაიას შემთხვევაში, სასამართლომ განახორციელა არასწორი საპროცესო მოქმედებები, როდესაც, ერთის მხრივ, ცრუ ჩვენებად მიიჩნია ფანცულაიას ინფორმაცია, მეორეს მხრივ კი, არ აღძრა სისხლის სამართლის საქმე მხოლოდ იმის გამო, რომ მოწმე დევნილი იყო. საქართველოში მინიმუმ 300 000 დევნილია. ამ ლოგიკის თანახმად, ამ 300 000 ადამიანს ჰქონია ცრუ ჩვენების მიცემის კონსტიტუციური უფლება, რაც, ცხადია, აბსოლუტურად შეუთავსებელია სამართლებრივი სახელმწიფოს ცნებასთან.

საერთო ჯამში, რჩება შთაბეჭდილება, რომ სასამართლო მიკერძოებულად მოქმედებდა, რადგან მან მხოლოდ იმ მოწმეების ჩვენებები არ გაიზიარა, ვინც ადასტურებდა ჟურნალისტის მიერ გავრცელებულ ცნობებს.

რაც შეეხება ისეთი ცნობის შეურაცხმყოფელად მიჩნევას, როგორიცაა „მასაჟისტი“, თუკი მომჩივანი ზოგად მასაჟისტის პროფესიას და მასაჟისტობას შეურაცხმყოფელად მიიჩნევს, მაშინ იგი ავტომატურად თავად აყენებს შეურაცხმყოფას ამ პროფესიის წარმომადგენელ უამრავ ადამიანს, რაც შესაძლოა, თავად განმცხადებლის წინააღმდეგ უამრავი სარჩელის შეტანის საფუძველი გამხდარიყო. მიუხედავად იმისა, რომ იმ დროს მოქმედი კანონმდებლობა მეტად არადემოკრატიულ სასჯელის ზომებს ითვალისწინებდა, ასეთი საკანონმდებლო ნორმებიც კი არ იძლეოდა პოლიტიკოსის „მასაჟისტად“ მოხსენიების გამო ჟურნალისტის სისხლის სამართლებრივი დევნის საფუძველს.

სასამართლომ არ გაითვალისწინა განმცხადებლის სტატუსი: იგი იყო საჯარო ფიგურა, პოლიტიკოსი, საქართველოს პარლამენტის წევრი, რომელსაც გაცი-

ლებით მეტი თავშეკავება და თმენის ვალდებულება მართებდა, ვიდრე ჩვეულებრივ მოქალაქეს. მეორეც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სახეზე იყო მხარეებს შორის საჯარო დებატები. სადავო სტატია არ წარმოადგენდა პირველ „აგურს“ ამ დისკუსიის პროცესში, არამედ იყო მისი ლოგიკური გაგრძელება.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ამ საქმეში არსებული სადავო ცნობების უმეტესობა წარმოადგენს შეფასებით მსჯელობას, და არა ფაქტს. ჟურნალისტს ყოველთვის აქვს უფლება, შეფასებითი მსჯელობის საფუძველზე გააკეთოს დასკვნები და გადმოსცეს საკუთარი მოსაზრებები.

ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლომ მრავალ საქმეზე დაადგინა, რომ „პრესის თავისუფლება მოიცავს გაზვიადების შესაძლო ხარისხს და პროვოკაციასაც კი“⁶².

ზოგადად შესაძლოა ითქვას, რომ სასამართლოს მიერ გამოტანილი განაჩენი სრულიად ვერ აკმაყოფილებს ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებულ იურისპრუდენციას სიტყვის თავისუფლებასთან მიმართებით. უფრო მეტიც, იგი ეწინააღმდეგება არა მარტო ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს, არამედ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკასაც. ქართულმა სასამართლოებმა არაერთხელ დაადგინეს⁶³, რომ საჯარო მოხელეების მიმართ კრიტიკის ფარგლები გაცილებით ფართო შეიძლება იყოს, ვიდრე კერძო პირთა მიმართ და, რომ საჯარო პირებზე არ უნდა გავრცელდეს დაცვის ის სქემა, რაც ჩვეულებრივი მოქალაქეებისათვის არის დადგენილი.

მოცემულ დავაზე სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება (ჟურნალისტს ჯერ 3 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს, შემდეგ კი იგი პირობითად შეუცვალეს და გამოსაცდელად დაუნიშნეს სამი წელი) შესაძლოა, მივიჩნიოთ ხელისუფლების ერთგვარ მცდელობად, დაეშინებინა ის ჟურნალისტები, ვინც კრიტიკულ აზრს გამოთქვამდა ხელისუფლებისა და მისი წევრების საქმიანობის შესახებ.

კლარა შუკვანის საქმე

იმის ნიმუშად, თუ როგორ შეიძლება გაუსწორდეს ხელისუფლება განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულების მქონე მოქალაქეებს, სასამართლოს მიერ 1998

⁶² იხ. საქმე დალბანი რუმინეთის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ 321.

⁶³ იხ. ვლადიმერ კერესელიძე ნოდარ ჯაიანის წინააღმდეგ, 2001, კარი II, გვ 274; კახა თარგამაძე, ავთანდილ ჩხაიძე, ვასილ დავითაია, ზაქარია ვარაზიშვილი, ნიკოლოზ ივანიშვილი, ზურაბ უროტაძე, რევაზ მაჭავარიანი „რეზონანსისა“ და ელისო ჩაფიძის წინააღმდეგ, 2002, კარი II, გვ 371.

ნელს განხილული საქმე პროკურატურა კლარა შუკვანის წინააღმდეგ გამოდგება. როგორც უკვე ვთქვით, ამ შემთხვევაში სახელმწიფომ პრაქტიკულად პირველად აამოქმედა სისხლის სამართლის კოდექსი პიროვნების დასასჯელად მის მიერ სიტყვის თავისუფლების უფლებით სარგებლობის გამო.

კლარა შუკვანს ბრალი წაყენა ბოროტი ხულიგნობის ჩადენასა და საზოგადოების დაცვის მომენტში პოლიციის მუშაკების შეურაცხყოფის გამო.

მოცემულ საქმეზე მთანინდა-კრწანისის რაიონული სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება წარმოადგენს სიტყვის თავისუფლებაში უხემ ჩარევას, შემდეგ გარემოებათა გამო: სადავო განცხადებები გაკეთდა მიტინგზე, რომელიც შეეხებოდა საზოგადოებრივად მნიშვნელოვან საკითხს – აფხაზეთიდან დევნილთა თემას და თავად ბრალდებულს აფხაზეთიდან იძულებით გადაადგილებული პირი იყო.

პროკურატურამ კლარა შუკვანს ბრალად წაუყენა ბოროტი ხულიგნური განზრახვით მოქმედება, რაც მიტინგზე შეკრებილი საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობაში გამოიხატა და პოლიციელების შეურაცხყოფა. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია ერთი გარემოება: დაზარალებულთა წრე მხოლოდ პოლიციელებით შემოიფარგლა და მრავალათასიანი მიტინგიდან არც ერთი ადამიანი არ დაუკითხავთ, როგორც დაზარალებული. თუკი სასამართლო დაადასტურებდა კლარა შუკვანის მიერ ბოროტი ხულიგნობის ჩადენის ფაქტს, მაშინ მას უნდა დაეკითხა კიდევ მიტინგზე შეკრებილი ხალხი, რადგანაც აშკარა უპატივცემულობა სწორედ მათკენ იყო მიმართული. მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა დაედასტურებინა სასამართლოს ის, რომ დაკითხული და მონშეებად მონვეული ხალხის უმრავლესობა შეურაცხყოფილად მიიჩნევა თავს იმ ტრანსპარანტის გამო, რომელიც კლარა შუკვანს დემონსტრაციის დროს ხელში ეჭერა. იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ხალხი მიტინგზე სწორედ პრეზიდენტ შევარდნაძისა და მისი პოლიტიკის გასაკრიტიკებლად შეიკრიბა, ლოგიკურიცაა და ნაკლებად სავარაუდო, რომ ხსენებული ტრანსპარანტის გამო მათ თავი შეურაცხყოფილად ჩაეთვალათ.

რაც შეეხება კლარა შუკვანის ქმედებაში ბრალის არსებობას, თავად ბრალდებულის განცხადებით, სადავო ტრანსპარანტი მას შემთხვევით ისე მიაწოდეს, რომ მისი შინაარსი არც კი იცოდა. აქედან გამომდინარე, სათუთა განსასჯელის ქმედებაში ბრალის არსებობა.

როცა საუბარია ტრანსპარანტის შინაარსობრივ („ძირს არძინბას ნახმარი შევარდნაძე“) მხარეზე, შესაძლოა, მოვიშველიოთ მსგავსი ფრაზებისა და შეფასებების მიმართ მოქმედი ამერიკული სტანდარტი: თუკი ფრაზა იმდენად არა-

რეალურია, რომ მას საშუალო დონის მოქალაქე ვერ დაიჯერებს, არ შეიძლება მისი ფაქტად მიჩნევა. სისხლისსამართლებრივ დიფამაციაში კი პირის დასჯა მხოლოდ არასწორი ფაქტის გავრცელების გამოა შესაძლებელი. მოცემულ შემთხვევაში წარმოდგენილი იყო, საქართველოს საშუალო მოქალაქეს მართლაც დაეჯერებინა ტრანსპარანტის შინაარსი სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობით.

რაც შეეხება საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის მომენტი პოლიციის მუშაკებისათვის შეურაცხყოფის მიყენებას, ცხადია, კლარა შუკვანის გამონათქვამები – „ძალღებო“, „ღორებო“ და „შევარდნაძის მონებო“ საკუთარი მოსაზრების გამოხატვის ძალზედ კრიტიკული ფორმაა, თუმცა ევროსასამართლო მსგავს ფრაზებს კონტექსტიდან ამოგლეჯილად არ განიხილავს.

სასამართლოს ისიც უნდა გაეთვალისწინებინა, რომ აღნიშნული განცხადება გაკეთდა არა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მეშვეობით, არამედ – მიტინგზე. შესაბამისად, ეს ფრაზა მხოლოდ საზოგადოების გარკვეულმა ნაწილმა აღიქვა. ასეთი ტიპის დავებში განმსაზღვრელი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რამდენ ადამიანს ჰქონდა შესაძლებლობა, მოესმინა სადავო განცხადებები ანუ რა აუდიტორიას ფარავს განცხადების ავტორი. ბეჭდვითი მედიის შემთხვევაში ეს განისაზღვრება გამოცემების ტირაჟის მიხედვით, ხოლო ელექტრონული მედია საშუალებების (იგულისმება რადიო და ტელევიზია) შემთხვევაში – დაფარვის არეალით.

ცალსახაა, რომ ის კონტექსტი და გარემოება, რომელშიც გაკეთდა აღნიშნული განცხადება, სასამართლოს კლარა შუკვანის დამნაშავედ ცნობის საფუძველს არ აძლევდა. თავისთავად ის გარემოება, რომ ერთი წლით თავისუფლების აღკვეთა სასამართლომ მას პირობითი სასჯელით შეუცვალა, უკვე მეტყველებს იმაზე, რომ ამ შემთხვევაში სისხლის სამართლებრივი დევნა აუცილებლობას არ წარმოადგენდა.

2. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

ლიზაასცია

გლდანის რაიონის ლომისის წმ. გიორგის ეკლესიის მართლმადიდებელი მრევლისა და გაზეთ „გლდანი 2001“-ის საქმე ამ საქმეში მოსარჩლეებმა მოითხოვეს, გაზეთ „გლდანი 2001“-ს დაკისრებოდა პასუხისმგებლობა იმ ცნობების გავრცელებისათვის, რომლებიც ეხებოდა არა უშუალოდ მოსარჩლეებს, არამედ მესამე პირს – ბ. მკალავიშვილს.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის თანახმად, პატივისა და ღირსების შელახვის საქმეებზე სასამართლოში სარჩელის შეტანა პირს შეუძლია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გავრცელებული ცნობების შედეგად უშუალოდ მას მიადგა ზიანი. ანალოგიური ნორმა მოქმედებს ევრო-სასამართლოს იურისპრუდენციაშიც, სადაც დაუშვებელია პირმა მოითხოვოს გარკვეული კომპენსაციის მიღება მესამე პირის ნაცვლად. თუ პირი უშუალოდ „მსხვერპლს“ არ წარმოადგენს, ასეთ შემთხვევაში ევროსასამართლო უბრალოდ არც კი მიიღებს წარმოებაში საჩივარს, რადგანაც პატივი და ღირსება საკმაოდ სუბიექტური კატეგორიებია საიმისოდ, რომ მის გამო სხვა, თუნდაც ძალზედ ახლობელმა ადამიანმა⁶⁴ იღავოს.

ხსენებული გადაწყვეტილების გამოტანისას სასამართლომ დაუშვა მნიშვნელოვანი შეცდომა. კერძოდ, სასამართლოს თავდაპირველად, საქმის არსებითად განხილვის ეტაპზევე უნდა გაერკვია და შეემონებინა, რამდენად წარმოადგენდა სათანადო მოსარჩლეს ბ. მკალავიშვილის მრევლი. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, პირი უფლებამოსილია, მიმართოს სასამართლოს მხოლოდ საკუთარი უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად. ისევე როგორც პრაქტიკულად შეუძლებელია, ამერიკის პრეზიდენტის პატივისა და ღირსების გამო, სასამართლოში იღავოს მთელმა ამერიკელმა ხალხმა, ასევე შეუძლებელია, მოძღვარის პატივისა და ღირსების შელახვის გამო სასამართლოს მიმართოს მრევლმა, რომელიც მუდმივად განახ-

⁶⁴ ამ საერთო წესიდან ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენდა ის შემთხვევა, როდესაც პირი სამოქალაქო კოდექსის 19-ე მუხლის საფუძველზე მიმართავს სასამართლოს გარდაცვლილი პირის რეპუტაციის დასაცავად (ისიც იმ შემთხვევაში, თუ მოსარჩლეს გააჩნია გარდაცვლილი პირის სახელისა და პატივის დაცვის ღირსი ინტერესი). ნებისმიერ სხვა შემთხვევაში სასამართლომ არასათანადო მოსარჩლეობის საფუძველით უნდა უთხრას უარი პირს სარჩელის დაკმაყოფილებაზე.

ლებადი ერთობაა და აქედან გამომდინარე, საერთოდაც საკამათოა, თუ როგორ უნდა მოხდეს მისი იდენტიფიცირება.

იმის გათვალისწინებით, რომ მოცემულ შემთხვევაში სადავო უფლებები არ ეკუთვნოდა მოსარჩლეს, სასამართლოს საერთოდ უარი უნდა ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე და შესაბამისად, არც ის უნდა ერკვია, სადავო ფრაზებიდან რომელი წარმოადგენდა შეფასებით მსჯელობას და რომელი მტკიცებას ფაქტის შესახებ.

მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლომ გამოიტანა არასწორი გადაწყვეტილება, უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ის იშვიათი შემთხვევათაგანია, როდესაც სასამართლომ მოახდინა ფაქტებისა და შეფასებითი მსჯელობების ერთმანეთისაგან გამიჯვნა. შესაძლოა, ამის მიზეზი ისიც იყო, რომ მოცემულ შემთხვევაში მოპასუხეს წარმოადგენდა ოფიციალური უწყების – გლდანის რაიონის გამგეობის მედია საშუალება. სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ამ უკანასკნელს მხოლოდ იმ ცნობის უარყოფა დაევალა, რომელიც ფაქტობრივ უზუსტობას უკავშირდებოდა.

გიორგი დოლიძისა და გაზეთ „7 დღის“ საქმე

აღსანიშნავია, რომ იმავე პერიოდში განხილულ „გლდანის 2001“-ის საქმისგან განსხვავებით, ამ შემთხვევაში სასამართლომ გამოიტანა სწორი გადაწყვეტილება, როცა არასათანადო მოსარჩლეობის გამო არ დააკმაყოფილა სარჩელი.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილი პირდაპირ განსაზღვრავს, თუ რა შემთხვევაში შეიძლება იდავოს პირმა სამოქალაქო სამართლებრივი დიფამაციის გამო. სახელდობრ, ცნობები უნდა ლახავდეს უშუალოდ მოსარჩლე პირის პატივს, ღირსებას ან საქმიან რეპუტაციას, უნდა წარმოადგენდეს დადასტურებად ფაქტებს, რომლებიც ამავე დროს, არ უნდა შეესაბამებოდეს სინამდვილეს. არც ერთი ელემენტი ამ შემთხვევაში სახეზე არ არის, რადგანაც, პირველ რიგში, გავრცელებული ცნობები წარმოადგენს არა ფაქტებს, არამედ შეფასებით მსჯელობას ქართული კინოს მდგომარეობასთან დაკავშირებით. რაც შეეხება იმას, თუ რამდენად ეხება გავრცელებული ცნობები მოსარჩლის პიროვნებას, ამის დადასტურება პროცესზე ვერ მოხერხდა და არც შეიძლებოდა, მომხდარიყო, რადგანაც ზოგადად ქართული კინოს შესახებ გაკეთებული კრიტიკული გამონათქვამები ვერ შელახავდა ქართული კინოს რომელიმე კონკრეტული მოღვაწის პატივსა და ღირსებას.

1999

წ ე ლ ი

წინა პერიოდისაგან განსხვავებით, 1999 წელს გამოიკვეთა პოზიტიური ტენდენცია იმ თვალსაზრისით, რომ სასამართლოებში საკუთარ უფლებებს მოქალაქეები ძირითადად სამოქალაქო კანონმდებლობით იცავდნენ (ამ პერიოდში საერთოდ არ ვხვდებით სისხლისსამართლებრივი დიფამაციის საქმეებს) და მოსარჩლეებიც უკვე იდენტიფიცირებადი პირები იყვნენ, რომლებიც უშუალოდ მათი მისამართით გამოთქმული ცნობების გამო დაობდნენ. ცხადია, თუ არ ჩავთვლით საქართველოს კონსერვატიულ-მონარქისტული პარტიის სარჩელს⁶⁵, რომელიც პარტიის თავმჯდომარის მიმართ გავრცელებულ ცილისმწამებლურ ცნობებს მთელი პარტიის ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის დისკრედიტაციასთან აიგივებდა. ამ ტიპის დავა⁶⁶ ჩვენ უკვე განვიხილეთ და ამ ნაწილში მასზე აღარ შევჩერდებით.

რაც შეეხება მოსარჩლე სუბიექტებს, უნდა ითქვას, რომ უკვე 1999 წლიდან იმატა სარჩელებმა, რომელთა ავტორები საჯარო პირები იყვნენ. სასამართლოებში წარმართული ექვსი საქმიდან ოთხ შემთხვევაში მოსარჩლე საჯარო ფიგურა⁶⁷, ხოლო ერთ შემთხვევაში – საჯარო პირის პატივის გამო პოლიტიკური პარტია⁶⁸ იყო. ამავე პერიოდში დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონულმა სასამართლომ გა-

⁶⁵ იხ. საქართველოს კონსერვატიულ-მონარქისტული პარტია „რეზონანსის“, „პრაიმ-ნიუსისა“ და „გეას“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 219.

⁶⁶ იხ. გაზეთ „გლდანის 2001“-ის საქმე, გვ. 65.

⁶⁷ კონსტანტინე კემულარია, ბელა შალვაშვილი, ნუგზარ ბირკაია, ვახტანგ ქუთათელაძე (გაზეთ „რეზონანსის“ წინააღმდეგ უშიშროების მინისტრის, ვახტანგ ქუთათელაძის საქმის მოძიება დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონული სასამართლოს არქივიდან ვერ მოხერხდა, რის გამოც იგი მოცემულ სახელმძღვანელოში ვერ შევიდა).

⁶⁸ საქართველოს კონსერვატიულ-მონარქისტული პარტია.

ნიხილა იმჟამინდელი უშიშროების მინისტრის ვახტანგ ქუთათელაძის სარჩელი გაზეთ „რეზონანსისა“ და ჟურნალისტ ელისო ჩაფიძის წინააღმდეგ, რომელიც მოსარჩლის შვილის მიერ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენას შეეხებოდა. უნდა ითქვას, რომ დავათა უმეტესობა, რომლებიც საჯარო პირების მიერ იყო ინიცირებული, პროცესზე მხარეთა გამოუცხადებლობის გამო განუხილველი დარჩა, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ მოსარჩლები კარგადნენ საქმის სამართლებრივი განხილვის ინტერესს და შესაძლოა, ერიდებოდნენ დამატებით აჟიოტაჟს პუბლიკაციებში წამოჭრილ საკითხებთან დაკავშირებით.

პირველი შემთხვევები⁶⁹, როცა სასამართლომ მოპასუხეებს კანონში არარსებული სასჯელის ფორმა – ბოდიშის მოხდა დააკისრა, სწორედ მოცემულ პერიოდს უკავშირდება. შეიძლება ითქვას ისიც, რომ ხსენებული პერიოდისათვის, ისევე როგორც შემდგომისათვის არც ფაქტებისა და მოსაზრებების ერთმანეთისაგან გამიჯვნის პრობლემა ყოფილა უცხო, რასაც დაწვრილებით ჩვენ ქვემოთ განვიხილავთ.

1999 წელს სასამართლოებში წარმართული ექვსი საქმიდან ერთ შემთხვევაში მიღებულია კანონმდებლობაში გადაწყვეტილება, ხოლო ხუთ საქმეზე სასამართლოს არსებითად არ უმსჯელია სარჩელზე უარის თქმის, მხარეთა გამოუცხადებლობისა და მორიგების გამო.

1. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

პოლიტიკური გამოხატვა

ნუგზარ ბირკაიასა და მიხეილ სააკაშვილის საქმე

მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული საქმე⁷⁰ არსებით განხილვაში არ შესულა, ის წარმოადგენს არატიპიურ დავას ქართული სასამართლო პრაქტიკისათვის, რადგანაც მოსარჩელე ამ შემთხვევაში მოსამართლე გვევლინება.⁷¹

⁶⁹ იხ. ბელა შალვაშვილი „ქართული მახვილისა“ და ჯემალ დავლიანიძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 216; ი. ორჯონიკიძე ნ. ხოფერიასა და ქ. ქურდოვანიძის წინააღმდეგ, 2002 წელი, კარი II, გვ. 358.

⁷⁰ იხ. ნუგზარ ბირკაია მიხეილ სააკაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 217.

⁷¹ მეორე შემთხვევაში სასამართლოს სარჩელით მიმართა უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის კოლეგიის წევრმა ავთანდილ ნულუკიანმა. დაწვრილებით იხ. ავთანდილ ნულუკიანი „ახალი თაობისა“ და შორენა კონონაშვილის წინააღმდეგ, 2004, კარი II, გვ. 510.

აღსანიშნავია, რომ მოსამართლეთა კრიტიკისადმი განსხვავებული მიდგომა არსებობდა ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის სასამართლო პრაქტიკაში. ადრეულ ეტაპზე მოსამართლეების მიმართ კრიტიკა იმდენად ღია არ იყო, როგორც ეს პოლიტიკოსის და სხვა საჯარო ფიგურის მიმართაა დაშვებული, რადგან მოსამართლეები არ სარგებლობენ იმგვარი ტრიბუნით, რომლითაც სარგებლობის საშუალება სხვა საჯარო პირებს გააჩნიათ. ამასთანავე მათ შეზღუდული აქვთ უფლება, გამოთქვან საკუთარი შეხედულება განსახილველ საქმესთან დაკავშირებით. თუმცა სრული იმუნიტეტით არც მოსამართლეები სარგებლობენ. მით უფრო ისეთ შემთხვევაში, როდესაც საკითხი საზოგადოებრივი ინტერესის საგანია და ის საბჭოთა მართლმსაჯულების რეფორმირების მწვავე პრობლემას შეეხება, როგორც ეს მოცემულ შემთხვევაში იყო.

ბუნებრივია, შეუძლებელია ამ საკითხის განხილვა პოლიტიკური კონტექსტიდან ამოვარდნილად და იმ საჯარო დისკუსიის გათვალისწინების გარეშე, რომელიც ზოგადად ქვეყანაში სასამართლო რეფორმის გატარებასთან დაკავშირებით მიმდინარეობდა.

საქმის არსებითი განხილვის შემთხვევაში, მოპასუხის პოლიტიკური გამოხატვის შეზღუდვის არავითარი საფუძველი არ არსებობდა: მოსარჩლევ ცდა მოპასუხეც საჯარო პირებს წარმოადგენდნენ და შესაბამისად, მათ მიმართ დასაშვები კრიტიკის განსხვავებული სტანდარტი მოქმედებდა; მოპასუხის გამონათქვამები შეფასებითი მსჯელობა იყო; არსებობდა საკითხისადმი საზოგადოებრივი ინტერესი და მიმდინარეობდა საჯარო დებატები.

ევროსასამართლომ ბოლოდროინდელ გადაწყვეტილებებში გადასინჯა თავისი დამოკიდებულება მოსამართლეთა მიმართ დასაშვები კრიტიკის შეზღუდვის თაობაზე, იმ მოტივით, რომ თავად მოსამართლეთა საჯარო სტატუსი და მათ მიერ განხილული საქმეებისადმი საჯარო ინტერესი თავისთავად განაპირობებს მოსამართლეთა ქმედების მართლზომიერების განსჯის აუცილებლობას. მოსამართლეების შეურაცხყოფის კონტექსტში უკანასკნელ ხანს განხილულ საქმეში *დე შაესი და გიჯსელსი ბელგიის წინააღმდეგ*⁷² ევროპულმა სასამართლომ არ გაამართლა პირის დასჯა მოსამართლეთა მკაცრი კრიტიკის გამო და განაცხადა, რომ პრესას ვერ აეკრძალება კრიტიკული გამოხვედები, რომელთა ადრესატი თუნდაც მოსამართლეა (სასამართლო), იმის გათვალისწინებით, რომ მოსამართლეები (სასამართლოები) მუდმივად არიან საზოგადოებრივი ყურადღების ცენტრში, რადგან განიხილავენ საჯარო საკითხებს. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა მე-10 მუხლის დარღვევა.

⁷² იხ. ტომი I, გვ. 310.

დიზამაცია

ბორის ივანიშვილის, ნანა და დიმიტრი ცინცაძეების, გაზეთ „სახალხო სიტყვისა“ და კობა კაპანაძის საქმე აღსანიშნავია, რომ მოცემული დავა⁷³ არის პატივისა და ღირსების შელახვის ტიპიური საქმე და არა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის, როგორც ამას მოსარჩლეები ამტკიცებდნენ, რადგან არც ერთი გავრცელებული ცნობით არ გამოქვავებულა პირადი ცხოვრების რაიმე საიდუმლოება. სადავო ცნობათაგან ზოგი შეფასებითი მსჯელობაა, ზოგიერთი კი – მტკიცება ფაქტის შესახებ.

ამასთანავე აღსანიშნავია, რომ სარჩელში მითითებული ცნობებიდან მხოლოდ ნაწილი წარმოადგენს ფაქტს, რომლის უარყოფა ან დადასტურება შესაძლებელია. მაგალითად, ცნობა იმის შესახებ, რომ მოსარჩლე უკანონოდ ატარებდა კრებებს; ქ-ნ ზ. კ.-ს ცემის ფაქტი.

საკამათოა მოსარჩლეთა მოთხოვნაც მოპასუხეებზე საჯაროდ ბოდიშის მოხდის ვალდებულების დაკისრების თაობაზე, რადგან საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა (და არც ახლა ითვალისწინებს) პასუხისმგებლობის მსგავსს ფორმას.

რაც შეეხება ისეთ გამონათქვამს, როგორცაა შვილის მიერ მამისა და მეუღლისათვის თავზე კოლგოტკების ჩამოცმა, მართალია, გამოხატვის ფორმა საკმაოდ მკვეთრია, მაგრამ იგი უფრო ალეგორიული ხასიათის გამოთქმაა, ვიდრე რეალური ფაქტი, რაც ჩვენს საზოგადოებაში ქალის მიერ მამაკაცის პოზიციის შესუსტებას გამოხატავს.

საბოლოო ჯამში შესაძლებელია ითქვას, რომ სასამართლოს არსებითად რომ განეხილა საქმე, ფაქტების შემცველი ცნობების ვერდადასტურების შემთხვევაში, მას უნდა მიეღო გადაწყვეტილება სარჩელის ნაწილობრივ დაკმაყოფილების შესახებ და მოპასუხეებს უნდა დაკისრებოდათ გარკვეული ცნობების უარყოფა.

ბელა შალვაშვილის, გაზეთ „ქართული მახვილისა“
და ჯემალ დავლიანიძის საქმე

ამ საქმეზე არასწორი გადაწყვეტილება გამოიტანა როგორც გლდან-ნაძა-ლადევის, ისე თბილისის საოლქო სასამართლომაც. კერძოდ:

იმისათვის, რომ პირს დაეკისროს პასუხისმგებლობა გავრცელებული ცნობების გამო, აუცილებელია, რომ ეს ცნობები წარმოადგენდეს მტკიცებას ფაქტის შესახებ. ცალსახაა, რომ ცნობები გავრცელდა მეტად მძაფრი ფორმით, მოპასუხემ გამოიყენა შეურაცხმყოფელი ტერმინები, რომლებიც ეხება უშუალოდ

⁷³ იხ. ბორის ივანიშვილი, ნანა და დიმიტრი ცინცაძეები „სახალხო სიტყვისა“ და კობა კაპანაძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 214.

მოსარჩლის პატივსა და ღირსებას. თუმცა, მიუხედავად ამისა, სადავო ცნობები არ წარმოადგენს ფაქტობრივი მონაცემების შემცველ ცნობებს. ამ შემთხვევაზე, შესაძლოა, გავრცელდეს ევროსასამართლოს მიერ დადგენილი სტანდარტი, რომელიც ერთმანეთისაგან მიჯნავს ფაქტებსა და შეფასებით მსჯელობას. მაშინ, როდესაც მოსაზრება არის პერსონალური შეხედულება ამა თუ იმ მოვლენასა ან ფაქტზე და შეუძლებელია, მისი სისწორის დამტკიცება, ფაქტები, რომლებსაც ეყრდნობა ეს მოსაზრება, შეიძლება ჩაითვალოს სწორად ან არასწორად.

სასამართლოს ასევე მხედველობაში უნდა მიეღოს ის გარემოება, რომ როგორც მოსარჩლე, ისე მოპასუხე, წარმოადგენდნენ საჯარო პირებს: პირველი მათგანი გახლდათ მწერალი, ხოლო მოპასუხე – გაზეთ „ქართული მახვილის“ რედაქტორი და მათ შორის მიმდინარეობდა საჯარო პოლემიკა.

რაც შეეხება მოპასუხეზე მორალური ზიანის ანაზღაურების დაკისრებას, სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 ნაწილის თანახმად, პირს შეუძლია, მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოპასუხე მოქმედებდა ბრალეულად. ბრალეულობის დასადაგენად კი სასამართლოს უნდა დაედასტურებინა შემდეგი გარემოებები:

ა) ის, რომ მოპასუხის მიერ გავრცელებული ცნობები წარმოადგენდა დადასტურებად ფაქტებს;

ბ) რომ ეს ცნობები ეხებოდა უშუალოდ მოსარჩლეს;

გ) რომ გავრცელებული ფაქტები შეურაცხმყოფელი იყო.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გავრცელებული ცნობებიდან არც ერთი არ წარმოადგენს მტკიცებას ფაქტის შესახებ. ამ შემთხვევაში სახეზეა მეტად მკვეთრი და შეურაცხმყოფელი შეფასებითი მსჯელობა, შესაბამისად, არ არის მორალური ზიანის დაკისრებისათვის აუცილებელი ელემენტი – ცნობები არ წარმოადგენს მტკიცებას ფაქტის შესახებ.

რაც შეეხება ფოტომონტაჟს, მიუხედავად იმისა, რომ იგი საკმაოდ მკვეთრი ფორმით იყო მომზადებული, გაზეთს ჰქონდა სრული უფლება, ბ. შალვაშვილის ნებართვის გარეშე გამოექვეყნებინა მისი ფოტოსურათი, რადგანაც ეს უკანასკნელი წარმოადგენდა საჯარო ფიგურას და სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მიხედვით, საჯარო პირების ფოტოს გამოქვეყნებაზე არ ვრცელდება ნებართვის მიღების ვალდებულება.

ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს სასამართლოს (როგორც გლდანი-ნაძალადევის, ისე თბილისის საოლქო სასამართლოს) მიერ მოპასუხისათვის ბოდიშის მოხდის დაკისრება, რადგან საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, ისევე როგორც იმ დროს მოქმედი პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონი არ ითვალისწინებდა მსგავს სანქციას. შესაბამისად, სასამართლოს გადაწყვეტილება ამ ნაწილში აშკარად უკანონოა.

2000

წ ე ლ ი

მოცემულ პერიოდში უკვე საგრძნობლად იმატა სიტყვის თავისუფლებასთან დაკავშირებულმა სასამართლო დავებმა. ჩვენს ხელთ არსებული სტატისტიკის თანახმად, ამ პერიოდში სასამართლოებმა ოცამდე დიფამაციური საქმე განიხილეს.

თუმცა ყველაზე მთავარი, რაც ამ პერიოდს გამოარჩევს, არის ის, რომ შეიქმნა სტრასბურგის ადამიანის უფლებათა სასამართლოში საქართველოს საერთო სასამართლოების გადანყვეტილებების⁷⁴ გასაჩივრების პრეცედენტები. თავისთავად საერთაშორისო ინსტანციაში გასაჩივრების ფაქტი უკვე იმაზე მეტყველებს, რომ საქართველოს, როგორც ევროსაბჭოს წევრი ქვეყნის მოქალაქეებს მიეცათ შესაძლებლობა, ნაციონალურ დონეზე მიღებული გადანყვეტილებები საერთაშორისო დონეზე (ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის სასამართლო) გაასაჩივრონ. აღსანიშნავია, რომ ევროკონვენციის თანახმად, ევროსაბჭოს წევრ სახელმწიფოებს აკისრიათ „პოზიტიური ვალდებულება“, არა მარტო თავად არ დაარღვიონ ადამიანის ფუნდამენტური უფლებები და თავისუფლებები, არამედ კერძო სუბიექტებს შორის მიმდინარე დავისას, უზრუნველყონ ამ უფლებათა დაცვა. აქედან გამომდინარე, სტრასბურგის სასამართლოში სარჩელის დაშვების შემთხვევაში, მოპასუხე მხარედ გამოდის სახელმწიფო და სწორედ ის აგებს პასუხს ადამიანის უფლებათა დარღვევის ყოველ კონკრეტულ ფაქტზე. თუ რა პერსპექტივა შეიძლება ჰქონდეს სტრასბურგის სასამართლოში საქართველოდან შესულ ორ საქმეს, დეტალურად ჩვენ ქვემოთ განვიხილავთ. აქვე დავსძენთ, რომ

⁷⁴ იხ. „აჭარა P.S.“-ი „ქობულეთის“, ნატო ქათამაძისა და ქობულეთის გამგეობის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 243; დავით გურგენიძე „ახალი თაობის“ და გულიკო ბალაძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 257.

მიუხედავად იმ გარემოებისა, რომ ევროსასამართლოში საქმეების განხილვა დროში საკმაოდ გაწელილი პროცესია, სტრასბურგში გასაჩივრების პერსპექტივას მაინც აქვს გარკვეული შემზოჭავი ეფექტი თუნდაც ქართული სამართლებრივი სივრცისათვის, რომელიც ევროპულ პრეცედენტულ სამართალზე მეტად პოლიტიკური კონიუნქტურის გავლენის ქვეშ ექცევა.

რაც შეეხება სხვა სამოქალაქო დიფამაციურ საქმეებს, უნდა ითქვას, რომ ამ პერიოდში სასამართლოში წარმართული 20 დავიდან თერთმეტი საქმე საბოლოო გადაწყვეტილებამდე არ მისულა, მხარეების მიერ სარჩელზე უარის თქმის, პროცესზე გამოუცხადებლობის ან მორიგების გამო. ასეთი დავები კი ძირითადად საჯარო პირების მხრიდან კანონდარღვევებს, თანამდებობრივი უფლებამოსილების გადაჭარბებას, ზოგიერთ შემთხვევაში კი კორუფციულ თემატიკასაც კი უკავშირდებოდა. ის, რომ მოდავე მხარეებმა დაკარგეს საქმისათვის შემდგომი სამართლებრივი მსვლელობის მიცემის ინტერესი, რიგ შემთხვევებში შესაძლოა, იმითაც იყო განპირობებული, რომ სარჩელის შედგენისას მოსარჩელეთა ქმედებას უფრო ემოციები განსაზღვრავდა, ვიდრე სამართლებრივი მოტივაცია.

არასათანადო მოსარჩლისა⁷⁵ და კანონში არარსებული პასუხისმგებლობის ფორმის – ბოდიშის მოხდის დაკისრების პრობლემა⁷⁶ არც მოცემული პერიოდისათვის ყოფილა უცხო.

სიახლედ უნდა მივიჩნიოთ სამოქალაქო სამართლებრივ დიფამაციურ დავებში პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების ხელყოფასთან დაკავშირებული პირველი საქმის⁷⁷ განხილვა. მართალია, ამ შემთხვევაში არსობრივად სწორედ პირადი ცხოვრების საიდუმლოსთან დაკავშირებული კონფლიქტი იყო სახეზე, მაგრამ არც მოსარჩლეს გაუხდია სადავოდ ამ უფლების ხელყოფა და არც სასამართლოს უმსჯელია ამ კუთხით. *ქათამაძე* – „აჭარა P.S“-ის საქმეში კი სასამართლომ საერთოდ არასწორად მოახდინა ამ უფლების არსის ინტერპრეტირება. ცხადია, მიზეზები, პირველ რიგში, ამ მიმართულებით სამართლებრივი ტრადიციის არქონაში უნდა ვეძებოთ. ტრადიციის ჩამოყალიბებას კი, თავის მხრივ, მსგავსი საქმეების სასამართლო წესით განხილვაც განაპირობებს, რაც ნაკლებად არის დამახასიათებელი ტრადიციული საზოგადოებებისთვის, სადაც პირადი საკითხების საზოგადოებრივ სამსჯავროზე გამოტანა არ შეესაბამება საზოგადოებაში დამკვიდრებულ შეხედულებებს. სწორედ ამ მხრივ არის საყურადღებო აღ-

⁷⁵ იხ. სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს მცენარეთა დაცვის სამსახურის გელა ლილვაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 228.

⁷⁶ იხ. მევლუდ ევრისაშვილი მავყალა ბერიანიძის წინააღმდეგ, 2001 წ., კარი II, გვ. 281.

⁷⁷ იხ. ნ. ბ. ვ. ბ. წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 232.

ნიშნული საქმე. როგორც მომდევნო წლების პრაქტიკა გვიჩვენებს, ასეთი კატეგორიის საქმეების სამართლებრივი წესით განხილვამ თავისთავად განაპირობა მოსამართლეთა კომპეტენციის შედარებითი გაუმჯობესება პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების სფეროში და წარმოშვა მისი საკანონმდებლო რეგულირების აუცილებლობა.

რაც შეეხება სისხლისსამართლებრივ დიფამაციას, აქ შესაძლოა, პოზიტიურ ტენდენციაზე საუბარი იმ თვალსაზრისით, რომ მოცემულ პერიოდში წარმოქმნილი ორი დავიდან, ერთ-ერთში⁷⁸ საქმე სასამართლომდეც კი არ მისულა, რადგან ახალციხის პროკურატურამ განათლების განყოფილების გამგის მიმართ გამოთქმული კრიტიკული მოსაზრებები არასაკმარისად მიიჩნია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისათვის; ხოლო მეორე შემთხვევაში⁷⁹ ჯერ გენერალურმა პროკურატურამ, ხოლო შემდეგ სასამართლომ უარი უთხრეს მომჩივანს, ჟურნალისტის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე.

2000 წელს განხილული 20 საქმიდან 4 შემთხვევაში სასამართლომ საბოლოოდ გამოიტანა კანონიერი გადაწყვეტილება, 5 შემთხვევაში კანონშეუსაბამო, ხოლო 11 საქმე, როგორც უკვე აღვნიშნეთ არსობრივ განხილვამდე არ მისულა.

1. სისხლისსამართლებრივი დავები

დიფამაცია

ლავრენტი ნაჭყებიასა და კლარა აბრამიას საქმე

სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანომ, კერძოდ კი, გენერალურმა პროკურატურამ და ასევე სასამართლომ მოცემულ საქმეზე მიიღეს გადაწყვეტილება, რომელიც სრულ შესაბამისობაშია კანონთან და ევროკონვენციასთან. სასამართლო ხელისუფლებამ ამ გადაწყვეტილებით ჟურნალისტის მიერ გამოქვეყნებული სტატიები არასაკმარისად ცნო მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის აღსაძრავად.

თუმცა თავისთავად ის ფაქტი, რომ კლარა აბრამიას სტატიების გამო ქ.

⁷⁸ იხ. ნ. იოსელიანი „ახალციხის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 224.

⁷⁹ იხ. ლავრენტი ნაჭყებია კლარა აბრამიას წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 258.

თბილისის პროკურატურამ სისხლის სამართლის საქმე აღძრა და მოკვლევაც დაიწყო, პოზიტიურ მოვლენად ვერ ჩაითვლება.

კლარა აბრამიას ვერ დაეკისრებოდა პასუხისმგებლობა სადავო სტატიის გამო, რადგანაც მას გააჩნდა საკმარისი საფუძველი პუბლიკაციაში მოყვანილი დასკვნების გასაკეთებლად:

თავისთავად ის ფაქტი, რომ სახელმწიფო უშიშროების სამინისტრო და სახელმწიფო დაზვერვის დეპარტამენტი გალის მოვლენებთან დაკავშირებით ანარმობედნენ მოკვლევას და უამრავი მონმეც დაკითხეს, სრულ საფუძველს აძლევდა ჟურნალისტს, რათა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მას საკუთარი ვარაუდები გამოეთქვა. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არა აქვს, საბოლოო ჯამში რითი დასრულდა გამოძიება – კონკრეტული პიროვნების მიმართ ბრალის წაყენებით თუ სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტით. მთავარია ის, რომ ჟურნალისტს ჰქონდა გარკვეული საფუძველი და ამ საფუძველს ოფიციალური დოკუმენტი – სახელმწიფო უშიშროებისა და სახელმწიფო დაზვერვის დეპარტამენტის მიერ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილება იძლეოდა.

თავად სადავო სტატიის თემა შეეხებოდა საზოგადოებისათვის ერთ-ერთ ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან საკითხს, აფხაზეთის პრობლემას. შესაბამისად, საზოგადოებრივი მნიშვნელობის საკითხზე პოლემიკის აუცილებლობის გათვალისწინებით, ჟურნალისტისათვის რაიმე სახის შეზღუდვის დანესება გამოიწვევდა გარკვეულ ცენზურას, რაც, თავის მხრივ, მომავალში არა მარტო კლარა აბრამიას, არამედ სხვა ჟურნალისტებსაც შეზღუდავდა მსგავს საკითხებზე კრიტიკული მასალის გამოქვეყნებისა თუ საკუთარი დასკვნების გაკეთებისაგან.

აღსანიშნავია ისიც, რომ სტატიაში კონკრეტულად არც ლავრენტი ნაჭყებიას დანაშაული ყოფილა ნახსენები, არც რომელიმე იდენტიფიცირებული თანამდებობის პირის, არამედ გამოითქვა ეჭვი და ვარაუდი, რომელიც ცალკეული ფაქტების ანალიზს ეფუძნებოდა. ეს კი პუბლიკაციაში თავად ჟურნალისტმაც აღნიშნა.

დასასრულს, უნდა ითქვას ისიც, რომ საქართველოს გენერალურმა პროკურატურამ მართებულად მიუთითა, რომ ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, შეურაცხყოფა დასჯადი დანაშაული აღარ იყო და მიუხედავად იმისა, რომ სტატია შეიცავდა ძალზე მძაფრ გამონათქვამებს, სისხლის სამართლებრივი დევნის ამ საფუძველით აღძვრა შეუძლებელი იყო.

2. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

პოლიტიკური გამოხატვა

უშანგი დონჯაშვილის, მედეა მეზვრიშვილისა და საინფორმაციო ანალიტიკური ბიურო „გეას“ საქმე

აღნიშნული საქმე⁸⁰ წამოჭრის საკითხს იმის შესახებ, უნდა დაეკისროს თუ არა პასუხისმგებლობა ჟურნალისტსა და საინფორმაციო საშუალებას იმ ცნობების გავრცელების გამო, რომლებიც საჯარო შეხვედრაზე გაკეთებული.

პირველ რიგში, გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ სადავო ცნობები გავრცელდა წინასაარჩევნო პერიოდში, ანუ იმ დროს, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ყველაზე მძაფრი და კრიტიკული პოლიტიკური შეფასებები. შესაბამისად, ამ დროს მხარეებს მოეთხოვებათ თმენის გაცილებით ფართო ვალდებულება.

სასამართლომ მართებულად გადაწყვიტა სათანადო მოპასუხეობის საკითხი, როდესაც უარი უთხრა მოსარჩლე მხარეს, თანამოპასუხედ ჩაერთო „დილის გაზეთი“, რადგანაც ამ უკანასკნელმა სააგენტო „გეას“ მიერ მიწოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით დაბეჭდა მედეა მეზვრიშვილის განცხადებები, რომლებიც საჯარო შეხვედრაზე გაკეთდა. თბილისის საოლქო სასამართლომ მართებულად მიუთითა პრესისა და მასობრივი ინფორმაციების სხვა საშუალებების შესახებ კანონის 28-ე მუხლზე, როდესაც არასათანადო მოპასუხედ მიიჩნია არა მარტო „დილის გაზეთი“, არამედ სააგენტო „გეაც“. აღნიშნული ნორმა პასუხისმგებლობისაგან ათავისუფლებს რედაქტორსა და ჟურნალისტს იმ შემთხვევაში, თუკი გავრცელებული ცნობა სიტყვასიტყვით იმეორებს სხვადასხვა ოფიციალურ თავყრილობებზე პასუხსმგებელ პირთა გამოსვლებს.

მოცემულ შემთხვევაში კი სააგენტო სიტყვასიტყვით იმეორებდა წინასაარჩევნო კამპანიის ფარგლებში ოფიციალური პირის – თელავის გამგებლის, მედეა მეზვრიშვილის გამოსვლას.

აღსანიშნავია ისიც, რომ საკუთარი გამონათქვამების გამო პასუხისმგებლობის მედია საშუალებებზე გადაბრალებას ცდილობდა თავად მოპასუხე მხარე, რომელმაც განაცხადა, რომ სადავო გამონათქვამი გამოქვეყნდა მისი ხელმოწერისა და ნებართვის გარეშე. თვით საბჭოთა კანონმდებლობაშიც კი არ ყოფილა

⁸⁰ იხ. უშანგი დონჯაშვილი მედეა მეზვრიშვილისა და „გეას“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 236.

ჩადებული ნორმა, რომელიც საჯარო შეხვედრებზე გაკეთებული განცხადებების გამოქვეყნებისათვის თანამდებობის პირის სპეციალურ რეზოლუცია-ნებართვას საჭიროებდა. აღარაფერს ვამბობთ თანამედროვე ქართულ კანონმდებლობაზე, რომელიც დემოკრატიულ სამართლებრივ ნორმებთან ჰარმონიზაციაზეა ორიენტირებული.

სასამართლომ მართებულად არ გაიზიარა მოსარჩლის მტკიცება იმის თაობაზე, რომ მოპასუხის მიერ გაკეთებული განცხადებები ლახავდა და ამცირებდა მის პატივსა და ღირსებას, კანონმდებლობის ან მორალური პრინციპების შეუსრულებლობის თვალსაზრისით. კოლეგიის მითითებით, ცნობა პიროვნების პოპულარობის ან არაპოპულარობის შესახებ ვერ იქნება სასამართლოში განსჯის საგანი. პროცესზე უშანგი დონჯაშვილის არაპოპულარობა კიდევაც რომ დამტკიცებულიყო, ამის გამო მოპასუხის პასუხისმგებლობის საკითხი მაინც ვერ დადგებოდა.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ სადავო ცნობების გავრცელების მომენტში უშანგი დონჯაშვილი წარმოადგენდა საჯარო ფიგურას, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ოფიციალურად რეგისტრირებული პრეზიდენტობის კანდიდატი არ იყო. აუცილებელი არ არის, პრეზიდენტობის კანდიდატად პირის ოფიციალური რეგისტრაცია იმისათვის, რათა საზოგადოებას მის მიმართ ლეგიტიმური ინტერესი გაუჩნდეს. თუკი უკვე გაცხადდა, რომ უშანგი დონჯაშვილი აპირებდა საპრეზიდენტო არჩევნებში მონაწილეობის მიღებას, ეს უკვე საკმარისი საფუძველი იყო იმისათვის, რომ იგი არაფორმალურად პრეზიდენტობის კანდიდატად ჩათვლილიყო და შესაბამისად, მასზე აღარ გავრცელებულიყო პატივისა და ღირსების დაცვის ის ნორმა, რომელიც დადგენილია რიგითი მოქალაქეებისათვის. ის ფაქტი, რომ ხსენებულმა კანდიდატმა ვერ შეძლო მხარდამჭერთა საჭირო რაოდენობის ხმების შეგროვება, კიდევ ერთ დამატებით არგუმენტს აძლევდა მოპასუხეს, მსგავსი კრიტიკული განცხადებების გასაკეთებლად.

ევროკონვენციის მე-10 მუხლის თანახმად, პოლიტიკურ სფეროში გამოხატულ შეფასებით მსჯელობებს, როგორც დემოკრატიული საზოგადოებისათვის აუცილებელ პლურალიზმის მოთხოვნებს, გააჩნიათ სპეციალური დაცვა. ასევე დაცულია მკაცრი და გაზვიადებული შეფასებებიც. წინასაარჩევნო პერიოდში შეუზღუდავი კრიტიკის მნიშვნელობას ევროსასამართლომ ხაზი გაუსვა ბოუმანის⁸¹ საქმეში.

⁸¹ Bowman v. United Kingdom, 17 February, 1998.

დიზამაცია

ქეთევან წამებულის საზოგადოების თავმჯდომარისა
და კოტე მახარაძის საქმე

აღნიშნულ დავას⁸², რბილად რომ ვთქვათ, ძალზედ ცოტა რამ აქვს საერთო სამართლებრივ ურთიერთობებთან და საერთოდაც არ უნდა განხილულიყო, სასამართლოს მართებულად რომ განესაზღვრა სათანადო მოსარჩლეობის საკითხი.

საქმე შეეხებოდა XVII საუკუნის ისტორიული პირის რეპუტაციის დაცვის საკითხს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-19 მუხლის მიხედვით, მე-18 მუხლში აღნიშნული უფლებები შეუძლია გამოიყენოს იმ პირმაც, რომელიც მართალია, თვითონ არ არის სახელის ან პირადი ღირსების უფლების მატარებელი, მაგრამ საამისოდ აქვს დაცვის ღირსი ინტერესი. მას შეუძლია, სახელისა და ღირსების ისეთი დაცვის მოთხოვნის განხორციელება, რომელიც პიროვნების არსების განმსაზღვრელია და გრძელდება სიკვდილის შემდეგაც.

მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩლე საზოგადოება არ წარმოადგენს წმ. ქეთევან წამებულის მემკვიდრეს, რომელსაც სრული უფლება აქვს, იდავოს ქეთევან წამებულის მისამართით გავრცელებული შეურაცხმყოფელი გამონათქვამების გამო. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-19 მუხლი არ აკონკრეტებს იმ პირთა ვინაობას, ვისაც შეუძლია სარჩელი შეიტანოს გარდაცვლილი პირის პატივისა და ღირსების შელახვის გამო. თუმცა ამავდროულად შეიძლება ითქვას, რომ ასეთ პირებს სავარაუდოდ წარმოადგენენ გარდაცვლილი პირის უშუალო მემკვიდრეები, ვისაც ამგვარი სარჩელის შეტანის ღირსი ინტერესი გააჩნია. აქედან გამომდინარე, სასამართლოს უარი უნდა ეთქვა სარჩელის დაკმაყოფილებაზე იმ მოტივით, რომ იგი არასათანადო მოსარჩლის მიერ იყო შეტანილი.

მხედველობაშია მისაღები ასევე ის გარემოება, რომ სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ ახალი კანონის მიხედვით, უკვე გამორიცხულია გარდაცვლილი პირის შესახებ გავრცელებული ცნობის გამო სარჩელის შეტანა; რადგანაც გამოხატვის თავისუფლება, შესაძლოა, შეიზღუდოს ძლიერი სოციალური მოთხოვნების არსებობის პირობებში, რაც არ არსებობს გარდაცვლილი პირის ნაცვლად სარჩელის წარდგენისას.

⁸² იხ. ქეთევან წამებულის საზოგადოების თავმჯდომარე კოტე მახარაძის წინააღმდეგ, კარი II. გვ. 225.

ბუნებრივია, სათანადო მოსარჩლეობის საკითხის სამართლებრივად გადანყვეტის შემთხვევაში, არც საქმის არსებითი დეტალების განხილვა მოგვიწევდა. თუმცა კრწანისი-მთანმინდის რაიონული სასამართლოს გადანყვეტილება ამის საფუძველს ნამდვილად არ იძლევა.

კანონთან შეუსაბამო იყო სასამართლოს ის გადანყვეტილებაც, რომლის ძალითაც საქმეში თანამოსარჩლედ ჩაერთო საპატრიარქო.

აბსურდულია ასევე, სამართლებრივი დავისას სამოტივაციო ნაწილში აღსარების საიდუმლოზე რაიმე ფორმით აპელირება. მით უფრო, თუ ამ შემთხვევაშიც კი სასამართლო არასწორად ახდენს კანონის ინტერპრეტაციას, უფრო მეტიც, კანონთან ერთად თეოლოგიური საკითხებისაც. სახელდობრ:

სასამართლომ სამოტივაციო ნაწილში მიუთითა წერილის შინაარსზე, რომელიც პროცესზე სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის მდივანმა, დეკანოზმა ლევან ფირცხალაიშვილმა წარადგინა და რომლის თანახმად, მოპასუხემ აღიარა და მოინანია მის მიერ დაშვებული მძიმე შეცდომა. ამასთანავე სასამართლომ არასწორად მიუთითა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 141-ე მუხლის „ბ“ პუნქტზე, როგორც აღნიშნული წერილის მტკიცებულებად არმიღების საფუძველზე, იმ საბაბით, რომ სასამართლოსთვის აღსარების საიდუმლოება უცნობი იყო. არადა, ხსენებული მუხლი საშუალებას აძლევს სასულიერო პირს, უარი განაცხადოს ჩვენების მიცემაზე, როცა საკითხი აღსარების დროს განდობილი გარემოებების გამჟღავნებას შეეხება. ანუ აღნიშნული მუხლი უბრალოდ იცავს სასულიერო პირს აღსარების საიდუმლოს გამჟღავნების ვალდებულებისგან და არაფერი აქვს საერთო თავად ამ დავის სამართლებრივ არსთან. სასამართლომ გამოიჩინა არაკომპეტენტურობა არა მარტო წმინდა იურიდიულ საკითხებში, არამედ თეოლოგიურშიც, რადგან წერილი, რომლის შინაარსი საპატრიარქომ მონანიების შესახებ სასამართლო სხდომაზე გაახმოვანა, არ შეიცავდა აღსარების საიდუმლოს.

რაც შეეხება გავრცელებული ცნობების შინაარსობრივ მხარეს, აქ, ალბათ, ზედმეტია, იმის მტკიცება, რომ სადავო ფრაზებს არაფერი აქვთ საერთო ფაქტებთან და სახეზეა მოპასუხის შეფასებითი მსჯელობა კონკრეტული ისტორიული პიროვნების შესახებ. აზრი შესაძლებელია, იყოს მისაღები ან მიუღებელი, რაც სრულებითაც არ ნიშნავს, რომ დასაშვებია მისი შეზღუდვა იმ შემთხვევაში, თუკი მას არ იზიარებს საზოგადოების მცირე თუ დიდი ნაწილი. გამოხატვის თავისუფლება იმიტომ არის უნივერსალური უფლება, რომ ამა თუ იმ საზოგადოებაში არსებული სტერეოტიპების მიუხედავად, ის არ ზღუდავს ადამი-

ანს, გამოთქვას საკუთარი შეხედულება ნებისმიერი, თუნდაც ისტორიული ან საეკლესიო პიროვნებისა და გნებავთ, მოვლენის შესახებ. საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის თანახმად, დაუშვებელია ადამიანის იძულება, გამოთქვას საკუთარი აზრის საწინააღმდეგო შეხედულება.

ევროსასამართლოს იურისპრუდენციით, სიტყვის თავისუფლება წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მონაპოვარს და ის ესადაგება არა მარტო ისეთ ინფორმაციას, რომელიც უწყინარად ან ინდიფერენტულად არის მიჩნეული, არამედ ისეთსაც, რომელიც შეურაცხყოფს, შოკს გვრის ან აფორიაქებს სახელმწიფოს ან მოსახლეობის რომელიმე სექტორს⁸³.

სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს

მცენარეთა დაცვის სამსახურისა და გელა ლლიღვაშვილის საქმე

ეს საქმე⁸⁴ განეკუთვნება იმ დავათა კატეგორიას, სადაც პატივისა და ღირსების შელახვის გამო ისეთი სუბიექტი დაობდა, რომელსაც, როგორც ასეთი, პატივი და ღირსება არ გააჩნია.

იმის გათვალისწინებით, რომ სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს ზემოხსენებული ბუნებითი სიკეთეები არ გააჩნია, ის წარმოადგენდა არასათანადო მოსარჩლეს, რომელსაც არც პატივისა და ღირსების შელახვით მიყენებული მორალურ ზიანის მოთხოვნის უფლება ჰქონდა.

პირველი ინსტანციის სასამართლოსგან განსხვავებით, თბილისის საოლქო სასამართლომ, მიიღო აბსურდული გადაწყვეტილება, რომლითაც მოსარჩლის პატივისა და ღირსების შემლახველად მიიჩნია მოპასუხის განცხადება იმის თაობაზე, რომ საქართველოში ეკოლოგიურ გენოციდს სახელმწიფო ახორციელებდა. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ დასაშვებად მივიჩნევთ, რომ სამინისტროს გააჩნია რეპუტაცია, მაშინაც კი სათუო და ყოველგვარ კანონიერ საფუძველს მოკლებული იქნება მოპასუხისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრება იმ განცხადების გამო, რომელშიც მოსარჩლე ცალსახად იდენტიფიცირებული არ არის.

მნიშვნელოვანია ის, რომ უზენაესმა სასამართლომ გააუქმა ქვემდგომი ინსტანციის გადაწყვეტილება და მიუთითა იმ გარემოებაზე, რომ მოპასუხეს არ შეიძლებოდა, დაკისრებოდა პასუხისმგებლობა სახელმწიფო უწყების მიერ დაშვებული შეცდომის გამო, რადგანაც გენოციდის შესახებ გამოთქმული მოსაზრება

⁸³ იხ. სანდი ტაიმისის საქმე, ტომი I, გვ. 268.

⁸⁴ იხ. სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს მცენარეთა დაცვის სამსახური გელა ლლიღვაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 228.

ეფუძნებოდა მცდარ ფაქტს, სახელდობრ, საბაჟოს მიერ დოკუმენტაციაში წამლის დასახელების შეცდომით მითითებას, რაც, თავის მხრივ, მსგავსი შეფასების გაკეთების საფუძველს იძლეოდა.

მარი ციყელაშვილის, გაზეთ „ალიას“

და დავით ონოფრიშვილის საქმე

მიუხედავად იმისა, რომ საქმე⁸⁵ მორიგებით დასრულდა, მასზე უთუოდ ღირს ყურადღების გამახვილება, თუნდაც იმის გამო, რომ ტიპური დიფამაციის საქმეებისაგან განსხვავებით, როცა მოსარჩლეს – საჯარო ფიგურა, ხოლო მოპასუხეებს ძირითადად ჟურნალისტი და მედია საშუალება წარმოადგენენ, ამ შემთხვევაში როლები შეცვლილია. მოსარჩლედ ჟურნალისტი და გაზეთი, ხოლო მოპასუხედ პოლიტიკური თანამდებობის პირი – ფინანსთა მინისტრი გვევლინება.

ამ შემთხვევაშიც წარმოიშვა სათანადო მოსარჩლის პრობლემა. სახელდობრ, გაზეთი „ალია“ არ შეიძლება ყოფილიყო სათანადო მოსარჩლე, რადგან მისი საქმიანი რეპუტაცია ვერ შეილახებოდა იმის გამო, რომ მინისტრმა გაზეთის ერთ-ერთი ჟურნალისტი გააკრიტიკა. მით უფრო, რომ ამ უკანასკნელმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ გამონათქვამები ეხებოდა მხოლოდ ერთ კონკრეტულ ჟურნალისტს, ხოლო გაზეთში დასაქმებული იყვნენ სხვა ჟურნალისტები, რომლებიც თავიანთი ცოდნითა და პროფესიონალიზმით გამოირჩეოდნენ.

მოპასუხის მიერ წარმოდგენილი დასაბუთებული მტკიცებულებები ჟურნალისტის მიერ არაზუსტი ცნობების სისტემატიურად გავრცელებასთან დაკავშირებით, სრულ საფუძველს აძლევდა მას, გამოეთქვა საკუთარი შეფასება ჟურნალისტის პროფესიონალიზმის თაობაზე.

ამასთანავე მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ ფინანსთა მინისტრის ხსენებული გამონათქვამი არ იყო კონფლიქტის დასაწყისი. იგი წარმოადგენდა იმ პოლემიკის გაგრძელებას, რომელიც მიმდინარეობდა გაზეთსა და სამინისტროს შორის. შესაბამისად, როგორც ევროპული კანონმდებლობის, ისე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული პრაქტიკის მიხედვით, თუკი პოლემიკა დაწყებულია, შემდგომში მხარეების მიერ გაკეთებული კრიტიკული გამონათქვამები უფრო მეტად არის დაცული, ვიდრე თავდაპირველი „თავდასხმა“.

⁸⁵ იხ. მარი ციყელაშვილი და „ალია“ დავით ონოფრიშვილის წინააღმდეგ, კარი II. გვ. 230.

გაზეთების „აჭარა P.S.“-ი და „ქობულეთი“,

ნატო ქათამაძისა და ქობულეთის გამგეობის საქმე

მოცემული დავა მნიშვნელოვანია იმ მხრივ, რომ ეს არის პირველი საქმე, რომელიც სიტყვის თავისუფლების უფლების ხელყოფასთან დაკავშირებით საქართველოდან ევროსასამართლოში შევიდა და რეგისტრირებულია სახელწოდებით *ქათამაძე საქართველოს წინააღმდეგ*.

ორ მედია საშუალებას შორის წარმოქმნილ დავაში, რომელთაგან მოპასუხეს სახელმწიფო უწყების (გამგეობის) მიერ დაფუძნებული გაზეთი წარმოადგენდა, სასამართლომ გამოიტანა დაუსაბუთებელი გადანყვეტილება. კერძოდ:

იმისათვის, რომ პირს დაეკისროს პასუხისმგებლობა გავრცელებული ცნობების გამო, აუცილებელია, ამ ცნობებში იგი უშუალოდ იყოს იდენტიფიცირებული და ამავე დროს ეს ცნობები წარმოადგენდეს არასწორ ფაქტებს, რითაც ილახება მოსარჩლის პატივი და ღირსება. შესაძლებელია ითქვას, რომ სადავო ცნობათაგან რამდენიმე მართლაც წარმოადგენს არაზუსტ ფაქტობრივ მონაცემს, რომელიც აშკარად ლახავს კონკრეტული პირის პატივსა და ღირსებას (მაგალითად, ტ. ქათამაძის იარაღით ვაჭრობისათვის გასამართლების ბრალდება).

თუმცა, ამავე დროს, სასამართლოს პატივის, ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის შემლახველად არ უნდა მიეჩნია ისეთი გამონათქვამები, როგორიცაა, მაგალითად, „შანტაჟისტი“, „ყველაფრის მკადრებელი“, „უმაღური“, „ჭორიკანა“, „ერთუფრედინი“ და ა.შ. რადგან ეს გამონათქვამები არის შეფასებითი მსჯელობა და არა ფაქტები, ხოლო შეფასებითი მსჯელობისთვის პირის პასუხისმგებლობის საკითხის დაყენება დაუშვებელია. საბოლოო ჯამში, სასამართლოს ეს დავა უნდა განეხილა იმ საჯარო დისკუსიის ფარგლებში, რომელიც მხარეებს შორის მიმდინარეობდა.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ აჭარის უმაღლეს სასამართლოს არასწორად ესმის თავად პირადი ცხოვრების საიდუმლოს არსი. კერძოდ, სასამართლომ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დარღვევად მიიჩნია ისეთი გამონათქვამები, როგორიცაა მაგალითად, „საეჭვო რეპუტაციის“, „სამხედრო ნაწილიდან გამოძევება“, „ჩვენ ასეთების ადგილად გაზეთი რომ მიგვეჩნია და არა ხელვაჩაური“. ცალსახად უნდა ითქვას, რომ მსგავს გამონათქვამებს არაფერი აქვთ საერთო პირადი ცხოვრების საიდუმლოების შემცველ ინფორმაციასთან, რადგან მათი საჯაროდ გაცხადებით არ მომხდარა საზოგადოების ინფორმირება მოსარჩლეთა კერძო ცხოვრებიდან რაიმე ფაქტის შესახებ. პირადი ცხოვრების საიდუმლოება

მეცნიერებაში განმარტებულია, როგორც „განმარტოების უფლება“, შესაბამისად, წარმოდგენილია რაიმე ტიპის განცხადებამ, რომელიც არ შეიცავს ადამიანის პირადი ცხოვრების დეტალებს, შელახოს ეს უფლება. პირადი ცხოვრების ხელყოფა მხოლოდ რეალურ ფაქტებს შეუძლია, სხვა შემთხვევაში კი ამგვარი განცხადებები მხოლოდ და მხოლოდ შეურაცხმყოფელია (ისიც იმ შემთხვევაში, თუ მათზე ვრცელდება შეურაცხყოფისთვის დადგენილი სტანდარტი). ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მოსარჩლეები მაინც მიიჩნევენ ამ ცნობებს მათი პირადი საიდუმლოების დარღვევად, მაშინ გამოდის, რომ ისინი თავად ეთანხმებიან მათ ნამდვილობას, თუმცა თვლიან, რომ მოპასუხეებს ისინი არ უნდა გაეგრძელებინა.

კანონთან შეუსაბამო ასევე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პოზიციაც. მართალია, ქვეყნის მართლმსაჯულების უზენაესმა ინსტანციამ გაიზიარა კასატორთა მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ აჭარის უმაღლესმა სასამართლომ მოპასუხეებს ისეთი ცნობების უარყოფა დააკისრა, რაც თავად მოსარჩლეებს არ მოუთხოვიათ, თუმცა ეს გარემოება მან სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 384-ე მუხლის დარღვევად არ მიიჩნია. ცალსახაა, რომ სასამართლო გასცდა სარჩელის ფარგლებს, როდესაც მან მოსარჩლეს მიაკუთვნა ის, რაც მას არ მოუთხოვია.

ასევე დაუსაბუთებელია მოპასუხეებისათვის მორალური ზიანის ანაზღაურების დაკისრება. იმისათვის, რომ პირს დაეკისროს ზიანის ანაზღაურება, აუცილებელია მოპასუხის ქმედებაში ბრალის არსებობა. ამ საქმეში ბრალის არსებობას გამოორიცხავს თავად უზენაესი სასამართლოს მიერ გაკეთებული დასკვნა, რომლის მიხედვითაც, იგი არ დაეთანხმა ქვემდგომი ინსტანციის მიერ დადგენილ ფაქტად იმის მიჩნევას, რომ პუბლიკაცია გამოქვეყნდა დაკვეთით და სამაგიეროს გადახდის მიზნით, რისი საფუძველიც ყოფილი გამგებლის შესახებ „აჭარა P.S.“-ში გამოქვეყნებული კრიტიკულ პუბლიკაციები იყო. ამდენად, თუ მოპასუხეების ქმედებაში შურისძიება ან სხვა ანგარებითი მოტივი გამოორიცხულია, მაშინ სათუთა მათ ქმედებაში ბრალის არსებობა.

ბუნდოვანია ისიც, თუ რის საფუძველზე დაადგინა სასამართლომ საქმიანი რეპუტაციის შელახვის ფაქტი, როდესაც მოპასუხემ მიუთითა „აჭარა P.S.“-ში გამოქვეყნებულ პუბლიკაციაზე, სათაურით „*ისევ გავუცრუეთ იმედი ქალბატონ ნატოს, ჩვენი მცირე პაუზა და შვებულება ჩვენმა მოპასუხემ ჩვენს დახურვად მიიჩნია*“. თავად სტატიის სათაური არ იძლევა საქმიანი რეპუტაციის შელახვასა და მიყენებულ მატერიალურ ზარალზე საუბრის საფუძველს.

რაც შეეხება ხსენებული დავის სტრასბურგის ადამიანის უფლებათა სასა-

მართლოში განხილვის პერსპექტივას, უნდა ითქვას, რომ ევროსასამართლოს პრაქტიკის საფუძველზე, მოპასუხე მხარემ – საქართველოს სახელმწიფომ, შე-საძლოა, წააგოს პროცესი. მოსალოდნელია, ევროსასამართლომ დაადგინოს კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევა, სულ მცირე, საჩივრის იმ ნაწილში, რომ-ლითაც საქართველოს სასამართლოებმა განმცხადებელს დააკისრეს პასუხის-მგებლობა შეფასებითი მსჯელობების გამო. რაც შეეხება ისეთ გამონათქვამებს, როგორიცაა იარაღით ვაჭრობაში პირის დადანაშაულება, ამ დროს მხედველობა-შია მისაღები ასევე ევროსასამართლოს იურისპრუდენცია, რომლის მიხედვით, არასწორი შეურაცხმყოფელი ფაქტის გავრცელებისათვის პასუხისმგებლობა არ შეიძლება დაეკისროს პირს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ განცხადებები პოლი-ტიკურ საკითხს უკავშირდება. ევროსასამართლოს იურისპრუდენციით, პრესა მოვალეა, არ გადააბიჯოს დაწესებულ ზღვარს, მათ შორის, „სხვათა რეპუტაციის დაცვის“ მხრივ, თუმცა იგი არ არის შეზღუდული ვალდებულებით, პოლიტიკურ საკითხებთან დაკავშირებით ინფორმაცია იმგვარადვე მიანოდოს საზოგადოებას, როგორც ამას საჯარო ინტერესის სხვა სფეროებში აკეთებს⁸⁶. შესაბამისად, თუკი განცხადებები არ ეხება პოლიტიკურ და ზოგადად საჯარო საკითხებს, პრესა ვალდებულია, დაიცვას უფრო მეტი სიზუსტე ფაქტობრივი მონაცემების შემცველი ცნობების გავრცელებისას.

სიმონ ნოზაძის, გაზეთ „მერიდიანისა“

და ილნარ გორელიშვილის საქმე

მიუხედავად იმისა, რომ განსახილველი საქმე⁸⁷ მორიგებით დასრულდა, მასზე ყურადღების შეჩერება უთუოდ ღირს. პირველ რიგში, იმის გამო, რომ ეს არის ერთ-ერთი პირველი დავა, რომელიც კორუფციულ თემატიკას უკავშირდება. ამ ტიპის დავების, რომელთაც ჩვენ მოგვიანებითაც შევხვდებით, წარმოშობა განა-პირობა 1997 წელს მიღებულმა კანონმა საჯარო სამსახურში ინტერესთა შეუთავ-სებლობისა და კორუფციის შესახებ, რომელიც საჯარო პირებს ქონებრივი და ფინანსური დეკლარაციის შევსებას ავალდებულებდა. მოცემულ შემთხვევაში სწორედ უშიშროების მინისტრის მოადგილის საფინანსო და ქონებრივი მდგო-მარეობის დეკლარაციის შესახებ ჟურნალისტის მიერ მომზადებული საგაზეთო პუბლიკაცია გახდა სასამართლოში მიმართვის საფუძველი.

⁸⁶ იხ. ლინგენსის საქმე, ტომი I, გვ. 272.

⁸⁷ იხ. სიმონ ნოზაძე „მერიდიანისა“ და ილნარ გორელიშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ 249.

ამ შემთხვევაში საკამათოა მოსარჩლის არგუმენტი იმის თაობაზე, რომ ჟურნალისტს უნდა გადაემონებინა ის, რაც ეწერა ოფიციალურ დოკუმენტში – დეკლარაციაში. აღსანიშნავია, რომ *პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის შესახებ საქართველოს კანონის 28-ე მუხლის შესაბამისად, „...რედაქტორს (მთავარ რედაქტორს), ასევე ჟურნალისტს არ ეკისრებათ პასუხისმგებლობა არასწორი ინფორმაციის გავრცელებისათვის, თუ ამ ცნობებს შეიცავდა ოფიციალური ინფორმაციები“.*

კანონის ამ ნორმიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, აბსურდულია ჟურნალისტის დადანაშაულება რაიმე სახის უზუსტობის დაშვებაში; ისევე როგორც პასუხისმგებლობის (უარყოფის გამოქვეყნება) დაკისრება ისეთი გამონათქვამებისათვის, რომლებიც მხოლოდ ჟურნალისტურ მოსაზრებებსა და ვარაუდებს შეიცავდა ხსენებულ დეკლარაციის შესახებ.

ა. დ.-ის, გაზეთების „კრიმინალი“, „7 დღე“, „ახალი თაობა“ და ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის საქმე

აღნიშნული საქმე⁸⁸ მნიშვნელოვანია იმ მხრივ, რომ პასუხს სცემს შეკითხვას, ვინ არღვევს უდანაშაულობის პრეზუმფციას – ჟურნალისტი თუ სასამართლო, რომელიც სახელმწიფოს სახელით იღებს გადაწყვეტილებას პირის დამნაშავედ ან უდანაშაულოდ ცნობის შესახებ? იგი წამოჭრის ასევე ჟურნალისტთა მხრიდან პროფესიული სტანდარტის დაცვის აუცილებლობის საკითხს, რაც დანაშაულის შესახებ მასალების გაშუქებას უკავშირდება

მოცემულ შემთხვევაში მედია საშუალებებმა დაუსაბუთებლად გამოაცხადეს ბრალდებული დამნაშავედ მაშინ, როდესაც ჯერ კიდევ არ არსებობდა კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი და იხილებოდა დაკავებული სათვის ალმკვეთი ღონისძიების შეფარდების საკითხი. თავად მოსარჩლემ არასწორად მიიჩნია გავრცელებული ცნობები უდანაშაულობის პრეზუმფციის დარღვევად. არ შეიძლება, პრესამ დაარღვიოს უდანაშაულობის პრეზუმფცია, რადგან მედიას არ ძალუძს იურიდიულად პირის დამნაშავედ ან უდანაშაულოდ ცნობა, ანუ მისი გასამართლება და ეს მხოლოდ სასამართლოს პრეროგატივაა.

თუმცა ამავე დროს უნდა ითქვას, რომ სახეზეა ჟურნალისტთა დაუდევრობა. დემოკრატიულ ქვეყნებში პრესა ამ დროს შებოჭილია საკუთარი ეთიკური სტან-

⁸⁸ იხ. ა. დ. „კრიმინალის“, „7 დღის“, „ახალი თაობისა“ და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 252.

დარტებით⁸⁹, რომლის მიხედვითაც, არ შეიძლება, საჯაროდ გამოაცხადო დამნაშავედ პირი, რომელიც კანონით დადგენილი წესით სასამართლოს ჯერ კიდევ არ გაუმტყუნებია. ასეთი ქმედება განსაკუთრებით სახიფათოა, როდესაც საინფორმაციო საშუალებებში პირის დამნაშავედ გამოცხადება კამპანიურ სახეს იღებს და წინ უსწრებს სასამართლოში აღმკვეთი ღონისძიების შეფარდების საკითხის გარკვევას, როგორც ეს მოცემულ შემთხვევაში მოხდა. ამ გზით მედია საშუალებები ახდენენ საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებას ეჭვიმტანილის დამნაშავეობის შესახებ და წინასწარი მიკერძოებული აზრის შექმნით გავლენას ახდენენ სასამართლოს საბოლოო ვერდიქტზე.

მართალია, მედია მიჩნეულია სამართლიანი და ობიექტური სასამართლო განხილვის გარანტად, რომელიც უზრუნველყოფს სასამართლო განხილვის ობიექტურად ჩატარებას, ასევე იმას, რომ სასამართლოს, პოლიციისა და პროკურატურის ქმედებები ფართო საზოგადოებრივი განხილვისა და დისკუსიის საგნად იქცეს, მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს სიტყვის თავისუფლებით ბოროტად სარგებლობას სამართლიანი სასამართლოს უფლების ხარჯზე.

დავით გურგენიძის, გაზეთ „ახალი თაობისა“ და გ. ბალაძის საქმე აღნიშნული საქმე არის მეორე დავა, რომელიც ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევასთან დაკავშირებით საქართველოდან ევროსასამართლოში შევიდა. წინა საქმისგან განსხვავებით, მოცემულ დავას სტრასბურგის სასამართლოში წარმატების ნაკლები შანსი აქვს, იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ამ შემთხვევაში დასაბუთებული და კანონიერი გადაწყვეტილება გამოიტანა.

პირველ რიგში, აღსანიშნავია, რომ ამ საქმეზე მოსარჩლემ სარჩელი შეიტანა არა თავად ინფორმაციის წყაროს – მანანა არჩვაძე-გამსახურდიას წინააღმდეგ, არამედ გაზეთის მიმართ, რომლისგანაც მოითხოვა მორალური ზიანის კომპენსაცია. რა თქმა უნდა, მოსარჩლეს ამის სრული უფლება ჰქონდა. მას შეეძლო,

⁸⁹ „რეპორტაჟები, რომლებიც მიმდინარე გამოძიებებს, სისხლის სამართლის პროცესებსა და სხვა ოფიციალური საქმეების წარმოებას შეეხება, არ უნდა შეიცავდეს წინასწარ მოსაზრებებს. ამ მიზნით პროცესამდე ან პროცესის მსვლელობის პერიოდში პრესა უნდა მოერიდოს, როგორც სათაურში, ისე რეპორტაჟში, ისეთი სახის კომენტარის გაკეთებას, რომელიც შესაძლოა, აღქმული იყოს მიკერძოებულად. ეჭვიმტანილი არ უნდა წარმოჩნდეს დამნაშავედ საბოლოო განაჩენის გამოტანამდე. სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოცხადებამდე განაჩენის გაშუქება არ არის მიზანშეწონილი, თუ ამისთვის სერიოზული მიზეზი არ არსებობს.“ მუხლი 13, გერმანიის პრესის კოდექსი. „მედიის თვითრეგულირების ქრესტომათია“, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2004.

შეეტანა სარჩელი როგორც მანანა არჩვაძე-გამსახურდიას, ასევე ჟურნალისტის წინააღმდეგაც. მას ჰქონდა სრული დისკრეცია, განესაზღვრა მოპასუხეთა ვინაობა.

იმ დროისათვის საქართველოში მოქმედებდა პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონი, რომლის 25-ე მუხლი ითვალისწინებდა პასუხისმგებლობას ყალბი ცნობების გავრცელებისათვის და მოქალაქეთა და ორგანიზაციათა ღირსებისა და პატივის შელახვისათვის. ამ კანონის თანახმად, ყალბი ცნობების გავრცელებისათვის მოქალაქეთა და ორგანიზაციათა განზრახ შეურაცხყოფისა და ცილისწამებისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრებოდათ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს, მათ ხელმძღვანელს, რედაქტორს, მთავარ რედაქტორს და მასალის ავტორებს, რომლებმაც დაარღვიეს ეს კანონი.

იმის გამო, რომ სარჩელი შეტანილი იყო მხოლოდ გაზეთის წინააღმდეგ, სამართლომ მიიღო აბსოლუტურად სწორი გადაწყვეტილება, როდესაც არ დააკმაყოფილა მოსარჩლის მეორე მოთხოვნა მორალური ზიანის კომპენსაციის თაობაზე. გაზეთმა ამ შემთხვევაში გამოაქვეყნა მხოლოდ ინტერვიუ. მნიშვნელობა არა აქვს, რამდენად შეურაცხმყოფელი იყო მისი შინაარსი, მთავარია, რომ გაზეთს არ გაუკეთებია საკუთარი კომენტარი. სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 ნაწილის თანახმად, პირს შეუძლია, მოითხოვოს პირადი არაქონებრივი უფლებების დარღვევისათვის მორალური ზიანის ანაზღაურება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ხელმყოფი მოქმედებდა ბრალეულად. ამ შემთხვევაში გაზეთის ბრალი გამორიცხულია, რადგან მან მხოლოდ რესპონდენტის ინტერვიუ გამოაქვეყნა.

რაც შეეხება სასამართლოს მიერ სარჩელის ნაწილობრივ დაკმაყოფილებას, ამკარაა, რომ ჟურნალისტს უნდა გამოეჩინა მეტი წინდახედულება, როდესაც აქვეყნებდა მასალას, სადაც მოსარჩლე დადანაშაულებული იყო სისხლის სამართლებრივად დასჯად ქმედებაში, სახელდობრ, კოლხური კოშკის გაძარცვაში. ამ შემთხვევაში ჟურნალისტს უნდა შეემონებინა რესპონდენტის მიერ მიწოდებული ინფორმაციის ნამდვილობა იმ ფარგლებში, რა ფარგლებშიც ეს ჟურნალისტს მოეთხოვება. ამკარაა, რომ მანანა არჩვაძე-გამსახურდიას გარდა, ჟურნალისტს არ მიუმართავს სხვა დამოუკიდებელი წყაროსათვის, რათა გადაემონებინა ინფორმაცია და გამოექვეყნებინა მეტ-ნაკლებად დაბალანსებული მასალა.

ჟურნალისტს ასევე უნდა გაეთვალისწინებინა ის, რომ ქ. თბილისის მთაწმინდის რაიონის შინაგან საქმეთა სამმართველომ უარი თქვა დავით გურგენიძის

მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე, მის ქმედებაში დანაშაულის არარსებობის გამო. შესაბამისად, ჟურნალისტს რესპონდენტის მონათხრობთან ერთად, როგორც მინიმუმ, უნდა მიეთითებინა მთანმინდის რაიონის შინაგან საქმეთა სამმართველოს აღნიშნული დადგენილების არსებობის თაობაზე, რათა საზოგადოებას ჰქონოდა ნათელი წარმოდგენა, როგორც გურგენიძესთან მიმართებით მანანა არჩვაძე-გამსახურდიას მოსაზრების თაობაზე, ასევე იმის შესახებ, თუ რა სამართლებრივი ნაბიჯები მოჰყვა კონკრეტულ ფაქტს.

რაც შეეხება ევროსასამართლოში წარდგენილ სარჩელს, დავით გურგენიძე ასაჩივრებს გადაწყვეტილების იმ ნაწილს, რომლითაც მას უარი ეთქვა მორალური ზიანის ანაზღაურებაზე.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა

ნ. ბ.-სა და ვ. ბ.-ს საქმე

პირველ საქმეზე, რომელიც პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებას შეეხებოდა, სასამართლომ ამკარად კანონშეუსაბამო გადაწყვეტილება გამოიტანა. კერძოდ:

კანონის თანახმად, სასამართლოს მხოლოდ მაშინ შეუძლია დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღება, თუ იგი დამტკიცებულად მიიჩნევა სარჩელში მითითებულ ფაქტობრივ გარემოებებს, რომლებიც იურიდიულად ამართლებენ სასარჩელო მოთხოვნას. მოცემულ შემთხვევაში კი სასამართლოს არ ჰქონდა საფუძველი, მიეღო დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, შემდეგ გარემოებათა გამო:

პირველ რიგში, სასამართლოს უნდა გაერკვია, თუ რა ვითარებაში გავრცელდა ცნობები. აღსანიშნავია, რომ სასამართლო პროცესზე (რომელიც განქორწინებას ეხებოდა) საკუთარი პოზიციისა და არგუმენტების დასახელება არ ნიშნავს ცნობების საჯაროდ გავრცელებას. ასეთი განცხადებების მიზანი, როგორც წესი, მოსამართლეზე გარკვეული შთაბეჭდილების მოხდენაა. გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-3 თავის თანახმად, სამოქალაქო საქმეების დროს სასამართლოსთვის წარდგენილი მტკიცებულებები არ წარმოადგენს ღია ინფორმაციას. სასამართლოს უნდა გაეთვალისწინებინა ევროსასამართლოს იურისპრუდენციაც, რომლის მიხედვითაც, სასამართლო პროცესის მსვლელობისას სხდომის დარბაზში განხორციელებული გამოხატვა (განსაკუთრებით კი მხარის ინტერესების დამცველის) დაცულია თითქმის აბსოლუტური პრივილეგიით⁹⁰.

⁹⁰ იხ. ნიკულა ფინეთის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ. 344.

მოცემულ შემთხვევაში, საქმეში არსებული მასალების მიხედვით, ო. ბ.-ს წარმომადგენელს შეეძლო პირადი ცხოვრების საიდუმლოების შემცველი ინფორმაციის სასამართლოსთვის მიწოდება.

მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ თავისთავად საოჯახო დავა მეტად სპეციფიკურია და გარკვეული პირადი საიდუმლოების შემცველი ინფორმაციის გამოყენების გარეშე, გამორიცხულია, მხარემ შეძლოს, საკუთარი პოზიციის დაცვა. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, თუ საქმე ბავშვის რომელიმე მშობლისათვის მიკუთვნების საკითხის გარკვევას ეხება. მაგალითად, მხარეს არათუ შეუძლია, არამედ ვალდებულიც არის, სასამართლოს მიაწოდოს ინფორმაცია მონინაალმდეგე მხარის ალკოჰოლიზმის თუ სხვა „გატაცებების“ შესახებ და ეს არ ჩაითვლება ვინმეს პირადი ცხოვრების უფლების ხელყოფად.

ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლომ უხეშად დაარღვია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, როდესაც მოსარჩლეს მიაკუთვნა ის, რაც მას არ მოუთხოვია, სახელდობრ, ცნობების უარყოფა.

წინააღმდეგობრივია გადაწყვეტილების ის ნაწილიც, სადაც მითითებულია, რომ სასამართლო სრულად აკმაყოფილებს სარჩელს, მაგრამ ამავე დროს არ არის დაკმაყოფილებული მოსარჩლის სამი მოთხოვნა: ბოდიშის მოხდა, მოპასუხისათვის პროცესზე რწმუნებულის უფლების ჩამორთმევა და საქმის მასალებიდან მისი პატივისა და ღირსების შემლახველი წერილის ამოღება (ამ უკანასკნელის დაკისრება თავისთავად კანონის დარღვევა იქნებოდა). სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ასევე ბუნდოვანია ისიც, თუ სად და როგორი ფორმით უნდა მოეხდინა ვ. ბ.-ს მის მიერ გავრცელებული ცნობების უარყოფა.

2001
წ ე ლ ი

განსახილველი პერიოდი, ისევე როგორც 1999 წელი, გამოჩნეულია იმ ნიშნით, რომ დროის ამ მონაკვეთში პრაქტიკულად არ ვხვდებით სისხლისსამართლებრივი დიფამაციის საქმეებს. თუკი წინა წლებში სახელმწიფო პოლიტიკური თანამდებობისა და ზოგადად საჯარო თანამდებობის პირები ძირითადად სისხლის სამართლის წესით იცავდნენ საკუთარ პატივსა და ღირსებას, თავისთავად პოზიტიური ტენდენციის მაჩვენებელია ის, რომ 2001 წელს როგორც რანგირებული, ასევე არარანგირებული პირები თავიანთი უფლებების სამოქალაქო წესით დაცვას ანიჭებდნენ უპირატესობას. ანუ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლსა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 148-ე მუხლს შორის, რომელიც სიტყვის თავისუფლებით ბოროტად სარგებლობის შემთხვევაში პასუხისმგებლობის გაცილებით მძიმე ფორმებს ითვალისწინებს, ისინი არჩევანს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლზე აკეთებდნენ.

ამავე პერიოდს უკავშირდება უზენაესი სასამართლოს მიერ მიღებული ერთ-ერთი ყველაზე სამაგალითო გადაწყვეტილება საქმეზე *ვლადიმერ კერესელიძე ნოდარ ჯაიანის წინააღმდეგ*⁹¹. ეს იყო პირველი საქმე, რომელშიც უზენაესმა ინსტანციამ მკვეთრი ზღვარი გაავლო ფაქტებსა და შეფასებით მსჯელობას შორის; დაადგინა საჯარო მოხელის პატივისა და ღირსების დაცვის გაცილებით დაბალი სტანდარტი; შემოიტანა საზოგადოებრივი და საჯარო მნიშვნელობის საკითხების ცნება და რაც მთავარია, მოახდინა აპელირება ევროსასამართლოს იურისპრუდენციაზე, რითაც ფაქტიურად ქმედითი გახადა ის ნორმა, რომლითაც ევროსაბჭოს გადაწყვეტილებებს საქართველოსთვის პრეცედენტული ძალა აქვს.

⁹¹ იხ. კარი II, გვ. 274.

მიუხედავად იმისა, რომ საკუთრივ საქართველოს შიდა კანონმდებლობა პრეცედენტულ სამართალს არ ითვალისწინებს, ეს გარემოება სრულებითაც არ განაპირობებს კანონის არაერთგვაროვანი ინტერპრეტაციის დასაშვებობას. ყველაზე პარადოქსული, ალბათ, ის არის, რომ არაერთგვაროვან და წინააღმდეგობრივ პრაქტიკას ხშირად ამკვიდრებენ არა მხოლოდ სხვადასხვა დონის სასამართლო ინსტანციები, არამედ ერთი და იმავე სასამართლოს ერთი და იგივე მოსამართლეები.⁹² მაგალითად, აბსოლუტურად იდენტურმა სასამართლო შემადგენლობამ, რომელმაც ჯაიანი-კერესელიძის ზემოხსენებულ საქმეზე გამოიტანა ერთ-ერთი ყველაზე სანიმუშო გადაწყვეტილება თანამედროვე ქართული სასამართლო პრაქტიკის ისტორიაში, ამავე პერიოდში ანალოგიური ტიპის დავაზე მიიღო არსობრივად წინააღმდეგობრივი გადაწყვეტილება⁹³. შედეგად, მოხდა ყველა იმ ღირებული ნორმის უარყოფა, რითაც გამორჩეული იყო მრეწველობის მინისტრის პირველი მოადგილის საქმეზე გამოტანილი ვერდიქტი.

ასეთი წინააღმდეგობრივი პრაქტიკა დამახასიათებელია არა მხოლოდ მოცემული პერიოდისათვის, არამედ შემდგომისთვისაც და იგი წამოჭრის კანონის ერთგვაროვანი გაგების დამკვიდრების აუცილებლობის საკითხს, რაც კონსტიტუციური პრინციპების – თანასწორობისა და წინასწარგანჭვრეტადობის დასაცავად არის საჭირო.

ნიშანდობლივია ისიც, რომ სასამართლო ერთგვაროვნად და დასაბუთებულად ახდენდა კანონის ინტერპრეტაციას ისეთ შემთხვევებში, როდესაც მოპასუხე მხარეს სახელმწიფო პოლიტიკური თანამდებობის პირები წარმოადგენდნენ. ასეთი დასკვნის გაკეთების საფუძველს იძლევა ამ პერიოდში განხილული საქმე⁹⁴, რომელშიც მოსარჩლე იმერეთის მხარეში პრეზიდენტის სახელმწიფო რწმუნებულის, თემურ შაშიაშვილის პასუხისმგებლობის საკითხს აყენებდა; ასევე წინა წელს განხილული საქმე⁹⁵, სადაც სადავოდ იყო გამხდარი კახეთის მხარეში პრეზიდენტის სახელმწიფო რწმუნებულის, მედეა მეზერიშვილის საჯარო გამონათქვამები. ორთავე შემთხვევაში სასამართლომ სწორად მოახდინა საკანონმდებლო ნორმების განმარტება, თუმცა არ განავრცო ეს პრაქტიკა ისეთ დავებზე, რომლებშიც საქმე

⁹² იხ. სიტყვის თავისუფლების დაცვის საკანონმდებლო გარანტიები, თავი I, გვ. 24, სქ. 10.

⁹³ იხ. თამაზ წიწწივაძე და საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირი აკაკი გოგიჩაიშვილისა და „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 291.

⁹⁴ იხ. დემოკრატიული აღორძინების კავშირის ქუთაისის საქალაქო ორგანიზაცია თემურ შაშიაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 323.

⁹⁵ იხ. უშანგი დონჯაშვილის, მედეა მეზერიშვილისა და საინფორმაციო ანალიტიკური ბიურო „გეას“ საქმე, გვ. 76.

არა თანამდებობის პირებს, არამედ ჟურნალისტებსა და რიგით მოქალაქეებს ეხებოდათ.

მოცემულ პერიოდში გამოიკვეთა ასევე საკმაოდ შემაშფოთებელი ტენდენცია, როდესაც სასამართლოებმა, ფაქტიურად, ტაბუირებულად გამოაცხადეს გარკვეული კატეგორიის ადამიანების კრიტიკა. ერთ შემთხვევაში⁹⁶ ეს იყო სასულიერო პირი – ბასილ მკალავიშვილი, ხოლო მეორე შემთხვევაში⁹⁷ გარდაცვლილი პირი – საქართველოს ყოფილი პრეზიდენტი, ზვიად გამსახურდია. ამ უკანასკნელ საქმეში სასამართლომ აკრძალა ისეთი საჯარო პოლიტიკური ფიგურების კრიტიკა, რომლებიც საზოგადოების მიერ ხმათა უმრავლესობით არიან არჩეული. თბილისის საოლქო სასამართლოს მიერ გამოტანილი ეს გადაწყვეტილება საკმაოდ დაცილებულია საქართველოს კონსტიტუციას, რომელიც იცავს აზრის თავისუფლებას და ძალზედ ახლოსაა შუა აზიური ტიპის მართლმსაჯულებასთან, სადაც „ერის წინამძღოლის“ კრიტიკა არც სიცოცხლეში და არც გარდაცვალების შემდეგ ნებადართული არ არის.

უნდა აღინიშნოს იმ ნეგატიური ტენდენციის შესახებაც, რომელიც ყველაზე რეკორდულად ამ პერიოდში გამოვლინდა: 2001 წელს სასამართლოებმა⁹⁸ ხუთ შემთხვევაში დააკისრეს მოპასუხეებს კანონში არარსებული პასუხისმგებლობის ფორმა – ბოდიშის მოხდა, მათ მიერ გამოთქმული მოსაზრებებისა და შეფასებითი მსჯელობის გამო. აქედან მხოლოდ ორ საქმეში⁹⁹ გააუქმეს შემდგომში ზემდგომმა ინსტანციებმა გადაწყვეტილების ის ნაწილი, რომელიც ბოდიშის მოხდას ითვალისწინებდა.

რაც შეეხება სხვა ტიპის დავებს, მოცემულ პერიოდში სასამართლოში წარმართა საქმე¹⁰⁰, რომელშიც აშკარა იყო საინფორმაციო საშუალების მხრიდან პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებისა და ეთიკური ნორმების უხეში ხელყოფა; ამავე პერიოდში ვხვდებით საქმეებს¹⁰¹, რომლებშიც შელახული პა-

⁹⁶ იხ. ბასილ მკალავიშვილი გაზეთ „რეზონანსის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 288.

⁹⁷ იხ. მანანა არჩვაძე-გამსახურდია „შანსი +“-ის, ბონდო ქურდაძისა და გოგიტა მელიქიძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 311.

⁹⁸ თბილისისა და ქუთაისის საოლქო, ჩოხატაურის, კრწანისი-მთაწმინდის რაიონული და ქუთაისის საქალაქო სასამართლოები. იხ. გვ. 53, სქ. 53.

⁹⁹ ქუთაისის საოლქო სასამართლომ საქმეში რომან კვაჭაძე „ლანჩხუთი Plus“-ის, ქეთევან და ზაზა ნაკაშიძეების წინააღმდეგ და თბილისის საოლქო სასამართლომ საქმეში ევგენი ჯულაშვილი გრიშა ონიანის წინააღმდეგ.

¹⁰⁰ იხ. გ. ბ. „რუსთავი 2-ის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 273.

¹⁰¹ იხ. ქუთაისის მერიის ქალაქ-მუზეუმის მუნიციპალიტეტი და გია გრძელიძე შოთა ღირდალაძისა და „რეზიუმეს“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 264; თბილისის შს მთავარი სამმართველო ია დანელიას წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 317.

ტივისა და ღირსების გამო ისეთი უწყებები დაობდნენ, რომელთაც პატივი და ღირსება ბუნებით არა აქვთ ბოძებული; ასევე პირველ საქმეს¹⁰², რომელიც კომერციულ გამოხატვას უკავშირდება.

საერთო ჯამში, ამ პერიოდში განხილული 30 საქმიდან, საერთო სასამართლოებმა 7 შემთხვევაში მიიღეს დასაბუთებული, 10 შემთხვევაში – უკანონო, ერთ საქმეზე – ნაწილობრივ დასაბუთებული გადაწყვეტილება; 12 საქმეში კი სახეზე იყო მორიგების, მხარეების პროცესზე გამოუცხადებლობისა და სარჩელზე უარის თქმის შემთხვევები.

1. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

ღიჯაგაცია

ბასილ მკალავიშვილისა და გაზეთ „რეზონანსის“ საქმე

აზრის თავისუფლება დაცულია არა მხოლოდ სამოქალაქო კოდექსით, არამედ საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 და 24-ე მუხლებით. შესაბამისად, სასამართლოს ნებისმიერი გადაწყვეტილება, რომელიც პასუხისმგებლობას აკისრებს პირს მის მიერ გამოთქმული მოსაზრებების გამო, შეუთავსებელია კონსტიტუციასთან.

მართალია, როგორც ქართული კანონმდებლობით, ასევე ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს პრაქტიკით, მოსაზრება არ ექვემდებარება მტკიცებას იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ის ეყრდნობა ფაქტებს, მაგრამ დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონული სასამართლოსთვის საკანონმდებლო თუ საერთაშორისო ნორმები სრულებითაც არ აღმოჩნდა სახელმძღვანელო პრინციპი ამ საკითხის გადაწყვეტისას.

მოცემულ საქმეზე სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას არავითარი სამართლებრივი საფუძველი არა აქვს და წარმოადგენს აზრის გამოხატვის შეზღუდვის ერთ-ერთ კლასიკურ მაგალითს.

არც ერთი გამონათქვამი, რომელთა უარყოფაც სასამართლომ საინფორმა-

¹⁰² იხ. „საქართველოს ავიახაზები“ „აირზენა-საქართველოს ავიახაზების“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 325.

ციო საშუალებას დააკისრა, არ წარმოადგენს ფაქტს, რომელიც მტკიცებას ექვემდებარება. სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილი კი ითვალისწინებდა პასუხისმგებლობას მხოლოდ დადასტურებადი ფაქტების გავრცელების შემთხვევაში.

სასამართლო ძალზედ შორს წავიდა, როცა მოპასუხეს დაავალა ისეთი მოსაზრების უარყოფა, როგორცაა მინაწერი კარიკატურაზე – *„მოქალაქე მკალავიშვილი ფსიქიატრიულში თავისი ფეხით წავა“*. ცხადია, არც ერთი სამართლებრივი ნორმა არ ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ჰოპოტეზური გამონათქვამების გამო, რადგან შეუძლებელია, პირს ანმყოში მოსთხოვო პასუხი იმისათვის, რისი შესაძლებლობაც მან მომავალ დროში ივარაუდა. აღნიშნული ცნობის უარყოფის დავალდებულებით სასამართლომ ავტომატურად დამტკიცებულად მიიჩნია ის გარემოება, რომ მოსარჩლე მომავალში ამ ქმედებას აპროიორი არ განახორციელებს. სასამართლო დავა შეიძლება მიმდინარეობდეს მხოლოდ იმ ფაქტების სიზუსტეთან დაკავშირებით, რაც უკვე მომხდარია. მოცემულ შემთხვევაში კი სასამართლომ მეტად უხერხულ მდგომარეობაში ჩაიყენა თავი, რადგან წინასწარ განაცხადა, თუ რა შეიძლებოდა (არ) მომხდარიყო მომავალში.

სასამართლომ მოპასუხეს ასევე დაავალა ისეთი გამონათქვამების უარყოფა, რომლებიც წარმოადგენდნენ შეფასებებს ფაქტების შესახებ. სახელდობრ, *„სვარჩიკი მკალავიშვილი ხულიგნობას არ იშლის“* და *„არალიცენზირებული მღვდელი და მისი მორჩილი ბრბო“*.

პირველი გამონათქვამი შეეხებოდა ბასილ მკალავიშვილის მიერ გაზეთ „რეზონანსზე“ თავდასხმის ფაქტს, კერძოდ, მოსარჩლის მიერ რედაქციის რკინის კარების შედუღებას, რის შედეგადაც ჟურნალისტებს შენობიდან გამოსვლის საშუალება მოესპოთ. ამ შემთხვევაში *„სვარჩიკი მკალავიშვილი ხულიგნობას არ იშლის“* არის მომხდარი ფაქტის ჟურნალისტური შეფასება. ესეც რომ არ იყოს, თავისთავად *„სვარჩიკის“* პროფესია დამამცირებელი არ არის. აღნიშნული გამონათქვამის უარყოფის დავალდებულებით სასამართლომ თავად მიაყენა შეურაცხყოფა ამ პროფესიის ათასობით ადამიანს.

ტერმინი „ხულიგანი“ კი მკალავიშვილის საქმიანობის ავტორისეულ შეფასებას წარმოადგენს, რის საფუძველსაც ჟურნალისტს მოსარჩლის მიერ განხორციელებული უკანონო ქმედებები აძლევდა. ამასთან მხედველობაშია მისაღები სასამართლოს მიერ სამოტივაციო ნაწილში საინფორმაციო საშუალების დადანაშაულება უდანაშაულობის პრეზუმფციის დარღვევაში. წინა ნაწილში ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ იმის შესახებ, რომ უდანაშაულობის პრეზუმფციის დარღვევა შეუძლია მხოლოდ სასამართლოს და არა მედია საშუალებას, რომელიც მოკლებუ-

ლია შესაძლებლობას, ვინმე დამნაშავედ ცნოს¹⁰³. აღსანიშნავია, რომ მოცემულ შემთხვევაში საინფორმაციო საშუალებას ჰქონდა სრული უფლება, ესაუბრა მკალავიშვილისა და მისი ჯგუფის დანაშაულებრივ ქმედებებზე, თუნდაც იმიტომ, რომ ერთ-ერთი ასეთი სისხლისსამართლებრივი დანაშაულის მსხვერპლი თავად მოპასუხე რედაქცია იყო. მკალავიშვილის მხრიდან „რეზონანსის“ რედაქციაზე თავდასხმის ფაქტი სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დასჯად დანაშაულს წარმოადგენს: გარდა იმისა, რომ მოხდა აღნიშნული ორგანიზაციის ქონების ხელყოფა და გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვა, ჟურნალისტებს პროფესიული საქმიანობის განხორციელებაში უკანონოდ შეეშალათ ხელი, რაც, თავის მხრივ, სისხლის სამართლის კოდექსის 154-ე მუხლით დასჯადი დანაშაულია.

რაც შეეხება მეორე შეფასებას – „არალიცენზირებულ მღვდელს“, როგორც მოპასუხემ სასამართლო განხილვისას აღნიშნა, იგი ეფუძნებოდა კონკრეტულ ფაქტს, კერძოდ, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სინოდის მიერ ბასილ მკალავიშვილის ეკლესიიდან განკვეთას. ამდენად, ჟურნალისტს სრული საფუძველი ჰქონდა, მიეჩნია მკალავიშვილი „არალიცენზირებულად“.

ცალკე განსჯის საგანია ის, რომ სამი გამონათქვამი, რომელთა უარყოფაც სასამართლომ მოპასუხეს დააკისრა, წარმოადგენდა მინანურს კარიკატურაზე. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ კარიკატურა განსაკუთრებული დაცვით სარგებლობს როგორც აშშ-ს უზენაესი, ისე ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოების იურისპრუდენციით. კარიკატურისათვის დაცვის მსგავსი ხარისხის მინიჭება განპირობებულია მისი განსაკუთრებული მნიშვნელობით, რადგან ის შეიცავს არა მარტო პოლიტიკურ (თუ, რა თქმა უნდა, კარიკატურა პოლიტიკურ საკითხს ეხება), არამედ კულტურულ ღირებულებასაც (არტისტული გამოხატვა). შეუძლებელია კარიკატურის მიხედვით სასამართლომ განსაზღვროს ფაქტების სიმცდარე ან უტყუარობა, რადგან ის რეალობის ასახვის შემოქმედებითი ფორმაა და მას არა აქვს პრეტენზია ფაქტობრივი მონაცემის შემცველი ცნობების გავრცელებაზე. კარიკატურის მიზანია, გადმოსცეს ავტორისეული დამოკიდებულება ამა თუ იმ მოვლენის მიმართ მძაფრი, სარკასტული ფორმით და ამისათვის ის არტისტულ გამოხატვას იყენებს. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში სასამართლომ დაარღვია არა მარტო სიტყვის, არამედ არტისტული გამოხატვის თავისუფლება.

საბოლოოდ უნდა ითქვას ისიც, რომ სასამართლომ კონტექსტიდან ამოვარდნილად განიხილა თითოეული ცნობა და არ გაითვალისწინა ის, რომ სადავო გამონათქვამები იმ საჯარო დისკუსიის ფარგლებში გაკეთდა, რომელიც მხა-

¹⁰³ იხ. გვ. 85.

რეებს შორის მიმდინარეობდა. ამდენად, ამ დისკუსიის ფარგლებში გაკეთებული, თუნდაც მწვავე შეფასებები, არ შეიძლება გამხდარიყო მოპასუხისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი.

თამაზ წიგწივადის, საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და „რუსთავი 2“-ის საქმე ისევე როგორც ქართული სასამართლოების მიერ განხილულ საქმეთა უმეტესობაში, სასამართლომ ამ შემთხვევაშიც მოახდინა ისეთი ცნებების ერთმანეთში აღრევა, როგორცაა ფაქტი და შეხედულება. მოცემულ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება კანონშეუსაბამოა, რადგანაც სასამართლომ ჟურნალისტსა და საინფორმაციო საშუალებას დააკისრა პასუხისმგებლობა მათ მიერ გამოთქმული მოსაზრებების გამო.

სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობა მხოლოდ ფაქტების შესახებ ინფორმაციის გავრცელებას ეხება, თანაც იმ შემთხვევაში, თუკი ცნობათა გამავრცელებელი ვერ შეიძლება მათი სინამდვილესთან შესაბამისობის დამტკიცებას. იმის დასტურად, რომ სასამართლომ მოპასუხეს პასუხისმგებლობა მოსაზრებებისა და შეხედულებების გამო დააკისრა, შეიძლება რამოდენიმე გამონათქვამის მოყვანა სამოტივაციო ნაწილიდან:

მაგალითად, საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირის საქმიანი რეპუტაციის შემლახველად მიიჩნია სასამართლომ ისეთი გამონათქვამი, რომლის თანახმადაც, ეს ორგანიზაცია ქვეყნისათვის სტიქიურ უბედურებადაა მიჩნეული.

სასამართლომ არც ისეთი გამონათქვამები ჩათვალა სუბიექტურ მოსაზრებად, როგორცაა „საცოდავი“, „ქოსამატყუარა“, „აფერისტი“, „შარლატანი“, „უვიცი“, „სულელი“, „უჭკუო“, „ნაძირალა“ და „მალეფუჭებადი პროდუქტი“ – და ისინი შეურაცხმყოფელად და აკაკი გოგიჩაიშვილის პატივისა და ღირსებას შემლახველად მიიჩნია.

ბუნებრივია, ამ გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლო კოლეგიისთვის ვინმეს რომ დაეკისრებინა ისეთი გამონათქვამების სინამდვილესთან შესაბამისობის მტკიცება, როგორცაა, ვთქვათ, „სტიქიურ უბედურებად მოეკლინა“, გნებავთ, „საცოდავი“ ან „მალეფუჭებადი პროდუქტი“, მათაც უეჭველი გაუჭირდებოდათ ამ ამოცანისათვის თავის გართმევა. მიზეზი მარტივია, შეუძლებელია ისეთი გამოხატვის ფაქტად მიჩნევა, რომელიც მხოლოდ პირის სუბიექტურ შეფასებას ასახავს.

ცხადია, ცალკე მსჯელობის თემაა, თუ რამდენად შეიძლება მივიჩნიოთ ასეთი შეფასებები შეურაცხყოფელად, თუმცა იმის გათვალისწინებით, რომ კანონმდებლობა შეურაცხყოფისათვის პასუხისმგებლობას არ ითვალისწინებს, ამ თვალსაზრისით არც საკითხის სამართლებრივ ქრილში განხილვაა მიზანშეწონილი. საქმის განხილვის მომენტისათვის კანონმდებლობა არც უხამსი გამონათქვამებისათვის პასუხისმგებლობას ითვალისწინებდა. კანონმდებლობაში არარსებული ნორმის კომპენსირება კი არსებულის არასწორი ინტერპრეტირების გზით დაუშვებელია, როგორც ეს მოცემულ შემთხვევაში მოხდა.

სასამართლომ მოახდინა ისეთი თემის იგნორირება, რომელიც საზოგადოებრივი ინტერესის საგანს წარმოადგენდა. სახელდობრ, მას საერთოდ არ უმსჯელია სატელევიზიო გადაცემაში განხილულ საბიუჯეტო სახსრების ხარჯვის მართლზომიერების საკითხზე. არადა, საზოგადოებას აქვს უფლება, ფლობდეს ინფორმაციას ქვეყნის ბიუჯეტში აკუმულირებული თანხების მოძრაობის შესახებ. თავის მხრივ, საჯარო მოხელეები თუ სხვა პირები, ვისაც სახელმწიფო ბიუჯეტის სახსრების განკარგვა აკისრია, ანგარიშვალდებულნი არიან მოქალაქეების წინაშე. თუკი საზოგადოებაში ჩნდება რაიმე ეჭვი საბიუჯეტო სახსრების განკარგვის კანონიერებასთან დაკავშირებით, საზოგადოების ნებისმიერ წევრს, მათ შორის ჟურნალისტს, აქვს უფლება, საჯაროდ გამოთქვას თავისი ეჭვები თუ მოსაზრებები და მოახდინოს ამ თემაზე საჯარო დებატების ინიცირება. მოცემულ შემთხვევაში ეჭვის საფუძველს ოფიციალური უწყების – საქართველოს კონტროლის პალატის 1998 წლის დასკვნა იძლეოდა.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ საჯარო დისკუსიისას, რომლის მთავარი მიზანი ქეშმარიტების გარკვევაა, პატივისა და ღირსების დაცვის მოთხოვნები გაცილებით დაბალია, ვიდრე პოლიტიკური საკითხების ღია განხილვის ინტერესი.

გარდა იმისა, რომ სადავო ჟურნალისტური გამოძიება შეეხებოდა საზოგადოებისათვის საინტერესო საკითხებს და საჯარო პოლემიკაში ორთავე მხარეს ჰქონდა მოწინააღმდეგის განცხადებებსა და შეფასებებზე პასუხის გაცემის საშუალება, მოსარჩლე წარმოადგენდა საჯარო პირს.

აქვე უნდა ითქვას იმ მცდარი სტერეოტიპის შესახებაც, რომლის თანახმად, საჯარო ფიგურებად მხოლოდ საჯარო მოხელეები აღიქმებიან. არადა, საჯარო ფიგურა შეიძლება იყოს ნებისმიერი პირი, რომელსაც შეუძლია საზოგადოებრივ აზრზე ზეგავლენის მოხდენა (მაგალითად, ცნობილი მსახიობი, არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი, მწერალი, მეცნიერი, მუსიკოსი და ა.შ.) და

რომელთა მიმართ საზოგადოებას დიდი ინტერესი გააჩნია. მოცემულ შემთხვევაში საჯარო ფიგურებად ჩაითვლება როგორც მოსარჩლე, ისე მოპასუხე მხარე და ბუნებრივია, მათ მიმართ პატივის, ღირსების ან საქმიანი რეპუტაციის დაცვის იგივე სტანდარტები ვერ გავრცელდება, რაც ჩვეულებრივი მოქალაქეებისათვის არის დადგენილი.

სასამართლომ არც ამ შემთხვევაში უღალატა ქართულ სამართლებრივ სისტემაში დამკვიდრებულ მავნე პრაქტიკას, როდესაც, ერთის მხრივ, იურიდიული პირის – საქართველოს მწერალთა საერთო ეროვნული კავშირის სასარგებლოდ მედია საშუალებას მორალური ზიანის ანაზღაურება დააკისრა; ხოლო მეორეს მხრივ, საბჭოთა კანონმდებლობაში არსებული და იმჟამად გაუქმებული – ბოდიშის მოხდის – რენიმაცია მოახდინა.

პირველ რიგში, უნდა ითქვას, რომ იურიდიულმა პირმა შეიძლება პრეტენზია განაცხადოს მხოლოდ არასწორი ინფორმაციის გავრცელებით გამოწვეული ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების გამო და არავითარ შემთხვევაში საქმიანი რეპუტაციის შელახვით გამოწვეული მორალური ზიანისათვის. როგორც უკვე არაერთი საქმის კომენტარებისას აღვნიშნეთ, იურიდიულ პირს არ შეიძლება მიადგეს მორალური ზიანი, რადგან ეს უკანასკნელი ფიზიკურ და ფსიქიკურ განცდებს უკავშირდება, რასაც მოკლებულია იურიდიული პირი. ერთადერთი, ვისაც ასეთი განცდების და შესაბამისად, მორალური ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა ძალუძს, ფიზიკური პირია.

რაც შეეხება ბოდიშის მოხდის ინსტიტუტის შემოტანას, მას არც სამოქალაქო კოდექსი იცნობს და მით უფრო, საქართველოს კონსტიტუცია, რომლის მე-19 მუხლი იმპერატიულად კრძალავს ვინმეს იძულებას, გამოთქვას თავისი შეხედულება მის მიერ ადრე გავრცელებული ცნობების შესახებ. აღნიშნული უფლებების შეზღუდვა მხოლოდ კანონითაა შესაძლებელი. ისეთი სიკეთის დასაცავად, როგორიცაა პატივი, ღირსება ან საქმიანი რეპუტაცია საქმის განხილვის მომენტისათვის კანონმდებლობაში სხვა ფორმები იყო გათვალისწინებული. ეს იყო გავრცელებული ცნობების უარყოფა, მორალური ზიანის ანაზღაურება, ცილისწამებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. ამ ჩამონათვალში არ ყოფილა ბოდიშის მოხდა, რაც კიდევ ერთი არგუმენტია იმის დასამტკიცებლად, რომ ხსენებული გადანყვეტილება აშკარა შეუსაბამობაშია მოქმედ კანონმდებლობასთან.

ტელეკომპანია „რიონისა“ და ტელეკომპანია „ქუთაისის“ საქმე ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებები, როგორც წესი, ყოველთვის გამოირჩეოდა უხეში კანონდარღვევების მხრივ და გამონაკლისს ამ წესიდან არც ქვემოთ განხილული საქმე¹⁰⁴ წარმოადგენს.

შეიძლება ითქვას, რომ ხსენებულ გადაწყვეტილებაში ერთობლიობაშია თავმოყრილი ყველა ის „უკეთურობა“, რაც ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში ცალკეულ შემთხვევებში იჩენდა თავს. სახელდობრ:

პირველ რიგში, აღსანიშნავია, რომ ამ საქმეში მოსარჩლეს წარმოადგენდა იურიდიული პირი. ყველაზე უხეში დარღვევა, რაც სასამართლომ დაუშვა, არის ის, რომ მან მოპასუხეს დააკისრა ცნობების უარყოფა იურიდიული პირის პატივისა და ღირსების შელახვის გამო. იურიდიულ პირს კი არ გააჩნია პატივი და ღირსება იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ის გრძნობების განცდის, შესაბამისად, სულიერი ტანჯვის უნარს მოკლებულია.

მეორე ტიპური შეუსაბამობა სასამართლოს მიერ ფაქტებისა და მოსაზრებების ერთმანეთთან გაიგივება იყო. ყველა ის ცნობა, რომელთა უარყოფაც სასამართლომ მოპასუხეებს დააკისრა, წარმოადგენდა შეფასებით მსჯელობას, მაშინ, როცა, კანონმდებლობის თანახმად, ამ ტიპის პასუხისმგებლობის დაკისრება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუ გავრცელებული ცნობები წარმოადგენს დადასტურებად ფაქტებს და არა მოსაზრებებს. ძალზედ ძნელია და პრაქტიკულად შეუძლებელი, ისეთი გამონათქვამების სინამდვილესთან შესაბამისობის მტკიცება, როგორიცაა „ა-ტალანტი“, „ოთხფეხა პირუტყვები“, „რიონს გატანებული სინდისი“, „წყალში ჩაყრილი ელემენტარული კოლეგიალობა“. აქ უფრო ალეგორიებთან, შედარებებთან და მეტაფორულ გამონათქვამებთან გვაქვს საქმე, ვიდრე ფაქტებთან, რომლებიც მტკიცებას ექვემდებარება. შეუძლებელია, საქართველოს ნებისმიერმა საშუალო მოქალაქემ სიტყვასიტყვით აღიქვას ზემოხსენებული რომელიმე გამონათქვამი და ცნობად მიიჩნიოს, ვთქვათ, ის, რომ ტელეკომპანია „რიონმა“ მართლაც გაატანა მდინარე რიონს სინდისი, რომელიც თავისთავად აბსტრაქტული რამ არის იმისათვის, რომ ვინმემ სასამართლო პროცესზე მისი მოძრაობის ტრაექტორია არკვიოს.

მესამე კანონშეუსაბამობა, რომელიც სასამართლომ დაუშვა, არის ის, რომ მოპასუხეს დააკისრა ბოდიშის მოხდა მაშინ, როცა ბოდიშის მოხდის ინსტიტუტს იმ დროისათვის კანონმდებლობა საერთოდ არ ითვალისწინებდა.

სასამართლოს ამასთანავე არ გაუთვალისწინებია არც ის, თუ რა კონტექსტში

¹⁰⁴ იხ. „რიონი“ „ქუთაისის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 299.

გაკეთა ტელეკომპანია „ქუთაისმა“ სადავო კომენტარი. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ „პირველი თავდასხმა“ ტელეკომპანია „ქუთაისის“ მხრიდან არ ყოფილა ინიცირებული. „ქუთაისის“ მიერ მომზადებული სიუჟეტი მხოლოდ და მხოლოდ პასუხი იყო ტელეკომპანია „რიონის“ ეთერში გასული სიუჟეტისა, რომელიც, თავის მხრივ, მოპასუხემ არაკოლეგიალურად და მათ წინააღმდეგ მიმართულ კამპანიად მიიჩნია. შესაბამისად, სასამართლოს უნდა გაეთვალისწინებინა ევროსასამართლოს ის პრაქტიკა, რომელიც საჯარო დისკუსიასთან მიმართებაში ჩამოყალიბდა. სახელდობრ, საჯარო დისკუსიაში მონაწილე მხარეებს თმენის მეტი ვალდებულება აქვთ, ვიდრე რიგით მოქალაქეებს, რადგან ისინი თავიდანვე ნებაყოფლობით დათანხმდნენ, ჩაბმულიყვნენ ამ დისკუსიაში და ეთმინათ მათ მიმართ გავრცელებული ყველაზე მწვავე განცხადებებიც კი.

მანანა არჩვაძე-გამსახურდიას, გაზეთ „შანსი“-ის,
ბონდო ქურდაძისა და გოგიტა მელიქიძის საქმე

მოცემულ დავაზე სასამართლომ მიიღო უპრეცედენტო გადაწყვეტილება, როდესაც დაუშვებლად გამოაცხადა ხმათა უმრავლესობით არჩეული „ერის წინამძღოლის“ კრიტიკა.

საქმე შეეხებოდა გარდაცვლილი პირის პატივისა და ღირსების დაცვის საკითხს. სამოქალაქო კოდექსის მე-19 მუხლის თანახმად, მე-18 მუხლში აღნიშნული უფლებები შეიძლება გამოიყენოს იმ პირმაც, რომელიც თუმცა თვითონ არ არის სახელის და ღირსების უფლების მატარებელი, მაგრამ საამისოდ აქვს დაცვის ღირსი ინტერესი. ასეთი ინტერესი კი მოსარჩლეს გარდაცვლილი მეუღლის სახელისა და ღირსების მიმართ უდავოდ გააჩნდა. სხვა საკითხია, რამდენად შეიძლებოდა მიჩნეულიყო მოცემულ შემთხვევაში მოპასუხის მიერ გავრცელებული მოსაზრებები სამართლებრივი დავის საგნად და რამდენად შეიძლებოდა სიკვდილის შემდეგ სახელის, პატივის, ღირსების ან საქმიანი რეპუტაციის შელახვისათვის მორალური კომპენსაციის მოთხოვნა.

გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ თავად სტატია იმგვარი ფორმით იყო გადმოცემული, რომ შეუძლებელი იყო, მასში მოყვანილი ცნობები ვინმეს სინამდვილედ აღექვა. სტატია უფრო სატირულ-პოლიტიკური ხასიათის ნაშრომი იყო, რაც ზრდიდა მისი შინაარსის დაცვის აუცილებლობას. მაგალითად, აშკარაა, რომ გამონათქვამი – „ბეჩავი კონსტანტინე, გაკრულ ბაღლ ჰყოლია“ – ნარმოადგენს არა მტკიცებას ფაქტის შესახებ, არამედ ლიტერატურულ-მხატვრულ გამონათქვამს, რომელიც მტკიცებას არ ექვემდებარება.

მართალია, ქართული სასამართლოების პრაქტიკისთვის უცხო არ არის კრიტიკული აზრის შეზღუდვის პრაქტიკა, მაგრამ განსახილველი საქმე ამ ტიპის დავებიდანაც კი გამორჩეულია, რადგან სამოტივაციო ნაწილში იმპერატიულად უთითებს, თუ ვისი მიჩნევა არ შეიძლება მშიშრად და მხდალად. კერძოდ:

თბილისის საოლქო სასამართლომ მოპასუხეს დააკისრა ისეთი ცნობის უარყოფა, როგორცაა „თავისი სიმხდალისა და უცნაური „ნარიადის“ გამო სასწრაფოდ უკან შებრუნდა“; ხოლო გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში მიუთითა, რომ არ შეიძლება ზვიად გამსახურდიას მოხსენიება მშიშრად და მხდალად, რადგან იგი საზოგადოებას ქვეყნისა და ერის წინამძღოლობის ღირსად ჰყავდა მიჩნეული. ხმათა დიდი უმრავლესობით გამსახურდიას პრეზიდენტად არჩევა კი საოლქო სასამართლომ მიიჩნია ერთსულოვან საზოგადოებრივ შეფასებად, რომელიც მოსამართლეთა ლოგიკის თანახმად, გადასინჯვას არ ექვემდებარება. სასამართლოს ლოგიკას რომ მივყვეთ, ცხადია, ძალზედ შორს წავალთ და გამოვა, რომ აქამდე არჩეული ყველა პირის კრიტიკა, იქნება ეს საქართველოს პრეზიდენტი, საკრებულოსა თუ პარლამენტის დეპუტატი, ტაბუდადებული ყოფილა; ხოლო არჩევნებში დამარცხებულთა, რაგინდ უშიშარები არ უნდა იყვნენ ისინი, – ნებადართული.

ბუნებრივია, მსგავსი შეზღუდვები უცხოა დემოკრატიული საზოგადოებისათვის, რომელიც თავადაა დაინტერესებული კრიტიკული აზრის წახალისებით, რადგანაც დემოკრატიის არსი სწორედ პლურალიზმშია. ამ ტიპის სასამართლო გადაწყვეტილების კომენტირებისას გაცილებით იოლია პარალელების ძიება ისეთი ტიპის ქვეყნებში, სადაც პრეზიდენტის შეურაცხყოფა სისხლის სამართლის კოდექსით დასჯადი დანაშაულია, როგორც ეს ჩვენს მეზობელ აზერბაიჯანშია.

მართალია, თავად აღნიშნული დავის სასამართლოში განხილვა ქუჩაში პრეზიდენტ გამსახურდიას მომხრეთა მიტინგების ფონზე მიმდინარეობდა, მაგრამ ეს ვერ გამოდგება იმ სასამართლო გადაწყვეტილების გასამართლებლად, რომელსაც რომელიმე თურქმენული ტიპის სახელმწიფოსთვის პრეცედენტული ძალა ექნებოდა.

რომან კვაჭაძის, გაზეთ „ლანჩხუთი Plus“- ისა

და ქეთევან და ზაზა ნაკაშიძეების საქმე

აღნიშნულ საქმეზე¹⁰⁵ პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მიღებული კანონშეუსაბამო გადაწყვეტილება, რაც ზემდგომი ინსტანციის მხრიდან მისი

¹⁰⁵ იხ. რომან კვაჭაძე „ლანჩხუთი Plus“-ის, ქეთევან და ზაზა ნაკაშიძეების წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 319.

გაუქმების საფუძველი გახდა, კიდევ ერთხელ ცხადყოფს იმ მახინჯ სასამართლო პრაქტიკაზე, რომელიც განსაკუთრებული სიმწვავეთ რეგიონებში იჩენდა თავს.

რაიონული სასამართლოს ხსენებული გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება როგორც სამოქალაქო კოდექსს, ისე *პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ საქართველოს კანონსაც*.

თავდაპირველად უნდა ითქვას, რომ თავად სადავო სტატიის თემატიკა წარმოადგენდა საზოგადოების ლეგიტიმური ინტერესის საგანს, რადგანაც ცხებოდა მოცემული რაიონისათვის მეტად მნიშვნელოვან საკითხს. შესაბამისად, გადაწყვეტილების მიღებისას, სასამართლოს უნდა გაეთვალისწინებინა ის, რომ საჯარო დებატები განსაკუთრებული დაცვით სარგებლობს.

სასამართლოს არც ის მიუღია მხედველობაში, რომ კრიტიკის ობიექტი იყო საჯარო პირი, რომლის მიმართაც დასაშვები კრიტიკის ფარგლები გაცილებით ფართოა, ვიდრე რიგითი მოქალაქეების მიმართ. ამდენად, ჟურნალისტს სრული უფლება ჰქონდა, გამოეთქვა შეფასებები მათი რაიონის მაჟორიტარი დეპუტატის საპარლამენტო საქმიანობის შესახებ; რაიონულ სასამართლოს კი არ ჰქონდა არავითარი სამართლებრივი საფუძველი, შეფასებითი მსჯელობის უარყოფა დაეკისრებინა საინფორმაციო საშუალებისათვის. მით უფრო, რომ ბევრი გამონათქვამი შეკითხვის ფორმით იყო ფორმულირებული და საერთოდაც სათუო იყო, თუ რა ფორმით უნდა მომხდარიყო მათი უარყოფა. მაგალითად, ისეთების, როგორიცაა *„მატყლის საჩეჩად გაგიშვა ლანჩხუთმა პარლამენტში?“* ან *„დავიჯერო სამივე მოსმენის დროს გეძინა?“*

ქუთაისის საოლქო სასამართლოს მხრიდან ხსენებული გადაწყვეტილების გადასინჯვის საფუძველი გახდა ის, რომ ქვემდგომმა ინსტანციამ არასწორად მოახდინა სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის განმარტება.

დემოკრატიული აღორძინების კავშირის

ქუთაისის საქალაქო ორგანიზაციისა და თემურ შაშიაშვილის საქმე განსახილველი საქმე იმ იშვიათ გამონაკლისთაგანია, რომელიც სამართლებრივად არის დასაბუთებული. შესაძლოა, ამის მიზეზი ისიც იყოს, რომ მოპასუხე მხარეს ამ შემთხვევაში პრეზიდენტის სახელმწიფო რწმუნებული წარმოადგენდა.

სამართლებრივი დავის ინიციატორი იყო იურიდიული პირი, რომელსაც პატივი და ღირსება არ გააჩნია. მეტიც, მას არც საქმიანი რეპუტაცია გააჩნია, რადგანაც წარმოადგენს პოლიტიკურ პარტიას, რომელიც არ შეიძლება მოგვევლინოს მხარედ კომერციულ ურთიერთობებში; არა აქვს საქმე პარტნიორებთან,

რომელთაც შეიძლება, თავი აარიდონ მასთან საქმიან ურთიერთობას მესამე პირების მიერ გავრცელებული ამა თუ იმ ცნობის გამო; მას არ შეიძლება მიადგეს ქონებრივი ზიანი. პოლიტიკური პარტიის იმიჯის და „საქმიანი რეპუტაციის“ განმსაზღვრელი ერთადერთი კრიტერიუმი არის არჩევნები. შესაბამისად, იმისათვის, რათა ამომრჩეველმა გააკეთოს ინფორმირებული არჩევანი, პოლიტიკის (და პოლიტიკური პარტიის) შესახებ დისკუსია უნდა იყოს შეუზღუდავი.

გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ სადავო ცნობებში არ არსებობდა ცალსახად იდენტიფიცირებული პირი. პარტიის იმ წევრის ვინაობაც რომ დასახელებულიყო, რომელსაც შეეხებოდა მოპასუხის საჯარო განცხადება, სასამართლოს მაინც არ უნდა დაექმყოფილებინა სარჩელი, რადგან პოლიტიკური პარტია ნებისმიერ შემთხვევაში არასათანადო მოსარჩლე იქნებოდა.

ცხადია, დემოკრატიულ სახელმწიფოში საზოგადოების მსჯელობის საგანი უნდა გახდეს ნებისმიერი ის საკითხი, რომელიც პოლიტიკურ ძალებს შორის უკეთესის არჩევის საშუალებას იძლევა. აღნიშნული კონფლიქტი, პირველ რიგში, საჯარო დებატების კონტექსტში უნდა განვიხილოთ და გავითვალისწინოთ ისიც, რომ მოდავე პარტიას ჰქონდა საშუალება, პასუხი გაეცა სახელმწიფო რწმუნებულის განცხადებაზე და ადეკვატური ინფორმაცია მიენოდებინა საზოგადოებისათვის.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა

გ.ბ.-სა და ტელეკომპანია „რუსთავი-2“-ის საქმე

საინფორმაციო საშუალებამ ამ შემთხვევაში მოახდინა როგორც მოსარჩლის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების ხელყოფა, ასევე მის მიმართ დიფამაციური ფაქტების გავრცელებაც. ის, რომ აღნიშნული დავა მორიგებით დასრულდა და მედია საშუალებამ მოსარჩლეს გარკვეული კომპენსაცია გადაუხადა, თავისთავად არის დანაშაულის აღიარების ტოლფასი.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება გულისხმობს ინდივიდუალური ინტერესების პრიმატს საზოგადოებრივ ინტერესებზე. საზოგადოებრივი ინტერესების უპირატესობაზე საუბარი კი მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როცა არსებობს ინდივიდის პირად ცხოვრებაში ჩარევის განსაკუთრებული საზოგადოებრივი ინტერესი. აღნიშნულ საქმეზე კი ასეთი ინტერესი, ანუ პირად ცხოვრებასა და ინფორმაციის მიღებაზე საზოგადოების მოთხოვნას შორის ბალანსის დარღვევის აუცილებლობა არ არსებობდა.

ტელეკომპანიამ გაამჟღავნა ისეთი პირადი საიდუმლოების შემცველი ინფორმაცია, როგორცაა შვილად აყვანის საიდუმლოება. აღსანიშნავია, რომ ამ ტიპის საიდუმლოების გამჟღავნებისაგან დაცვას ითვალისწინებს არა მარტო სამოქალაქო კანონმდებლობა, არამედ სისხლის სამართლის კოდექსიც. აღნიშნული ქმედება შეიძლება შეფასდეს, როგორც საინფორმაციო საშუალების მხრიდან პირის პირად ცხოვრებაში დაუსაბუთებელი შეჭრა, რადგან მოსარჩლეს ჰქონდა პირადი საიდუმლოს დაცვის ლეგიტიმური მოლოდინი.

მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ ბევრი დემოკრატიული ქვეყნის ეთიკის კოდექსი განსაკუთრებული პასუხისმგებლობით ეკიდება ისეთი საკითხების გაშუქებას, რომელიც კონკრეტული ბავშვის ბედთან არის დაკავშირებული. მაგალითად, დიდი ბრიტანეთის ქვეყნის კოდექსი კრძალავს ბავშვისგან ინტერვიუს აღებას ან მისთვის სურათის გადაღებას მშობლის ან მეურვის თანხმობის გარეშე.¹⁰⁶ განსახილველ შემთხვევაში კი საინფორმაციო საშუალებამ ისე გააშუქა ბავშვის ინტერვიუ, რომ არა თუ მშობლის ნებართვა არ აუღია, არამედ მოახდინა ბავშვის იდენტიფიცირება, არ გამოიყენა შტრიხი, მისი სახის დასაფარავად. შესაბამისად, მედია საშუალებამ არ გააცნობიერა ის შესაძლო ზიანი, რომელიც მოზარდთან დაკავშირებული პირადი საკითხების გაშუქებას მომავალში შეიძლება, მოჰყოლოდა.

აღსანიშნავია, რომ ჟურნალისტის მიერ გავრცელებული ცნობები, რომლებიც მოსარჩლემ მისი პატივისა და ღირსების შემლახველად მიიჩნია ეფუძნებოდა მისი მცირეწლოვანი შვილის ინტერვიუს. სახელდობრ, დედას ბრალდებოდა შვილის გაუპატიურება, ნარკომანობა და ლოთობა. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ბავშვის მცირეწლოვანი ასაკიდან გამომდინარე, ის ვერც კი აცნობიერებდა მის მიერ მიცემული ინტერვიუს შინაარსს და გავრცელებული ცნობები, შესაძლოა, მისი ფანტაზიის ნაყოფს წარმოადგენდა. სექსუალური ძალადობის ფაქტები სასამართლოში კიდევაც რომ დადასტურებულიყო, ამ შემთხვევაში პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობაში უხეშ ჩარევასთან გვექნებოდა საქმე. პირველ რიგში იმიტომ, რომ მოხდა მსხვერპლის იდენტიფიცირება, რასაც შესაძლოა, მავნე ზეგავლენა მოეხდინა მოზარდის მომავალზე. ამდენად, თუ ჟურნალისტს ამ საქმისადმი საზოგადოებრივი ინტერესი ამოძრავებდა, მას, პირველ რიგში, ბავშვის კეთილდღეობა უნდა მიეღო მხედველობაში და ისე წარმოეჩინა სექსუალური ძალადობის პრობლემა.

რაც შეეხება დიდ ბრიტანეთს, მართალია, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მოზრ-

¹⁰⁶ იხ. „მედიის თვითრეგულირების ქრესტომათია“. თავისუფლების ინსტიტუტი, თბილისი, 2004

დილებთან დაკავშირებული საკითხები აქ ექვემდებარება თვითრეგულირებას და არა სამართლებრივ რეგულირებას, მაგრამ სპეციალური საკანონმდებლო ნორმის არარსებობის მიუხედავად, პრაქტიკაში არსებობს რამდენიმე შემთხვევა¹⁰⁷, რომლითაც მედიას ბავშვის პირადი ცხოვრების ხელყოფასთან დაკავშირებული ინფორმაციების გამოქვეყნება აეკრძალა.

პრესა სარგებლობს გაცილებით უფრო მაღალი ხარისხის სიტყვის თავისუფლებით, მაგრამ ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს იურისპრუდენციის თანახმად, მას ამავე დროს აკისრია პოზიტიური ვალდებულება, „არ გადააბიჯოს იმ ზღვარს, რაც დადგენილია სხვა პირთა უფლებების დასაცავად“.

კომერციული გამოხატვა

„საქართველოს ავიახაზებისა“ და

„აირზენა-საქართველოს ავიახაზების“ საქმე

ძირითადი პრობლემა, რომელიც კომერციულ გამოხატვასთან დაკავშირებულ საქმეებში ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში იჩენდა თავს, არის საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენად შეუძლია იურიდიულ პირს, იდაოს პატივისა და ღირსების შელახვის და შესაბამისად, მორალური ზიანის კომპენსაციის გამო. ერთ-ერთი პირველი სასამართლო დავა კომერციულ გამოხატვასთან დაკავშირებით, სადაც თბილისის საოლქო სასამართლომ მოახდინა ფიზიკური და იურიდიული პირის უფლებების ერთმანეთში აღრევა, არის „საქართველოს ავიახაზებისა“ და „აირზენა-საქართველოს ავიახაზების“ საქმე. აღსანიშნავია ისიც, რომ ეს არის ერთ-ერთი პირველი საქმე, სადაც სადავო გახდა ინტერნეტის მეშვეობით გავრცელებული ინფორმაცია.

მოცემულ საქმეზე თბილისის საოლქო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, კერძოდ, „საქართველოს ავიახაზებისათვის“ მორალური ზიანის სახით თანხის დაკისრება, კიდევ ერთხელ წარმოშობს იურიდიულ და ფიზიკურ პირთა უფლებების მკვეთრი გამიჯვნის აუცილებლობას. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ კონკურენტის მიერ გავრცელებული ინფორმაციის გამო იურიდიულ პირს შეიძლება, შეელახოს საქმიანი რეპუტაცია და არა პატივი და ღირსება, რომელიც ფიზიკური პირებისგან განსხვავებით, მას არ გააჩნია. მართალია, იურიდიულმა პირმა არ შეიძლება მოითხოვოს მორალური ზიანის კომპენსაცია,

¹⁰⁷ ReZ(Aminor)(Identification and Restriction on Publication) (1997) Fam 1.

რადგან ის მორალური განცდების უნარს მოკლებულია, მაგრამ შეუძლია, პრეტენზია განაცხადოს ქონებრივი ზიანის ანაზღაურებაზე. ეს უკანასკნელი კი შესაძლებელია, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ქონებრივი ზიანი გამოწვეულია არასწორი ინფორმაციის გავრცელებით. ქონებრივი ზიანის არსებობა კი სასამართლო პროცესზე უნდა დაასაბუთოს მოსარჩლე მხარემ სათანადო მტკიცებულებების წარდგენის გზით, რასაც განსახილველ შემთხვევაში ადგილი არ ჰქონია. მაგალითად, მოსარჩლეს უნდა დაემტკიცებინა, რომ მოპასუხეთა წარმომადგენლების მიერ გავრცელებული ინფორმაციის შედეგად, მომხმარებელმა უარი განაცხადა ამ ავიაკომპანიის ფრენებით სარგებლობაზე, რის შედეგადაც მას მიაღდა მატერიალური ზიანი.

საქმიანი რეპუტაციის აღდგენის მიზნით კი საჭიროა, იურიდიულმა პირმა მოითხოვოს გავრცელებული ცნობების უარყოფა, რაც მოსარჩლეს არ გაუქვთება.

გარდა იმისა, რომ საოლქო სასამართლომ არასწორად დააკისრა მხარეს მორალური ზიანის ანაზღაურება, არაგონივრული იყო თავად კომპენსაციის ოდენობაც. შეიძლება ითქვას, რომ ეს იყო პირველი შემთხვევა, როცა სასამართლომ მოპასუხე მხარეს უპრეცედენტო კომპენსაცია დააკისრა.

რაც შეეხება ევროსასამართლოს პრაქტიკას, უნდა ითქვას, რომ კომერციული გამოხატვის შეზღუდვის სასარგებლოდ გაცილებით მეტი არგუმენტი არსებობს, ვიდრე პოლიტიკური გამოხატვის შეზღუდვის. ბუნებრივია, მომხმარებელთა ინტერესების დაცვისა და კეთილსინდისიერი კონკურენციის სტიმულირებისათვის კომერციული გამოხატვა რეგულირებას საჭიროებს. ასეთი რეგულირების აუცილებლობა კი მოცემულ შემთხვევაში მოპასუხე მხარემ ვერ დაასაბუთა, რაც უზენაესი სასამართლოს მხრიდან ქვემდგომი ინსტანციის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გადასინჯვის კანონიერი საფუძველი გახდა.

განსახილველ პერიოდში განსაკუთრებული სიმწვავეთ იჩინა თავი პრობლემამ, რომელზეც ჩვენ წინა ნაწილში შევჩერდით. ეს არის სასამართლო პრაქტიკის არაერთგვაროვნების პრობლემა, როდესაც არა თუ სხვადასხვა სასამართლოები, ერთი და იგივე მოსამართლეები არ არიან შებოჭილი მათ მიერვე მიღებული გადაწყვეტილებებით. ყველაზე თვალნათლივ ეს წინააღმდეგობა სწორედ 2002 წელს გამოვლინდა, როდესაც ათდღიან შუალედში საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატამ ორ იდენტურ საქმეში¹⁰⁸ სხვადასხვაგვარად განმარტა საჯარო პირისადმი დასაშვები კრიტიკის ფარგლები, პოლიტიკური დებატების არსი, საზოგადოებრივი ინტერესის საგანი, ასევე ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის კონვენცია.

დროის მცირე მონაკვეთში უზენაესი სასამართლოს მიერ, ერთის მხრივ, ჩხარტიშვილი-ბერძენიშვილის საქმეზე ერთ-ერთი ყველაზე სამარცხვინო გადანყვეტილების მიღება, ხოლო, მეორეს მხრივ, თარგამაძე-„რეზონანსის“ საქმეზე ერთ-ერთი სანიმუშოსი – ბადებს კითხვის ნიშნებს იმასთან დაკავშირებით, თუ რომელ შემთხვევაში მოქმედებდნენ მოსამართლეები კანონისა და საკუთარი რწმენის შესატყვისად. შესაძლოა, ისიც ითქვას, რომ თარგამაძის საქმის შემთხვევაში პოზიტიური გადანყვეტილების მიღება იმ მკვეთრად უარყოფითი საზოგადოებრივი აზრითაც იყო განპირობებული, რომელიც ჩხარტიშვილის საქმეზე

¹⁰⁸ იხ. ივანე ჩხარტიშვილი ლევან ბერძენიშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 361. კახა თარგამაძე, ავთანდილ ჩხაიძე, ვასილ დავითაია, ზაქარია ვარაზიშვილი, ნიკოლოზ ივანიშვილი, ზურაბ უროტაძე, რევაზ მაჭავარიანი „რეზონანსისა“ და ელისო ჩაფიძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 371.

საბოლოო გადაწყვეტილების გამოცხადებას მოჰყვა. სასამართლო ხელისუფლება, როგორც ჩანს, გაითვალისწინა ის სამწუხარო გამოცდილება, რომელიც 2001 წლის შემოდგომაზე სასამართლოს სანქციით ტელეკომპანია „რუსთვი-2“-ის შენობაში უშიშროების სამსახურის თანამშრომლების შესვლას მოჰყვა. 2001 წლის ნოემბერში სიტყვის თავისუფლების დასაცავად თბილისში ხალხმრავალი დემონსტრაციები გაიმართა, საპროტესტო აქციები კი აღმასრულებელი ხელისუფლების გადადგომით დასრულდა.

ერთის მხრივ, საზოგადოებაში ლიბერალური ღირებულებების არსებობა, ხოლო, მეორეს მხრივ, უნდობლობა როგორც აღმასრულებელი, ასევე სასამართლო ხელისუფლების მიმართ, განაპირობებდა იმ საფრთხეს, რომელიც სიტყვის თავისუფლების ხელყოფას შესაძლოა მოჰყოლოდა, ისე, როგორც ეს 2001 წლის ნოემბერში მოხდა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოტანილი ზემოთ განხილული ორი ურთიერთგამომრიცხავი გადაწყვეტილება ცხადყოფს, რომ ხელისუფლებას (როგორც პოლიტიკურს, ასევე სასამართლოს) ჰქონდა სურვილი, გაეკონტროლებინა სიტყვის თავისუფლება, მაგრამ არ შესწევდა უნარი, ყოველთვის წარმატებით შეეზღუდა ეს ფუნდამენტური უფლება, რადგანაც განიცდიდა საზოგადოებრივი ნდობის სერიოზულ დეფიციტს.

საერთო ჯამში შეიძლება ითქვას, რომ 2000-2002 წლებისათვის დამახასიათებელი იყო ერთგვაროვანი პრობლემები, რომლებიც სხვადასხვა პერიოდში სხვადასხვა ხარისხის სიმწვავეით იჩენდა თავს. პოზიტიური ნიშნები გამოიკვეთა იმ თვალსაზრისით, რომ სასამართლომ მართებულად მოახდინა პირადი ცხოვრების უფლებასა და საზოგადოებრივ ინტერესს შორის ზღვარის გავლება იმ შემთხვევაში, როცა საქმე საჯარო პირის შესახებ არსებულ საჯარო ინფორმაციას ეხებოდა¹⁰⁹.

2002 წელს სასამართლოებმა მიიღეს 9 კანონშეუსაბამო და 9 დასაბუთებული, 1 ნაწილობრივ კანონიერი გადაწყვეტილება, 12 შემთხვევაში კი საქმეებს მხარეთა მორიგების, პროცესზე გამოუცხადებლობის ან სარჩელზე უარის თქმის საფუძველზე არ მიეცათ შემდეგი მსვლელობა.

¹⁰⁹ იხ. ჯემალ ენჯიბაძე „კრიმინალისა“ და ეკა ჩადუნელის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 344.

1. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

პოლიტიკური გამოსატვა

ივანე ჩხარტიშვილისა და ლევან ბერძენიშვილის საქმე

აღნიშნულ საქმეზე უზენაესი სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება კიდევ ერთხელ ცხადყოფს ქართული სასამართლო პრაქტიკის არაერთგვაროვნებას და ეჭვქვეშ აყენებს საქართველოს კონსტიტუციითა და ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციით აღიარებულ ისეთ ლიბერალურ ღირებულებას, როგორცაა აზრის თავისუფლება.

როდესაც სასამართლო პრაქტიკის არაერთგვაროვნებაზე საუბარი, ბუნებრივია, უნდა გავიხსენოთ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ ერთი წლის წინ მიღებული გადაწყვეტილება, რომელიც ევროსასამართლოს პრეცედენტულ სამართალზე დაყრდნობით ასაბუთებდა დემოკრატიული საზოგადოებისათვის პოლემიკის აუცილებლობას და იმას, რომ საჯარო პირთა მიმართ დასაშვები კრიტიკის ფარგლები გაცილებით ფართო უნდა იყოს, ვიდრე რიგითი მოქალაქეების მიმართ. მხედველობაშია საქმე *ვლადიმერ კერესელიძე ნოდარ ჯაიანის წინააღმდეგ*, რომელიც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თითქმის იმავე სასამართლო შემადგენლობამ განიხილა, რომელმაც გამოიტანა გამამტყუნებელი განაჩენი მოცემულ საქმეზე. პირველი შემთხვევისაგან განსხვავებით, ჩხარტიშვილის საქმეზე უზენაესმა ინსტანციამ კანონშეუსაბამო გადაწყვეტილება გამოიტანა. სახელდობრ:

პირველ რიგში, სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღოს ის, რომ პოლიტიკური დებატების დროს გაკეთებული განცხადებები განსაკუთრებული დაცვით სარგებლობს ევროსასამართლოს იურისპრუდენციის მიხედვით. ლევან ბერძენიშვილის განცხადებები კი გაკეთდა იმ პოლიტიკური დებატების ფარგლებში, რომელიც საზოგადოებრივი ინტერესის საგანს – *თანამდებობის პირთა დაუსაბუთებელი ქონების კონფისკაციის შესახებ* კანონპროექტს და საქართველოს ბევრი მოქალაქისათვის აქტუალურ საკითხს – *მენაბრეთა* თემას შეეხებოდა. უზენაესმა სასამართლომ ძალზედ ვიწროდ განმარტა საჯარო პოლემიკის არსი, როდესაც განაცხადა, რომ ჩხარტიშვილს არაფერი შეურაცხმყოფელი არ უთქვამს ბერძენიშვილზე, ამ უკანასკნელს საპასუხო ქმედება რომ განეხორციელებინაო. უნდა ითქვას, რომ საჯარო პოლემიკა კორუფციის მწვავე პრობლემაზე მიმდინარეობდა თავად საზოგადოებაში და პრინციპში, დაუსაბუთებელი ქონების შესახებ

კანონის მიღების აუცილებლობაც სწორედ საზოგადოებრივმა მოთხოვნილებამ წარმოშვა. ამ დებატებში ჩაბმული იყვნენ არა მარტო პოლიტიკოსები, არასამთავრობო ორგანიზაციათა წარმომადგენლები, არამედ ის მეანაბრეებიც, რომელთაც გააჩნდათ კონკრეტული ფინანსური პრეტენზიები გაერთიანებული ქართული ბანკის ერთ-ერთი დამფუძნებლის, იმჟამინდელი ეკონომიკის მინისტრის – ვანო ჩხარტიშვილის მიმართ. ეჭვები საჯარო პირის – ვანო ჩხარტიშვილის ქონების კანონიერებასთან დაკავშირებით ლევან ბერძენიშვილს პირველს არ გამოუთქვამს. ასეთი ეჭვები საზოგადოებაში მანამდეც არსებობდა. უფრო მეტიც, ვანო ჩხარტიშვილის სახელი საზოგადოებაში ცალსახად იდენტიფიცირდებოდა მოპარული ანაბრების თემასთან. ამდენად, შეუძლებელი იყო ლევან ბერძენიშვილის მიერ გამოთქმული მოსაზრებების მიჩნევა ფაქტებად, რომელიც მტკიცებას საჭიროებს, რადგანაც მისი განცხადებები ზუსტად ასახავდა საზოგადოებაში დამკვიდრებულ მოსაზრებებს. იმის გათვალისწინებით, რომ ლევან ბერძენიშვილი არ ყოფილა „პიონერი“, ვინც ჩხარტიშვილზე პირველმა განახორციელა თავდასხმა, მოსარჩლეს სულ მცირე იმ 200 მეანაბრის წინააღმდეგაც უნდა აღედრა დიფამაციის ბრალდებით საქმე, რომელიც გაერთიანებული ქართული ბანკისგან დაზარალებულად თვლიდა თავს და მოგვიანებით ამის გამო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოსაც კი მიმართა სარჩელით. ლევან ბერძენიშვილს თავისი განცხადებებით არ შეუქმნია ნეგატიური აზრი მოსარჩლის შესახებ, ეს შეხედულება, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საზოგადოებაში საკმაოდ ფეხმოკიდებული იყო.

ადამიანს აქვს უფლება, ჰქონდეს საკუთარი შეხედულება ამა თუ იმ პირის, საგნის ან მოვლენის შესახებ და თავისუფლად გამოხატოს თავისი სუბიექტური შეხედულებები; ასევე განაზოგადოს კონკრეტული ფაქტები და მოვლენები, როგორც ეს მოცემულ შემთხვევაში მოხდა. მოსაზრებები და შეფასებები არ იწვევს სამოქალაქო სამართლებრივ პასუხისმგებლობას. საჯარო მოხელეების შემთხვევაში კი გამოხატვის თავისუფლება გაცილებით მეტი დაცვით სარგებლობს, მით უფრო, თუ საქმე საზოგადოებრივი ინტერესის საგანს ეხება.

საკმაოდ ბუნდოვანია, საერთოდ, როგორ უნდა მოხდეს ისეთი გამონათქვამების უარყოფა, როგორიცაა, მაგალითად, „*მან ყველაზე მეტი მოიპარა*“. იმისათვის, რომ მოპასუხემ შეძლოს ამ გამონათქვამის სინამდვილესთან შესაბამისობის მტკიცება, მან არა მარტო ჩხარტიშვილის მიერ ქონების მოპარვის ფაქტი უნდა დაადასტუროს, არამედ ისიც, რომ სხვა სახელმწიფო მოხელეებმა მასზე ნაკლები მოიპარეს. ასეთი სახელმწიფო მოხელეების რაოდენობა კი ათეულ ათასამდე შეიძლება იყოს.

რაც შეეხება „გურული მაფის“ წევრობას, იგი უფრო მოსარჩლის მიმართ მოპასუხისა და იმ მენაბრეების განზოგადებულ დამოკიდებულებას გამოხატავს, რომლებიც იმ დროისათვის ქართულ პრესაში ხშირად გამოთქვამდნენ თავიანთ ნეგატიურ დამოკიდებულებას გაერთიანებული ქართული ბანკის სამი დამფუძნებლის შესახებ, რომლებიც წარმოშობით გურიიდან არიან.

საქმეზე კასტელსი ესპანეთის წინააღმდეგ ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ „აზრის გამოხატვის თავისუფლება გულისხმობს ისეთი განცხადებებისა და აზრების გამოთქმის უფლებას, რომლებიც შეურაცხყოფელი, აღმამფოთებელი და შემაწუხებელია. დაცვას ექვემდებარება ისეთი ინფორმაციებიც, რომლებიც შეურაცხყოფს, ალიზიანებს ან შოკს ჰგვრის სახელმწიფოს ან საზოგადოების გარკვეულ ფენას“. ამ ნორმის თანახმად, ნებისმიერ ადამიანს აქვს უფლება, საზოგადოების ყურადღება მიაპყროს საზოგადოებისათვის აქტუალური საკითხის განხილვას და ამისათვის მწვავე გამოთქმები გამოიყენოს.

სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღო ისიც, რომ მოსარჩლე წარმოადგენდა სახელმწიფო პოლიტიკური თანამდებობის პირს, რომლის ქონებრივი მდგომარეობით დაინტერესების კანონიერი უფლება ჰქონდა საზოგადოებას. საჯარო სამსახურში ინტერესთა შეუთავსებლობისა და კორუფციის შესახებ კანონი კი თავად საჯარო მოხელეს ავალდებულებს, თანამდებობის დაკავებისას, შემდეგ კი ყოველწლიურად წარუდგინოს საზოგადოებას მისი ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ დეკლარაცია და შესაბამისად, დაასაბუთოს ყველა შემოსავალი თუ ქონება, რომელიც მას გააჩნია. ეს საკანონმდებლო ნორმა კი იმას ნიშნავს, რომ მტკიცების ტვირთი მაღალი რანგის საჯარო მოხელის ქონების კანონიერებასთან დაკავშირებით თავად საჯარო მოხელეს ეკისრება და შესაბამისად, განსახილველ შემთხვევაში მოპასუხის ნაცვლად მტკიცების ტვირთი მოსარჩლეზე უნდა გადანაწილებულიყო.

დაბოლოს, მოცემულ შემთხვევაში ვანო ჩხარტიშვილის ქონების მიმართ ინტერესი განაპირობა მისმა პოზიციამ დაუსაბუთებელი ქონების შესახებ კანონპროექტთან დაკავშირებით. საზოგადოებას აქვს უფლება, ფლობდეს ინფორმაციას, თუ რა მოტივი ამოძრავებს ამა თუ იმ თანამდებობის პირს საზოგადოებრივი საკითხების გადანყვეტისას. იმ შემთხვევაში, როცა სახეზეა აშკარა ინტერესთა კონფლიქტი, ნებისმიერ მოქალაქეს აქვს უფლება, გამოთქვას თავისი შეხედულება კონკრეტული ჩინოვნიკის პირადი ანგარებითი ინტერესების შესახებ. როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეში აღნიშნა, მოქალაქეებს „მოხელეების ქმედებებთან დასაპირისპირებლად სიტყვის გარდა სხვა ბერკეტი ხშირად არ გააჩნიათ“.

ლიჯაგაცია

ოთარ კვანტრიშვილის ხსოვნის ფონდისა და „დილის გაზეთის“ საქმე ეს არის მესამე სამართლებრივი დავა¹¹⁰, რომელიც გარდაცვლილი პირის სახელისა და ღირსების დაცვას უკავშირდება და რომელიც წინა საქმისგან განსხვავებით, სასამართლომ არ დააკმაყოფილა.

პირველ რიგში, გასარკვევი იყო სათანადო მოსარჩლეობის საკითხი და ის, თუ რამდენად ადეკვატური იყო ამ შემთხვევაში მოსარჩლის მოთხოვნა.

იმისათვის, რომ პირმა მოითხოვოს გავრცელებული არასწორი ცნობების გამო მოპასუხისათვის გარკვეული პასუხისმგებლობის დაკისრება, აუცილებელია, რომ სადავო ცნობები ეხებოდეს უშუალოდ მას. გამონაკლისს ამ საერთო წესიდან წარმოადგენს ის შემთხვევა, როდესაც პირი ჩივის არა მისთვის მიყენებული მორალური ზიანის გამო, არამედ იგი ჩივის გარდაცვლილი პირის სახელისა და ღირსების შემლახველი ცნობების გავრცელების გამო. ამ შემთხვევაში მოსარჩლეს უნდა გააჩნდეს გარდაცვლილი პირის სახელის დაცვის ღირსი და სათანადო ინტერესი, როგორც ეს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-19 მუხლშია მითითებული. მას შეუძლია სახელისა და ღირსების ისეთი დაცვის მოთხოვნის განხორციელება, რომელიც პიროვნების არსების განმსაზღვრელია და გრძელდება სიკვდილის შემდეგაც.

მართალია, იმ დროისათვის მოქმედი კანონმდებლობით, ოთარ კვანტრიშვილის ხსოვნის ფონდს, რომელიც წარმოადგენს იურიდიულ პირს, შესაძლოა, ჰქონოდა იმ ადამიანის სახელის დაცვის ღირსი ინტერესი, რომლის სახელსაც თავად ატარებდა, მაგრამ ფონდს ამგვარი სასარჩელო მოთხოვნა სასამართლოსთვის არ წაუყენებია. მოსარჩლემ მოითხოვა ოთარ კვანტრიშვილის სახელობის ფონდის წინაშე ბოდიშის მოხდა და მორალური ზიანის ანაზღაურება.

პირველ რიგში, ცალსახად შეიძლება ითქვას, რომ გავრცელებული ცნობები ეხებოდა გარდაცვლილ პირს და არა ოთარ კვანტრიშვილის ხსოვნის ფონდს. ამდენად, სასარჩელო მოთხოვნა არასწორად იყო ფორმულირებული, რადგან მხარეს უნდა ედავა არა საკუთარი საქმიანი რეპუტაციისათვის, არამედ გარდაცვლილის სახელისა და ღირსების გამო.

რაც შეეხება მორალური ზიანის კომპენსაციას და ბოდიშის მოხდას, როგორც ადრე განხილულ საქმეებში აღვნიშნეთ, იურიდიულ პირს მორალური ზიანის კომპენსაციის მოთხოვნა არ შეუძლია, ხოლო ბოდიშის მოხდას არ ითვალისწინებს არსებული კანონმდებლობა. სახელის, პატივის, ღირსების ან საქმიანი

¹¹⁰ იხ. ოთარ კვანტრიშვილის ხსოვნის ფონდი „დილის გაზეთის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 337.

რეპუტაციის შელახვისათვის ქონებრივი ანაზღაურების მოთხოვნა კი სიკვდილის შემდეგ დაუშვებელია.

მართალია, რაიონულმა სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მოდავე მხარის უსაფუძვლო მოთხოვნა, მაგრამ აღსანიშნავია, რომ სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის სამართლებრივი მოტივი მან სრულიად სხვაგვარად განსაზღვრა. სახელდობრ, სარჩელის არდაკმაყოფილების ძირითად საფუძვლად სასამართლომ მიუთითა ის, რომ ჟურნალისტიკა მასალა გამოაქვეყნა ერთ-ერთი რუსული ვებ-გვერდის ინფორმაციის საფუძველზე.

სასამართლომ მიუთითა პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონზე, რომელიც ათავისუფლებს ჟურნალისტს პასუხისმგებლობისაგან არასწორი ცნობების გავრცელებისათვის, თუ ასეთი ცნობები მიღებულია საინფორმაციო სააგენტოებიდან ან სახელმწიფო ორგანიზაციების პრეს-სამსახურებიდან.

ცხადია, ამ შემთხვევაში იმაზე კამათი, აღნიშნული ვებ-გვერდი სააგენტოს წარმოადგენს თუ ელექტრონულ გამოცემას, აზრს მოკლებულია, რადგან მედია საშუალებაზე პასუხისმგებლობის დაკისრება ისედაც არ შეიძლებოდა სარჩელის უსაფუძვლობის გამო, რაზეც ჩვენ დეტალურად ზემოთ ვისაუბრეთ.

მოგელი ტყებუჩავას, გაზეთ „ფოთისა“ და ხათუნა ცომაიას საქმე

ფოთის საქალაქო სასამართლოს მიერ მოცემულ საქმეზე¹¹¹ გამოტანილი გადანწყვეტილება კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ სიტყვის თავისუფლებასთან დაკავშირებულ დავებში განსაკუთრებით სცოდავენ სასამართლოები რეგიონებში. მით უფრო, ისეთ შემთხვევებში, როდესაც კონფლიქტი მედია საშუალებასა და საჯარო პირებს შორის იჩენს თავს.

პირველ რიგში, აღსანიშნავია, რომ პირველივე ცნობა, რომლის უარყოფაც ფოთის საქალაქო სასამართლომ ჟურნალისტს დაავალა, წარმოადგენდა შეფასებას, რომელიც მტკიცებას არ ექვემდებარება. შეუძლებელია, ჟურნალისტს მოსთხოვო იმის დამტკიცება, თუ რატომ ჩათვალა მან, რომ მოგელი ტყებუჩავა პრეზიდენტთან ცრუობდა.

მიუხედავად იმისა, დამტკიცდებოდა თუ არა აღნიშნული განცხადების საფუძვლიანობა, აშკარაა, რომ მოგელი ტყებუჩავას, როგორც ფოთის საკრებულოს თავმჯდომარესა და შესაბამისად, საჯარო თანამდებობის პირს, თმენის მეტი ვალდებულება მართებდა, ვიდრე რიგით მოქალაქეს.

¹¹¹ იხ. მოგელი ტყებუჩავა „ფოთისა“ და ხათუნა ცომაიას წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 351.

რაც შეეხება საქალაქო სასამართლოს მიერ ჟურნალისტიკისათვის მეორე ფრაზის უარყოფის დაკისრებას, უნდა ითქვას, რომ სადავო გამონათქვამი (მოგელი ტყებუჩავას არ ჰქონდა უფლება, საკრებულოს სახელით მოენერა ხელი ფოთის თბოელექტროსადგურის მშენებლობის ხელშეკრულებაზე) ეფუძნება კანონს, რომლითაც განსაზღვრულია საკრებულოს თავმჯდომარის უფლებამოსილების საკითხი. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ სასამართლომ არასწორად მიუთითა და განმარტა ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის შესახებ საქართველოს ორგანული კანონის მე-13 მუხლის „პ“ პუნქტი, რომლის თანახმად, ადგილობრივი თვითმმართველობის სახელით დადებული ხელშეკრულების დამტკიცება ქალაქის საკრებულოს კომპეტენციაა. აღნიშნული ნორმა სრულებითაც არ გულისხმობს იმას, რომ საკრებულოს თანხმობის გარეშე საკრებულოს თავმჯდომარეს აქვს ამგვარი ხელშეკრულების დადების უფლება. სწორედ საკრებულოს თავმჯდომარის მიერ კანონის დარღვევის თაობაზე მიუთითებდა ჟურნალისტი როგორც სტატიაში, ასევე მის მიერ სასამართლო განხილვისას მიცემულ ახსნა-განმარტებაში, როდესაც განაცხადა, რომ მოსარჩლეს არ ჰქონდა უფლება, ხელი მოენერა 1999 წლის 15 იანვარსა და 2000 წლის 5 მაისს დადებულ ხელშეკრულებაზე, საკრებულოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გარეშე და ამავე საფუძვლით, პრეზიდენტისთვის გაგზავნილ წერილზე. ეს ფაქტობრივი გარემოება კი საკმარისი იყო ჟურნალისტიკისათვის, გაეკეთებინა ის შეფასება, რომელზეც ზემოთ იყო საუბარი.

როდესაც წარმოიშვება კონფლიქტი პრესის თავისუფლებასა და პოლიტიკოსის რეპუტაციის დაცვას შორის, ევროსასამართლოს იურისპრუდენციის თანახმად, წვერი სახელმწიფოების სასამართლოებმა უნდა გამოიყენონ პროპორციულობის პრინციპი და დაადგინონ, არის თუ არა ჟურნალისტიკის მიმართ გამოტანილი განაჩენი აუცილებელი დემოკრატიული საზოგადოებისათვის. ამ დროს მათ უნდა გამოიყენონ სტრასბურგის სასამართლოს მიერ შემუშავებული ის ძირითადი პრინციპები, რომელთა თანახმად, პოლიტიკოსების მიმართ დადგენილი დასაშვები კრიტიკის ფარგლები გაცილებით ფართოა, ვიდრე კერძო პირთა მიმართ.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ დემოკრატიულ საზოგადოებაში მედიას განსაკუთრებული სტატუსი აკისრია და მას არა მარტო ნება, არამედ ვალდებულებაც აქვს, მიაწოდოს საზოგადოებას ინფორმაცია მისთვის საჭირობოროტო საკითხებზე და შეასრულოს „საზოგადოებრივი დარაჯის“ ფუნქცია.

მოცემულ შემთხვევაში საჯარო პირის მიერ კანონის დარღვევაზე მითითების გზით ჟურნალისტი სწორედ ამ ფუნქციას ასრულებდა.

კახა თარგამაძის, ავთანდილ ჩხაიძის, ვასილ დავითიას, ზაქარია ვარაზიშვილის, ნიკოლოზ ივანიშვილის, ზურაბ უროტაძის, რევაზ მაჭავარიანის, გაზეთ „რეზონანსისა“ და ელისო ჩაფიძის საქმე უზენაესი სასამართლოს ეს გადაწყვეტილება რადიკალურად განსხვავდება ამ პერიოდში განხილული იმ საქმეებისაგან, რომლებიც საჯარო პირის პატივსა და ღირსებას უკავშირდება. თარგამაძე – „რეზონანსის“ საქმე ქართული სასამართლოების პრაქტიკაში იმ ერთეულ გადაწყვეტილებათა შორისაა, რომლებიც სამართლებრივად დასაბუთებულია და ეფუძნება ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალს.

ერთადერთი, რაც ამ გადაწყვეტილებაში, შესაძლოა, საკამათო იყოს, არის ის, რომ სასამართლოს დასაშვებად მიაჩნია შეფასებისა თუ მოსაზრების გამო პირის პასუხისმგებლობის საკითხის დაყენება. სასამართლოს აზრით, თუ მოსაზრება შეიცავს მტკიცებას პირის მიერ კანონის ან მორალის ნორმების დარღვევის, უღირსი საქციელის ჩადენის შესახებ, ეს შეიძლება გახდეს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლით გათვალისწინებული ურთიერთობის საგანი. გადაწყვეტილებას შემოაქვს ახალი ცნება – ინფორმაცია შეფასების შესახებ, რომელიც, ამავდროულად ცნობასაც წარმოადგენს. სამოქალაქო კოდექსი კი მხოლოდ იმ ცნობათა გამო ითვალისწინებდა პასუხისმგებლობას, რომელთა სინამდვილესთან შესაბამისობა ვერ დასტურდება. დაუშვებელია პირის იძულება, ფაქტებით გაამყაროს მის მიერ გამოთქმული შეფასებები. თუ პირი ვერ შეძლებს სათანადო ფაქტების მოყვანას მის დასადასტურებლად, რომ, ვთქვათ, X-ი უზნეო პრეზიდენტია, არ შეიძლება დადგეს მისი პასუხისმგებლობის საკითხი. იმ დროს, როცა ერთსა და იმავე განცხადებაში პირი ფაქტებზეც საუბრობს და, ამავე დროს, ახდენს ამ ფაქტების შეფასებას, პასუხისმგებლობა მას მხოლოდ არასწორი ფაქტების გავრცელებისათვის უნდა დაეკისროს.

ჯამში შეიძლება ითქვას, რომ მოცემულ საქმეზე სასამართლომ მიერ მიღებული გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია იმითაც, რომ სასამართლომ სამოტივაციო ნაწილში ხაზი გაუსვა დემოკრატიულ საზოგადოებაში პრესის განსაკუთრებულ მისიას, მიაწოდოს საზოგადოებას ინფორმაცია ისეთ აქტუალურ საკითხებზე, რომლებიც საყოველთაო ინტერესის საგანია და რომ პოლიტიკოსი, რომელიც ახორციელებს სარისკო მოქმედებას, თავად აქცევს თავს ჟურნალისტებისა და საზოგადოების მხრიდან თავდასხმების ობიექტად.

გ. ჭუმბურიძისა და გ. დიდბარიძის საქმე

განსახილველ დავაში¹¹³ გამოიკვეთა მოპასუხის მხრიდან ისეთი ცნობების გავრცელების ფაქტი, რომელიც ცდება ყოველგვარი გონივრული კრიტიკის ფარგლებს და იგი გადაზრდილია პიროვნების აშკარა შეურაცხყოფაში, რაც არ არის დაცული არც საქართველოს კანონმდებლობით და არც ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს იურისპრუდენციით.

გ. დიდბარიძემ გაზეთ „რეზონანსის“ მეშვეობით გაავრცელა მოსარჩლის პატივის, ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის შემლახველი ცნობები, როდესაც ბრალი დასდო ამ უკანასკნელს სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენაში. მოპასუხის მიერ გავრცელებული ცნობები ცილისწამებისთვის გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნებს შეიცავდა. თუმცა მოსარჩლე სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას იმ უბრალო მიზეზის გამო ვერ მოითხოვდა, რომ როგორც საქმის განხილვისას გაირკვა, გ. დიდბარიძე არ მოქმედებდა ბრალით. კერძოდ, იგი შეცდომაში შეიყვანა სამინისტროს იურისტმა, რომელმაც არასწორად განუმარტა მოპასუხეს სისხლის სამართლის 110-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, 84-ე მუხლი და 74-ე მუხლის მე-2 ნაწილი. აღსანიშნავია, რომ ხსენებული საკანონმდებლო ნორმები სრულიად სხვა ტიპის დანაშაულს შეეხება.

თუმცა მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ გ. დიდბარიძე არ წარმოადგენდა ჟურნალისტს, იგი სოფლის მეურნეობისა და სურსათის მინისტრის მოადგილე იყო და შესაბამისად, მასზე არ ვრცელდება დაცვის ის ზომები, რასაც ჟურნალისტური სიტყვის თავისუფლება ითვალისწინებს. ცხადია, სახელმწიფო მოხელეს უფრო მეტი დაკვირვება და ზუსტი ინფორმაციების გავრცელება მოეთხოვება, რადგან ის, როგორც საჯარო პირი, მსგავსი განცხადებების გაკეთებისას სახელმწიფოს სახელით გამოდის.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მოპასუხე მხარე არ წარმოადგენდა საჯარო ფიგურას, იგი იყო ბიზნესმენი, ერთ-ერთი შპს-ს დირექტორი. შესაბამისად, მას გააჩნდა საქმიანი რეპუტაცია, რაც აშკარად შეილახა მინისტრის მოადგილის მიერ გავრცელებული არაზუსტი ცნობებით.

იმის გათვალისწინებით, რომ მოპასუხემ ვერ შეძლო მის მიერ გავრცელებული აშკარად შეურაცხმყოფელი ფაქტების ნამდვილობის დადასტურება, სასამართლომ მიიღო მართებული გადაწყვეტილება, თუმცა საკამათოა გადაწყვეტილების ის ნაწილი, რომელიც მორალური ზიანის კომპენსაციას ითვალისწინებს. სახელდობრ:

რაიონული სასამართლოს მიერ მოპასუხისათვის 5000 ათასი ლარის დაკის-

¹¹² იხ. გ. ჭუმბურიძე გ. დიდბარიძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 379.

რება წარმოადგენს აშკარად არაპროპორციულ სანქციას, რამაც შესაძლოა, „გამყინავი ეფექტი“ მოახდინოს სიტყვის თავისუფლებაზე და მომავალში არა მარტო ამ კონკრეტულ მოპასუხეს, არამედ სხვა პირებსაც გადააფიქრებინოს ამა თუ იმ პირის შესახებ კრიტიკული მოსაზრების გავრცელება¹¹³. სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღოს ასევე სამოქალაქო კოდექსის 413-ე მუხლი, რომლის მიხედვითაც, ფულადი თანხის ოდენობას სასამართლო განსაზღვრავს გონივრული და სამართლიანი ანაზღაურების წესით.

მიუხედავად იმისა, რომ უზენაესმა სასამართლომ ფულადი თანხის ოდენობა 2000 ლარამდე შეამცირა, ასეთი კომპენსაციის დაკისრება მაინც არ შეიძლება ჩაითვალოს გონივრულად, თუნდაც იმის გათვალისწინებით, რომ აღნიშნული ფინანსური სანქცია მინიმუმ 4-ჯერ აღემატებოდა მინისტრის მოადგილისთვის იმ დროს განსაზღვრული ჯამაგირის ოდენობას. უნდა აღინიშნოს ის წინააღმდეგობაც, რაც არაერთგვაროვანი პრაქტიკის შედეგად იჩენს თავს. კერძოდ, უზენაესი სასამართლოს თითქმის იდენტურმა მოსამართლეთა შემადგენლობამ ამ გადაწყვეტილების მიღებამდე ორი დღით ადრე განიხილა „დილის გაზეთსა“ და გ. ჭუმბურიძეს შორის წარმოქნილი დავა¹¹⁴, სადაც სასამართლომ ამ უკანასკნელის პატივისა და ღირსების შემლახველად მიიჩნია გავრცელებული ცნობები მოსარჩლის ნასამართლობის შესახებ. უზენაესმა სასამართლომ გაითვალისწინა ის, რომ მოპასუხისათვის 3 ათასი ლარის დაკისრება არაადეკვატური ზომა იქნებოდა და გონივრულ სანქციად 100 ლარი განსაზღვრა. მართალია, ამ შემთხვევაში საქმე მედია საშუალებას ეხებოდა, ზემოხსენებულში კი – საჯარო პირს, მაგრამ მხედველობაშია მისაღები ის, რომ ორთავე შემთხვევაში ცნობების გავრცელება ბრალეული მოქმედებით არ ყოფილა გამოწვეული.

მამუკა ნოზაძისა და რეზო კლდიაშვილის საქმე

მიუხედავად იმისა, რომ განსახილველ დავაზე¹¹⁵ საქმის წარმოება თავად მოსარჩლის მოთხოვნით შეწყდა, საჭიროა, ყურადღება გამახვილდეს იმ ეპიზოდზე, რომელიც სასამართლოს მიერ უპრეცედენტო განჩინების მიღებას უკავშირდება. კერძოდ:

¹¹³ სანქციის ოდენობის პროპორციულობის მნიშვნელობის შესახებ დაწვრილებით იხილეთ ევროსასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე *Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom*, 13 July, 1995.

¹¹⁴ იხ. გურამ ჭუმბურიძე „დილის გაზეთის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 376.

¹¹⁵ იხ. მამუკა ნოზაძე რეზო კლდიაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 387.

სასამართლომ დააკმაყოფილა მოპასუხე მხარის, გორის პოლიციის სამმართველოს უფროსის მოადგილის შუამდგომლობა გაზეთ „ახალი თაობიდან“ ისეთი მტკიცებულების გამოთხოვნის შესახებ, რომელთაც არავითარი კავშირი არ ჰქონდა განხილვის საგანთან. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით, მტკიცებულებების გამოთხოვნის თაობაზე სასამართლო აკმაყოფილებს მხოლოდ იმ შუამდგომლობას, რომლითაც მხარე დაადასტურებს, რომ აღნიშნული მტკიცებულება არსებითია მისი პოზიციის დასაცავად.

22 პუნქტიანი შუამდგომლობის შინაარსის გაცნობას არა თუ მოსამართლე, საშუალო დონის მოქალაქეც კი, რომელსაც სპეციალური იურიდიული კვალიფიკაცია არა აქვს, უნდა გადაერწმუნებინა ასეთი მტკიცებულებების გამოთხოვნის აუცილებლობაში. ასე მაგალითად, ჟურნალისტის დაბადების თარიღს, თანამდებობას, სტაჟს და ლამის მეზობლის დახასიათებას, არავითარი კავშირი არა აქვს ერთი სუბიექტის მიერ მეორის შესახებ გავრცელებულ ცნობებთან და მათი უტყუარობის მტკიცებასთან. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ სხვადასხვა სახის ნებართვების მოთხოვნა – გავრცელებაზე, მივლინებაზე და ა.შ.; ინფორმაციის მოპოვების მეთოდების დაზუსტება, როგორც ინფორმატორებისგან, ასევე ჟურნალისტებისაგან; რედაქციის დავალებულება, წარმოადგინოს გაზეთის რეგისტრაცია და წესდება – არ შეესაბამება წარმოდგენებს დემოკრატიულ საზოგადოებაში მედიის რეგულირების ფორმების შესახებ. ინფორმაციის გავრცელებისათვის რაიმე ნებართვის ან რეგისტრაციის აუცილებლობა ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციას.

შესაძლოა ითქვას, რომ ქართული სასამართლოების პრაქტიკაში ეს არის ერთადერთი შემთხვევა, როცა სასამართლო და მოპასუხე მხარე, რომელიც ამავდროულად გორის პოლიციის სამმართველოს წარმოადგენდა, შეეცადნენ აემოქმედებინათ პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონში არსებული ის რუდიმენტული ნორმები, როგორცაა ბეჭდური მედიისთვის სპეციალური რეგისტრაციის არსებობა, ჟურნალისტისათვის სპეციალური სტატუსისა და რწმუნების მინიჭება.

ამასთან დაკავშირებით, აღსანიშნავია, რომ ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლო ცალსახად ადგენს, რომ ჟურნალისტური თავისუფლება მოიცავს არა მხოლოდ ჟურნალისტის სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას, არამედ სარედაქციო დამოუკიდებლობასაც და რედაქციის უფლებას, არ გასცეს მის სათავსოებში დაცული ნებისმიერი ინფორმაცია.

რედაქციას აქვს უფლება, არ გაამჟღავნოს არა თუ სტატიის ავტორის, არამედ იმ წყაროების ვინაობაც, რომელთა ინფორმაციების საფუძველზეც მომზადდა მასალა.

მოპასუხის მიერ წყაროს გამჟღავნების მოთხოვნა არის მედიის თავისუფლებაში უხეში ჩარევა, რადგანაც კონფიდენციალური წყაროები დაცული არის ევროკონვენციის მიერ. მაგალითად, ევროსასამართლომ გუდვინის საქმეში¹¹⁶ დაადგინა, რომ ჟურნალისტური ინფორმაციის წყაროების დაცვა პრესის თავისუფლების წინაპირობაა. ჟურნალისტისთვის წყაროების გამჟღავნების დავალდებულება, ევროსასამართლოს იურისპრუდენციის თანახმად, მხოლოდ ძლიერი სოციალური მოთხოვნილების არსებობის შემთხვევაშია დასაშვები. ასეთი კი, შესაძლოა, იყოს სისხლის სამართლის საქმეში ბრალდებული ან დაზარალებული მხარის ძლიერი სოციალური მოთხოვნილება – მისი გამართლებისთვის აუცილებელი მტკიცებულებების მოპოვების შესახებ.

თავისთავად მოსამართლე ტერაშვილის მიერ დაკმაყოფილებული განჩინება იმდენად აბსურდულ ხასიათს ატარებს, რომ შეუძლებელია, მისი გამართლება გორის პოლიციის სამმართველოს უფროსის მოადგილის ძლიერი სოციალური მოთხოვნილებიდან გამომდინარე.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა

ჯემალ ენჯიბაძის, გაზეთ „კრიმინალისა“ და ეკა ჩადუნელის საქმე ამ საქმეში სასამართლოს მოუწია პასუხის გაცემა შეკითხვაზე, თუ სად გადის ზღვარი პირად და საჯარო ინფორმაციას შორის და საერთოდ, რამდენად არიან დაცული საჯარო პირები პირადი ცხოვრების საიდუმლოების ხელყოფისაგან.

ნიშანდობლივია ის, რომ განსახილველი პერიოდის სასამართლო პრაქტიკაში, იმ იშვიათ შემთხვევებშიც კი, როცა საქმე პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობას ეხებოდა, როგორც წესი, მოსარჩლეები პრეტენზიას აცხადებდნენ პატივისა და ღირსების შელახვის გამო. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან თავად პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ცნება სიახლეს წარმოადგენდა ჩვენი სამართლებრივი სივრცისთვის. აღნიშნულ შემთხვევაში კი მოსარჩლემ სწორედ ამ უფლების ხელყოფა გახადა სადაოდ.

თავისთავად ის გარემოება, რომ ჯემალ ენჯიბაძე იმ დროისათვის წარმოადგენდა საჯარო ფიგურას – იყო ხაშურის რაიონის საკრებულოს თავმჯდომარე და ამავდროულად საზოგადოება „ხაშურელის“ თავმჯდომარეც, აფართოებდა მის მიმართ დასაშვები კრიტიკის ფარგლებს. ეს უფლება გულისხმობს როგორც საჯარო პირის შესახებ კრიტიკული ინფორმაციის გავრცელებას, ასევე მისი

¹¹⁶ იხ. ტომი I, გვ. 308.

პირადი ცხოვრების გარკვეულწილად საზოგადოების სამსჯავროზე გამოტანას, თუმცა იმ დოზით, რა დოზითაც ეს საჭიროა იმისათვის, რათა საზოგადოებას ნათელი წარმოდგენა შეექმნას მის მიერ არჩეული საკრებულოს თავმჯდომარის საქმიანობის შესახებ.

იმ დროს მოქმედი პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის შესახებ კანონის 21-ე მუხლის მიხედვით, ჟურნალისტს ჰქონდა უფლება, ესარგებლა ნებისმიერი სარქივო მასალით, საიდუმლო და სპეცფონდით გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა საქმე ეხებოდა სახელმწიფო საიდუმლოებას ან პიროვნების პირად ცხოვრებას. თუმცა ამ შემთხვევაში სასამართლომ მართებულად გახადა საკამათოდ საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენად შეიძლება ჩათვლილიყო პირად ცხოვრებაში ჩარევად ღია სასამართლო სხდომაზე საჯაროდ გაცხადებული სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომლის მოპოვებაც შეუძლია ნებისმიერ პიროვნებას. შესაბამისად, ამ დროს მოქმედებს პრინციპი, არ შეიძლება პრესას აუკრძალო იმ მასალის გამოქვეყნება, რომელიც უკვე საჯარო არის და ცნობილია საზოგადოებისათვის. განსხვავებული სტანდარტი მოქმედებს იმ შემთხვევაში, თუ სასამართლო პროცესი მოსარჩლის შუამდგომლობის საფუძველზე დახურულია და ადამიანს აქვს გონივრული მოლოდინი, რომ მისი პირადი საიდუმლო დაცული იქნება.¹¹⁷ თუმცა მოცემულ შემთხვევაში ჩვენ განსხვავებულ გარემოებებთან გვაქვს საქმე.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით, სასამართლოს ნებისმიერი გადაწყვეტილება ქვეყნდება საჯაროდ, იმისდა მიუხედავად, დახურულად მიმდინარეობდა პროცესი თუ არა. პრესას და ნებისმიერ მოქალაქეს რომ არ ჰქონდეს უფლება, გაეცნოს და გამოაქვეყნოს სხვადასხვა სასამართლო გადაწყვეტილებები, მათ შორის სისხლის სამართლის საქმეზე კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებები, ბუნებრივია, ამ სახელმძღვანელოს მომზადებაც გაჭირდებოდა. ცხადია, ცალკე საკითხია, თუ რამდენად ეთიკურია ცალკეულ შემთხვევებში გადაწყვეტილებებში იდენტიფიცირებულ ბრალდებულთა სახელისა და გვარის მითითება, ვიდრე არ არსებობს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება პირის დამნაშავედ ცნობის ან არცნობის შესახებ, მაგრამ ასეთი საკითხები არ განეკუთვნება საკანონმდებლო რეგულირების სფეროს. თანაც მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ მოცემულ შემთხვევაში ჟურნალისტმა გამოაქვეყნა კანონიერ ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილება და გავრცელებული ცნობების ნამდვილობა არც თავად მოსარჩლეს გაუხდია საკამათოდ. მოსარჩლის საზოგადოებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, საზო-

¹¹⁷ დაწვრილებით იხ. შ. შ.-ის, გაზეთ „კვირის პალიტრისა“ და ჟურნალისტ მეგი ცანავას საქმე, გვ. 179.

გადოებას გააჩნდა ლეგიტიმური ინტერესი, სცოდნოდა მის მიერ არჩეული წარმომადგენლის წარსული ცხოვრების დეტალები, მით უმეტეს, თუკი იგი დაკავშირებული იყო კრიმინალთან.

სასამართლომ მართებულად მიუთითა, რომ მოსარჩლემ არასწორად გაიგო პირადი ცხოვრების საიდუმლოების ცნება და რომ სასამართლო განაჩენზე დაყრდნობით გამოქვეყნებული პუბლიკაცია ასახავდა მოსარჩლის არა პირად, არამედ საზოგადოებრივ ცხოვრებას. სასამართლოს აზრით, დაუშვებელია, ასეთი ინფორმაცია ჩაითვალოს გამიზნულად პირთა განსაზღვრული წრისათვის. კანონმდებლობის თანახმად, პირად ცხოვრებაში მოიაზრება პირის პირადი მიმონერა, სატელეფონო საუბარი, პირის პირადი ოჯახური ინტიმური საკითხები, რაც არ ყოფილა მოპასუხის მიერ ხელყოფილი.

იმის გათვალისწინებით, რომ გავრცელებული ცნობების ნამდვილობა არც მოსარჩლეს გაუხდია სადავოდ, შესაბამისად, ვერც მორალური ზიანის კომპენსირების საკითხი დაისმებოდა.

ამ საქმის კომენტარებისას მიზანშეწონილია გავიხსენოთ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული მიდგომა, პრესის მიერ სასამართლო გადაწყვეტილებების გამოქვეყნებასთან დაკავშირებით. უზენაესმა სასამართლომ ჩამოაყალიბა ე.წ. „დეილი მეილის“ პრინციპი, რომლის თანახმად, პრესის პასუხისმგებლობაში მიცემა იმ ინფორმაციის გავრცელებისათვის, რომელიც უკვე ცნობილია საზოგადოებისთვის, ნაკლებად ეხმაურება იმ ინტერესებს, რომელთა დასაცავადაც შტატი მოქმედებს. *ოკლაჰომის გამომცემლობის საქმეზე* დადგინდა, რომ როდესაც ხდება უტყუარი ინფორმაციის საჯაროდ გამომზიურება და იგი ხელმისაწვდომია საზოგადოებისათვის, სასამართლოს აღარ შეუძლია, კონსტიტუციურად შეზღუდოს მისი გავრცელება.

რაც შეეხება შეკითხვას, რამდენად შესაძლებელია საჯარო პირთა პირად ცხოვრებაში ჩარევა, იმის გათვალისწინებით, რომ მოცემულ შემთხვევაში ამ უფლების ხელყოფასთან საქმე არ გვექონია, სასამართლო ვერც ამ საკითხზე იმსჯელებდა. საბოლოო ჯამში, სასამართლოს გადაწყვეტილება შეიძლება შეფასდეს პოზიტიურად.

კომერციული გამოხატვა

„ბარაკონის“ დირექტორის იური ბოჭორიშვილის, გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკისა“ და „ახალი თაობის“ საქმე ვინ უნდა აგოს პასუხი ისეთი ინფორმაციის გავრცელებისათვის, რომელიც ოფიციალური წყაროდან არის მიღებული და ლახავს პირის პატივსა და ღირსებას – ინფორმაციის გამტარმა საინფორმაციო საშუალებამ თუ თავად ინფორმაციის ოფიციალურმა წყარომ?

პირველ შემთხვევაში¹¹⁸ სასამართლოს ამ შეკითხვაზე პასუხის გაცემა არც უცდია, რადგან დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით დამტკიცებულად ჩათვალა სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები, ხოლო მეორე შემთხვევაში¹¹⁹, მოსარჩლემ თავად განაცხადა უარი სარჩელზე, როცა საქმეში სათანადო მოპასუხის ჩართვის აუცილებლობა დადგა.

ორთავე დავა ეხებოდა სხვადასხვა გაზეთებში გამოქვეყნებულ ერთსა და იმავე შინაარსის ინფორმაციას, რომელიც, მოპასუხე საინფორმაციო საშუალებების ცნობით, მათ შინაგან საქმეთა სამინისტროდან ჰქონდათ მიღებული.

იმ დროისათვის მოქმედი პრესა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონის 28-ე მუხლი პასუხისმგებლობისაგან ათავისუფლებდა რედაქტორსა და ჟურნალისტს, თუკი არასწორ ცნობებს შეიცავდა ოფიციალური ინფორმაცია.

მართალია, თავად გავრცელებული ცნობის შინაარსი – მაგალითად, „ბოჭორიშვილმა ყალბი დოკუმენტების წარდგენით შეაცდინა საქართველოს ნოტარიუსთა პალატის „აფხაზეთის“ ნოტარიუსი წარბია, რომელმაც დაუმოწმა წარმოდგენილი დოკუმენტები“, – ბადებს ბევრ კითხვის ნიშანს, რამდენად სამართლებრივად არგუმენტირებულია სამართალდამცავი უწყების მიერ გავრცელებული ეს ოფიციალური ინფორმაცია, მაგრამ სასამართლოს განსჯის საგანი ეს საკითხი არ ყოფილა.

„საქართველოს რესპუბლიკის“ წარმომადგენლის პროცესზე გამოუცხადებლობის გამო, ვერ მოხერხდა იმის გარკვევა, რამდენად წარმომადგენდა ხსენებული საინფორმაციო საშუალება სათანადო მოპასუხეს. თუმცა ეს საფუძველს არ აძლევდა სასამართლოს, მიეღო იმგვარი დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, რო-

¹¹⁸ იხ. „ბარაკონის“ დირექტორი იური ბოჭორიშვილი „საქართველოს რესპუბლიკის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 329.

¹¹⁹ იხ. „ბარაკონის“ დირექტორი იური ბოჭორიშვილი „ახალი თაობის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 339.

გორიც მან მიიღო. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის თანახმად, თუ სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები დამტკიცებულია და იურიდიულად ამართლებს სასარჩელო მოთხოვნას, მაშინ სასამართლო გამოიტანს დაუსწრებელ გადაწყვეტილებას სარჩელის დაკმაყოფილების შესახებ. თუმცა მოცემულ შემთხვევაში სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები ცალსახად არ ამართლებდა სასარჩელო მოთხოვნას. მით უფრო, რომ მოსარჩლის ერთ-ერთი მოთხოვნა, რომელიც სასამართლომ დააკმაყოფილა, იყო ბოდიშის მოხდა, რომელსაც, როგორც უკვე არაერთი საქმის განხილვისას აღვნიშნეთ, არ ითვალისწინებს საქართველოს კანონმდებლობა. შესაბამისად, გადაწყვეტილების ეს ნაწილი არაკანონიერია. ისევე როგორც „საქართველოს რესპუბლიკისათვის“ იმ ცნობების უარყოფის დაკისრება, რომელიც ოფიციალური წყაროდან იყო მიღებული.

შსს-ს მიერ მიწოდებული ინფორმაციის მცდარობა კიდევაც რომ დამტკიცებულიყო, კანონმდებლობის თანახმად, საინფორმაციო საშუალებას ვერ დაეკისრებოდა პასუხისმგებლობა, რადგანაც გაზეთი ამ შემთხვევაში არასათანადო მოპასუხეს წარმოადგენდა.

სწორედ სათანადო მოპასუხის საკითხი წამოჭრა მეორე სარჩელის განხილვისას „ახალი თაობის“ წარმომადგენელმა, რის შემდეგაც მოსარჩლემ საქმის სამართლებრივი განხილვის ინტერესი დაკარგა და საქმის წარმოებაც შეწყდა.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღებისას სასამართლომ მაშინაც უხეშად დაარღვია კანონი, როდესაც პასუხისმგებლობა დააკისრა გაზეთის რედაქციას, როგორც ეს მოსარჩლემ მოითხოვა. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით, სასამართლოში მხარეებზე გამოდიან ფიზიკური და იურიდიული პირები, ხოლო გაზეთის რედაქცია არ წარმოადგენს არც ფიზიკურ, არც იურიდიულ პირს. შესაბამისად, ეს კიდევ ერთი არგუმენტი იმის დასტურად, რომ მოცემულ დავაში „საქართველოს რესპუბლიკა“ არასათანადო მოპასუხეს წარმოადგენდა.

გოგი თოფაძისა და „ბი-ჯი-აი“-ს საქმე

მართალია, განსახილველი საქმე¹²⁰ არსობრივად კომერციულ გამოხატვას განეკუთვნება, მაგრამ იმის გათვალისწინებით, რომ მოდავე მხარე ერთდროულად ბიზნესმენიც იყო და პოლიტიკოსიც, სასამართლოს ერთმანეთისაგან უნდა გამეიჯნა ბიზნესმენისა და საქართველოს პარლამენტის წევრის რეპუტაცია.

¹²⁰ იხ. გოგი თოფაძე „ბი-ჯი-აის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 331.

თბილისის საოლქო სასამართლოს არც ის მიუღია მხედველობაში, რომ საჯარო სამსახურში ინტერესთა შეუთავსებლობისა და კორუფციის შესახებ კანონი ცალსახად უკრძალავს პარლამენტარს სამენარმეო საქმიანობას. უფრო მეტიც, პარლამენტის წევრს ქვეყნის ძირითადი კანონი – კონსტიტუციაც უკრძალავს „ბიზნესმენობას“. ამდენად, სასამართლოს მიერ აპელირება იმაზე, რომ გავრცელებული ცნობები წარმოაჩენს გოგი თოფაძეს, როგორც არასაიმედო პარტნიორს, ახდენს მისი, როგორც მენარმის დისკრედიტაციას და ლახავს მის საქმიან რეპუტაციას, არის მცდარი. გოგი თოფაძის საქმიანი რეპუტაცია უნდა განისაზღვროს არა ლუდის, არამედ კანონების „წარმოებითა“ და ზოგადად, როგორც პოლიტიკური ფიგურის მოღვაწეობით. შესაბამისად, სასამართლოს უნდა გაეთვალისწინებინა ის გარემოება, რომ საჯარო ფიგურას თმენის მეტი ვალდებულება მოეთხოვება, ვიდრე კერძო პირს. აღნიშნული ნორმა ევროსასამართლომ არაერთ საქმეზე დაადგინა და განაცხადა, რომ პოლიტიკოსი გარდაუვლად და გაცნობიერებულად დებს თავის ყოველ სიტყვას საზოგადოებრივ სამსჯავროზე, და შესაბამისად, მას მოეთხოვება შემწყნარებლობის მაღალი ხარისხი.

გარდა იმისა, რომ მოსარჩლე მხარეს წარმოადგენდა საჯარო ფიგურა, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ დისკუსია მხარეებს შორის სადავო ცნობების გავრცელებამდეც მიმდინარეობდა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ დროს მოქმედებს გამოხატვის თავისუფლების დაცვის გაცილებით მაღალი სტანდარტი. შესაბამისად, სასამართლოს უნდა განეხილა დავა სწორედ საჯარო პოლემიკის კონტექსტში.

რაც შეეხება უშუალოდ გავრცელებულ ცნობებს, მათგან მხოლოდ ნაწილი წარმოადგენს დადასტურებად ფაქტს, ხოლო ნაწილი – შეფასებით მსჯელობას. შესაბამისად, საოლქო სასამართლოს ერთმანეთისგან უნდა გაემიჯნა ფაქტობრივი მონაცემების შემცველი ცნობები და შეფასებითი მსჯელობა. მაგალითად, გამონათქვამები „საიმედო პარტნიორი“, „საბჭოთა საქმოსანი“ და ა.შ. აშკარად წარმოადგენს შეფასებით მოსაზრებას, რომლის უარყოფის დაკისრება ელემენტარულად არაგონივრული სანქციაა.

მეტად პრიმიტიულად შეაფასა სასამართლომ სამოტივაციო ნაწილში ლაფრანკის გამონათქვამი – „...ეს არის სამეფო და მასში მეფობს გოგი თოფაძე, სადაც არის ერთადერთი კარი“. საოლქო სასამართლოს აზრით, ხსენებული ცნობა ლახავს მოსარჩლის საქმიან რეპუტაციას, რადგანაც მას (გ. თ.) სხვისი საკუთრების ხელყოფაში ედება ბრალი. ცხადია, საშუალო დონის მოქალაქე ამ ალერგორიულ გამონათქვამს პირდაპირი მნიშვნელობით არ აღიქვამდა, რადგანაც ამისთვის მას, სულ მცირე, იმის დაჯერება მოუწევდა, რომ საქართველოში

მონარქია აღსდგა, ხოლო მონარქი ბაგრატიონთა რომელიმე შთამომავალი კი არა, საქართველოს პარლამენტის წევრი გოგი თოფაძე იყო.

ამასთან, საგულისხმოა ისიც, რომ სასამართლომ უარი თქვა „ბი-ჯი-აის“ შეგებებული სარჩელის დაკმაყოფილებაზე იმ მოტივით, რომ გოგი თოფაძის გამონათქვამებში ნახსენები იყო არა „ბი-ჯი-აი“, არამედ პიერ კასტელი, რომელიც დამოუკიდებელი ფიზიკური პირია და შეეძლო, დამოუკიდებლად გამოსულიყო მხარედ სამართლებრივ ურთიერთობებში. ამ ლოგიკით, სასამართლოს გოგი თოფაძის სასარჩელო განცხადება არა თუ არ უნდა განეხილა, უფრო მეტიც, არასათანადო მოპასუხის საბაბით, ის არც კი უნდა დაეკმაყოფილებინა, რადგანაც თოფაძემ სწორედ ლაფრანკის გამონათქვამები გახადა სადავო სასამართლოში.

განხილულ საქმეზე თბილისის საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება ამკარად კანონშეუსაბამო ხასიათს ატარებს.

2003
წ ე ლ ი

პოლიტიკური ხელისუფლების სურვილი, სასამართლოს მეშვეობით გაეკონტროლებინა სიტყვის თავისუფლება, ჩხარტიშვილი-ბერძენიშვილის საქმის შემდეგ, ყველაზე თვალნათლივ მოცემულ პერიოდში გამოვლინდა. სწორედ დროის ამ მონაკვეთს, ანუ წინა ხელისუფლების მმართველობის კრიზისის პერიოდს უკავშირდება ყველაზე მაღალი და არაგონივრული ფინანსური სანქციების დაკისრების სამი შემთხვევა¹²³: თბილისის საოლქო სასამართლომ საქმეში აკაკი ჩხაიძე „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და ალექსანდრე მალაფერიძის წინააღმდეგ მოპასუხეებს დააკისრა 1 000 000 ლარის გადახდა; ქუთაისის საოლქო სასამართლომ საქმეში თემურ შაშიაშვილი დავით კუპრეიშვილისა და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ დავით კუპრეიშვილს – 1 338 000 აშშ დოლარის შესაბამისი თანხის გადახდა ლარებში; ვაკე-საბურთალოს რაიონულმა სასამართლომ კი საქმეში საქართველოს სახელმწიფო ანტიმონოპოლიური სამსახური „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ დაავალდებულა ტელეკომპანია, გადაეხადა 127 716, 96 აშშ დოლარის შესაბამისი თანხა ლარებში.

ამ შემთხვევაში თავად დაკისრებული ფინანსური სანქციების მოცულობა განსაზღვრავს პასუხისმგებლობის ამგვარი ფორმის გონივრულობასაც და დანიშნულებასაც. გამოიკვეთა საშიში ტენდენცია იმ მხრივ, რომ იმჟამინდელმა პოლიტიკურმა ხელისუფლებამ განსხვავებულ აზრთან ანგარიშსწორების პროცესი სასამართლო სისტემის ხელით დაიწყო. პოლიტიკური გამოხატვის შეზღუდვა, რაც მოძრაობა „კმარას“ კლიპების აკრძალვაში გამოიხატა¹²², ამ ტენდენციის ყველაზე თვალსაჩინო გამოვლინება იყო.

¹²¹ იხ. 2004 წელი, გვ. 159.

¹²² იხ. საქართველოს ანტიმონოპოლიური სამსახური „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ. 2004 წელი, კარი II, გვ. 507.

მაღალი ფინანსური სანქციების გარდა, საინფორმაციო საშუალებების ფიზიკურ არსებობას ამ პერიოდში სხვა მეთოდებითაც შეექმნა საფრთხე. ამ მხრივ განსაკუთრებით საგანგაშო მდგომარეობა შეიქმნა აჭარაში, სადაც თავისუფლების ხარისხის პრობლემა ტრადიციულად არსებობდა. გაზეთ „ბათუმელების“ წინააღმდეგ წარმართულმა ორმა სასამართლო პროცესმა საერთოდ კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა გაზეთის ყოფნა-არყოფნის საკითხი. ერთ დავაზე, რომელიც გაზეთის სახელწოდებასთან დაკავშირებით მიმდინარეობდა, ბათუმის საქალაქო სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებით, „ბათუმელებს“ აეკრძალა არა მარტო საქმიანობა, არამედ საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილების ზემდგომ ინსტანციაში გასაჩივრება, რითაც მას შეეზღუდა სამართლიანი სასამართლოს უფლება. გაზეთი იძულებული გახდა, თბილისში დარეგისტრირებულიყო და სახელწოდება „გაზეთ ბათუმელებად“ შეეცვალა. აღნიშნულ საქმეზე გამოტანილ გადაწყვეტილებას (25 ივლისი) ახალი სასამართლო დავა მოჰყვა,¹²³ რომელიც არსობრივ განხილვაშიც კი არ იყო შესული, როდესაც ბათუმის საქალაქო სასამართლომ გამოიტანა კანონშეუსაბამო განჩინება (1 სექტემბერი) რედაქციის სარგებლობაში არსებული ქონების დაყადაღების შესახებ. კანონის უხეში დარღვევებით გამოტანილი ეს ორი გადაწყვეტილება ნათლად მეტყველებს იმაზე, თუ რა მეთოდებით ცდილობდა სასამართლო ხელისუფლება დამოუკიდებელი საინფორმაციო საშუალების საქმიანობის შეჩერებას.

ამავე პერიოდში ბათუმის საქალაქო სასამართლომ გამოიტანა სამი კანონშეუსაბამო გადაწყვეტილება, რითაც მოპასუხეებს ბოდიშის მოხდა დააკისრა; ხოლო გურჯაანის რაიონულმა სასამართლომ კიდევ უფრო გაამძიდრა კანონში არარსებული პასუხისმგებლობის ფორმების პრაქტიკაში დანერგვის გამოცდილება, როდესაც ჟურნალისტს „ობიექტური სტატიის“ გამოქვეყნება დააკისრა,¹²⁴ რითაც უხეშად ხელყო არა მარტო კანონი, არამედ საინფორმაციო საშუალების სარედაქციო დამოუკიდებლობა.

აჭარისა და გურჯაანისგან განსხვავებით, საქართველოს ზოგიერთი რეგიონი პოზიტიურ ტენდენციებზე საუბრის საფუძველს იძლევა: ქუთაისის საოლქო სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილება საქმეზე *ჯუდი უჩიძე და ცეზარ ბუბულაშვილი დავით სახვაძის წინააღმდეგ*¹²⁵ სიტვის თავისუფლების კონსტიტუციური უფლებისათვის ფართო გარანტიებს ქმნის; ფოთის საქალაქო სასა-

¹²³ იხ. აჭარის ა/რ ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტრო და ვეტერინარიის დეპარტამენტი „ბათუმელებისა“ და ემზარ დიასამიძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 469.

¹²⁴ იხ. გიორგი გეთიაშვილი ეთერ კვეზერელის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 417.

¹²⁵ იხ. კარი II, გვ. 397.

მართლოს გადაწყვეტილება კი სისხლის სამართლის კოდექსის 148-ე მუხლის ბოროტად გამოყენების საშუალებას არ აძლევს საჯარო პოლიტიკური თანამდებობის პირს, რაც ყურნალისტის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრაში გამოიხატა.

ზოგადად ამ პერიოდში იმატა პოლიტიკური გამოხატვის საქმეებმა, რომლებიც არა მარტო სამოქალაქო, არამედ სისხლის სამართლის წესით წარიმართა. იმ საქმეებზე, რომლებიც პოლიტიკური დებატებისა და ზოგადად საჯარო ინტერესის საკითხებს ეხებოდა, საერთო სასამართლოებმა არა მარტო ლეიბორისტ ჯონდი ბალათურისას, არამედ მწერალ გრიგოლ რობაქიძის გამონათქვამებიც კი მიიჩნიეს ხელისუფლების წარმომადგენელთა პატივისა და ღირსების ხელმყოფად.

რაც შეეხება პირადი ცხოვრების უფლებასთან დაკავშირებულ საქმეებს, მოცემული პერიოდის სასამართლოს პრაქტიკისათვის დამახასიათებელია ამ უფლების არაერთგვაროვანი გაგება. მაგალითად, დეპუტატ გივი ლომინაძისა და გაზეთ „მერიდიანის“ საქმეში¹²⁶ თბილისის საოლქო სასამართლომ არასწორად განმარტა ამ უფლების არსი, როდესაც საჯარო ინფორმაცია პირად საიდუმლოსთან გააიგივა; ხოლო იმ დავაში¹²⁷, რომელიც გამოსახულებაზე მოსარჩლის უფლებას შეეხებოდა, საოლქო და უზენაესმა ინსტანციებმა მართებულად შეაფასეს საინფორმაციო საშუალების ბრალი, რაც ნებართვის გარეშე კერძო პირის გამოსახულების გამოქვეყნებაში გამოიხატა.

2003 წელს სასამართლოში წარმართული 27 საქმიდან 12 შემთხვევაში სასამართლომ მიიღო კანონმდებლობით გადაწყვეტილება, 9 შემთხვევაში – კანონიერი, 2 საქმეზე – ნაწილობრივ კანონიერი, ხოლო 4 შემთხვევაში საქმეები მორიგებით, სარჩელზე უარის თქმითა და პროცესზე მხარეთა გამოუცხადებლობით დასრულდა.

1. სისხლისსამართლებრივი დავები

პოლიტიკური გამოხატვა

გურამ შარაძისა და ლევან რამიშვილის საქმე

განსახილველი დავა¹²⁸ მნიშვნელოვანია იმ მხრივ, რომ ნამოჭრის საზოგად-

¹²⁶ იხ. გივი ლომინაძე „მერიდიანისა“ და ი. გორელიშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 459.

¹²⁷ იხ. ს. წ. „ალიას“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 403.

¹²⁸ იხ. გურამ შარაძე ლევან რამიშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 420.

დოებრივი ინტერესის მეტად აქტუალურ საკითხს – ლუსტრაციის კანონის არარსებობის პრობლემას და ამდენად, მას უფრო პოლიტიკური ღირებულება აქვს. ამასთანავე აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილება იცავს საზოგადოების წარმომადგენლის უფლებას, შეაფასოს პოლიტიკოსის საქმიანობა თვით „იმიტირებული ლუსტრაციის“ პროვოცირების ფორმით.

საქართველოში ლუსტრაციის აუცილებლობაზე საჯარო დისკუსია კარგა ხანს მიმდინარეობდა, თუმცა საზოგადოებრივი მოთხოვნის არსებობის მიუხედავად, შესაბამისი კანონის მიღება ვერ მოხერხდა. ასეთ ვითარებაში, ბუნებრივია, საზოგადოებას გაცილებით მეტი საფუძველი ჰქონდა, გამოეთქვა ეჭვები იმ პირთა მიმართ, ვინც საბჭოთა პერიოდშიც ახერხებდა აქტიურ საზოგადოებრივ თუ პოლიტიკურ საქმიანობას. საოლქო სასამართლომ სამართლიანად მიუთითა სამოტივაციო ნაწილში, რომ ლუსტრაციის კანონის არარსებობის გამო, პირთა უფლებების დაცვის მხრივ ქვეყანაში სრული გარანტია არ არსებობდა. მოცემულ შემთხვევაში მოპასუხემ გამოთქვა მხოლოდ ეჭვები და ერთგვარი „იმიტირებული ლუსტრაციის“ პროვოცირებაც კი მოახდინა, როცა სიცრუის დეტექტორი შესთავაზა გურამ შარაძეს და მოითხოვა მისგან პასუხი შეკითხვაზე – თუ როგორ ახერხებდა ეს უკანასკნელი საბჭოთა პერიოდში საზღვარგარეთ გასვლას და საბჭოთა ხელისუფლების დაუძინებელ მტრებთან შეხვედრას, როდესაც „კაგებეს“ ნებართვის გარეშე საბჭოთა საზღვრების გადაკვეთა პრაქტიკულად გამორიცხული იყო.

მოპასუხის მიერ გაკეთებული განცხადებები, პირველ რიგში, უნდა განხილულიყო პოლიტიკური დებატების კონტექსტში. პოლიტიკური დებატების დროს გაკეთებული განცხადებები კი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, განსაკუთრებული დაცვით სარგებლობს. ამასთანავე უნდა გაიმიჯნოს ორი ტიპის განცხადებები: პირველი, ეჭვები და ვარაუდები, რასაც საბჭოთა პერიოდში მოსარჩლის საქმიანობა ბადებდა და ისინი შეკითხვის სახით იყო ფორმულირებული და არა მტკიცებითი ფორმით; და მეორე, ლევან რამიშვილის მიერ მოსარჩლის პოლიტიკური მხილება ეთნიკური შუღლის გაღვივებაში და მიმართვა გენერალური პროკურორისადმი, შეესწავლათ განმცხადებლის საქმიანობა ამ მიმართულებით. ცხადია, ნებისმიერ მოქალაქეს, და მით უფრო, არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელს, რომელიც ამავედროულად წარმოადგენს საჯარო ფიგურას, აქვს უფლება, ეჭვქვეშ დააყენოს პოლიტიკოსის საქმიანობა და შეფასება მისცეს მას. პარლამენტის დეპუტატი კი ვალდებულია, პასუხი გასცეს იმ პრეტენზიებს, რომელიც ელექტორატს მის მიმართ უჩნდება.

გურამ შარაძის პასუხი ამ შეკითხვებზე კი ლევან რამიშვილის მიმართ სისხლის სამართლის სარჩელის აღძვრის მოთხოვნით სასამართლოსთვის მიმართვა იყო.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის ან უკვე გაუქმებული 148-ე მუხლი დასჯად ქმედებად აცხადებდა ცილისწამებას დანაშაულის დაბრალებით. იმისათვის, რომ გავრცელებული ცნობა ცილისწამებად ჩათვლილიყო, სახეზე უნდა ყოფილიყო შემდეგი ოთხი ელემენტი: 1. გავრცელებული ცნობა უნდა ყოფილიყო მცდარი; 2. ზიანი უნდა მიეყენებინა პირის ანუ მომჩივანის პატივისა და ღირსებისათვის; 3. ინფორმაციის გამავრცელებელს წინასწარ უნდა სცოდნოდა გავრცელებული ინფორმაციის სიმცდარე და შეგნებულად გაეგრძელებინა ეს ინფორმაცია, რაც იმას ნიშნავს, რომ მას პირდაპირი განზრახვით უნდა ემოქმედა. აღნიშნული ნორმა გამორიცხავდა პასუხისმგებლობას ცილისწამებისათვის, თუკი პირი განზრახ არ ავრცელებდა მცდარ ინფორმაციას; 4. გავრცელებულ ინფორმაციაში უნდა ყოფილიყო ისეთი ცნობა, რომელიც პირს დანაშაულის ჩადენაში ამხელდა. და თუკი საქმე დანაშაულის ჩადენას არ ეხებოდა, მცდარი ინფორმაციის გავრცელების შემთხვევაშიც კი, ცნობების გამავრცელებლის სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამოირიცხებოდა.

პასუხი შეკითხვაზე, თუ რამდენად აკმაყოფილებდა მოპასუხის მიერ გაკეთებული განცხადებები ზემოთ მოყვანილ ტესტს, უარყოფითია. პირველ რიგში, იმიტომ, რომ აპრიორი შეუძლებელი იყო სადავო ცნობების უტყუარობის მტკიცება, რადგანაც ისინი ვარაუდებისა და ეჭვების სახით იყო ფორმულირებული და წარმოადგენდა შეფასებას, რომელიც აბსოლუტური პრივილეგიითა დაცული. ერთადერთი, ვისაც შეეძლო დაემტკიცებინა ან უარეყო ლევან რამიშვილის მიერ გამოთქმული ეჭვები, ეს თავად გურამ შარაძე იყო, რომელსაც პროცესუალურადაც ეკისრებოდა მტკიცების ტვირთი.

მეორეც, მოპასუხე ვერ იმოქმედებდა განზრახ, ანუ შეგნებულად ვერ გავრცელებდა მცდარ ინფორმაციას იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ მან დანამდვილებით თვითონაც კი არ იცოდა, იყო თუ არა გურამ შარაძე საბჭოთა უშიშროების აგენტი, ამიტომაც იგი მოსარჩლის საქმიანობის შეფასების საფუძველზე, სვამდა შეკითხვებს და მათზე პასუხსაც მოითხოვდა.

სადავო განცხადებები იმიტომაც არ უნდა მიჩნეულიყო ცილისწამებად, რომ ისინი არ შეიცავდნენ მტკიცებას პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ. ანუ არც საბჭოთა პერიოდის უშიშროების სუკის აგენტობა, არც გურამ შარაძის წარსული და მისი სამეცნიერო და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური საქმიანობა იმ კონტექსტში, რა კონტექსტშიც მოიხსენია იგი ლევან რამიშვილმა, არ წარმოადგენს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული რომელიმე

დანაშაულის შემადგენლობას. იმისათვის, რათა პირს დაეკისროს პასუხისმგებლობა, აუცილებელია, რომ არსებობდეს ცილისმწამებლური მითითება პირის მიერ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის შესახებ.

რაც შეეხება ეთნიკური შუღლის გაღვივებასთან დაკავშირებულ ბრალდებებს, მოპასუხემ შეაფასა, როგორც საკუთრივ გურამ შარაძის, ასევე იმჟამინდელი ხელისუფლების „წვლილიც“ ეთნიკურ-რელიგიური დისკრიმინაციის მხრივ და ამდენად, ამ განცხადებასაც უფრო პოლიტიკური დატვირთვა აქვს, ვიდრე სამართლებრივი.

გაზეთ „რეზონანსში“ ლევან რამიშვილის მიერ გაკეთებული განცხადება, რომლითაც იგი პროკურატურისგან შარაძის გამოსვლების სამართლებრივ შეფასებას მოითხოვდა, არ არის არც დასმენა, არც ცილისწამება. ამ შემთხვევაში სახეზეა საჯარო პირის საჯარო მიმართვა სამართალდამცავი ორგანოსადმი და მოსარჩლის პოლიტიკური მხილება.

ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილების კომენტარი: სასამართლომ აბსოლუტურად სწორად მიუთითა საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლით მინიჭებულ უფლებაზე, რომელიც იცავს აზრისა და სიტყვის თავისუფლებას; ასევე მართებული იყო იმის განცხადება, რომ თუ გურამ შარაძე პატივისა და ღირსების შემლახველად მიიჩნეოდა გავრცელებულ ცნობებს, მას შეეძლო, დავა წარემართა სამოქალაქო წესით და არ მიემართა სასამართლოსთვის სისხლის სამართლის აღსაძრავად.

თბილისის საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილების კომენტარი: მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლომ არ დააკმაყოფილა გურამ შარაძის სააპელაციო საჩივარი, უნდა აღინიშნოს, რომ პალატამ არასწორად განმარტა ცილისწამების არსი, როდესაც განაცხადა, რომ ცილისწამებას მხოლოდ მაშინ აქვს ადგილი, თუ პირი ამით ამცირებს ადამიანის პატივს, ცდილობს შექმნას საზოგადოების სხვა წევრების თვალში არასწორი წარმოდგენა აღნიშნული პირის მორალური თუ ზნეობრივი თვისებების ან მისი ცხოვრების წესის შესახებ, ყალბი ცნობების გავრცელების გზით. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სისხლის სამართლის კოდექსის 148-ე მუხლის მიხედვით, ცილისწამებას მხოლოდ მაშინ აქვს ადგილი, თუ განცხადება შეიცავს მითითებას პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ. კანონის ეს ნორმა ცალსახად გამორიცხავს ქმედების ცილისწამებად მიჩნევას სასამართლოს მიერ მითითებულ შემთხვევებში.

ამავე დროს, სასამართლომ სწორად აღნიშნა, რომ დასაშვები კრიტიკის ფარგლები ხელისუფლების წარმომადგენლის – დეპუტატის მიმართ გაცილებით ფართო უნდა იყოს, ვიდრე რიგითი ადამიანის მიმართ.

სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღოს ასევე ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს პრაქტიკა, რომელიც ჩამოყალიბდა დიფამაციასთან დაკავშირებულ საქმეებზე: თუკი მოპასუხის განცხადება გარკვეულწილად წარმოადგენს პასუხს მოსარჩლის მიერ უნინ გაკეთებულ განცხადებებზე, ანუ თუკი მოსარჩლე და მოპასუხე განცხადების გაკეთებამდე იმყოფებოდნენ დისკუსიაში, მათ შორის გარკვეული დაპირისპირება არსებობდა, მაშინ მოპასუხემ უნდა გამოიჩინოს გაცილებით უფრო დიდი თმენის ვალდებულება, ვიდრე იმ შემთხვევაში, თუკი მოპასუხე მის მიმართ „პირველ დარტყმას“ განახორცილებდა.

ევროსასამართლო განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს მხარეთა სტატუსს და მიიჩნევს, რომ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურმა მოღვაწეებმა თმენის მაღალი ხარისხი უნდა გამოავლინონ, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საჯარო ფიგურა თავად აკეთებს საჯარო განცხადებებს, რომელთაც შეუძლიათ კრიტიკის გამონვევა.

2. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

პოლიტიკური გამოხატვა

ჯუდი უჩიძის, ცეზარ ბუბულაშვილისა და დავით სახვაძის საქმე

აღნიშნულ საქმეზე ქუთაისის საოლქო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია იმ მხრივ, რომ აფართოებს საქართველოში ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის მოქმედების არეალს. ქვეყნის უზენაესი და თბილისის საოლქო სასამართლოების მსგავსად, ქუთაისის საოლქო სასამართლომ შექმნა პრეცედენტი, რომლითაც ევროპულ სტანდარტებს საქართველოში პირდაპირი მოქმედების ძალა აქვთ.

ქუთაისის საოლქო სასამართლომ სამართლიანად გააუქმა ხარაგაულის რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება:

რაიონულ სასამართლოს არ გაუთვალისწინებია ის გარემოება, რომ სადავო განცხადებაში მოსარჩლე ერთპიროვნულად არ ყოფილა იდენტიფიცირებული და საუბარი იყო მხოლოდ მის მომხრეთა უკანონო ქმედებებზე. კანონშეუსაბამო იყო რაიონული ინსტანციის გადაწყვეტილების ის ნაწილიც, რომელიც მოპასუხეებს კანონში არარსებულ პასუხისმგებლობის ფორმას – ბოდიშის მოხდას აკისრებდა, ისევე როგორც მორალური ზიანის სახით 600 ლარის გადახდას.

თუმცა ყველაზე მთავარი ის არის, რომ რაიონულ სასამართლოს წარმოქმნილი კონფლიქტი წინასაარჩევნო პერიოდში სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების განსაკუთრებული მნიშვნელობის ფონზე არ განუხილავს. არჩევნების სპეციფიკიდან გამომდინარე კი, ამ პერიოდში პოლიტიკური დაძაბულობა ყოველთვის პიკს აღწევს და შესაბამისად, კანდიდატების მისამართით გამოთქმული განცხადებების სიმწვავის ხარისხიც იმატებს. ზოგადად პოლიტიკური დისკუსიისა და კონკრეტულად წინასაარჩევნო პერიოდის დროს გაკეთებული განცხადებები კი განსაკუთრებული დაცვით სარგებლობს. ევროსასამართლო ყოველთვის ანიჭებდა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას წინასაარჩევნო პერიოდში დასაშვები კრიტიკის ფარგლების გაფართოებას, იქიდან გამომდინარე, რომ თავად წინასაარჩევნო პერიოდს აქვს განსაკუთრებული დატვირთვა ნებისმიერი ქვეყნის დემოკრატიული განვითარებისათვის.

მოცემულ შემთხვევაში, უნდა ითქვას, რომ საოლქო სასამართლომ სამართლიანად გამიჯნა ერთმანეთისაგან, ერთის მხრივ, განცხადება, რომელიც №48 საოლქო საარჩევნო უბანში არჩევნების დროს გამოვლენილ დარღვევებს ასახავდა და შემდეგში საფუძვლად დაედო ამ უბანში არჩევნების შედეგების გაუქმებას; და მეორეს მხრივ, გამონათქვამები, რომლებიც მოსარჩლის, როგორც საკრებულოს თავმჯდომარის პოლიტიკურ საქმიანობას უკავშირდებოდა.

მთლიანობაში ქუთაისის საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება შესაძლოა, შეფასდეს ერთ-ერთ სანიმუშოდ, შემდეგ ფაქტორთა გამო:

გადაწყვეტილება ერთმანეთისგან მიჯნავს ფაქტებსა და შეფასებებს;

ადგენს საჯარო პირის პატივისა და ღირსების დაცვის გაცილებით დაბალ სტანდარტს;

იცავს საზოგადოების ლეგიტიმურ ინტერესს – მიიღოს ინფორმაცია ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხებზე;

დაბოლოს, სასამართლო გადაწყვეტილებას ასაბუთებს ევროსასამართლოს პრეცედენტულ სამართალზე დაყრდნობით (*კასტელსი ესპანეთის წინააღმდეგ*).

გივი ჯიქიას, ნანა დევდარიანის, თამაზ ნადარეიშვილისა

და ჯონდი ბალათურიას საქმეები

ქვემოთ განხილული ორთავე საქმე¹²⁹ პოლიტიკურ გამოხატვას განეკუთვნება. მათი განხილვისას მხედველობაშია მისაღები მოპასუხეების სტატუსი: დავის

¹²⁹ იხ. თამაზ ნადარეიშვილი ჯონდი ბალათურიას წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 445; გივი ჯიქია ნანა დევდარიანის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 450.

მომენტისათვის ნანა დევდარიანი სახალხო დამცველს წარმოადგენდა და მის შემთხვევაში საოლქო სასამართლომ მართებულად გააუქმა რაიონული სასამართლოს კანონშეუსაბამო გადაწყვეტილება, რასაც ვერ ვიტყვით ჯონდი ბალათურის საქმეზე, რომელიც იმ მომენტისათვის ერთ-ერთი ოპოზიციური პარტიის ლიდერი იყო და საჯარო დისკუსიაში იმყოფებოდა მოსარჩლესთან.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს ის განსაკუთრებული მნიშვნელობა, რომელიც პოლიტიკური თანამდებობის პირებისა და პოლიტიკოსებისათვის სიტყვის თავისუფლებას აქვს. სიტყვის თავისუფლება არის უმთავრესი იარაღი პოლიტიკური ფიგურებისთვის და წარმოუდგენელია მათი ფუნქციების ეფექტურად განხორციელება, თუკი პოლიტიკური გამოხატვა განსაკუთრებული დაცვით არ ისარგებლებს.

აღსანიშნავია, რომ გივი ჯიქიასა და ნანა დევდარიანის საქმეში, რომელიც ასევე დისკუსიის ნაწილს წარმოადგენდა, რაიონულმა სასამართლომ გამოიტანა არასწორი გადაწყვეტილება. პირველ რიგში, სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღო მხარეთა საჯარო სტატუსი – ის, რომ მოსარჩლე წარმოადგენდა საჯარო ფიგურას, რომელსაც გაცილებით მეტი თემნის ვალდებულება აკისრია, ვიდრე რიგით მოქალაქეს; ხოლო ნანა დევდარიანი კი სახალხო დამცველს, რომელსაც კანონით ევალება უკანონობის წინააღმდეგ ბრძოლა, განსაკუთრებით კი თუ ეს სამართალდამცავ სტრუქტურებს ეხება.

ომბუდსმენის თანამდებობის პოლიტიკური დატვირთვის გათვალისწინებით, რბილად რომ ვთქვათ, საკმაოდ არარელევანტურად გამოიყურება რაიონული სასამართლოს მიერ სამოტივაცო ნაწილში იმის მითითება, რომ ნანა დევდარიანს არ წარმოუდგენია გამამტყუნებელი განაჩენი და ამდენად, მოსარჩლეს არ ევალებოდა მის მიმართ გაკეთებული განცხადებების თმენა. ბუნებრივია, ომბუდსმენი საერთოდ ვერ შეძლებს საკუთარი ფუნქციის ეფექტურად განხორციელებას, თუ მას საზოგადოებრივად აქტუალური ნებისმიერი საკითხის გამოსაშკარავებლად ან ამა თუ იმ თანამდებობის პირის სამხილებლად ყოველ ჯერზე პროცესუალურად დამაგრებული მტკიცებულებების წარდგენა მოუხდება. სახალხო დამცველის თანამდებობა პოლიტიკური პოსტია და შესაბამისად, მისი იარაღი დანაშაულის პოლიტიკური მხილებაა.

ყოველგვარ საღ აზრს არის მოკლებული რაიონული სასამართლოს მიერ სამოტივაცო ნაწილში იმის მტკიცება, რომ დევდარიანის მიერ გავრცელებული მოსაზრებები „კატეგორიული ხასიათის გამო“ წარმოადგენს ცნობებს და არა მოსაზრებებს. ცხადია, ნებისმიერ შემთხვევაში, ვინც არ უნდა იყოს ცნობების გამავრცელებელი, კატეგორიულობის ხარისხს არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმის განსასაზღვრად, თუ რას წარმოადგენს ესა თუ ის გამონათქვამი. ცნობად

მიიჩნევა დადასტურებული ფაქტი, ხოლო სიმწვავისდა მიუხედავად, მოსაზრება წარმოადგენს პირის შეხედულებას ამა თუ იმ მოვლენის ან თავად ფაქტის შესახებ. სწორედ ფაქტების შესახებ ომბუდსმენისეულ შეფასებებთან გვეკონდა საქმე მოცემულ შემთხვევაში.

გავრცელებული ცნობების გამო სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა პირს ეკისრება იმ შემთხვევაში, თუ მის მიერ გავრცელებული ცნობები შეიცავს მტკიცებას ფაქტის შესახებ, ლახავს პირის რეპუტაციას და ამავე დროს მოპასუხე ვერ დაადასტურებს მათ სინამდვილესთან შესაბამისობას. ამ საქმეში კი მოსარჩლის მიერ სადავოდ გამხდარი ცნობების უმრავლესობა წარმოადგენს მის პირად მოსაზრებას, რომელიც ეყრდნობა გარკვეულ ფაქტებს.

დაუშვებელია პირის გამტყუნება იმ დოკუმენტის ნამდვილობაში ეჭვის შეტანის გამო, რომელიც ჯიქიას აფხაზეთის საომარ მოქმედებებში მონაწილეობას შეეხებოდა, რადგან ამ შემთხვევაში დევდარიანი გამოთქვამდა საკუთარ აზრს და შეუძლებელი იყო, სასამართლოს მოეთხოვა მისი „ეჭვების სერიოზულობის“ დამტკიცება. მით უფრო, თუ მსგავსი დასკვნის გაკეთების საშუალებას მოპასუხეს აძლევდა გივი ჯიქიას მიერ სასამართლოში წარდგენილი დოკუმენტი, რომელზედაც ერთ-ერთი ხელმოწერა გაყალბებული იყო; ასევე ვეტერანთა საქმეების სახელმწიფო დეპარტამენტში გივი ჯიქიას შესახებ ანკეტაში არსებული „შეცდომა“ მისი შვილების ასაკთან დაკავშირებით.

იმის გათვალისწინებით, რომ პროკურორის შესახებ ორგანული კანონი პროკურორს უკრძალავს სამეწარმეო საქმიანობას, ცნობა იმის თაობაზე, რომ ჯიქია არ იხდის გადასახადს მისი კუთვნილი ბიზნესებიდან, შესაძლებელია, ჩაითვალოს მითითებად პირის მიერ უკანონო მოქმედების ჩადენის შესახებ. თუმცა ამავე დროს აღსანიშნავია, რომ დევდარიანი დაეყრდნო საზოგადოებაში მოარულ ხმებს სამხედრო პროკურორის ბიზნეს საქმიანობასთან დაკავშირებით, ხოლო ჯიქიას, თავის მხრივ, გააჩნდა ადეკვატური საშუალება – მედიის მეშვეობით გაეცა პასუხი ამ ბრალდებისათვის.

აღბათ, თავისთავად მრავლისმეტყველია ის ფაქტიც, რომ საოლქო სასამართლოში აპელაციის სტადიაზე მოსარჩლე მხარემ დაკარგა საქმის განხილვის იურიდიული ინტერესი.

რაც შეეხება თამაზ ნადარეიშვილსა და ჯონდი ბალათურისა შორის თითქმის ანალოგიური ხასიათის დავას, სასამართლომ ამ შემთხვევაშიც კანონშეუსაბამო გადაწყვეტილება მიიღო, როდესაც აღნიშნული საქმე საზოგადოებრივი ინტერესის საგანზე მიმდინარე საჯარო პოლემიკის კონტექსტში არ განიხილა და ერთმანეთისაგან არ გამიჯნა ფაქტები და მოსაზრებები.

სასამართლოს უნდა გაეთვალისწინებინა, რომ მხარეებს შორის საჯარო დისკუსია ცნობების გავრცელების მომენტისათვის უკვე მიმდინარეობდა და სადავო გამონათქვამები ამ დისკუსიის მხოლოდ ფრაგმენტს წარმოადგენდა. პოლიტიკური დებატები ევროსასამართლოს იურისპრუდენციით დაცულია თითქმის აბსოლუტური პრივილეგიით, რადგანაც ის წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების არსებობის აუცილებელ პირობას. ლინგენსის საქმეში¹³⁰ ევროსასამართლომ დაადგინა, რომ „პოლიტიკური დებატების თავისუფლება დემოკრატიული საზოგადოების უმთავრესი პირობაა, ხოლო კონვენცია მთლიანადაა განმსჭვალული დემოკრატიული საზოგადოების კონცეფციით“.

სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღო ის გარემოებაც, რომ მოპასუხის მიერ გამოთქმული მოსაზრებები არ წარმოადგენდა სიახლეს და საზოგადოებაში საკმაოდ ფეხმოკიდებული შეხედულებების ასახვა იყო; ამასთანავე წარმოადგენდა აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელმძღვანელების, მათ შორის მოსარჩლის, როგორც ამ ხელისუფლების ხელმძღვანელის შეფასებას ოპოზიციის წარმომადგენლის მხრიდან. ევროსასამართლოს იურისპრუდენციის შესაბამისად, პირს, მით უფრო, თუ იგი პოლიტიკოსია, აქვს უფლება, განცხადებების გაკეთებისას (თუნდაც ძალზედ მწვავე) დაეყრდნოს საზოგადოებაში გავრცელებულ შეხედულებებს¹³¹.

ასევე გასათვალისწინებელი იყო ის გარემოება, რომ თამაზ ნადარეიშვილმა გაზეთ „ქრონიკისათვის“ მიცემულ ინტერვიუში თავად აღიარა მის უწყებაში ფინანსური დარღვევების არსებობა, ხოლო იმის გათვალისწინებით, რომ მოსარჩლე ავტონომიური რესპუბლიკის პირველ პირს წარმოადგენდა, მოპასუხეს გააჩნდა საფუძველი, გამოეთქვა საკუთარი ვარაუდი ამ ფინანსურ დარღვევებში მოსარჩლის სავარაუდო მონაწილეობის შესახებ.

უზენაესმა სასამართლომ სამართლიანად მიუთითა, რომ საოლქო სასამართლოს მიერ სარეზოლუციო ნაწილში იმის მითითება, რომ გავრცელებული ინფორმაცია იყო სიცრუე, არ შეესაბამებოდა კანონის მოთხოვნებს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი ასეთ შემთხვევებში ითვალისწინებდა მხოლოდ იმის მითითებას, რომ გავრცელებული ცნობები არ შეესაბამებოდა სინამდვილეს.

¹³⁰ იხ. ტომი I, გვ. 272.

¹³¹ იხ. ტორგვისონი ისლანდიის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ. 294.

ლიჯამაცია

აჭარის სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს,
 ა. გადახაზაძის, პრეს-კლუბ ბათუმისა და გაზეთ „ახალი ვერსიის“
 საქმე

ბათუმის საქალაქო სასამართლოს მიერ ამ საქმეზე¹³² მიღებული გადაწყვეტილება ბევრ კითხვის ნიშანს ბადებს და ეს, პირველ რიგში, კანონის უხეში დარღვევითაა განპირობებული. პირველი, რაც ამ გადაწყვეტილებას სხვებისგან გამოარჩევს, არის ის, რომ ერთი ფიზიკური პირის პატივისა და ღირსების გამო სრულიად სხვა სუბიექტი, თანაც სამინისტრო, დაობდა. კერძოდ, სასამართლოს სარჩელით მიმართა სამინისტრომ, რომელიც სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის თანახმად, არ წარმოადგენს სათანადო მოსარჩლეს. პირველ რიგში, იმის გამო, რომ მას, როგორც სახელმწიფოს – წარმომადგენელს არ გააჩნია პატივი და ღირსება. საკუთარი პატივისა და ღირსების გარდა კი, სამინისტრომ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სრულიად სხვა სუბიექტის – აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაურის რეპუტაციის დაცვის მისიაც იტვირთა. ცხადია, სტატიის სათაურიდან გამომდინარე – „ასლან აბაშიძის პოლიტიკამ საქართველოს თევზის მეურნეობას ტრაქტორებით გადაუარა“ – გაცილებით გონივრული იქნებოდა, რომ სასამართლოსთვის თავად ასლან აბაშიძეს მიემართა, ან იგივე შპს „აჭართევზსა“ და კოოპერატივ „მებადურს“, რადგან სტატიაში მხოლოდ ისინი იყვნენ ცალსახად იდენტიფიცირებულნი, და არა მოსარჩლე. კანონი მკაფიოდ განსაზღვრავს, თუ რა შემთხვევაში შეიძლება მოითხოვოს პირმა გავრცელებული ცნობების გამო მოპასუხისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრება: ამისათვის აუცილებელია, მოსარჩლე ცალსახად იყოს იდენტიფიცირებული სადავო ცნობებში. ამდენად, არასათანადო მოსარჩლეობა უკვე უნდა ყოფილიყო გადაწყვეტილების დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის საფუძველი.

სასამართლოს ისიც უნდა მიეღო მხედველობაში, რომ თავად პუბლიკაციის თემა წარმოადგენდა საჯარო ინტერესის საგანს, თანაც ისეთი საპორტო ქალაქისათვის, სადაც თევზის მეურნეობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. საჯარო ინტერესის შემცველი მოვლენების გაშუქებისას კი პრესა სარგებლობს განსაკუთრებული უფლებებით და უფრო მეტიც, მას აკისრია განსაკუთრებული ვალდებულება, მიაწოდოს საზოგადოებას ინფორმაცია ისეთ საკითხებზე, რომლებიც საზოგადოებრივი ინტერესის სფეროს განეკუთვნება.

¹³² იხ. აჭარის სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტრო ავთანდილ გადახაზაძის, „პრეს-კლუბ ბათუმისა“ და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 401.

ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლომ მრავალ საქმეში დაადგინა, რომ პრესამ უნდა დაიცვას ის მოთხოვნები, რაც დადგენილია სხვა პირთა რეპუტაციის დასაცავად. მაგრამ, ამავე დროს, მას ეკისრება პოლიტიკური თუ საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე სხვადასხვა საკითხებზე ინფორმაციის გავრცელების ვალდებულება, რადგანაც საზოგადოებას აქვს უფლება, მიიღოს საჭირო ინფორმაცია თუ იდეები.

კანონის უხეშ დარღვევას წარმოადგენს სასამართლოს მიერ მოპასუხისათვის ბოდიშის მოხდის დაკისრება, რაც როგორც არაერთ საქმეზე აღინიშნა, კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის ფორმა არ არის.

მოპასუხისათვის მორალური ზიანის ანაზღაურების სახით 1000 ლარის დაკისრებაც იმ მავნე პრაქტიკის გამოვლინებაა, რასაც ამ წლების განმავლობაში საერთო სასამართლოები ამკვიდრებდნენ. იმის გათვალისწინებით, რომ სამინისტრო მოკლებულია შესაძლებლობას, განიცადოს გარკვეული მორალური ტანჯვა, შესაბამისად, მას არც მორალური ზიანისთვის მიყენებული ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება აქვს. საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ არაერთ გადაწყვეტილებაში მიუთითა და დაადგინა, რომ სამინისტროს არ შეიძლება გააჩნდეს მორალური ზიანის მოთხოვნის უფლება.

რაც შეეხება აჭარის უმაღლესი სასამართლოს უარს საქმეში თანამოპასუხედ სტატიის ავტორის – შ. ხარძეიშვილის ჩართვის შესახებ, იმ დროისათვის მოქმედი პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონის 25-ე მუხლის მიხედვით, ყალბი ცნობების გავრცელებისათვის, მოქალაქეთა და ორგანიზაციათა განზრახ შეურაცხყოფისა და ცილისწამებისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრებოდათ სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს, მათ ხელმძღვანელებს, რედაქტორს (მთავარ რედაქტორს) და მასალის ავტორებს, რომლებმაც დაარღვიეს ეს კანონი. ნორმის ამგვარი კონსტრუქციის მიხედვით, ცალსახაა, რომ კანონი ითვალისწინებდა პასუხისმგებლობას მხოლოდ იმ პირის მიმართ, ვინც უშუალოდ იყო მითითებული სტატიის ავტორად და არა იმის მიმართ, ვინც რაიმე მონაწილეობას იღებდა მასალის შემუშავებაში.

ვალერი ასათიანის, ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და ირაკლი კერესელიძის საქმე აღსანიშნავია, რომ ამ საქმეში¹³³ მოპასუხეებმა უხეშად დაარღვიეს როგორც კანონის, ასევე ჟურნალისტური ეთიკის ნორმები.

ზოგადად შესაძლებელია ითქვას, რომ ტელეკომპანიის ეთერით გავრცელდა მოსარჩლის აშკარად შეურაცხმყოფელი ფაქტობრივი მონაცემების შემცველი ცნობები, რომელთა ნამდვილობის დადასტურება პროცესზე მოპასუხეებმა ვერ შეძლეს. ევროსასამართლოს იურისპრუდენციის შესაბამისად, მიუხედავად იმისა, რომ ჟურნალისტები სარგებლობენ პრივილეგირებული სიტყვის თავისუფლებით, მათ გააჩნიათ პოზიტიური ვალდებულება, უსაფუძვლოდ არ დასწამონ პირს ცილი დანაშაულის (და მით უმეტეს, მკვლელობის) ჩადენაში.

საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილების კომენტარი: თბილისის საოლქო სასამართლომ მიიღო ნაწილობრივ სწორი გადაწყვეტილება, შემდეგ გარემოებათა გამო:

1) ცნობების უარყოფის დაკისრებისას, სასამართლომ ბოლომდე ვერ გამიჯნა ერთმანეთისაგან გადაცემაში გავრცელებული ფაქტობრივი მონაცემების შემცველი ცნობები და მოსაზრებები. მაგალითად, ფაქტობრივი მონაცემის შემცველ ცნობას არ წარმოადგენდა შემდეგი განცხადებები: „ცოტა მოგვიანებით ამაში თქვენ თავადაც დარწმუნდებით“ და „კულტურის ყოფილი მინისტრის პრესაში გაკეთებული დავიანებული აღსარება ჩვენთვის ნაკლებად დამაჯერებელია.“ უნდა ითქვას, რომ ეს გამონათქვამები არ შეიცავენ რაიმე ფაქტობრივ მონაცემს, არამედ წარმოადგენენ პირის აზრს, მის შეფასებით მსჯელობას. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ზემოთ მითითებულ ორ გამონათქვამს, მნიშვნელოვანია ის, რომ სასამართლომ გადაწყვეტილებაში აპელირება მოახდინა ევროსასამართლოს იურისპრუდენციაზე ფაქტებისა და მოსაზრებების გამიჯვნის თვალსაზრისით.

2) სასამართლომ ცნობების დანარჩენი ნაწილი სწორად მიიჩნია არაზუსტ ფაქტობრივ მონაცემებად, რომლებიც აშკარად ლახავენ პირის პატივსა და ღირსებას (მაგალითად, ცნობა ვალერი ასათიანის მიერ მკვლელობის ჩადენისა და შემდეგ განხორციელებულ მოქმედებათა შესახებ). მართალია, როცა საქმე საჯარო პირებს ეხება, ჟურნალისტს აქვს უფლება, გააზვიადოს ინფორმაცია ან თუნდაც პროვოკაციაზე წავიდეს, მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს, რომ მას შეუძ-

¹³³ იხ. ვალერი ასათიანი ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილის და ირაკლი კერესელიძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 406.

ლია ვინმეს, თუნდაც საჯარო პირს დააბრალოს რაიმე დანაშაული და გაავრცელოს არაზუსტი ფაქტობრივი მონაცემების შემცველი ცნობები. ამკარაა, რომ ამ შემთხვევაში მკველელობის დაბრალება მეტისმეტად შორსაა გაზვიადებისა და პროვოკაციის ფარგლებისაგან.

3) სადავოა გადაწყვეტილების ის ნაწილიც, სადაც სასამართლო უთითებს ვალერი ასათიანის, როგორც საჯარო მოხელის საქმიანი რეპუტაციის შელახვის შესახებ. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ საჯარო მოხელეს არ გააჩნია საქმიანი რეპუტაცია, რადგან ეს უკანასკნელი დაკავშირებულია პირის კომერციულ საქმიანობასთან, ხოლო იმ რანგის საჯარო მოხელეს, როგორსაც წარმოადგენდა ვალერი ასათიანი, კანონით ეკრძალებოდა კომერციული საქმიანობა. მოცემულ შემთხვევაში არასწორი ცნობების გავრცელებით შეილახა მხოლოდ ვ. ასათიანს პატივი და ღირსება და არამც და არამც საქმიანი რეპუტაცია.

4) სასამართლომ მართებულად მიიჩნია მოსარჩლის შვილის ავადმყოფობის შესახებ გავრცელებული ცნობა პირადი ცხოვრების უფლების უხეშ ხელყოფად, რადგანაც საინფორმაციო საშუალებამ საჯარო გახადა ინფორმაცია პირის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ. ამგვარი შინაარსის შემცველი ცნობების საიდუმლოება კი დაცულია როგორც საქართველოს კონსტიტუციის მე-20, ისე ევროკონვენციის მე-8 მუხლით. შესაბამისად, ჟურნალისტს არ ჰქონდა პირადი სახის ინფორმაციის გავრცელების უფლება. აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ შემთხვევაში სასამართლომ სწორად მოახდინა პირადი ცხოვრების უფლების განმარტება.

6) ასევე მართებულად თქვა უარი სასამართლომ გოგიჩაიშვილისა და კერესელიძის შეგებებული სარჩელების დაკმაყოფილებაზე, რადგანაც მოსარჩლის პოლემიკაში ჩაბმა სატელევიზიო გადაცემამ გამოიწვია და მას არ განუხორციელებია ე.წ. „პირველი თავდასხმა“. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში მოპასუხეებს გაცილებით მეტი თმენის ვალდებულება მოეთხოვებოდათ.

7) საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება მართებულია იმ თვალსაზრისითაც, რომ მოსარჩლის მიერ მოთხოვნილი თანხის ოდენობა ჩაითვალა არაგონივრულად, რადგან მისი დაკისრება გამოიწვევდა მედია საშუალების გაკოტრებას, რაც არ წარმოადგენს აუცილებელს დემოკრატიული საზოგადოების არსებობისათვის.

საკასაციო სასამართლოს გადაწყვეტილების კომენტარი: პალატამ სწორად არ გაიზიარა კერესელიძის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ აღნიშნული დავა თავისი შინაარსით სისხლის სამართლებრივი იყო და არა სამოქალაქო წესით განსჯადი. იმ პერიოდისათვის მსგავსი ტიპის დავა შესაძლებელი იყო წარმარ-

თულიყო როგორც სამოქალაქო, ისე სისხლის სამართლებრივი წესით (მაშინ სისხლის სამართლის კოდექსში ჯერ კიდევ მოქმედებდა დიფამაციის მუხლი). ამასთანავე, დიფამაციის თაობაზე ყველა სისხლის სამართლებრივი დავა შესაძლებელია, იმავდროულად წარმართოს სამოქალაქო წესითაც, ხოლო ყველა სამოქალაქო სამართლებრივი დავა, რომელიც ეხება პატივისა და ღირსების დაცვას, არ შეიძლება იყოს სისხლის სამართლებრივი წესით განხილული.

საოლქო სასამართლოსაგან განსხვავებით, უზენაესმა სასამართლომ სწორად მოახდინა ფაქტებისა და მოსაზრებების ერთმანეთისაგან გამიჯვნა, როდესაც საოლქოს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილიდან ამორიცხა ცნობები, რომლებიც არ შეიცავდნენ მითითებას ფაქტზე, არამედ წარმოადგენდნენ ავტორის შეფასებით მსჯელობას.

თუმცა უზენაესმა ინსტანციამ სარეზოლუციო ნაწილიდან არ ამორიცხა ცნობა, რომელიც სახელმწიფო კანცელარიაში შესასვლელ საშუალებად, ასათიანის ხელმოწერას ეხებოდა. თავისთავად, აღნიშნული ცნობა მიუხედავად იმისა, რომ ფაქტობრივი მონაცემის შემცველია, არ შეიძლება იყოს დიფამაციური იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მისი უზუსტობა დამტკიცდება. მეტიც, ასათიანის მიერ ამ დოკუმენტზე ხელმოწერის ფაქტი დასტურდება გენერალური პროკურატურის დადგენილებით; ხოლო პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონის თანახმად, ჟურნალისტი პასუხს არ აგებს გარცელებულ ინფორმაციაზე, თუ ისინი მიღებულია სახელმწიფო უწყებიდან იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ამ ცნობის სიყალბე მომავალში დადასტურდება.

დასკვნის სახით შესაძლებელია ითქვას, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ევროსასამართლომ მრავალ საქმეში აღიარა პრესის, როგორც საზოგადოებრივი დარაჯის, განსაკუთრებული როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში, პრესა მაინც არ სარგებლობს აბსოლუტური პრივილეგიით და შესაბამისად, იგი ვალდებულია, დაუსაბუთებლად არ შელახოს პირის პატივი, ღირსება და პირადი ცხოვრების საიდუმლოება. მიუხედავად იმისა, რომ მოცემულ შემთხვევაში სადავო ცნობები ეხებოდა საჯარო თანამდებობის პირს, ეს სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ საინფორმაციო საშუალებას ჰქონდა უფლება, გაეგრცვლებინა ისეთი შინაარსის შემცველი ინფორმაცია, რომელიც უსაფუძვლოდ (მხოლოდ რესპონდენტის ინტერვიუზე დაყრდნობით) დააბრალებდა პირს ისეთ უმძიმეს დანაშაულს, როგორიცაა მკვლელობა.

რაც შეეხება ჟურნალისტიკისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრებას იმ ცნობების გავრცელებისათვის, რომელთა ავტორს თავად არ წარმოადგენს, მედია სამართლის საერთაშორისო სტანდარტების (მათ შორის ევროსასამართლოს იურის-

პრუდენციით) თანახმად, ასეთ დროს პასუხისმგებლობას ინანილებს ჟურნალისტიც, თუ იგი არ მიმართავს ყველა გონივრულ ზომას, რათა დარწმუნდეს გასაშუქებელი ინფორმაციის უტყუარობაში; ან აშკარა ფორმით უჭერს მხარს რესპონდენტის განცხადებას (მით უფრო, თუ ეს განცხადება პირს აბრალებს ორი ადამიანის მკვლელობას). ამდენად, მართებულია სასამართლოს გადაწყვეტილების ის ნაწილიც, რომელიც კერესელიძესთან ერთად ტელეკომპანიასა და ჟურნალისტსაც აკისრებს სოლიდარულად პასუხისმგებლობას.

გიორგი გეთიაშვილისა და ეთერ კვეზერელის საქმე

გურჯაანის რაიონული სასამართლოს მიერ მოცემულ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება უპრეცედენტოა იმ მხრივ, რომ შემოაქვს „სასჯელის“ იმგვარი ფორმა, როგორცაა „ობიექტური“ სტატიის გამოქვეყნება, რაც ფაქტიურად, სასამართლოს მხრიდან სარედაქციო დამოუკიდებლობაში ჩარევად უნდა შევაფასოთ.

იმ დროს მოქმედი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი, ასევე *პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ* კანონი შეიცავდა ამომწურავ ჩამონათვალს პასუხისმგებლობის იმ ფორმებისა, რომელთა მოთხოვნის უფლება შეიძლება ჰქონოდა მოსარჩლეს დიფამაციური სარჩელის წარდგენისას. კერძოდ, ესენია: ცნობების უარყოფის მოთხოვნა, პასუხის გამოქვეყნება, მორალური ზიანის ანაზღაურება. ეს ჩამონათვალი არ მოიცავს ისეთ ვალდებულებას, როგორცაა სტატიის მომზადება და მისი გაზეთში განთავსება. მით უფრო, ობიექტურის, რადგანაც საერთოდაც საკამათოა, თუ სად გადის ზღვარი ობიექტურობასა და სუბიექტურობას შორის, როდესაც საქმე მოვლენებისა და საგნების ჟურნალისტურ აღქმას ეხება და როგორ უნდა განისაზღვროს მოცემულ შემთხვევაში ობიექტურობის კრიტერიუმი.

ჟურნალისტმა გადმოსცა საკუთარი სუბიექტური მოსაზრება საზოგადოებისათვის აქტუალური საკითხის შესახებ, რომელიც კონკრეტულ ფაქტს – ავტოსაგზაო ინციდენტის შედეგად მომხდარ უბედურ შემთხვევას ეფუძნებოდა. მოპასუხემ თავის პუბლიკაციაში წამოჭრა ადამიანთა ფიზიკური უსაფრთხოებისა და ხელისუფლების ვალდებულების პრობლემა, უზრუნველყო უსაფრთხოების ზომების გათვალისწინება სხვადასხვა სახის მშენებლობების დაგეგმვისას. მომხდარი ფაქტის საფუძველზე, ჟურნალისტს სრული უფლება ჰქონდა, გამოეთქვა ეჭვი და ვალდებულებაც კი იყო, დაინტერესებულიყო, თუ რატომ არ ფუნქცი-

ონირებდა მგზავრთა მოსაცდელი. იმის გათვალისწინებით, რომ სტატია ეხებოდა საჯარო ინტერესის საკითხს, ჟურნალისტს „არა მარტო გაზვიადების, არამედ პროვოკაციის უფლება“¹³⁴ ჰქონდა.

საერთო ჯამში შეიძლება ითქვას, რომ გადაწყვეტილება კანონის უხეში დარღვევითაა მიღებული, რადგან იგი კანონში არარსებული ფორმით აკისრებს პასუხისმგებლობას ჟურნალისტს შეფასებითი მსჯელობისათვის.

ონისე უგრეხელიძის, გაზეთ „P.S.“-ისა და თინათინ დვალიშვილის საქმე განსახილველ საქმეში¹³⁵ წამოიჭრა საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენადაა უფლებამოსილი ჟურნალისტი, გაავრცელოს ინფორმაცია, რომელიც საზოგადოებაში მოარულ ხმებსა და კონფიდენციალური წყაროს მიერ მიწოდებულ ინფორმაციას ეფუძნება; ამასთანავე, ვალდებულია თუ არა ჟურნალისტი, გაამჟღავნოს იმ ინფორმაციის წყაროს ვინაობა, რომელმაც საკუთარი მიზანშეწონილობით ანონიმურად დარჩენა მოითხოვა.

სადავო პუბლიკაცია ეხებოდა საზოგადოებაში მოარულ ხმებს კონკრეტული საჯარო თანამდებობის პირის ნავთობის ბიზნესში მონაწილეობის შესახებ, რასაც ინკოგნიტო რესპონდენტიც ადასტურებდა. ბუნებრივია, წარმოუდგენელია, ჟურნალისტს მოსთხოვო გაავრცელოს მხოლოდ ნოტარიულად დამოწმებული ცნობები. ჟურნალისტის მოვალეობაა, ობიექტური რეალობის ასახვა, რაც არ გამოირიცხავს საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული ამა თუ იმ მოსაზრების, ჭორისა და მართლის ასახვას. მით უფრო, თუ იგი საჯარო პირებს ეხება. ჟურნალისტი მხოლოდ ახმოვანებს საზოგადოებაში არსებულ განსხვავებულ მოსაზრებებს, მათ შორის, ეჭვებსა თუ ჭორებსაც, და არ შეიძლება მას დაეკისროს პასუხისმგებლობა მაშინაც კი, თუ მის მიერ გავრცელებული ინფორმაცია შემდგომში ნამდვილი არ აღმოჩნდება.

ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს პრაქტიკა. ტორგეისონის საქმეში¹³⁶ პოლიციის წინააღმდეგ გაკეთებული განცხადებები არაერთ წყაროს ეფუძნებოდა, ძირითადად კი ხალხში მოარულ ჭორებს. მოპასუხე სახელმწიფო აცხადებდა, რომ სადავო სტატისა აკლდა ობიექტური და ფაქტობრივი საფუძველი, რადგანაც შეუძლებელი იყო განცხადების სინამდვილესთან შესაბამისობის დამტკიცება. მიუხედავად ამისა, ევროსასა-

¹³⁴ იხ. საქმე დალბანი რუმინეთის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ 321.

¹³⁵ იხ. ონისე უგრეხელიძე „P.S.“-ისა და თინათინ დვალიშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 438.

¹³⁶ იხ. ტომი I, გვ. 294.

მართლმ მიიჩნია, რომ ამ შემთხვევაში სინამდვილესთან შესაბამისობის დამტკიცების მოთხოვნა არაგონივრული და შეუძლებელიც კი იქნებოდა და განაცხადა, რომ „პრესა თითქმის ვერც ერთ საკითხს ვერ შეეხებოდა, თუკი მხოლოდ ზუსტად დამტკიცებული ფაქტების დაბეჭდვა იქნებოდა აუცილებელი“.

ქუთაისის საქალაქო სასამართლომ ისე დააკისრა საინფორმაციო საშუალებას გავრცელებული ცნობების უარყოფა, რომ მხედველობაში არ მიიღო მოსარჩლის საჯარო სტატუსი და ის, რომ საჯარო თანამდებობის პირს თმენის გაცილებით მეტი ვალდებულება ეკისრება.

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ჟურნალისტი მართლზომიერად იცავდა მისი ინფორმაციის წყაროების კონფიდენციალურობას, რის საფუძველსაც მას მოქმედი კანონმდებლობა აძლევდა. პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონის 24-ე მუხლის მიხედვით, ჟურნალისტი მოვალეა, დააკმაყოფილოს ინფორმაციის მიმწოდებელ პირთა თხოვნა, მათი ავტორობის არგამხელის შესახებ. ჟურნალისტს კანონმდებლობით რომ არ ჰქონდეს გარანტირებული ეს უფლება, მაშინ კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგებოდა მისი საქმიანობის ეფექტურობა.

ჟურნალისტური წყაროები განსაკუთრებულად არის დაცული ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს იურისპრუდენციით. მაგალითად, გუდვინის საქმეში ევროსასამართლომ განაცხადა, რომ „სიტყვის თავისუფლება წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საფუძველს და რომ პრესისათვის ძლიერი დაცვის მინიჭება განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია“, სასამართლომ დაადგინა, რომ „როგორც წევრი ქვეყნების კანონებსა და პროფესიული ქცევის კოდექსებშია მოცემული, ჟურნალისტური წყაროების დაცვა პრესის თავისუფლების ერთ-ერთ ძირითად საფუძველს წარმოადგენს. ამგვარი გარანტიების არარსებობის შემთხვევაში, წყაროებმა შესაძლოა, თავი შეიკავონ და უარი თქვან პრესის მეშვეობით საზოგადოების ინფორმირებისგან. შედეგად კი პრესა ვერ შეძლებს „საზოგადოებრივი დარაჯის“ ფუნქციის შესრულებას და საზოგადოებისათვის ზუსტი და სანდო ინფორმაციის მიწოდებას“.

ევროსასამართლომ კონვენციის მე-10 მუხლთან შეუსაბამოდ მიიჩნია წყაროს გამჟღავნების დავალდებულება იმ გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, როცა ეს ზომა გამართლებული არის „ძლიერი სოციალური ინტერესით“.

მოცემულ შემთხვევაში ასეთი ძლიერი სოციალური ინტერესი არ არსებობდა.

რაც შეეხება სადავო ცნობების შინაარსს, აღსანიშნავია, რომ ინკოგნიტო რესპონდენტის ინტერვიუს გარდა, თითქმის ყველა საავტორო გამონათქვამი წარმოადგენდა არა მტკიცებას ფაქტის შესახებ, არამედ შეფასებით მსჯელობას. შესაბამისად, სასამართლო არ იყო უფლებამოსილი, მოეთხოვა ჟურნალისტის-

თვის მის მიერ გავრცელებული შეფასებების ნამდვილობის დადასტურება. ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლომ მრავალ საქმეზე აღნიშნა, რომ მოსაზრება არის პერსონალური შეხედულება ამა თუ იმ მოვლენასა და/ან ფაქტზე და შეუძლებელია მისი სისწორის დამტკიცება. ამასთანავე დალბანის საქმეში ევროსასამართლომ განაცხადა: თუკი ჟურნალისტს ან პუბლიკაციას გააჩნია კანონიერი მიზანი, წარმოადგენს საჯარო ინტერესის საგანს და ფაქტების დასამტკიცებლად ჟურნალისტმა მიმართა გონივრულ მცდელობას, პრესა არ ჩაითვლება ბრალეულად იმ შემთხვევაშიც კი, თუ დამტკიცდება ფაქტების არასწორი შინაარსი (უზუსტობა).

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღო ის, რომ მოპასუხემ პროფესიული სტანდარტის დაცვით მოამზადა სტატია: მან გადაამოწმა მოპოვებული ინფორმაცია სხვა წყაროებთან; კომენტარისთვის მიმართა მოსარჩლესაც, რასაც ამ უკანასკნელმა თავი აარიდა. ეს გარემოება, ბუნებრივია, ჟურნალისტს გარკვეული დასკვნების გაკეთების საშუალებას აძლევდა. ამასთანავე, სადავო სტატიის გამოქვეყნების შემდეგ მოსარჩლეს ორჯერ მიეცა იმავე გაზეთის მეშვეობით კომენტარის გაკეთებისა და გავრცელებული ცნობების უარყოფის საშუალება.

საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილება ამკარად დაუსაბუთებელი და კანონშეუსაბამოა.

პაატა შავაძის, ტარიელ ქათამაძისა და „აჭარა P.S.“-ის საქმე

ამ შემთხვევაში¹³⁷ არც ჟურნალისტს გამოუჩენია სათანადო მცდელობა, მკითხველისათვის მიეწოდებინა გადამოწმებული და უტყუარი ინფორმაცია და არც სასამართლოს გამოუვლენია სათანადო მზადყოფნა, ყველა ზომა ეხმარა საქმეზე ობიექტური ქვშმარიტების დასადგენად.

ჟურნალისტი ცდილობდა, შეესწავლა სამართლის ინსტიტუტში არსებული მდგომარეობა და შესაბამისად, სტატიაც სწორედ ამ გამოძიების თუ არშემდგარი გამოძიების შედეგებს ეხებოდა. იმის გათვალისწინებით, რომ რესპონდენტმა – რექტორმა, უარი განაცხადა კომენტარის გაკეთებაზე, ჟურნალისტს მიეცა საკმარისი საფუძველი, რათა ეჭვი შეეტანა უნივერსიტეტში მიმდინარე პროცესებში და მკითხველისათვის მიეწოდებინა ინფორმაცია სწორედ იმგვარი სახით, როგორც მას ჩამოუყალიბდა თავისი ჟურნალისტური გამოძიების შედეგად.

¹³⁷ იხ. პაატა შავაძე ტარიელ ქათამაძისა და „აჭარა P.S.“-ის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 440.

პირველ რიგში, ცხადია, ერთმანეთისგან უნდა გაიმიჯნოს დადასტურებადი ფაქტები და ჟურნალისტის მოსაზრებები. მოსარჩლისათვის იარაღის უკანონო ტარების დაბრალება წარმოადგენს დადასტურებად ფაქტს. სისხლის სამართლის კოდექსი დასჯადად აცხადებს ასეთ ქმედებას, ამდენად, ჟურნალისტს უნდა დაესაბუთებინა ამ ცნობის უტყუარობა, რაც მან მოცემულ შემთხვევაში ვერ მოახერხა.

ასევე მძიმე ბრალდებას წარმოადგენს გავრცელებული ცნობა იმის თაობაზე, რომ რექტორი ცხოველურ ჟინს ავლენს სტუდენტებისა და ლექტორების მიმართ და მართავს ორგებს. შესაბამისად, თუკი არ არსებობს საკმარისი საფუძველი ასეთი ტიპის განცხადების გაკეთებისა, ასეთ შემთხვევაში, ჟურნალისტი უნდა მოერიდოს მსგავსი შინაარსის ფაქტობრივი მონაცემების გავრცელებას. მართალია, გაზეთმა ეს ცნობა გაავრცელა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურატურაში არსებული მოქალაქის საჩივრის საფუძველზე, სადაც განმცხადებელი რექტორს გაუპატიურების გამო უჩიოდა, მაგრამ ჟურნალისტს უნდა გაეთვალისწინებინა ის, რომ პროკურატურამ აღნიშნულ საჩივართან დაკავშირებით სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრის დადგენილება გამოიტანა. თუკი ჟურნალისტი თავის პუბლიკაციაში მიუთითებდა ხსენებულ ინციდენტს, მას ამ საქმის სამართლებრივი შედეგებიც უნდა გაეშუქებინა.

მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი ცნობა, რომელთა უარყოფაც ბათუმის საქალაქო სასამართლომ მოპასუხე საინფორმაციო საშუალებას დააკისრა, მართლაც ლახავდა მოსარჩლის პატივსა და ღირსებას, ცნობათა ნაწილი მტკიცებას არ ექვემდებარება, რადგან სხვა არაფერია, თუ არა ჟურნალისტური შეფასებები. მაგალითად, ისეთი გამონათქვამები, როგორიცაა „ჭკუამხიარული“ და „ჩიტირეკია“, ასევე რექტორის მიერ იურისპრუდენციაში დისერტაციის კეთილსინდისიერად დაცვის კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენება, ისევე როგორც მოსარჩლის გარკვეული საქმიანი თვისებების ჟურნალისტისეული შეფასება, არ წარმოადგენს იმგვარ ცნობებს, რომელთა მცდარობის ან უტყუარობის მტკიცება შესაძლებელია. შეფასებითი მსჯელობა არის ის, რაც ჟურნალისტს დიქტოფონისგან განასხვავებს და მას ჟურნალისტურ თავისუფლებას ანიჭებს, რაც, ცხადია, სრულებითაც არ გულისხმობს, რომ ამ შეფასებებს აპრიორი იზიარებს მკითხველი.

ამასთანავე ბათუმის საქალაქო სასამართლოს მიერ პროცესზე მონმეების არგამოძახება აბსურდული საფუძველით, ბადებს ეჭვს, თუ რამდენად იყო სასამართლო დაინტერესებული საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენით. მოპასუხე მხარემ მოითხოვა მონმეების გამოძახება გავრცელებული ცნობების დადასტუ-

რების მიზნით. სასამართლოს უარი კი იმით იყო მოტივირებული, რომ მონმეები დაადასტურებდნენ არა თავად ფაქტებს, არამედ იმას, რომ გავრცელებული კომპრომატები სწორედ მათ მიანოდეს საინფორმაციო საშუალებას. მონმეთა ჩვენებებს, შესაძლოა, აბსოლუტურად შეეცვალა საქმის მსვლელობა, ცხადია, იმ შემთხვევაში, თუკი ისინი დაადასტურებდნენ მათ მიერ მიწოდებული ინფორმაციის ნამდვილობას.

რაც შეეხება ბათუმის საქალაქო სასამართლოს მიერ მოპასუხისათვის ბოდიშის მოხდის დაკისრებას, ის შეესაბამება იმ მახინჯ პრაქტიკას, რომელიც ქართულ სასამართლოებში იყო ფართოდ აპრობირებული და კანონმდებლობაში არარსებული ნორმის დაკისრებაში გამოიხატებოდა. აჭარის უმაღლესმა სასამართლომ სრულიად სამართლიანად გააუქმა გადაწყვეტილების ის ნაწილი, რომელიც ბოდიშის მოხდას ითვალისწინებდა, ისევე როგორც ამორიცხა გადაწყვეტილებიდან რამოდენიმე გამონათქვამი, რომელიც შეფასებას წარმოადგენდა. თუმცა ამავე დროს პალატამ მიუთითა, რომ უსაფუძვლოდ მიაჩნია პაატა შავაძის მიმართ სტატიიში გაკეთებული შეფასებები, რომლებიც დადასტურებად ცნობებს ეფუძნება. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ, ერთის მხრივ, სასამართლომ აღიარა ის, რომ ჟურნალისტის მიერ გავრცელებული ცნობები წარმოადგენდა შეფასებებს, ხოლო, მეორეს მხრივ, მიიჩნია, რომ აღნიშნული შეფასებები ჟურნალისტმა გააკეთა დადასტურებად ცნობებზე დაყრდნობით და ამდენად, უნდა დაემტკიცებინა მათი ნამდვილობა. უმაღლესი სასამართლოს ეს მოსაზრება საკმაოდ წინააღმდეგობრივია და არ შეესაბამება ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის კონვენციის მე-10 მუხლის არსს.

სადავოა, სასამართლოს გადაწყვეტილების ის ნაწილი, რომელიც მორალური ზიანის ანაზღაურებას ითვალისწინებს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 ნაწილის თანახმად, პირს შეუძლია, მოითხოვოს მორალური ზიანის ანაზღაურება იმ შემთხვევაში, თუკი მოპასუხე მოქმედებდა ბრალეულად. მოცემულ შემთხვევაში ჟურნალისტის ბრალის არსებობას გამორიცხავს ის გარემოება, რომ მან კომენტარისთვის მიმართა მოსარჩლეს და მისგან უარი მიიღო. სასამართლოს საერთოდ არ უმსჯელია თავის გადაწყვეტილებაში მოპასუხეთა ქმედებაში ბრალის არსებობის შესახებ. შესაბამისად, სასამართლოს გადაწყვეტილება ამ ნაწილშიც უკანონო და დაუსაბუთებელია.

გივი ლომინაძის, გაზეთ „მერიდიანისა“ და ი. გორელიშვილის საქმე საქმეზე, რომელიც თანამდებობის პირის ქონების წარმომავლობასთან დაკავშირებულ დავას ეხებოდა, სამივე ინსტანციის სასამართლომ არასწორი გადაწყვეტილება გამოიტანა.

ვიდრე დეტალურად განვიხილავდეთ სხვადასხვა ინსტანციის სასამართლობის მიერ დაშვებულ კანონშეუსაბამოებს, უნდა აღინიშნოს საჯარო სამსახურში ინტერესთა შეუთავსებლობისა და კორუფციის შესახებ კანონის მიღების განსაკუთრებული მნიშვნელობა. თავად კანონის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ გამოავლინოს და ამხილოს თანამდებობის პირთა კორუფციული ქმედებები საჯაროობის გზით, რაც, პირველ რიგში, ანტიკორუფციულ კამპანიაში მოქალაქეთა აქტიურ მონაწილეობას გულისხმობს. საჯაროობა და ხელისუფლების წარმომადგენელთა საქმიანობის გამჭვირვალების მიღწევა კი წარმოუდგენელია მედიის მონაწილეობის გარეშე. ამდენად, ჟურნალისტიკისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრება მხოლოდ იმიტომ, რომ ის „საზოგადოებრივი დარაჯის“ ფუნქციას ასრულებს და სააშკარაოზე გამოაქვს ის ეჭვები, რომელთაც ამა თუ იმ თანამდებობის პირთა ქონებრივი მდგომარეობა წარმოშობს, არა თუ სამართლებრივი თვალსაზრისით არის გაუმართლებელი, არამედ პოლიტიკური მიზანშეწონილობითაც.

ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილების კომენტარი: მოსარჩლის პოლიტიკური თანამდებობის გათვალისწინებით – იგი იყო პარლამენტის წევრი და აფხაზეთის ყოფილი შს მინისტრი, მასზე ვრცელდებოდა ევროსასამართლოს მიერ საჯარო პირთა მიმართ დადგენილი კრიტიკისადმი თმენის მაღალი სტანდარტი. თანამდებობის პირები, და მით უფრო პოლიტიკოსები, თანამდებობაზე დანიშვნის/არჩევისას ნებაყოფლობით აცხადებენ თანხმობას, თითოეული მათი ნაბიჯი (რომელიც არ არის აუცილებელი, დაკავშირებული იყოს მის პოლიტიკურ საქმიანობასთან) იქცეს საზოგადოების მხრიდან სერიოზული განხილვისა და კრიტიკის ობიექტი.

ვაკე-საბურთალოს რაიონულმა სასამართლომ მოპასუხეს დააკისრა ისეთი ცნობების უარყოფა, რომელთაც არაფერი აქვთ საერთო ფაქტებთან. იმის გათვალისწინებით, რომ თავისთავად მოსაზრებების ნამდვილობის დადასტურების მოთხოვნა არაგონივრული და შეუძლებელია, სამოქალაქო კოდექსი პირს აკისრებდა პასუხისმგებლობას მხოლოდ არასწორი ცნობების გავრცელების გამო.

აღსანიშნავია ისიც, რომ სასამართლომ უხეშად დაარღვია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, როდესაც მხარეს მიაკუთვნა ის, რაც მას არ მოუთხოვია.

კერძოდ, მოპასუხეს დაევალა: 1) მოსარჩლის ქონებრივი და საფინანსო დეკლარაციის მონაცემების გამოქვეყნება; და 2) განმარტების გაკეთება, რომ ლომინადის ქონების შესახებ გაზეთის მიერ გავრცელებული ცნობები ფაქტობრივ გარემოებათა ზედაპირული შესწავლის შედეგი და პირადი შეხედულებები იყო. უნდა ითქვას, რომ მოსარჩლეს კიდევაც რომ მოეთხოვა მოპასუხეებისათვის მსგავსი ქმედების შესრულების დავალდებულება, სასამართლო მაინც არ იყო უფლება-მოსილი, დაეკისრებინა მხარისათვის ისეთი ვალდებულება, რასაც არც სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი და არც პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონი ითვალისწინებდა. ამასთანავე, სარეზოლუციო ნაწილში მითითება იმის შესახებ, რომ გავრცელებული ცნობები მხოლოდ მოპასუხე მხარის შეხედულებები იყო და სხვა არაფერი, უკვე თავისთავად მეტყველებს იმ სამართლებრივ შეუსაბამობაზე, რაც სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლსა და ხსენებულ გადაწყვეტილებას შორის არსებობს.

საოლქო სასამართლოს გაადნყვეტილების კომენტარი: მართალია, თბილისის საოლქო სასამართლომ გააუქმა პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება და გადასინჯა იგი, მაგრამ არა იმ სამართლებრივი შეუსაბამობის მოტივით, რომელზეც ჩვენ ზემოთ ვისაუბრეთ.

ორთავე გამონათქვამი, რომელთა უარყოფაც მოპასუხეებს დაეკისრათ, სხვა არაფერი იყო, თუ არა შეფასებითი მსჯელობა, თანაც ისეთი, რომელიც საზოგადოებრივ განწყობასაც ასახავდა. მაგალითად, ისეთი ფრაზა, როგორცაა – „საინტერესოა, ლომინადე და მისი მსგავსი ადამიანები ჰაერით იკვებებიან, თუ ხელფასის დაუხარჯავად, როგორ ახერხებენ ამხელა დანაზოგების გაკეთებას?!“ – ხშირად უჩნდებათ მოქალაქეებს თანამდებობის პირთა ქონებრივი მდგომარეობის გაცნობისას და ის აბსოლუტურად ადეკვატურად ასახავს საზოგადოების წარმომადგენელთა დამოკიდებულებას დაბალხელფასიან და „ქონებამოხვეჭილ ჩინოვნიკთა“ მიმართ. თავისთავად ისეთი ცნობის ნამდვილობის მტკიცება, რომელიც თავისი გრამატიკული კონსტრუქციიდან (კითხვითი ფორმა) გამომდინარე, გამორიცხავს მტკიცებით ფორმას, აბსურდულია, რადგან კითხვა თავისთავად გულისხმობს პასუხის მოლოდინს.

არაგონივრულია სასამართლოს ის მოსაზრებაც, რომლის თანახმად, „თუ შეხედულება არ ემყარება ფაქტებს და მოსაზრებები არ შეესაბამება სინამდვილეს“... ამ შემთხვევაში პირის პატივისა და ღირსების ხელყოფასთან გვაქვს საქმე. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ პრაქტიკულად შეუძლებელია, პირს მოსთხოვო მხოლოდ ფაქტებზე დამყარებული მოსაზრების გამოთქმა;

ისევე, როგორც მის მიერ გამოთქმული მოსაზრების სინამდვილესთან შესაბამისობის მტკიცება.

შეუძლებელია პირს მოსთხოვო, მაგალითად, იმის მტკიცება, თუ რა დონეზე წაუკრა ს. პაპაშვილმა სიმამრს აგარაკის მშენებლობაში ხელი – „ცოტაზე“ თუ „ბევრზე“.

ცალკე მსჯელობის საგანია ის გარემოება, თუ რამდენად მართლზომიერად მიიჩნია საოლქო სასამართლომ გავრცელებული ცნობები პირადი ცხოვრების უფლების ხელყოფად. ჟურნალისტის მიერ გამოქვეყნებული მონაცემები არ წარმოადგენდა პირად საიდუმლოებას. ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მიხედვით, არ შეიძლება თანამდებობის პირის შესახებ საჯარო დაწესებულებაში დაცული ნებისმიერი ინფორმაცია წარმოადგენდეს პირად საიდუმლოებას. მით უფრო, რომ პირად ცხოვრებაში ჩარევად მოსარჩლემ მიიჩნია ცნობები მისი სიძის – ს. პაპაშვილის შესახებ, რომელიც თავადაც წარმოადგენდა იმ ხანად საჯარო ფიგურას და ამდენად, მისი ქონებაც საზოგადოებრივი განსჯის საგანი იყო. ზოგადად უნდა აღინიშნოს, რომ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა შესაძლოა, შეილახოს მხოლოდ სწორი (ნამდვილი) ინფორმაციის გავრცელების გზით, ხოლო განსახილველ შემთხვევაში თავად მოსარჩლე ამტკიცებდა, რომ მოპასუხემ მის მიმართ არასწორი ინფორმაცია გაავრცელა.

სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღოს ის გარემოებაც, რომ მოსარჩლეს დარღვეული ჰქონდა საფინანსო დეკლარაციის შევსების ნესი: გივი ლომინაძის მიერ მითითებული „25-35 ათასი ლარი“ არღვევდა ათპროცენტიანი ცდომილების ნესს. ამდენად, ჟურნალისტს კიდევ ერთი დამატებითი მიზეზი ჰქონდა მის გასაკრიტიკებლად.

უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილების კომენტარი: უზენაესი ინსტანცია უფრო შორს წავიდა, როდესაც სამოტივაციო ნაწილში მიუთითა იმის შესახებ, რომ გივი ლომინაძის დეკლარაციაზე საუბრისას, ჟურნალისტს არ ჰქონდა გრიგოლ რობაქიძის სიტყვების ციტირების უფლება. ცხადია, ზედმეტია იმაზე საუბარი, რომ სასამართლო არ არის უფლებამოსილი, ჩაერიოს ჟურნალისტური შემოქმედების პროცესში და განსაზღვროს, რა კონტექსტში აქვს საინფორმაციო საშუალებას რომელიმე კლასიკოსის ციტირების უფლება. გრიგოლ რობაქიძის გამონათქვამში – „ხელისუფლება საკრალური მოვლენაა, ვიგინდარების ყოფნა ხელისუფლებაში დაუშვებელია“ – მოსარჩლის იდენტიფიცირება შეუძლებელია თუნდაც იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ გრიგოლ რობაქიძეს ვერ ექნებოდა წარმოდგენა გივი ლომინაძის ქონებაზე და ვერც ამ უკანასკნელის აგარაკი გახდე-

ბოდა მისი შთაგონების წყარო. ჟურნალისტს ცალსახადაც რომ მოეხდინა ამ კონკრეტულ შემთხვევაში მოსარჩლის გაიგივება „ვიგინდარასთან“, ევროსასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, ეს ვერ გახდებოდა მისი პასუხისმგებლობის საფუძველი. საქმეზე *ობერშლიკი II ავსტრიის წინააღმდეგ*¹³⁸ ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლომ დაადგინა, რომ პოლიტიკოსის „იდიოტად“ მიჩნევა არ სცილდება საჯარო ინტერესის გამომწვევი მოვლენის შესახებ გამართულ დისკუსიისა და დემოკრატიის პირობებში დასაშვები კრიტიკის ზღვარს.

აჭარის ა/რ ჯანდაცვის სამინისტროს, ვეტერინარიის დეპარტამენტის, გაზეთ „ბათუმელებისა“ და ემზარ დიასამიძის საქმე

მოცემულ დავაზე ბათუმის საქალაქო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ცხადყოფს, რომ აჭარის რეგიონში სასამართლო პოლიტიკური ხელისუფლების დანამატს უფრო წარმოადგენდა, ვიდრე მართლმსაჯულების ორგანოს. ამ მოსაზრებას ადასტურებს პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მიღებული უსაფუძვლო გადაწყვეტილება, რომლითაც მოპასუხე გაზეთის ქონებას ყადაღა დაედო. მრავლისმეტყველია ის გარემოებაც, რომ ადგილობრივი პოლიტიკური ხელისუფლების შეცვლის შემდეგ მოსარჩლემ, რომელიც ამავდროულად აღმასრულებელ ხელისუფლებას წარმოადგენდა, დაკარგა საქმის განხილვის სამართლებრივი ინტერესი და უარი თქვა სარჩელზე.

რაც შეეხება ბათუმის საქალაქო სასამართლოს მიერ გაზეთ „ბათუმელების“ ქონების დაყადაღების სამართლებრივ მხარეს, ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით, შესაძლებელია მხოლოდ მოპასუხის საკუთრებაში არსებული ქონების დაყადაღება. მოცემულ შემთხვევაში კი სასამართლომ ყადაღა დაადო ქონებას, რომელიც მოპასუხეთა საკუთრებას არ წარმოადგენდა. სწორედ კანონის აღნიშნული ნორმის დარღვევა დაედო საფუძვლად აჭარის ა/რ უმაღლესი სასამართლოს მიერ ქვემდგომი ინსტანციის გადაწყვეტილების გაუქმებას. თუმცა უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაც საკმაოდ ბუნდოვანია: ერთის მხრივ, სასამართლომ გააუქმა ყადაღა იმ მოტივით, რომ დაყადაღებული ქონება მოპასუხის საკუთრებას არ წარმოადგენდა, ხოლო მეორეს მხრივ, განჩინებაში მიუთითა იმის შესახებ, რომ ბათუმის საქალაქო სასამართლოს საქმის არსებითი განხილვისას უნდა დაეკითხა მხარეები განჩინებაში მითითებული ქონების საკუთრების შე-

¹³⁸ *Prager and Oberschlick v. Austria*, 16 April, 1995.

სახებ და სრულყოფილად გაერკვია ხსენებული ქონების საკუთრების საკითხი. ბუნებრივია, თუ უმადლესი სასამართლო არ იყო დარწმუნებული თავის გადანყვეტილებაში, მას არც პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადანყვეტილება უნდა გაეუქმებინა.

თუმცა მოცემულ შემთხვევაში გაცილებით საინტერესოა, თავად ყადაღის დადების მიზანშეწონილობის საკითხი. ყადაღის დადება იმ უკიდურეს შემთხვევაშია გამართლებული, როდესაც არსებობს საფრთხე, რომ სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში, შეუძლებელი გახდება სასამართლო გადანყვეტილების აღსრულება. ასეთი საფრთხე მოცემულ შემთხვევაში არ არსებობდა, რადგან გაზეთის რედაქცია არსად არ გაუზბოდა პასუხისმგებლობას. თანაც მორალური ზიანის კომპენსირება იმ პირობებში, როცა მოდავე მხარე იყო არა ფიზიკური პირი, არამედ საჯარო დაწესებულება, კანონმდებლობით იყო გამორიცხული. გავრცელებული ცნობების მიხედვით კიდევაც რომ დადასტურებულიყო, მათი უარყოფისთვის გაზეთის ქონების დაყადაღების არავითარი კანონიერი საფუძველი არ არსებობდა. ასეთ ვითარებაში ეჭვს არ იწვევს ის გარემოება, რომ სასამართლო მოქმედებდა ერთადერთი მიზნით – შეჩერებინა საინფორმაციო საშუალების ფუნქციონირება იმ ტექნიკური საშუალებების დაყადაღების გზით, რომელიც აუცილებელია გაზეთის გამოსაცემად. ვალერი ასათიანისა და აკაკი გოგიჩაიშვილის საქმეზეც კი, სადაც აშკარად გამოიკვეთა ჟურნალისტის ბრალი, უზენაესმა სასამართლომ არ მიიჩნია მიზანშეწონილად ტელეკომპანიისთვის ისეთი ფინანსური სანქციის დაკისრება, რომელიც გამოიწვევდა საინფორმაციო საშუალების გაკოტრებას და შედეგად, პრესის შეზღუდვას. მოცემულ შემთხვევაში კი, არც ჟურნალისტისა და გაზეთის ბრალი იყო სახეზე და არც საინფორმაციო საშუალების შეზღუდვის აუცილებლობა. შეზღუდვა, რომელსაც შეუძლია, გამოიწვიოს საინფორმაციო საშუალების შეჩერება, არ ემსახურება დემოკრატიული საზოგადოების ინტერესებს.

რაც შეეხება საკუთრივ სასარჩელო პრეტენზიების მართებულობას, უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მიხედვით, პირს იმ შემთხვევაში ეკისრება გავრცელებული ცნობების უარყოფა, როდესაც: ა) გავრცელებული ცნობები წარმოადგენს დადასტურებად ფაქტებს; და ბ) გავრცელებული ცნობები არ შეესაბამება სინამდვილეს და ლახავს მოსარჩლის პატივს, ღირსებას ან საქმიან რეპუტაციას.

მოცემულ შემთხვევაში კი, სარჩელის მიხედვით, გაუგებარი იყო: 1) სტატიაში მოყვანილ რომელ გამონათქვამს მიიჩნევდნენ მოსარჩლეები შეურაცხმყოფელად; და 2) რა ფორმით და რა ცნობების უარყოფას ითხოვდნენ მოსარჩლეები. თუმცა

ყველაზე მთავარი გაურკვევლობა სათანადო მოსარჩლეობის საკითხს უკავშირდება.

ისეთი სამართლებრივი სიკეთეები, როგორცაა პატივი ან ღირსება ჯანდაცვის სამინისტროსა და ვეტერინარიის დეპარტამენტს არ გააჩნიათ, რადგან პატივიცა და ღირსებაც ბუნებიდან გამომდინარე, მხოლოდ ფიზიკურ პირებს აქვთ ბოძებული. შესაბამისად, სამინისტროსა და დეპარტამენტს ვერც მორალური ზიანი მიადგებოდათ და აქედან გამომდინარე, უსაფუძვლო იყო მოთხოვნა მოპასუხე მხარისათვის მორალური ზიანის დაკისრების თაობაზე.

საინფორმაციო საშუალებისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრება, პირველ რიგში, გაუმართლებელი იყო იმიტომ, რომ საკითხი ეხებოდა საჯარო ინტერესის მქონე ინფორმაციას; და მეორეც, ჟურნალისტიკა მასალის მომზადებისას დაიცვა „სამართლიანი რეპორტაჟისა“ და „ჟურნალისტური კეთილსინდისიერების“ პრინციპი. სტატიის მომზადებისას ჟურნალისტს არ ამოძრავებდა რაიმე მიზანი, გარდა იმისა, რომ მიენოებინა საზოგადოებისათვის ინფორმაცია ბათუმში ცოფიანი ძაღლის ნაკბენით ბავშვის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით და წამოეჭრა ზოგადად ცხოველების ვაქცინაციასთან დაკავშირებით ხელისუფლების უმოქმედობის პრობლემა, რაც თავისთავად საფრთხეს წარმოადგენდა.

ამ პრობლემის გასარკვევად ჟურნალისტმა მიმართა სხვადასხვა წყაროებს, მათ შორის როგორც გარდაცვლილი ბავშვის მშობლებს, ასევე მის ექიმებს, თავად სამინისტროსა და დეპარტამენტის პასუხისმგებელი თანამდებობის პირებს. მან მოიძია რამდენიმე სამედიცინო დოკუმენტი. ყოველივე ამის შემდეგ კორესპონდენტს წარმოეშვა უფლება (და მოვალეობაც), გაეგრძელებინა მის ხელთ არსებული საზოგადოებრივი ინტერესის შემცველი ინფორმაცია. ევროსასამართლოს პრაქტიკის თანახმად, პრესას არათუ უფლება აქვს, არამედ ვალდებულიც არის, გაავრცელოს საზოგადოებრივი ინტერესის შემცველი ინფორმაცია და შეასრულოს „საზოგადოებრივი დარაჯის“ ფუნქცია.

მხედველობაშია მისაღები ასევე ევროსაბჭოს 2002 წლის დირექტივა დიფამაციისა და მედიის შესახებ, სადაც აღნიშნულია, რომ „როდესაც სიმართლის მტკიცების ტვირთი ჟურნალისტის მხარესაა, ეს უკანასკნელი უნდა გათავისუფლდეს პასუხისმგებლობისაგან იმ შემთხვევაში, თუ მას შეუძლია, წარადგინოს გონივრული არგუმენტი და თუ იგი დაამტკიცებს, რომ მოქმედებდა გონივრულად და კეთილსინდისიერად“.

მოცემულ შემთხვევაში ჟურნალისტს მოსაზრების გამოთქმის საფუძველს აძლევდა რესპონდენტის ინტერვიუ, ზოგ შემთხვევაში კი – ფაქტობრივი გარემოებები და მხოლოდ ერთეულ შემთხვევებში ეყრდნობოდა კორესპონდენტი სა-

ზოგადოებაში გავრცელებულ მოსაზრებებს. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ არ შეიძლება, ჟურნალისტს პასუხისმგებლობა დაკისრებოდა სხვათა გამონათქვამების ციტირების გამო, რადგანაც გავრცელებული ინფორმაცია საჯარო ინტერესის საგანს წარმოადგენდა.

მერაბ ტყეშელაშვილისა და გაზეთ „ჯორჯიან თაიმსის“ საქმე

მოცემულ საქმეზე¹³⁹ რუსთავის საქალაქო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება წარმოადგენს უხეშ და გაუმართლებელ ჩარევას სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებაში. თუნდაც ის გარემოება, რომ მოდავე მხარე ამ შემთხვევაში იყო არა რიგითი მოქალაქე, არამედ საჯარო თანამდებობის პირი (ქალაქის მერი), საკმარისი უნდა ყოფილიყო სასამართლოსთვის, რათა მას არ გამოეტანა დაუსწრებელი გადაწყვეტილება.

მით უფრო, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით სარჩელის დაკმაყოფილების საფუძველს არც სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები იძლეოდა. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 230-ე მუხლის მიხედვით კი, სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები იურიდიულად უნდა ამართლებდნენ სასარჩელო მოთხოვნას.

ის, რომ სასამართლომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით დააკისრა საინფორმაციო საშუალებას ისეთი ცნობების უარყოფა, რომელიც ჟურნალისტისა და საზოგადოების მხრიდან საჯარო თანამდებობის პირის შეფასებებს შეიცავდა, აშკარა გამოხატულებაა მართლმსაჯულების ორგანოს მხრიდან პრესის თავისუფლების შეზღუდვისა.

ისევე როგორც სხვა ანალოგიური ტიპის საქმეებში, სასამართლომ მოპასუხეს დააკისრა მოსაზრებებისა და ფაქტების ჟურნალისტისეული შეფასებების უარყოფა. სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი კი ცალსახად ამბობს, რომ პირს შესაძლებელია, დაეკისროს მხოლოდ ისეთი ცნობების უარყოფა, რომელთა ნამდვილობის დადასტურებაც მან ვერ შეძლო. ბუნებრივია, არაგონივრულია, მოსთხოვო პირს ისეთი ცნობის დადასტურება, როგორცაა, მაგალითად, „ალავიძისათვის სპეციალურად შექმნილ სავარძელს იმ დროიდანვე გადებუტატების სუნი აუვიდა;“ ან თუნდაც ის, რომ „რუსთავს ერთი პირის საწარმო დაერქვა“. ცალსახაა, რომ სასამართლომ არასწორად განმარტა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი ასევე მოითხოვს, რომ გავრცელებულ ცნობებში უშუალოდ მოსარჩლე უნდა იყოს იდენტიფიცირებული. სასამართლომ კი მოპასუხეს დაავალა ისეთი ცნობების უარყოფა, რომლებიც ალავიძის სკამის „სუნსა“ და ქალაქ რუსთავის საზოგადოებაში მერის შესახებ არსებულ შეფასებებს შეეხებოდა.

¹³⁹ იხ. მერაბ ტყეშელაშვილი „ჯორჯიან თაიმსის“ და ნათია ომაძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 480.

მოსარჩლეს შესაძლოა, აშკარად გადაჭარბებულად მიეჩნია ჟურნალისტის მიერ გავრცელებული რომელიმე ფრაზა, მაგალითად, ცნობა იმის თაობაზე, რომ კომერციული შუქიდან მიღებული დამატებითი თეთრები ტყეშელაშვილთან მიდის და ასეთი კომპანიების უკან სწორედ ის დგას ან ცნობა იმის თაობაზე, რომ შავი სამყაროს წარმომადგენლებთან მერს გააჩნია თბილი ურთიერთობა. თუმცა უნდა ითქვას, რომ ჟურნალისტური თავისუფლება გაზვიადების მაღალ ხარისხსა და პროვოცირებასაც გულისხმობს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საქმე საჯარო მოხელეებს ეხებათ, რომელთაც თმენის გაცილებით მეტი ვალდებულება ეკისრებათ, ვიდრე ჩვეულებრივ მოქალაქეებს.

საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილება მნიშვნელოვნად ავინროებს სიტყვის თავისუფლების არეალს და არ შეესაბამება იმ ცალკეულ პოზიტიურ გადაწყვეტილებებს (თარგამაძე-„რეზონანსისა“ და კერესელიძე-ჯაიანის საქმეები), რომლებიც თანამდებობის პირებთან მიმართებაში ქართულმა სასამართლოებმა შექმნეს.

პირადი ცხოვრების ხელშეხელობა

ს.წ.-ისა და გაზეთ „ალიას“ საქმე

ეს საქმე მნიშვნელოვანია იმ თვალსაზრისით, რომ წამოჭრის თანხმობის გარეშე პირის გამოსახულების გამოქვეყნების მიზანშეწონილობის პრობლემას. ეს შემთხვევა სპეციფიურია იმ თვალსაზრისითაც, რომ საინფორმაციო საშუალებაში ფოტოს გამოქვეყნება გარკვეული დაავადების საილუსტრაციოდ მოხდა.

პირველ რიგში, სასამართლოს უნდა გაერკვია შემდეგი გარემოებები: რამდენად იყო შესაძლებელი პირის იდენტიფიცირება გამოქვეყნებული სურათის მეშვეობით? არსებობდა თუ არა პირის თანხმობა მისი გამოსახულების გამოქვეყნებაზე? რამდენად ვრცელდებოდა მოცემულ შემთხვევაზე სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-5 ნაწილით გათვალისწინებული გამონაკლისები¹⁴⁰? ბრალეულად მოქმედებდა თუ არა მასობრივი ინფორმაციის საშუალება?

ამ საქმეში გადაწყვეტი როლი ითამაშა იმ ფაქტორმა, რომ მოსარჩლემ საკუთარი ფოტოსურათის გამოქვეყნების შესახებ ინფორმაცია პირველად მეზობ-

¹⁴⁰ სკ-ს მე-18 მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, „პირის თანხმობა არ არის საჭირო, როცა ფოტოგადაღება (ვიდეოგადაღება და ა.შ.) დაკავშირებულია მის საზოგადოებრივ აღიარებასთან, დაკავებულ თანამდებობასთან, მართლმსაჯულების ან პოლიციის მოთხოვნებთან, სამეცნიერო, სასწავლო ან კულტურულ მიზნებთან, ანდა ფოტოგადაღება (ვიდეოგადაღება და ა.შ.) მოხდა საზოგადო ვითარებაში, ანდა პირმა პოზირებისათვის მიიღო საზღაური“.

ლებისგან შეიტყო. შედეგად დადასტურდა ის გარემოება, რომ მიუხედავად იმისა, რომ გამოსახულება ნაწილობრივ შავი შტრიხით იყო დაფარული, სურათის მიხედვით ს.წ.-ს იდენტიფიცირება მაინც იყო შესაძლებელი. ამდენად, საინფორმაციო საშუალებამ დაარღვია პიროვნების უფლება საკუთარ გამოსახულებაზე, როდესაც მისი თანხმობის გარეშე გამოაქვეყნა ფოტოსურათი.

რაც შეეხება მოპასუხის არგუმენტს იმის თაობაზე, რომ ფოტოგადაღება არ მომხდარა გაზეთის ფოტოკორესპონდენტის მიერ და ამიტომ სარჩელის განხილვა უნდა მომხდარიყო არა მხოლოდ ფოტოსურათის გამოქვეყნებასთან მიმართებაში, არამედ წერილისა და ფოტოსურათის გამოქვეყნებასთან ერთობლივ კავშირში, უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-5 ნაწილი არაფერს ამბობს იმის თაობაზე, თუ ვის მიერ გადაღებული ფოტოსურათი უნდა გამოაქვეყნოს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებამ პიროვნების თანხმობის გარეშე. ამ შემთხვევაში ამოსავალი წერტილი არის არა ის, თუ ვინ გადაიღო ფოტო, არამედ იმ პირის თანხმობა, რომლის სურათიც გამოაქვეყნეს.

საკამათო ასევე მოპასუხე მხარის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 ნაწილის მეოთხე წინადადების თანახმად, მორალური ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება წარმოიშობა მხოლოდ და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა პირის ბრალეულობა მტკიცებულებით არის დადასტურებული ანუ შეგნებულად, ნებაყოფლობითი მოქმედება მიმართულია მხოლოდ პირის პატივისა და ღირსების შელახვისაკენ. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 ნაწილი მორალური ზიანის ანაზღაურებას ითვალისწინებს ამავე მუხლით დაცული ნებისმიერი სიკეთის ბრალეული ხელყოფის შემთხვევაში. ამ მუხლით კი დაცულია როგორც პირის პატივი, ღირსება და საქმიანი რეპუტაცია, ასევე პირადი საიდუმლოება, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა, პიროვნების უფლება საკუთარ გამოსახულებაზე, პიროვნების უფლება საკუთარ სახელზე. შესაბამისად, რომელიმე უფლების ბრალეული ხელყოფის შემთხვევაში, პირს შეუძლია, მოითხოვოს მორალური ზიანის ანაზღაურება.

აქვე უნდა აღინიშნოს კანონში არსებული ხარვეზის შესახებაც. კერძოდ, მე-18 მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, ამ მუხლის პირველ და მეორე ნაწილებში გათვალისწინებული მოთხოვნის უფლება, ანუ სასამართლოს მეშვეობით ცნობების უარყოფისა და ასევე ხელმყოფის მიმართ მოქმედების შეწყვეტის ან მასზე უარის თქმის უფლება გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუკი პიროვნების ფოტოსურათი გამოქვეყნებულია თავად ამ პიროვნების თანხმობის გარეშე. ბუნებრივია, წარმოუდგენელიცაა და შეუძლებელიც საკუთარ გამოსახულებაზე უფლების დარ-

ღვევის შემთხვევაში, სამართლებრივი დაცვის საშუალებად გამოყენებული იყოს ცნობების უარყოფა. ცნობების უარყოფას მიმართავენ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი გავრცელებული არის პიროვნების პატივის, ღირსების, საქმიანი რეპუტაციის შემლახველი ინფორმაცია.

ანუ საბოლოო ჯამში შესაძლებელია ითქვას, რომ თუკი პიროვნების გამოსახულება ქვეყნდება მისი თანხმობის გარეშე და სახეზე არ არის მე-18 მუხლით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის რომელიმე გამომრიცხავი გარემოება, ამ შემთხვევაში პირს აქვს უფლება, ხელმყოფისაგან მოითხოვოს მოქმედების შეწყვეტა ან მასზე უარის თქმა, ხოლო თუკი ხელმყოფი მოქმედებს ბრალეულად, მას ასევე აქვს მორალური ზიანის ანაზღაურების უფლება.

საკამათოთა ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომლის მიხედვითაც, სარჩელი არ დაკმაყოფილდა იმ მოტივით, რომ ფოტოსურათზე თვალების შავი შტრიხით დაფარვა გამორიცხავდა მოპასუხის ბრალს. ამ შემთხვევაში სასამართლოს ამოსავალი წერტილი უნდა ყოფილიყო ის, რომ ფოტოსურათის მიხედვით შესაძლებელი იყო მოსარჩლის იდენტიფიცირება. ბრალეულად მოქმედება არ გულისხმობს მხოლოდ განზრახვას. ბრალი შესაძლებელია გამოიხატოს უხემ გაუფრთხილებლობაშიც. მართალია, მოპასუხე მხარემ განაცხადა, რომ მათ არც კი იცოდნენ რედაქციის არქივში არსებულ ფოტოსურათზე გამოსახული პიროვნების ვინაობა, მაგრამ ეს სრულებითაც არ ათავისუფლებდა საინფორმაციო საშუალებას ვალდებულებისგან, აელო ამ პირის თანხმობა.

ანალოგიურ შემთხვევებში, მასობრივი ინფორმაციის საშუალება უნდა დაუკავშირდეს პირს და მიიღოს მისგან თანხმობა, თანხმობის ვერმიღების შემთხვევაში კი უნდა გამოიყენოს ყველა შესაძლო საშუალება, რათა შეუძლებელი გახდეს გამოსახულების იდენტიფიცირება მესამე პირთა მიერ.

თბილისის საოლქო სასამართლომ მართებულად განმარტა სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის 1, 2 და მე-6 ნაწილები. თუმცა სადავო პალატის მიდგომა იმასთან დაკავშირებით, რომ მნიშვნელობა არა აქვს, თუ რამდენი ადამიანი შეიცნობდა ს.წ.-ს სურათზე, საკმარისი იყო, მას თავად ეხილა საკუთარი დამახინჯებული თავი გაზეთში, რომ ძლიერი სულიერი ტკივილი მიაღებოდა. თუკი ვერც ერთი მესამე პირი ვერ შეძლებს პირის იდენტიფიცირებას სადავო პუბლიკაციაში, ამ შემთხვევაში გამორიცხულია საკუთარ გამოსახულებაზე პიროვნების უფლების დარღვევა. პიროვნებამ შესაძლოა, სარკეში საკუთარი დეფექტის ხილვითაც განიცადოს სულიერი ტკივილი და ამის გამო, ბუნებრივია, ის სარკესთან სამართლებრივ დავაში ვერ შევა.

რაც შეეხება ევროსასამართლოს პრაქტიკას პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობასთან დაკავშირებით, საქმეში *N v Sweden*¹⁴¹ სასამართლომ მიუთითა, რომ თუ მედიის მხრიდან აღინიშნება მოქალაქეთა პირად ცხოვრებაში ჩარევა, „საკითხის გადაწყვეტისას სახელმწიფომ უნდა დაიცვას ბალანსი კონვენციით გარანტირებულ ორ უფლებას - პირადი ცხოვრების საიდუმლოების პატივისცემისა (მე-8 მუხლი) და გამოხატვის თავისუფლების (მე-10 მუხლი) უფლებათა შორის“. ამ ბალანსის დარღვევა რომელიმე უფლების სასარგებლოდ შესაძლებელია მხოლოდ განსაკუთრებული საზოგადოებრივი აუცილებლობის შემთხვევაში.

განხილულ საქმეში კი სიტყვის თავისუფლების სასარგებლოდ მოსარჩლის პირადი ცხოვრების ხელყოფის აუცილებლობა არ არსებობდა.

¹⁴¹ App#1136185(1986) 50 Dr 173.

2004
წ ე ლ ი

აღნიშნული პერიოდის მნიშვნელობას, უპირველეს ყოვლისა, განაპირობებს ის რადიკალური ცვლილებები, რომლებიც ქვეყანაში სიტყვის თავისუფლების მარეგულირებელი კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის მხრივ განხორციელდა. თუმცა სასამართლო პრაქტიკაზე ასახვა ჰპოვა არა მარტო საკანონმდებლო რეფორმამ, არამედ პოლიტიკური ხელისუფლების ცვლილებამაც.

პირველი პოზიტიური შედეგი, რაც სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის ამოქმედების შედეგად სასამართლო პრაქტიკაში გამოვლინდა, იყო ის, რომ ჟურნალისტის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრას სწორედ ახალი კანონის ნორმა დაედო საფუძვლად.¹⁴²

თუ წინა წლების სტატისტიკას გავანალიზებთ, დავინახავთ, რომ სისხლის სამართლის კოდექსში არსებული ნორმის გამოყენების ნეგატიური ეფექტი უფრო სანყის პერიოდში აღინიშნებოდა, როდესაც ჟურნალისტს დეპუტატის კორუფციაში მხილების, ხოლო მოქალაქეს პოლიტიკური შეხედულების გამოთქმის გამო, აღმკვეთი ღონისძიება მიუსაჯეს და შემდეგ პირობითი სასაჯელით შეუცვალეს. რვა წლიანი პერიოდის (1996-2004) განმავლობაში ცხრა სისხლის სამართლის საქმიდან მხოლოდ ორ შემთხვევაში¹⁴³ გამოიტანა სასამართლომ საბოლოო გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ კანონის მოთხოვნათა დარღვევით, ერთჯერ – ქალაქის პროკურატურამ, რაც საბოლოოდ გაუქმდა კიდევ¹⁴⁴ და ერ-

¹⁴² იხ. მამუკა ნოზაძე საბა წინიკაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 529.

¹⁴³ იხ. 1996-1998 წწ. ნესტან კირთაძისა და კლარა აბრამიას საქმე, კლარა შუკვანის საქმე, გვ. 60-62.

¹⁴⁴ გენერალურმა პროკურატურამ აღნიშნულ საქმეზე სისხლის სამართლის დევნა შეწყვიტა და განმცხადებლის მოთხოვნა არც სასამართლომ დააკმაყოფილა. იხ. 2000 წელი, ლავრენტი ნაჭყებიასა და კლარა აბრამიას საქმე, გვ. 74.

თვე რაიონულმა და საოლქო სასამართლოებმა, როდესაც სისხლის სამართლის დამნაშავედ ცნეს პირი იმ განცხადებების გამო, რომელიც მხარეებს შორის საჯარო პოლემიკის დროს გამოითქვა¹⁴⁵. აღნიშნული გადაწყვეტილება საბოლოოდ უზენაესმა სასამართლომ პროცესუალური დარღვევების მოტივით 2004 წლის დასაწყისში გააუქმა.

ასეთი სტატისტიკის მიუხედავად, არსებული პრაქტიკა იძლევა იმის თქმის საფუძველს, რომ სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის „გამყინავი ეფექტი“ მაინც მოქმედებდა. სისხლის სამართლის კოდექსის 148-ე მუხლში არსებული ნორმა, თავისი ბუნებიდან გამომდინარე, სიტყვის თავისუფლების გაკონტროლების განსაკუთრებულ ცდუნებას აღძრავდა სახელმწიფო ორგანოებში, პოლიტიკოსებსა და საჯარო თანამდებობის პირებში. განვლილი პერიოდის სტატისტიკაც სწორედ ამ ტენდენციაზე მეტყველებს. კერძოდ: ამ პერიოდში განხილული ცხრა სისხლის სამართლის საქმიდან, მხოლოდ ორ შემთხვევაში მიმართა კერძო პირმა სასამართლოს სისხლის სამართლის წესით თავისი უფლებების დასაცავად; ოთხ შემთხვევაში კერძო ბრალმდებლად საჯარო პოლიტიკური თანამდებობის პირი¹⁴⁶ მოგვევლინა, ორ საქმეში – საჯარო თანამდებობის პირი¹⁴⁷ და ორში კი ბრალმდებელი სახელმწიფო იყო¹⁴⁸.

ამდენად, რვა წლიანი პერიოდის ანალიზი იძლევა იმის თქმის საფუძველს, რომ ქვეყანაში ცილისწამების დეკრიმინალიზაციის აუცილებლობა იმისდა მიუხედავად არსებობდა, თუ რამდენი ადამიანი გაამწესეს ან არ გაამწესეს საკუთარი აზრის გამოხატვის გამო დროის ამ მონაკვეთში სასჯელალსრულებით დაწესებულებებში. ამ საკანონმდებლო ცვლილების აუცილებლობას უფრო ის გარემოება განსაზღვრავს, ამგვარი არალიბერალური ნორმისა და თუნდაც შესაბამისი სისხლისსამართლებრივი სასამართლო პრაქტიკის სიმწირის პირობებში, თუ რამდენ ადამიანს დაეკარგა საკუთარი შეხედულების გამოხატვის სურვილი.

ახალი კანონის მიღებამ სასამართლო პრაქტიკაში გამოავლინა როგორც პოზიტიური ტენდენცია, ასევე ის მსოფლმხედველობრივი პრობლემა, რომელიც მოსამართლეთა კორპუსის ნაწილს ლიბერალური ღირებულებების მიღებაში უშლის ხელს. ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითად, გორის რაიონული სასამართლოს მიერ გამოტანილი ის გადაწყვეტილება¹⁴⁹ გამოდგება, რომელშიც მოსამართლე

¹⁴⁵ იხ. მ. ბუაჩიძე ლ. ლომსაძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 483.

¹⁴⁶ სახელისუფლებო პოლიტიკური ძალის ორი წარმომადგენელი: საქართველოს პარლამენტის წევრები – ნესტან კირთაძე და გურამ შარაძე; აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა მინისტრი – ლავრენტი ნაჭყებია; ქ. ფოთის საკრებულოს თავმჯდომარე – თ. წურნუშია.

¹⁴⁷ ახალციხის განათლების განყოფილების გამგე – ნანა იოსელიანი, ლიახვის საოლქო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე – მამუკა ნოზაძე.

¹⁴⁸ კლარა შუკვანის საქმე, ლავრენტი ნაჭყებია და კლარა აბრამიას საქმე.

¹⁴⁹ იხ. მამუკა ნოზაძე „თრიალეთის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 531.

გ. გორჩიტაშვილი ანტიკონსტიტუციურად და ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის კონვენციასთან შეუსაბამოდ აცხადებს ახალ კანონს *სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ*. ამავე გადაწყვეტილებაში მოსამართლის მიერ საინფორმაციო საშუალებისათვის ბოდიშის მოხდის დაკისრება ისევე და ისევე მსოფლმხედველობრივი კონფლიქტის შედეგად უნდა მივიჩნიოთ. ამ ინსტიტუტს არც *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი* და არც უკვე გაუქმებული *პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ* კანონი იცნობდა. ბოდიშის მოხდას ითვალისწინებდა საბჭოთა კანონმდებლობა, კერძოდ, 1964 წლის *საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსი*, რომელიც 1997 წელს, ახალი სამოქალაქო კოდექსის მიღების შემდეგ ძალადაკარგულად გამოცხადდა. თუმცა, როგორც რვანლიანი სასამართლო პრაქტიკა ცხადყოფს, საერთო სასამართლოები ისევე საბჭოთა კანონმდებლობას ანიჭებდნენ უპირატესობას და ცნობიერად თუ გაუცნობიერებლად, საკმაოდ ხშირად მიმართავდნენ პასუხისმგებლობის ამ ფორმას¹⁵⁰. ახალი კანონის მიღებამდე სასამართლოებმა ცამეტ საქმეში გამოიტანეს გადაწყვეტილება ბოდიშის მოხდის დაკისრების შესახებ და მხოლოდ ხუთ შემთხვევაში გადასინჯეს ასეთი კანონშეუსაბამო გადაწყვეტილებები ზემდგომმა ინსტანციებმა¹⁵¹. სწორედ არსებული მახინჯი პრაქტიკა გახდა საფუძველი იმისა, რომ ახალ კანონში ჩაიდო სპეციალური ნორმა (მე-17 მუხლის მე-3 პუნქტი), რომელიც კრძალავს პირის იძულებას, მოიხადოს ბოდიში. მამუკა ნოზაძისა და „თრიალეთის“ საქმეზე კანონმდებლობის რეფორმირების შემდეგ გამოტანილი გადაწყვეტილება წამოჭრის, ერთის მხრივ, მოსამართლეთა კორპუსის გადასინჯვის, ხოლო მეორეს მხრივ, ახალი კანონმდებლობის პოპულარიზაციის საკითხს.

აღნიშნული პერიოდის სასამართლო პრაქტიკა ყველაზე ნათლად ასახავს ქვეყანაში განვითარებულ პოლიტიკურ ცვლილებებს. 2003 წლის 23 ნოემბრის ვარდების რევოლუციამდე მოძრაობა „კმარას“ კლიპების ტელეკომპანია „რუსთავი-2“-ის ეთერით ტრანსლირების აკრძალვა¹⁵² პოლიტიკური გამოხატვის ყველაზე უხეში ხელყოფის ფაქტი იყო *კლარა შუკვანის საქმის* შემდეგ. სასამართლო ხელისუფლება კი ამ შემთხვევაში პოლიტიკური დაკვეთის შემსრულებლად მოგვევლინა, რადგანაც გამოხატვის შეზღუდვისა და საინფორმაციო საშუალებაზე არაგონივრული ფინანსური სანქციის დაკისრების სამართლებრივი საფუძველი მოცემულ შემთხვევაში არ არსებობდა. ის გარემოება, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილების გადასინჯვა ქვეყანაში პოლიტიკური ხელისუფლების შეცვლის შემდეგ პროცე-

¹⁵⁰ იხ. გვ. 53, სქ. 53.

¹⁵¹ თბილისის საოლქო სასამართლომ თამაზ წივნივაძისა და აკაკი გოგიჩაიშვილის საქმეში გამოიტანა გადაწყვეტილება ბოდიშის მოხდის შესახებ, რაც ძალაში დატოვა საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ.

¹⁵² საქართველოს სახელმწიფო ანტიმონოპოლიური სამსახური „რუსთავი 2“-ის წინააღმდეგ. კარი II, გვ. 507.

სუალური დარღვევების მოტივით მოხდა, უკვე მეტყველებს ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილების პოლიტიკურ მიზანშეწონილობაზე.

პოლიტიკური კონიუნქტურის გავლენისაგან სასამართლო თავისუფალი არც რევოლუციის შემდეგ აღმოჩნდა. *თემურ შაშიაშვილის საქმეზე*¹⁵³ ერთი და იგივე სასამართლო კოლეგიის მიერ დროის სხვადასხვა მონაკვეთში (2003 წლის 23 ნოემბრამდე და 23 ნოემბრის შემდეგ) გამოტანილი გადაწყვეტილება თვალნათლივ წარმოაჩენს იმ საშიშ ტენდენციას, რომელიც ეჭვქვეშ აყენებს საერთოდ სასამართლო ხელისუფლების დამოუკიდებლობას. ამ შემთხვევაში, ალბათ, საკითხის გამარტივება იქნებოდა, თუ პრობლემას მარტოდენ „ტელეფონის მართლმსაჯულებაში“ დავინახავდით. სასამართლო ხელისუფლების ტრადიციის არარსებობამ გარკვეულწილად განაპირობა ის, რომ მოსამართლეთა კორუფსიის ნაწილი თავადვე ცდილობს მოარგოს საკუთარი გადაწყვეტილებები ყოველი მორიგი სახელისუფლებო ძალის ინტერესებს, რაც კიდევ ერთხელ ცხადყოფს, რომ კომპეტენციაზე მეტად ხშირ შემთხვევებში მოსამართლეთა მსოფლმხედველობრივ პრობლემასთან გვაქვს საქმე.

შაშიაშვილის საქმის მსგავსად, ქვეყანაში მომხდარი პოლიტიკური ცვლილებები აისახა თბილისის საოლქო სასამართლოს მიერ 2003 წელს გამოტანილ ერთ-ერთ უპრეცედენტო გადაწყვეტილებაზე¹⁵⁴, რომელიც საინფორმაციო საშუალებაზე არაგონივრული ფინანსური სანქციის დაწესების გამო თამამად შეგვიძლია, მივიჩნიოთ საინფორმაციო საშუალების აკრძალვის პირდაპირ განაჩენად.

ზოგადად ფინანსური სანქციების მკვეთრი ზრდის ტენდენცია, რამაც 2003 წლის 23 ნოემბრამდე იჩინა თავი, უკვე იმის მომასწავებელი იყო, რომ იმ დროინდელი პოლიტიკური ხელისუფლება თავისუფალი სიტყვის შეზღუდვას რეპრესიული მეთოდებით ცდილობდა და რეპრესიულ აპარატად სწორედ სასამართლო ხელისუფლებას იყენებდა. 2003 წელს მიღებული ის სამი გადაწყვეტილება¹⁵⁵, რომელიც ყველაზე მაღალი ფინანსური სანქციის დაკისრებას ითვალისწინებდა, 2004 წელს სხვადასხვა ფორმალური საფუძვლით გადაიხინჯა.

მოცემულ პერიოდში საკონსტიტუციო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა აკაკი გოგიჩაიშვილის სარჩელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, რომელიც სიტყვის თავისუფლების მარეგულირებელი მოქმედი კანონმდებლობის საქართველოს კონსტიტუციასთან ჰარმონიზაციას ისახავდა მიზნად. თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლოს ნაცვლად, ეს პრობლემა გადაწყვეტილების მიღებიდან

¹⁵³ იხ. *თემურ შაშიაშვილი დავით კუპრეიშვილისა და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ*, კარი II, გვ. 495.

¹⁵⁴ იხ. აკაკი ჩხაიძე „რუსთავი 2“-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და ალექსანდრე მაღლაფერიძის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 486.

¹⁵⁵ იხ. 2003 წელი, გვ. 126.

სამ თვეში სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონმა გადაჭრა.

ამავე პერიოდს უკავშირდება უპრეცედენტო გადაწყვეტილება¹⁵⁶, რომლითაც სასამართლომ, ფაქტიურად, შეურაცხმყოფელად გამოაცხადა ერთ-ერთი ეროვნება.

რაც შეეხება პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობასთან დაკავშირებულ საქმეებს, უნდა ითქვას, რომ საქმეში შ. შ. „კვირის პალიტრისა“ და მეგი ცანავას წინააღმდეგ¹⁵⁷ საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ პირველად მოახდინა ამ უფლების არსობრივად ზუსტი განმარტება, თუმცა იმავე საქმეში არასწორად განსაზღვრა საკითხი იმის შესახებ, თუ ვინ იყო პასუხისმგებელი მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩლის პერსონალური მონაცემების დაცვაზე.

საერთო ჯამში 2004 წელს სასამართლოებმა მიიღეს 7 კანონიერი, 7 კანონშესაბამო და 2 ნაწილობრივ მართლზომიერი გადაწყვეტილება.

1. სისხლისსამართლებრივი დავები

დიფამაცია

მამუკა ნოზაძისა და საბა წიწიკაშვილის საქმე

აღნიშნულ საქმეზე კასპის რაიონული სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას პრეცედენტული მნიშვნელობა აქვს. ეს არის პირველი საქმე, სადაც სასამართლომ სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ ახალი კანონის საფუძველზე განაცხადა, რომ საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად დიფამაცია სისხლის სამართლის წესით დასჯადი დანაშაული არ არის, სისხლის სამართლის კოდექსის 148-ე მუხლი კი, რომელიც ითვალისწინებდა სასჯელს ცილისმწამებლური განცხადებების გამო გაუქმებულია.

რაც შეეხება საკუთრივ დავას, იგი შეეხებოდა საზოგადოებრივი ინტერესის საკითხს – ადვოკატის მიერ მოსამართლისათვის ფულის გამოძალვის მცდელობას. ამ საკითხის აქტუალობას ზრდიდა ის გარემოება, რომ განმცხადებელი პარ-

¹⁵⁶ იხ. ვახტანგ ხმალაძე „ჯორჯიან თაიმსისა“ და ეკა სეხნიაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 512.

¹⁵⁷ იხ. კარი II, გვ. 502.

ტიულ საქმიანობასაც ეწეოდა. ამდენად, საზოგადოებას ჰქონდა უფლება, სცოდნოდა ნებისმიერი ინფორმაცია გორის რაიონში მცხოვრები ერთ-ერთი ყველაზე აქტიური ადვოკატის შესახებ და ისიც, იმყოფებოდა თუ არა მასთან გარიგებაში კონკრეტული მოსამართლე. ამასთანავე, მოპასუხის განცხადებით, მის მიერ მომზადებული პუბლიკაცია ეყრდნობოდა დამოუკიდებელი წყაროების ინფორმაციას: მან კომენტარისათვის მიმართა როგორც მოსამართლეებს, ასევე თავად განმცხადებელ ადვოკატსაც.

სასამართლომ გამოიტანა კანონიერი გადაწყვეტილება, როდესაც საქმის არაღძვრის საფუძველად ახალი კანონის მიერ დანაშაულის გაუქმება მიუთითა. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად კი, სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას, ხოლო აღძრული უნდა შეწყდეს, თუ ახალი კანონი აუქმებს დანაშაულს.

P.S. აღსანიშნავია, რომ სამოქალაქო წესით განხილულ საქმეზე¹⁵⁸, რომელიც იმავე დავას შეეხებოდა, გორის რაიონულმა სასამართლომ კანონიერად არ დააკმაყოფილა მოსარჩლე მხარის პრეტენზიები.

2. სამოქალაქო-სამართლებრივი დავები

ღიფამაცია

ა. ჩხაიძის, ტელეკომპანია რუსთავი 2-ის, აკაკი გოგიჩაიშვილისა და ალ. მაღლაფერიძის საქმე

თბილისის საოლქო სასამართლოს მიერ მიღებულმა გადაწყვეტილებამ კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა საინფორმაციო საშუალების ყოფნა-არყოფნის საკითხი. ეს იყო უპრეცედენტო შემთხვევა, როდესაც სასამართლომ ისეთი ფინანსური სანქცია დააკისრა ტელეკომპანიას, რომ, ფაქტიურად, იგი გაკოტრების საფრთხის წინაშე დააყენა. სასამართლო ხელისუფლების ეს ნაბიჯი შესაძლოა, შეფასდეს საქართველოში სიტყვის თავისუფლებისა და ზოგადად დემოკრატიული ღირებულებების ხელყოფის უხემ მცდელობად.

მხედველობაშია მისაღები ის ფონი, რომელიც მოცემული დავის განხილვის

¹⁵⁸ იხ. მამუკა ნოძაძე „თრიალეთისა“ და საბა წინიკაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 536.

მომენტიცათვის არსებობდა. გარდა იმისა, რომ სახელისუფლებო პარტიის რამოდენიმე ფიგურა, მათ შორის მოსარჩლევ, ცალსახად იყო გაიგივებული საზოგადოებაში კორუფციის სიმბოლოსთან, ნიშანდობლივია ის გარემოებაც, რომ ეს იყო პრაქტიკულად ერთადერთი თანამდებობის პირი, რომელმაც ამ რვა წლის განმავლობაში ოთხჯერ მიმართა სასამართლოს სარჩელით საკუთარი პატივისა და ღირსების დასაცავად. ოთხივე სარჩელი¹⁵⁹ ასახავდა იმ კონფლიქტს, რომელიც აკაკი ჩხაიძეს პრესაში გამოქვეყნებული პუბლიკაციების გამო წარმოეშვა. სადავო სტატიებში მოსარჩლეს თანამდებობის ბოროტად გამოყენებაში, კანონების ხელყოფაში, სახელმწიფოს კუთვნილი თანხებისა და მიწების მითვისებაში, მომგებიანი პროექტების ჩაშლაში ედებოდა ბრალი. ალბათ, მრავლისმთქმელი უნდა იყოს ის გარემოებაც, რომ წინა წლებში წარმართულ სამ საქმეში აკაკი ჩხაიძემ ნებაყოფლობით თქვა უარი სარჩელებზე. ტელეკომპანია „რუსთავი-2“-ის შემთხვევაში კი სადავო გამონათქვამების შინაარსი თითქმის იდენტური იყო იმ პუბლიკაციებისა, რომელთა სამართლებრივი წესით განხილვის ინტერესი წინა შემთხვევებში მოსარჩლემ დაკარგა.

ამ საქმის განხილვისას საოლქო სასამართლო ვალდებული იყო, მხედველობაში მიეღო შემდეგი ფაქტორები:

- იყო თუ არა გადაცემის თემა საჯარო ინტერესის საგანი;
- მიმდინარეობდა თუ არა გადაცემის ეთერში გასვლამდე საზოგადოებაში საჯარო დისკუსია პროგრამა „60 წუთით“ წამოჭრილი პრობლემების შესახებ;
- წარმოადგენდა თუ არა ა. ჩხაიძე საჯარო ფიგურას;
- მოქმედებდა თუ არა ჟურნალისტი კეთილსინდისიერად;
- მიეცა თუ არა შანსი მოსარჩლეს, გამოსულიყო იმავე გადაცემაში და გაეკეთებინა კომენტარი ყველა განხილულ საკითხზე.

პირველ რიგში, მხედველობაშია მისაღები ის, რომ ჟურნალისტური გამოძიება ეხებოდა იმ დროისათვის ყველაზე აქტუალურ პრობლემას – კორუფციის თემას, რომლის შესახებაც საზოგადოებაში მწვავე საჯარო დისკუსია მიმდინარეობდა. ამასთანავე, საქართველოს რკინიგზა იყო და ამჟამადაც არის ქვეყნის ერთ-ერთი უმსხვილესი კომპანია, რომელიც ბიუჯეტში ყველაზე მსხვილ გადამხდელად ითვლება, რაც თავისთავად განაპირობებს ინტერესს ამ ორგანიზაციაში მიმდინარე

¹⁵⁹ იხ. აკაკი ჩხაიძე თეა რუსიტიშვილის წინააღმდეგ, 2000 წ, გვ. 221; აკაკი ჩხაიძე გოჩა ცქიტიშვილის წინააღმდეგ, 2003 წ, გვ. 474; აკაკი ჩხაიძე „თავისუფალი გაზეთისა“ და ჟურნალისტ გია მგელაძის წინააღმდეგ, 2003 წ, გვ. 475.

პროცესების მიმართ. გასათვალისწინებელია ასევე ა. ჩხაიძის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური სტატუსი – იგი წარმოადგენდა საჯარო პირს, რომელიც არცთუ იშვიათად ერეოდა პოლიტიკაში, იყო სახელისუფლებო პარტიის საარჩევნო ბლოკის ერთ-ერთი ლიდერი. ასეთ ვითარებაში სახეზე იყო, ერთის მხრივ, საზოგადოების უფლება, მიეღო მისთვის საინტერესო ინფორმაცია რკინიგზისა და მისი თავმჯდომარის საქმიანობის შესახებ და მეორეს მხრივ, პრესის ვალდებულება, მიეწოდებინა საზოგადოებისათვის მისთვის საინტერესო ინფორმაცია. ჟურნალისტს გააჩნდა ლეგიტიმური მიზანი – მოეხდინა საზოგადოების ინფორმირება რკინიგზის დეპარტამენტში მიმდინარე პროცესებთან დაკავშირებით.

ჟურნალისტმა დაიცვა სამართლიანი რეპორტაჟისა და კეთილსინდისიერების პრინციპი. ინფორმაციების გადასამოწმებლად მან მიმართა სხვადასხვა წყაროებს: მოიძია სახელმწიფო ორგანოების ოფიციალური დოკუმენტები, გამოკითხა ამ საქმესთან დაკავშირებული პირები, მათ შორის ინტერვიუსთვის მიმართა თავად ა. ჩხაიძეს, რომელმაც უარი განაცხადა კომენტარზე და თავადვე არ ისურვა, ესარგებლა შეპასუხების შესაძლებლობით. უარის მიღების შემდეგ კი ტელეკომპანიას წარმოეშვა უფლება (და მოვალეობაც), გაეგრცვლებინა საზოგადოებრივი ღირებულების მქონე ინფორმაცია. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მოსარჩლეს ჰქონდა საშუალება, სხვა ოფიციალური არხებითაც გაეცა პასუხი გადაცემაში გამოთქმულ ბრალდებებზე.

ოფიციალური დოკუმენტებისა და რესპონდენტთა ინტერვიუების გარდა, ჟურნალისტმა აპელირება მოახდინა საზოგადოებაში გავრცელებულ მოსაზრებებზეც, რის უფლებასაც მას საქართველოს კონსტიტუცია, ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის კონვენცია და პრეცედენტული სამართალი აძლევდა. მაგალითად, გამონათქვამი „პრეზიდენტის ოჯახის პირად ფინანსისტად ცნობილი აკაკი ჩხაიძე...“ ასახავდა საზოგადოებაში მოსარჩლის შესახებ არსებულ აზრს. ამ მოსაზრებას კი თავად მოპასუხე მხარე აკაკი ჩხაიძის მიერ პრეზიდენტ ედუარდ შევარდნაძისათვის 7 მლნ დოლარად ღირებული ვერტმფრენის ჩუქების ფაქტით ამყარებდა. თუმცა ფაქტობრივი საფუძვლის გარეშეც ჟურნალისტს სრული უფლება ჰქონდა, გადმოეცა საზოგადოებაში არსებული განწყობები, ხოლო სამართლოს, სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი არ აძლევდა უფლებას, ისეთი ცნობების უარყოფა დაეკისრებინა მოპასუხისათვის, რომლებიც მტკიცებას არ ექვემდებარება და მხოლოდ მოსაზრებებს წარმოადგენს. როგორც საზოგადოებას ვერ ჩამოვართმევთ უფლებას, ჩამოაყალიბოს აზრი ნებისმიერი მოვლენის თუ საჯარო პირის შესახებ, ასევე დაუშვებელია, საინფორმაციო საშუალებას

დაეკისროს პასუხისმგებლობა საზოგადოებაში არსებული მოსაზრებების გავრცელების გამო. საზოგადოებრივი განწყობის ასახვა არა მარტო ჟურნალისტის უფლება, არამედ მოვალეობაცაა. უარყოფის მოთხოვნის უფლება პირს წარმოექმნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც გავრცელებული განცხადებით ილახება მისი პატივი და ღირსება. ცალსახაა, რომ საზოგადოებაში გარკვეული აზრის არსებობით შეუძლებელია, შეილახოს მოსარჩლის პატივი, ღირსება ან საქმიანი რეპუტაცია. მით უმეტეს, როგორც თავად აკაკი ჩხაიძის სარჩელებიდანაც ჩანს, ეს არ იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც საინფორმაციო საშუალებებში მისი საქმიანობის შესახებ ნეგატიური ინფორმაციები და მოსაზრებები გამოქვეყნდა. შესაბამისად, სადავო გადაცემა საზოგადოებრივი აზრის სერიოზულ კორექტირებას ვერ გამოიწვევდა და მოსარჩლის ღირსება საზოგადოებაში ჩამოყალიბებულ აზრზე უარესად ვერ წარმოჩნდებოდა.

ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს მიერ დამკვიდრებული ნორმების გარდა, ყურადსაღებია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაც. საქმეში ვლადიმერ კერესელიძე ნოდარ ჯაიანის წინააღმდეგ უზენაესმა ინსტანციამ მიუთითა, რომ სახელმწიფო პოლიტიკურ, ასევე საჯარო სამსახურის თანამდებობის პირზე არ უნდა გავრცელდეს საქმიანი რეპუტაციის ის გაგება, რასაც სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი განამტკიცებს. მართალია, ა. ჩხაიძე ფორმალურად არ წარმოადგენდა საჯარო მოხელეს (ის მხოლოდ საჯარო პირი იყო), მაგრამ მას მინდობილი ჰქონდა ყველაზე დიდი სახელმწიფო კომპანია, იგი მართავდა საკმაოდ მნიშვნელოვან სახელმწიფო ქონებას, ამავდროულად იყო პოლიტიკოსი და სახელისუფლებო პარტიის ლიდერი. შესაბამისად, მასზე ზუსტად იგივე სტანდარტი უნდა გავრცელებულიყო, რაც საჯარო სამსახურის თანამდებობის პირზე.

გავრცელებული ინფორმაციის უარყოფის, აგრეთვე მორალური ზიანის კომპენსაციის მოთხოვნის უფლება პირს მხოლოდ მაშინ გააჩნია, თუ შელახულია მისი პატივი, ღირსება და საქმიანი რეპუტაცია. მოსარჩლემ ვერ მიუთითა ვერც ერთ გარემოებაზე, რომელიც ა. ჩხაიძის პატივის, ღირსების ან საქმიანი რეპუტაციის შელახვას დაადასტურებდა. უფრო მეტიც, იმის გათვალისწინებით, რომ მოსარჩლე საჯარო პირს წარმოადგენდა, მას თმენის მეტი ვალდებულება ეკისრებოდა.

სასამართლომ არასწორად განმარტა სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 პუნქტი და 413-ე მუხლი. თავისთავად არასწორი ინფორმაციის გავრცელება არ იძლევა თანხის დაკისრების შესაძლებლობას.

იმ დროისათვის მოქმედი სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 პუნქტი მოითხოვდა მოსარჩლისაგან იმის მტკიცებებს, რომ ცნობების გავრცელების შედეგად მას მიადგა მორალური ზიანი, ასევე იმის დასაბუთებებს, თუ რამდენად პროპორციული იყო მოთხოვნილი თანხა დამდგარ ზიანთან, რაც მოსარჩლე მხარეს არც კი უცდია.

იმისათვის, რომ მოპასუხეებს დაკისრებოდათ ფინანსური კომპენსაცია – 1 000 000 ლარი იქნებოდა ეს თუ მხოლოდ და მხოლოდ 1 ლარი, საჭირო იყო სამი აუცილებელი წინამძღვრის არსებობა:

ა) მორალური ზიანის დადგომის ფაქტი;

ბ) ბრალეული მოქმედების ფაქტი;

გ) მოთხოვნილი თანხის მოცულობის გონივრულობა დამდგარ ზიანთან მიმართებაში.

მოსარჩლეს არ დაუსაბუთებია, თუ რა ფსიქიკური განცდები გამოიწვია გადაცემის გაშვებამ და რაში გამოიხატა მორალური ზიანი. საქმეში არ არსებობს არც ერთი მტკიცებულება, რომელიც დაადასტურებდა საერთოდ მორალური ზიანის არსებობის ფაქტს.

მოსარჩლეს არ მიუთითებია არც ერთ გარემოებაზე, რომლითაც დადასტურებოდა, რომ არასწორი ინფორმაცია გავრცელდა სამაუწყებლო კომპანია „რუსთავი 2“-ის ან ა. გოგიჩაიშვილის ბრალით. საქმეში არ არსებობს ტელეკომპანიის ბრალის დამადასტურებელი არც ერთი მტკიცებულება. უფრო მეტიც, „60 წუთმა“ მიიღო ყველა გონივრული ზომა, რათა არ მომხდარიყო არასწორი ინფორმაციის ეთერში გაშვება: ყველა ის ინფორმაცია, რაც გადაცემაში გავიდა, წარმოადგენდა ოფიციალური დოკუმენტების ციტირებას ან ეკუთვნოდა სხვა პირებს. ტელეკომპანიის ბრალის არსებობა არც სასამართლოს დაუსაბუთებია თავის გადანყვეტილებამ. ასეთ ვითარებაში კი მორალური ზიანის ანაზღაურების საკითხი არ უნდა დამდგარიყო.

საოლქო სასამართლოს გადანყვეტილებამ უხეშად უგულვებელყო ევროპის ადამიანის უფლებათა კონვენცია მორალური ზიანის ოდენობის განსაზღვრასთან დაკავშირებითაც. 1 000 000 ლარი საქართველოს (და არამართო საქართველოს) სინამდვილეში უზარმაზარ თანხას წარმოადგენს. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ თავისთავად ჯარიმის ოდენობა მიზნის არაპროპორციულია, რადგანაც მიზნად ისახავს სიტყვის თავისუფლების უხეშ ხელყოფას, რაც არ შეესაბამება დემოკრატიული საზოგადოების ინტერესებს. ასეთ ფინანსურ სანქციას ბუნებრივია, აქვს „გამყინავი ეფექტი“. ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლომ ტოლსტოი მილოსლავსკის საქმესთან დაკავშირებულ გადანყვეტილე-

ბაში დაადგინა, რომ 1 500 000 ფუნტი სტერლინგის დაკისრება არაპროპორციული იყო ნებისმიერი კანონიერი მიზნისათვის.

აღბათ, ნიშანდობლივია ისიც, რომ უზენაეს ინსტანციაში საქმის კასაციის სტადიაზე მოსარჩლემ უარი თქვა სარჩელზე, რაც, თავის მხრივ, იმით უნდა ყოფილიყო განპირობებული, რომ იმ მომენტისთვის ა. ჩხაიძე დაკავებული იყო ნაწილობრივ იმ ფაქტების გამო, რომლებმაც „60 წუთში“ მის საქმიანობასთან დაკავშირებით გაიჟღერა.

თემურ შაშიაშვილის, დავით კუპრეიშვილისა და გაზეთ „ახალი ვერსიის“ საქმე

თანამედროვე ქართული სასამართლოების პრაქტიკაში ძნელად თუ მოიძებნება ისეთი კუროზული გადაწყვეტილება, როგორც ქუთაისის საოლქო სასამართლომ მოცემულ საქმეზე გამოიტანა. თავად ის ფაქტი, რომ თემურ შაშიაშვილის პატივისა და ღირსების გამო, სასამართლოში დაიბარეს დავით მუმლაძე, რომელმაც მისი წინამორბედისაგან (თემურ შაშიაშვილისაგან) მხოლოდ იმერეთში პრეზიდენტის სახელმწიფო რწმუნებულის უფლებამოსილება გადაიბარა, ღიმილის მომგვრელიცაა და იმ სამწუხარო რეალობის ამსახველიც, რომლის თანახმად, რევოლუციამდეც და რევოლუციის შემდეგაც სასამართლო ხელისუფლება პოლიტიკური კონიუნქტურის შესატყვისად უფრო მოქმედებდა, ვიდრე კანონიერების.

იმ დროისათვის, როცა თემურ შაშიაშვილი საჯარო თანამდებობის პირს – იმერეთში პრეზიდენტის სახელმწიფო რწმუნებულს წარმოადგენდა, ქუთაისის საოლქო სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომლითაც შაშიაშვილის სასარგებლოდ ბიზნესმენ დავით კუპრეიშვილს 1 338 000 აშშ დოლარის შესაბამისი თანხის გადახდა დააკისრა, ამ უკანასკნელის მიერ გუბერნატორის მიმართ გაკეთებული განცხადებების გამო. ეს იყო ყველაზე დიდი ფინანსური სანქცია, რაც კი დიფამაციურ საქმეებზე სასამართლოებს აქამდე დაუკისრებიათ.

ქვეყანაში პოლიტიკური ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ კი, რასაც შაშიაშვილის თანამდებობიდან წასვლა მოჰყვა, უზენაესი სასამართლოს მითითებით, ქუთაისის საოლქო სასამართლოს იმავე კოლეგიას ხსენებული გადაწყვეტილების გადასინჯვა მოუწია. ქუთაისის საოლქო სასამართლომ კი ამ შემთხვევაში მარტივი გამოსავალი იპოვა – მან განუხილველი დატოვა საქმე იმ მოტივით, რომ თემურ შაშიაშვილის უფლებამონაცვლე, დავით მუმლაძე პროცესზე არ გამოცხადდა და არ დააკმაყოფილა თემურ შაშიაშვილის შუამდგომლობა იმ საბაბით,

რომ ეს უკანასკნელი საკუთარ პატივსა და ღირსებას რწმუნებულის რანგში იცავდა, სარჩელის განხილვის მომენტისთვის კი შესაბამის თანამდებობაზე სულ სხვა პირი იყო. ასეთმა ლოგიკამ, შესაძლოა, ისეთ აბსურდულ მდგომარეობამდე მიგვიყვანოს, რომ პრეზიდენტ შევარდნაძის მისამართით გავრცელებული ცნობების გამო, მის უფლებამონაცვლე პრეზიდენტ სააკაშვილს მოუწიოს შევარდნაძის პატივისა და ღირსების დაცვა, შევარდნაძეს – პატიაშვილის და ა. შ.

აღნიშნული განჩინება ეწინააღმდეგება არა მარტო ლოგიკას, არამედ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობასაც. თემურ შაშიაშვილის სასარჩელო განცხადება მართალია, სახელმწიფო რწმუნებულის ბლანკზე იყო დაბეჭდილი, მაგრამ მოსარჩლედ მითითებული იყო ფიზიკური პირი – თემურ შაშიაშვილი, განცხადებაში ასევე აღნიშნული იყო მოსარჩლის საცხოვრებელი მისამართი. ეს ფაქტობრივი გარემოება თავიდანვე გამორიცხავდა იმის ალბათობას, რომ სარჩელი სახელმწიფო რწმუნებულის სახელით იყო შეტანილი. თავისთავად პატივი და ღირსება არ შეიძლება ახასიათებდეს თანამდებობას, გავრცელებული ცნობების გამო გარკვეული ფიზიკური თუ სულიერი ტანჯვები შესაძლოა, მხოლოდ ფიზიკურ პირს მიადგეს.

გადაწყვეტილებიდან გამომდინარე ბუნდოვანი დარჩა, თუ ვის დაეკისრა 5 ათასი ლარის ოდენობით ბაჟის გადახდა – თემურ შაშიაშვილს თუ მის უფლებამონაცვლე დავით მუმლაძეს, რომელმაც, შესაძლოა, არც კი იცოდა დავით კუპრეიშვილის მიერ თემურ შაშიაშვილის შესახებ გავრცელებული ცნობების შინაარსი.

ალბათ, საჭიროა ყურადღების გამახვილება იმაზეც, თუ რამდენად კანონიერი იყო ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს რეკოლუციამდელი დაუსწრებელი გადაწყვეტილება, რომელიც უპრეცედენტო ფინანსური კომპენსაციის გამო საჯარო თანამდებობის პირების შესახებ საკუთარი აზრის გამოხატვის სურვილს დაუკარგავდა ნებისმიერ ადამიანს. ანუ სახეზე იყო გადაწყვეტილების „გამყინავი ეფექტი“.

პირველ რიგში, სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღო ის, რომ დავით კუპრეიშვილსა და თემურ შაშიაშვილს შორის საჯარო პოლემიკა სადავო საგაზეთო პუბლიკაციამდე გაცილებით ადრე მიმდინარეობდა და მოპასუხის საგაზეთო გამონათქვამები არ წარმოადგენდა ე.წ. „პირველ თავდასხმას“ გუბერნატორის მისამართით. დავით კუპრეიშვილის ცნობით, მოპასუხე მას კაცის მკვლელს, ყაჩაღსა და ბანდიტს უწოდებდა. საჯარო ინტერესის საგანზე – სილიკომანგანუმის თემაზე მხარეებს შორის მიმდინარე საჯარო დისკუსია უკვე თავად განაპირობებდა სიტყვის თავისუფლების დაცვის გაცილებით მაღალ სტანდარტს.

ამასთანავე, ამ დისკუსიის ერთ-ერთი მხარის თანამდებობრივი სტატუსი ამ უკანასკნელს თემის გაცილებით მეტ ვალდებულებას აკისრებდა.

რაც შეეხება საკითხს იმის შესახებ, თუ რა სახის ცნობა გაავრცელა მოპასუხემ – ფაქტი თუ მოსაზრება, უნდა აღინიშნოს, რომ დავით კუპრეიშვილის ბრალდება, რომ სახელმწიფო რწმუნებული ქარხანაში 6%-ს ფლობდა, მტკიცებით ფორმაში არ იყო გადმოცემული. მან მხოლოდ ის აღნიშნა, რომ „როგორც ქარხნის მუშები ამბობენ, თემურ შაშიაშვილი წილის 6%-ს ფლობდა“. მოპასუხის მიერ გავრცელებული ცნობები წარმოადგენდა არა ფაქტებს, არამედ ერთ შემთხვევაში – შეფასებით მსჯელობას, მეორე შემთხვევაში კი – ასახავდა ქარხნის მუშებში მოარულ ხმებს. ამდენად, იმ დროისათვის მოქმედი სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი არ იძლეოდა ცნობების უარყოფის დაკისრების შესაძლებლობას, რადგან პასუხისმგებლობის ამ ფორმას მხოლოდ სინამდვილესთან შეუსაბამო ფაქტების გავრცელების დროს მიმართავდნენ.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების დაკმაყოფილების არავითარი კანონიერი საფუძველი არ არსებობდა: იმის გათვალისწინებით, რომ საქმე არსებით განხილვაში იყო შესული და სხდომების მიმდინარეობის პროცესში მოპასუხე სასარჩელო პრეტენზიებს არ ცნობდა, სხდომაზე არასაპატიო მიზეზით გამოუცხადებლობის შემთხვევაშიც კი, სასამართლოს უნდა მიეღო საბოლოო გადაწყვეტილება და არა დაუსწრებელი. მოცემულ შემთხვევაში არც სარჩელში მითითებული გარემოება ამართლებდა იურიდიულად სასარჩელო მოთხოვნას, შესაბამისად, არც დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის ლეგიტიმური საფუძველი არსებობდა.

ცხადია, ცალკე საუბრის თემაა ის სანქციები, რომელიც სასამართლომ მოპასუხეს დააკისრა. კერძოდ, ბოდიშის მოხდა, რასაც არ ითვალისწინებდა და არც ამჟამად ითვალისწინებს მოქმედი კანონმდებლობა; მორალური ზიანის კომპენსაცია და კომპენსაციის ოდენობად 1 338 000 აშშ-ის განსაზღვრა.

მოცემულ შემთხვევაში მორალური ზიანის დაკისრების არავითარი საფუძველი არ არსებობდა: გავრცელებული ცნობა არ წარმოადგენდა ფაქტს, ამდენად, ვერ შელახავდა მოსარჩელის პატივსა და ღირსებას, ხოლო მოპასუხის ბრალეულ მოქმედებაზე თავად მოსარჩელესაც კი არ ჰქონია წარმოდგენილი რაიმე არგუმენტი სასარჩელო განცხადებაში. რაც შეეხება კომპენსაციის განსაზღვრას, პროპორციულობის პრინციპი ამ შემთხვევაში აშკარად დარღვეული იყო. მოპასუხეს მართლაც რომ გაევრცელებინა დიფამაციური ცნობები, ანუ სახეზე რომ ყოფილიყო სანქციის დაკისრების კანონიერი მიზანი, ასეთი ზომის სანქციის დაკისრება მაშინაც კი გაუმართლებელი იქნებოდა და ბევრს დაუკარგავდა ხელისუფ-

ლების წარმომადგენლის გაკრიტიკების სურვილს, ანუ მოჰყვებოდა „გამყინავი ეფექტი“. სახელმწიფო, რომელიც დაინტერესებულია ქვეყნის დემოკრატიული განვითარებითა და პლურალიზმის შენარჩუნებით, პასუხისმგებლობის ამგვარ ზომებს არ მიმართავს.

ვახტანგ ხმალადის, გაზეთ „ჯორჯიან თაიმსისა“
და ჟურნალისტ ეკა სეხნიაშვილის საქმე

აღნიშნულ საქმეზე სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება უპრეცედენტოა იმ მხრივ, რომ შეურაცხყოფელად აცხადებს კონკრეტულ ეროვნებას. ეს გადაწყვეტილება არატიპიურია ქართული სასამართლოების პრაქტიკისთვის იმ თვალსაზრისითაც, რომ წამოჭრის საკითხს, რომელიც უფრო თვითრეგულირების სფეროა, ვიდრე – სამართლებრივის. მართალია, ჯერჯერობით საქართველოში თვითრეგულირება ინსტიტუციონალიზებული სახით არ არსებობს, მაგრამ ეს სრულებითაც არ ამართლებს იმგვარ გადაწყვეტილებებს, როგორც აღნიშნულ საქმეზე ჯერ კრწანისი-მთანმინდის რაიონულმა, ხოლო შემდეგ თბილისის საოლქო სასამართლოებმა მიიღეს.

ერთ შემთხვევაში, როცა საკითხი მოსარჩლის მიერ გვარის გამოცვლას შეეხებოდა, საინფორმაციო საშუალებამ გაავრცელა არასწორი ინფორმაცია, რაც თავადვე აღიარა, მაგრამ არასწორი ცნობის გავრცელება არ შეიძლება გამხდარიყო ჟურნალისტის პასუხისმგებლობის საფუძველი. საქმის განხილვის მომენტისთვის მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, იმისათვის, რომ მოპასუხეს დაკისრებოდა პასუხისმგებლობა არასწორი ცნობების გავრცელების გამო, სადავო ცნობები ერთდროულად უნდა ყოფილიყო სინამდვილესთან შეუსაბამოც და იმავდროულად შეურაცხყოფელიც. ასეთი იყო სამოქალაქო კოდექსის მოთხოვნა.

შემდეგი შეკითხვა, რომელზეც სასამართლოს უნდა გაეცა პასუხი, იყო ის, თუ რამდენად შეიძლება ხელყოფდეს პირის პატივსა და ღირსებას არასწორი ინფორმაციის გავრცელება მის მიერ საკუთარი ეროვნების შეცვლის შესახებ. თუკი მოსარჩლე და სასამართლო თვლიან, რომ თავისთავად სომხური გვარის გადაკეთება ქართულ გვარად შეიძლება წარმომადგენლად პატივისა და ღირსების შემლახველ, შეურაცხყოფელ ინფორმაციას, მაშინ ისინი აპრიორი ამბობენ, რომ სომხობა თავისთავად არის სირცხვილი. ამით კი თავად ავლენენ დისკრიმინაციულ დამოკიდებულებას ამ ეროვნების წარმომადგენელთა მიმართ და აშკარა მორალურ ზიანს აყენებენ მათ.

რაც შეეხება მოსარჩლის წარმომადგენლის მიერ გვარის გამოცვლასთან

დაკავშირებული ეპიზოდის პირადი საიდუმლოების შემცველ ინფორმაციად მიჩნევას, უნდა ითქვას, რომ თავისთავად პირადი საიდუმლოება არ შეიძლება იყოს არასწორი ფაქტი. თუკი მოსარჩლის წარმომადგენელი ამ ეპიზოდს პირადი საიდუმლოების დარღვევად განიხილავს, მაშინ იგი ავტომატურად თავადვე ადასტურებს ფაქტს ვახტანგ ხმალადის მიერ გვარის გამოცვლის შესახებ.

სასამართლომ არასწორად დააკისრა პასუხისმგებლობა საინფორმაციო საშუალებას იმ ზოგადი მსჯელობის გამო, რომელიც გარკვეული დეპუტატების მხრიდან ანტიქართული პოლიტიკის გატარებას შეეხებოდა. პუბლიკაციის ამ ეპიზოდთან დაკავშირებით მხედველობაშია მისაღები ის, რომ მოსარჩლე ამ შემთხვევაში ცალსახად იდენტიფიცირებული არ ყოფილა, ანუ გაზეთს კონკრეტულად მასზე არ მიუთითებია. ეს გარემოება კი არ იძლეოდა სამართლებრივ საფუძველს იმისათვის, რომ პირს ედავა ისეთი გამონათქვამების გამო, რომლებშიც იგი ცალსახად იდენტიფიცირებული არ ყოფილა. ხსენებულ გამონათქვამში მოსარჩლე იდენტიფიცირებული კიდეც რომ ყოფილიყო, სასამართლოს მაინც არ ექნებოდა მოპასუხისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების უფლება, რადგანაც სადავო ფრაზა წარმოადგენდა შეფასებით მსჯელობას, აზრს და არა მტკიცებას ფაქტის შესახებ. ხოლო მოსაზრების გამო, რაც არ უნდა კრიტიკული და მიუღებელი იყოს იგი ვინმესთვის, დაუშვებელია პასუხისმგებლობის დაკისრება, რადგანაც აზრის თავისუფლებას იცავს როგორც საქართველოს კონსტიტუცია, ასევე ევროპის ადამიანის უფლებათა კონვენცია.

ზემოთ განხილული გარემოებების გათვალისწინებით, შესაძლებელია ითქვას, რომ საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება – გავრცელებული ცნობების უარყოფისა და მორალური ზიანის ანაზღაურების სახით 1000 ლარის დაკისრების შესახებ – წარმოდგენდა კანონის უხეშ დარღვევას. მორალური ზიანის დაკისრება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ გავრცელებული ცნობები ლახავს პირის პატივსა და ღირსებას, რასაც მოცემულ შემთხვევაში ადგილი არ ჰქონია. იმის გათვალისწინებით, რომ სარჩელში მითითებული გარემოებები იურიდიულად არ ამართლებდნენ სასარჩელო მოთხოვნას, არც რაიონულ სასამართლოს ჰქონდა მოპასუხეებზე დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის უფლება.

რეგულირების რა მექანიზმები მოქმედებს ისეთ შემთხვევაში, როდესაც გავრცელებული ცნობა არ შეესაბამება სინამდვილეს, ან სხვა ტიპის ეთიკურ პრობლემასთან გვაქვს საქმე?

უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-4 პუნქტი ითვალისწინებს პასუხის უფლებას, მაგრამ ამ ნორმის ამოქმედების წინაპირობაც პატივისა და ღირსების შემლახველი არასწორი ცნობების გავრცელების ფაქტი

უნდა ყოფილიყო. ამდენად, ერთადერთი გამოსავალი ასეთ შემთხვევაში თვითრეგულირების მექანიზმების ამოქმედებაა.

ტრადიციული დემოკრატიისა და ზოგიერთ გარდამავალი დემოკრატიის ქვეყნებში აპრობირებულია საზოგადოების წინაშე მედიის ანგარიშვალდებულების სხვადასხვა სისტემა.¹⁶⁰ ამერიკული მოდელი ითვალისწინებს ცალკეულ საინფორმაციო საშუალებაში მედია ომბუდსმენის ინსტიტუტის არსებობას. ამა თუ იმ საინფორმაციო საშუალების ომბუდსმენი იხილავს მკითხველთა საჩივრებს და ახდენს რეაგირებას არასწორი ცნობის გავრცელების თუ სხვა ეთიკური ნორმის დარღვევის ფაქტზე, მკითხველის წერილის გამოქვეყნების ან სხვა ფორმით. ევროპაში აპრობირებული მოდელი შვედურ გამოცდილებას ეფუძნება და ითვალისწინებს მკითხველთა საჩივრების განხილვას კოლექტიური ორგანოს – პრესის საბჭოს მიერ. საჩივრების განხილვას მედიისა და საზოგადოების წარმომადგენლებისაგან შემდგარი ორგანო მედიის მიერვე აღიარებული ეთიკის კოდექსების საფუძველზე ახდენს¹⁶¹. თითქმის ყველა ქვეყნის ეთიკის კოდექსი ითვალისწინებს ისეთ ნორმას, როგორცაა სიზუსტის დაცვა და არასწორი ფაქტების გამოქვეყნების შემთხვევაში, პასუხის საშუალებას აძლევს მკითხველს საინფორმაციო საშუალების მიერ დაშვებული უზუსტობის გამო. თუმცა უნდა ითქვას ისიც, რომ ამ ტიპის ნორმებს სავალდებულო ძალა არა აქვთ და მათი დაცვა უფრო მედიის კეთილ ნებაზეა დამოკიდებული.

სწორედ პროფესიული სტანდარტისა და ეთიკური ნორმების დარღვევის კუთხით უნდა განხილულიყო აღნიშნული დავა. საქართველოში თვითრეგულირების ინსტიტუტის არარსებობა კი ვერ გამოდგება თბილისის საოლქო სასამართლოს მიერ გამოტანილი კანონშეუსაბამო გადაწყვეტილების გამართლებად.

ჭიტესა გურგენაშვილის, მერაბ გურგენაშვილისა და „თრიალეთის“ საქმე

აღნიშნული საქმე გარკვეულწილად მედიის მიერ პროფესიული სტანდარტის დარღვევას უკავშირდება და წამოჭრის საკითხს იმის შესახებ, თუ რამდენად არის ვალდებული ჟურნალისტი, გადაამოწმოს ინფორმაცია, რომელიც პირის მიერ დანაშაულის ჩადენას ეხება.

¹⁶⁰ იხ. „ჟურნალისტური ეთიკა და თვითრეგულირების მექანიზმები“, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2003.

¹⁶¹ იხ. „მედიის თვითრეგულირების ქრესტომათია“, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2004.

ჟურნალისტიკა გამოიჩინა აშკარა დაუდევრობა, როდესაც გადაუმონებლად გავრცელა მესამე პირის მიერ მიწოდებული ფაქტობრივი მონაცემის შემცველი ინფორმაცია – მოსარჩლის მიერ საკუთარ ეზოში მოპარული ავტომობილების შენახვის შესახებ. ამ შემთხვევაში სამართლიანი რეპორტაჟის პრინციპის უგულბელებოება, რაც ინფორმაციის სულ მცირე ორ დამოუკიდებელ წყაროსთან გადამოწმებას გულისხმობს – გახდა მოსარჩლის შესახებ არასწორი ცნობების გავრცელების მიზეზი. შედეგად, მოხდა პირის პატივისა და ღირსების ხელყოფა.

მიუხედავად იმისა, რომ საჯარო საკითხების გაშუქებისას ევროსასამართლო ჟურნალისტებს ფართო უფლებამოსილებას ანიჭებს, ამასთან ერთად მათ აკისრებს „პოზიტიურ ვალდებულებას“, არ გადალახონ ის ზღვარი, რომელიც დადგენილია „სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად“. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩლე არ წარმოადგენდა საჯარო ფიგურას და შესაბამისად, მას არ ეკისრებოდა თმენის ისეთი ფართო ვალდებულება, როგორც საჯარო პირებს ეკისრებათ.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მიუხედავად მოპასუხის ბრალისა, რაიონულმა სასამართლომ მიიღო ნაწილობრივ არასწორი გადაწყვეტილება, როდესაც არ დააკისრა მოპასუხეს მორალური ზიანის კომპენსაცია. სწორედ გადაუმონებელი ინფორმაციის გაშვებით გამოწვეული ტელეკომპანიის ბრალი გახდა საფუძველი იმისა, რომ თბილისის საოლქო სასამართლომ მოპასუხეს მორალური ზიანის კომპენსაცია დააკისრა (თუმცა არა იმ ოდენობით, როგორც ეს მოსარჩლემ მოითხოვა).

პოზიტიური ტენდენცია გამოიკვეთა იმ მხრივაც, რომ დამკვიდრებული მავნე პრაქტიკის მიუხედავად, სასამართლომ უარი უთხრა მოსარჩლეს კანონმდებლობაში არარსებული სასჯელის ფორმის – ბოდიშის მოხდის დაკისრებაზე.

ზ. ჟვანიასა და „თავისუფალი გაზეთის“ საქმე

მოცემულ საქმეზე თბილისის საოლქო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება სრულ შესაბამისობაშია რომ ყოფილიყო კანონის მოთხოვნებთან, ამისათვის სასამართლოს უნდა გადაეჭრა ის ტრადიციული დილემა, რაც ფაქტებისა და მოსაზრებების ერთმანეთისაგან გამიჯვნას გულისხმობს.

განსახილველ შემთხვევაში სასამართლომ მხოლოდ იმ ცნობების გავრცელების გამო არ დააკისრა პასუხისმგებლობა საინფორმაციო საშუალებას, რომლებიც მტკიცებას ექვემდებარება. ამდენად, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, პირველ რიგში, ყურადღება გავამახვილოთ გადაწყვეტილების იმ ნაწილზე, რომელიც არ

შეესაბამება კანონს და იმ ცნობების უარყოფას ითვალისწინებს, რომლებიც წარმოადგენენ არა ფაქტებს, არამედ ჟურნალისტის შეფასებით მსჯელობასა და მოსაზრებებს.

ცნობა იმის შესახებ, რომ *ფეხბურთის ფედერაციის, რკინიგზის დეპარტამენტისა და მადნეულის საქმის უკან ზ. ჟვანია დგას*, არ შეიძლება ლახავდეს პირის პატივსა და ღირსებას და იყოს პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი. თავისთავად გამონათქვამი „უკან დგომა“ არ არის შეურაცხმყოფელი, თუკი ის კანონის ან მორალის ნორმის დარღვევის შესახებ ცნობას არ უკავშირდება. სადავო სტატიიაში კი ჟურნალისტი არ აკონკრეტებს ფეხბურთის ფედერაციაში, რკინიგზის დეპარტამენტსა და მადნეულში არსებული რომელი საქმის უკან დგას მოსარჩლე.

მეტიც, ეს ცნობა არ წარმოადგენს მტკიცებას ფაქტის შესახებ, არამედ იგი მხოლოდ შეფასებითი მსჯელობაა და მოსაზრება, რომლის გამოთქმის უფლება ვერ აეკრძალება ვერც ერთ პირს, მით უფრო ჟურნალისტს.

სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი პასუხისმგებლობას ანებს მხოლოდ არასწორი ფაქტების გავრცელების გამო. ამ საკითხთან დაკავშირებით აღსანიშნავია ასევე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2004 წლის 11 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე *მოქალაქე აკაკი გოგიჩაიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ*¹⁶², სადაც სასამართლომ განმარტა, რომ მე-18 მუხლი ცალსახად ეხება მხოლოდ ფაქტებს და არა მოსაზრებებს.

რაც შეეხება ცნობას იმის შესახებ, რომ *ჟვანია მოლაპარაკებებს აწარმოებს ვინმე კურტისთან*, სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისთვის აუცილებელი ელემენტი არც ამ შემთხვევაშია სახეზე, რადგან ცნობა არ არის დიფამაციური. აღსანიშნავია, რომ კურტისი წარმოადგენდა იმ ავსტრალიური კომპანიის ერთ-ერთ ხელმძღვანელ პირს, რომელიც გარკვეული პერიოდის განმავლობაში დაკავშირებული იყო საქართველოში ოქროს ბიზნესთან. აქედან გამომდინარე, ბუნებრივი იყო, რომ ქვეყნის პრემიერს მასთან მოლაპარაკებები ჰქონდა. სტატიიაში არ არის დაკონკრეტებული მოლაპარაკებების მართლსაწინააღმდეგო ან ამორალური ხასიათი. ცნობა კი მხოლოდ იმ შემთხვევაში ითვლება დიფამაციად, თუ იგი მიუთითებს კანონის ან მორალის ნორმის დარღვევის შესახებ. თავად ის ფაქტი, რომ ჟურნალისტი სვამს შეკითხვას – „რაზე შეთანხმდნენ ისინი მოლაპარაკების შემდეგ?“ უკვე ცხადყოფს, რომ პუბლიკაცია არ შეიცავს მტკიცებას მხარეებს შორის გამართული მოლაპარაკებების ხასიათის

¹⁶² იხ. ზურაბ ჟვანია „თავისუფალი გაზეთისა“ და ირმა მესხიას წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 524.

შესახებ. თუ მოსარჩლე შეურაცხყოფად მიიჩნევს მოლაპარაკების წარმოებას კურტისთან, მაშინ ის აპრიორი ადასტურებს იმას, რომ კურტისი დამნაშავეა. ის ფაქტი, რომ კურტისზე სისხლის სამართლის საქმეა აღძრული, უდანაშაულობის პრეზუმფციიდან გამომდინარე, არ ნიშნავს იმას, რომ იგი დამნაშავეა.

სასამართლოს გადანყვეტილება კანონიერია ნაწილობრივ, რადგან სადავოდ გამხდარი ცნობებიდან ერთადერთი ფაქტი ექვემდებარებოდა მტკიცებას. კერძოდ, ცნობა იმის შესახებ, რომ *ზ. ჟვანიაშვილი თანამდებობაზე დანიშნვისათვის გ. ლეჟავას 2 მილიონი მოსთხოვა*. აღნიშნული ცნობის სინამდვილესთან შესაბამისობის მტკიცება მოპასუხე მხარემ ვერ შეძლო.

სიტყვის თავისუფლების ფართო უფლებასთან ერთად ჟურნალისტს გააჩნია პოზიტიური ვალდებულებაც, არ ხელყოს სხვა პირთა უფლებები და დაიცვას ჟურნალისტის პროფესიული სტანდარტი. მიუხედავად იმისა, რომ მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩლე სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის პირს წარმოადგენდა, ჟურნალისტი ვალდებული იყო, არ გადაელახა „დასაშვები ფარგლები“ და საზოგადოებისათვის მტკიცებითი ფორმით არ მიეწოდებინა პირის შესახებ აშკარად დიფამაციური ცნობები (ფაქტები). ამ შემთხვევაში სახეზეა პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის აუცილებელი ყველა ელემენტი: 1) ცნობა (ფაქტების შესახებ) გავრცელებულია; 2) ცნობა არ შეესაბამება სინამდვილეს (ჟურნალისტმა ვერ შეძლო უტყუარი მტკიცებულების მოყვანა); 3) ცნობა დიფამაციურია. ამდენად, ამ კონკრეტულ გამონათქვამთან დაკავშირებით სახეზეა ცნობების უარყოფის დაკისრების აუცილებლობა, რასაც ვერ ვიტყვით მორალური ზიანის ანაზღაურების დაკისრების შესახებ გადანყვეტილებაზე.

სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 ნაწილი ცალსახად ადგენს, რომ მორალური ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება პირს მხოლოდ იმ შემთხვევაში აქვს, თუკი დამტკიცდება, რომ ცნობების გამავრცელებელი ბრალეულად მოქმედებდა. აღნიშნულ შემთხვევაში მოპასუხის ბრალეულ მოქმედებასთან არ გვაქვს საქმე. მოსარჩლემ მოპასუხე მხარის ბრალეულობის დასტურად დაასახელა ტელეკომპანია „რუსთავი-2“-ის ეთერით გასული „თავისუფალი გაზეთის“ რეკლამა, რომელიც შეიცავდა სადავო სტატიის ანოტაციას. ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით, სასამართლომ უნდა იმსჯელოს მხოლოდ იმ ცნობების შესახებ, რაც სარჩელშია მითითებული. მოსარჩლეს სასამართლოსთვის არ წარუდგენია მტკიცებულების სახით „რუსთავი-2“-ის ეთერით გასული რეკლამა. ამიტომ, რაიონულ სასამართლოს საერთოდ არ უნდა ემსჯელა ამ საკითხის შესახებ. პროცესუალური ნორმების დაცვის შემთხვევაში კი სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღო ის

გარემოება, რომ გაზეთი „რუსთავი-2“-ის ეთერით ახდენდა ყველა ნომრის რეკლამირებას და ზურაბ ჟვანიას შესახებ გამოქვეყნებული პუბლიკაცია ამ მხრივ გამონაკლისი არ ყოფილა.

სასამართლოს უნდა გაეთვალისწინებინა ის, რომ მოსარჩლე წარმოადგენდა საჯარო პირს. იგი სტატიის გამოქვეყნების მომენტში იყო სახელმწიფო მინისტრი, რაც მას კერძო პირებისგან განსხვავებით თმენის მეტ ვალდებულებას აკისრებდა. საჯარო პირთა მიმართ „დასაშვები კრიტიკის ფარგლები“ რომ გაცილებით ფართოა, ამის შესახებ არა მარტო ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალშია არაერთგზის მითითებული, არამედ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რამოდენიმე გადაწყვეტილებაშიც. ევროსასამართლომ საქმეზე კასტელსი *ესპანეთის წინააღმდეგ*¹⁶³ მიუთითა, რომ ხელისუფლების წარმომადგენლებისა და რიგითი მოქალაქეების მიმართ შეურაცხყოფის ფაქტების შეფასებისას უნდა მოხდეს განსხვავებული სტანდარტების გამოყენება. „პოლიტიკური თანამდებობის პირებმა და სახელმწიფო მოხელეებმა პრესისა და ტელევიზიის მეშვეობით გამართულ დებატებში დასაშვებ ზღვარზე მეტი კრიტიკა უნდა ითმინონ. ამ შემთხვევაში რეპუტაციის (პატივის, ღირსების) დაცვის ინტერესი წონასწორდება საზოგადოების ინტერესთან – თავისუფლად განიხილოს და მიიღოს საჭირო ინფორმაცია ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხებზე,“ – ნათქვამია გადაწყვეტილებაში.

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს ყურადღება უნდა მიეპყრო ასევე იმ გარემოებაზე, რომ მოსარჩლეს არ უცდია, ესარგებლა სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლით გარანტირებული პასუხის გამოქვეყნების უფლებით.

რაც შეეხება მოსარჩლის წარმომადგენლის მიერ ევროსასამართლოს პრაქტიკაზე მითითებას, უნდა ითქვას, რომ მხარე არასწორად ახდენდა გადაწყვეტილების ინტერპრეტირებას, რადგანაც არასრულად აღწერდა სტრასბურგის სასამართლოს გადაწყვეტილებებს. სარჩელში მითითებული ყველა საქმე მომჩივანის, ანუ ცნობების გამავრცელებლის სასარგებლოდ დამთავრდა.

¹⁶³ იხ. ტომი I, გვ. 292.

პირადი ცხოვრების ხელშეხება

შ. შ.-ის, გაზეთ „კვირის პალიტრისა“ და ჟურნალისტ მეგი ცანავას საქმე

განსახილველი საქმე წამოჭრის პრობლემატურ საკითხს, რომელიც სექსუალური ძალადობის თემატიკის მედიაში გაშუქებას და პერსონალური მონაცემების დაცვას უკავშირდება.

თავდაპირველად განვმარტოთ, რას ნიშნავს პირადი ცხოვრების ხელშეხებლობა. პირადი ცხოვრების საიდუმლოება მოიცავს ნებისმიერ უტყუარ ცნობას პირის შესახებ, რომელიც ამ პირის იდენტიფიცირების შესაძლებლობას იძლევა. ეს შეიძლება იყოს, მაგალითად, პირის სახელი, გვარი, მამის სახელი, საცხოვრებელი ადგილი, სამუშაო ადგილი, ფოტოსურათი, ნებისმიერი სხვა მახასიათებელი, რომლითაც შესაძლებელია პიროვნების იდენტიფიცირება მესამე პირთა მხრიდან. იერუსალიმის ებრაული უნივერსიტეტის სამართლის პროფესორი რუთ გეივისონი¹⁶⁴ გამოჰყოფს ამ უფლების შემადგენელ სამ ელემენტს. ესენია: საიდუმლოება, ანონიმურობა და განმარტოება. ამ მდგომარეობის ხელყოფა შესაძლებელია როგორც თავად ადამიანის სურვილით, ასევე გარედან ჩარევის შედეგად. სწორედ გარედან, ანუ ჟურნალისტის მხრიდან ჩარევასთან გვაქვს საქმე განსახილველ შემთხვევაში.

ვაკე – საბურთალოს რაიონულმა სასამართლომ მიიღო არასწორი გადაწყვეტილება, როდესაც სარჩელის არდაკმაყოფილების მოტივად მიუთითა ის გარემოება, რომ ნებისმიერი სხდომის გადაწყვეტილება – ღია იქნება ის, თუ დახურული – საბოლოო ჯამში საჯაროდ ცხადდება.

მართალია, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-16 მუხლის მე-7 პუნქტი სასამართლოს ნებისმიერ გადაწყვეტილებას საჯაროდ აცხადებს, მაგრამ მხედველობაშია მისაღები შემდეგი გარემოებები:

მხარეთა შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლოს შეუძლია, მიიღოს გადაწყვეტილება სხდომის დახურვის შესახებ. მხარეს შეუძლია, მოითხოვოს სხდომის ნაწილობრივი ან სრული დახურვა, თუკი იხილება არასრულწლოვნების საქმე ან ერთ-ერთი მხარის ინტიმურ ცხოვრებასთან დაკავშირებული საკითხები ან განსახილველი საქმე შეიცავს გარკვეული ტიპის საიდუმლოებას.

სწორედ ასეთი შუამდგომლობით მიმართა შ.შ-მ სასამართლოს, რადგანაც პროცესი, რომელშიც იგი მონაწილეობდა, როგორც დაზარალებული მხარე, სექ-

¹⁶⁴ Privacy and the Limits of Law, [1980]89 Yale L.J.421, at 428.

სუალურ ძალადობას ეხებოდა. შესაბამისად, მას ჰქონდა გონივრული მოლოდინი, რომ მისი ინტიმური ცხოვრების დეტალები არ გახდებოდა „საჯარო განხილვის“ საგანი. ამის უფლებას მოსარჩლეს საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის ინფორმაციის თავისუფლების თავიც აძლევდა, რომლის 27¹-ე მუხლი ცალსახად ადგენს, რომ „პერსონალური მონაცემების პირად საიდუმლოებად მიჩნევის საკითხს, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა, წყვეტს პირი, რომლის შესახებაც არსებობს ეს ინფორმაცია“. მართალია, სასამართლო გადაწყვეტილება საჯაროდ ცხადდება, მაგრამ სასამართლო ამავდროულად ვალდებულია, უზრუნველყოს იმ პერსონალური მონაცემების დაცვა, რომელიც დახურულ სხდომაზეა განხილული და პირის იდენტიფიცირების საშუალებას იძლევა. ანუ დახურული სხდომის გადაწყვეტილებაში არ უნდა ყოფილიყო მითითებული მონაცემები, რომლითაც ჟურნალისტს მიეცა შესაძლებლობა, პუბლიკაციაში მიეთითებინა სექსუალური ძალადობის მსხვერპლის სახელი და გვარი და ამით განმეორებით მიეყენებინა მორალური განცდები დაზარალებული მხარისათვის.

აქ საჭიროა ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს საინფორმაციო საშუალებისა და სასამართლოს პასუხისმგებლობა. იმის გათვალისწინებით, რომ პერსონალური მონაცემების დაცვის ვალდებულება მოცემულ შემთხვევაში ეკისრებოდა სასამართლოს, მოპასუხეც სასამართლო უნდა ყოფილიყო და პასუხისმგებლობაც მას უნდა დაკისრებოდა. რაც შეეხება ჟურნალისტსა და გაზეთს, მართალია, სამართლებრივი ვალდებულება მათ არ ზღუდავთ, გააშუქონ ის პერსონალური მონაცემები, რომლის დაცვის იურიდიული ვალდებულება მოცემულ შემთხვევაში სასამართლოს ეკისრება, მაგრამ მორალური თვალსაზრისით ეთიკური ნორმების უხემ დარღვევასთან გვაქვს საქმე. პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ხელყოფა საზოგადოებისა და მედიის წარმომადგენლობითი ორგანოს – პრესის საბჭოს მხრიდან საჯარო განსჯის საგანი ხდება ისეთ ქვეყნებში, სადაც ჟურნალისტური თვითრეგულირების ინსტიტუტებია განვითარებული. ასეთ საჯარო განხილვას საფუძვლად უდევს მედიის მიერვე დეკლარირებული ეთიკური ნორმები.¹⁶⁵ აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მოცემულ შემთხვევაში სახეზე რომ

¹⁶⁵ მაგალითად, გერმანიის პრესის კოდექსის 8.1 მუხლის (გვარების და ფოტოების გამოქვეყნება) თანახმად, „გაუმართლებელია მსხვერპლთა და ბრალდებულთა ვინაობის და ფოტოების გამოქვეყნება უბედური შემთხვევების, დანაშაულის, ძიების ან სასამართლო პროცესის ამსახველ მასალაში. თითოეულ შემთხვევაში უნდა აიწინდანიონოს საზოგადოების უფლება – ფლობდეს ინფორმაციას და ადამიანის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა. ამ უკანასკნელმა არ უნდა გადასწონოს საზოგადოების უფლება – ფლობდეს ინფორმაციას.“ იხ. „მედიის თვითრეგულირების ქრესტომათია“, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2004.

ყოფილიყო საინფორმაციო საშუალების ბრალეული ქმედება, მაშინ გაზეთისა და ჟურნალისტიკის პასუხისმგებლობა მხოლოდ საჯარო გაკიცხვით არ შემოიფარგლებოდა და მათ მორალური ზიანის კომპენსირებაც მოუხდებოდათ.

რაც შეეხება თბილისის საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილებას, რაიონული სასამართლოსგან განსხვავებით, ზემდგომმა ინსტანციამ მართებულად მიიჩნია დადგენილად ის ფაქტი, რომ სტატია შეეხებოდა მოსარჩლის პირადი ცხოვრების საჩოთირო და უსიამოვნო ეპიზოდებს. თუმცა სასამართლომ არასწორად განსაზღვრა საკითხი იმის შესახებ, თუ ვისი ბრალეული მოქმედება იყო სახეზე მოცემულ შემთხვევაში. კოლეგიამ არასწორად მიუთითა, თუ ვინ მოახდინა მოსარჩლის პირადი საიდუმლოს გამჟღავნება. შ. შ.-ს სხდომის დახურვისა და მისი ცხოვრების საჩოთირო დეტალების არგამჟღავნების მოთხოვნით არ მიუმართავს გაზეთ „კვირის პალიტრისა“ და მეგი ცანავასათვის, ამ შუამდგომლობით მან, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სასამართლოს მიმართა და შესაბამისად, პირადი საიდუმლოს დაცვის გონივრული მოლოდინიც ამ უწყებისაგან ჰქონდა. რადგანაც სასამართლომ ვერ შეძლო დაზარალებულის დაცვა კანონით დაცული ინფორმაციის გასაჯაროებისგან, ამდენად შ. შ.-ს სასამართლოს წინააღმდეგ უნდა შეეტანა სარჩელი და მორალური ზიანის კომპენსირებაც მას უნდა დაკისრებოდა.

მართალია, უზენაესმა სასამართლომ არ გააუქმა ქვემდგომი ინსტანციის გადაწყვეტილება, რის საფუძველსაც საქმეში არასათანადო მოპასუხის არსებობა განაპირობებდა, მაგრამ ეს გადაწყვეტილება მნიშვნელოვანია იმ მხრივ, რომ მასში პირველად არის ფართოდ განმარტებული პირადი ცხოვრების საიდუმლოების დაცვის არსი საქართველოს კონსტიტუციის მე-20 მუხლისა და ევროპის ადამიანის უფლებათა დაცვის სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით. სახელდობრ, უზენაესმა ინსტანციამ აღნიშნა, რომ ეს ნორმა იცავს არა პირადი საქმიანობის ადგილს, პირად ცხოვრებას, პირად ჩანაწერს, მიმოწერას, შეტყობინებას და ა. შ. (ანუ ადგილს, ობიექტებს და საგნებს), არამედ ადამიანს – საქართველოს მოქალაქეს, და შესაბამისად, მისი ნების გარეშე, ადამიანის პირად ცხოვრებაში შეჭრა, კონსტიტუციით აღიარებული პრინციპის – პირადი ცხოვრების ხელშეუვალობის – ხელყოფაა.

ევროსაბჭოს წევრი ქვეყნები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ პერსონალური მონაცემების დაცვას და ზოგიერთ ქვეყანაში ასეთი მონაცემები სპეციალური კანონითაც კი არის დაცული. ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოში მოქმედი სტანდარტის თანახმად, არ შეიძლება, სასამართლო გადაწყვეტილებაში, რომელიც ყველასთვის ხელმისაწვდომია, სრულად იყოს მოხსენი-

ებული გაუპატიურების მსხვერპლის სახელი და გვარი. იმის გამო, რომ სასამართლოს ნებისმიერი გადაწყვეტილება საჯარო არის ნებისმიერი პირისათვის, შესაბამისად, მასში არ უნდა იყოს მოხსენიებული პირის ისეთი პერსონალური მონაცემები, რომელთა გავრცელებაც თავად ამ პირს არ სურს. ანუ სასამართლომ უნდა მიიღოს ყველა ზომა, რათა გადაწყვეტილებაში მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი პირის იდენტიფიცირებისათვის საჭირო მახასიათებლების არსებობა.

მამუკა ნოზაძისა და გაზეთ „თრიალეთის“ საქმე

განსახილველი საქმე უპრეცედენტოა იმ მხრივ, რომ მოსამართლემ ანტიკონსტიტუციურად და ევროპის ადამიანის უფლებათა კონვენციასთან შეუსაბამოდ გამოაცხადა სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ ახალი კანონი, რომელიც იცავს აზრის აბსოლუტურ თავისუფლებას, როგორც ბუნებით უფლებას.

მიუხედავად იმისა, რომ აზრის აბსოლუტური თავისუფლების შეზღუდვა-არ-შეზღუდვის საკითხი მოცემულ შემთხვევაში აბსოლუტურად არ უკავშირდება დავის საგანს – ფოტოსურათის გადაღებაზე ნებართვის აღების აუცილებლობას, მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ ახალი კანონი კიდევ უფრო აფართოებს კონსტიტუციურ დებულებას, როცა „სხვათა უფლებების“ დასაცავად ითვალისწინებს შეზღუდვებს ისეთ გამოხატვაზე, როგორიცაა, მაგალითად, უხამსობა და პირის-პირ შეურაცხყოფა. მხედველობაშია მისაღები ასევე ევროსასამართლოს იურის-პრუდენცია, რომლის მიხედვითაც, არაგონივრულია პირს მოსთხოვო აზრებისა და შეფასებითი მსჯელობების ნამდვილობის დადასტურება¹⁶⁶.

რაც შეეხება დავის ძირითად საგანს – ფოტოსურათის გამოქვეყნების მიზანშეწონილობის საკითხს, უნდა ითქვას, რომ რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება გამოტანილია კანონის უხეში დარღვევებით, კერძოდ:

1. მორალური ზიანის ანაზღაურების სახით 300 ლარის დაკისრების საფუძვლად სასამართლომ მიიჩნია მოპასუხის მიერ მოსარჩლის სურათის არამართლზომიერი გამოქვეყნების ფაქტი.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მეხუთე პუნქტის მიხედვით, „ამ მუხლის პირველ და მე-2 ნაწილებში გათვალისწინებული მოთხოვნის უფლება აქვს პირს მაშინაც, როცა მისი გამოსახულება (ფოტოსურათი, კინოფილმი, ვიდეოფილმი და ა.შ.) გამოქვეყნდება მისი თანხმობის გარეშე. პირის თანხმობა არ არის საჭირო, როცა ფოტოგადაღება (ვიდე-

¹⁶⁶ იხ. ლინგენსი ავსტრიის წინააღმდეგ, ტომი I, გვ. 272.

ოგადალება და ა.შ.) დაკავშირებულია მის საზოგადოებრივ აღიარებასთან, დაკავებულ თანამდებობასთან, მართლმსაჯულების ან პოლიციის მოთხოვნებთან, სამეცნიერო, სასწავლო ან კულტურულ მიზნებთან, ანდა ფოტოგადალება (ვიდეოგადალება და ა.შ.) მოხდა საზოგადო ვითარებაში, ანდა პირმა პოზირებისათვის მიიღო საზღაური“.

ანუ თუკი სახეზეა პირის გამოსახულების არამართლზომიერი გამოქვეყნების ფაქტი, პირს შეუძლია, სასამართლოს მეშვეობით მოითხოვოს მხოლოდ იმ პასუხისმგებლობის დაკისრება, რაც მოცემულია მე-18 მუხლის პირველ და მეორე ნაწილებში. პირველი და მეორე ნაწილები კი არ იძლევა მორალური ზიანის გამო ფულადი ანაზღაურების დაკისრების მოთხოვნის უფლებას. იგი მხოლოდ ამავე მუხლის მე-6 ნაწილით არის გათვალისწინებული. ანუ, სასამართლოს არ შეეძლო, მოპასუხისათვის დაეკისრებინა ფულადი ანაზღაურება იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი დადასტურდებოდა, რომ გახეთმა არამართლზომიერად გამოაქვეყნა მოსარჩლის ფოტო. აქედან გამომდინარე, სახეზეა სასამართლოს მიერ კანონის უხეში დარღვევის ფაქტი.

2. სასამართლოს გადაწყვეტილება უკანონოა ასევე იმის გათვალისწინებით, რომ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-5 პუნქტი არ ითვალისწინებს პირის თანხმობას მისი გამოსახულების გამოქვეყნებაზე, თუ ეს დაკავშირებულია მის საზოგადოებრივ აღიარებასთან, დაკავებულ თანამდებობასთან და ა.შ.

მოსარჩლე მამუკა ნოზაძე მისი გამოსახულების გამოქვეყნების მომენტისათვის წარმოადგენდა თანამდებობის პირს – იგი იყო ლიახვის საოლქო საარჩევნო კომისიის თავმჯდომარე და ფოტოს გადალება მოხდა ვიდეო ფირიდან, რომელიც ასახავდა იმ სატელევიზიო გადაცემას, სადაც მოსარჩლე მიწვეული იყო, როგორც თანამდებობის პირი. ანუ ამ შემთხვევაში ცალსახაა, რომ ფოტოსურათის გამოქვეყნებისათვის პირის თანხმობის საჭიროება არ არსებობდა.

ევროსასამართლოს იურისპრუდენცია არ ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ისეთი ფოტოების გამოქვეყნების გამო, რომლებიც საჯარო თანამდებობის პირებს საჯარო ვითარებაში აქვთ გადაღებული. გამოსახულების გამოქვეყნებაზე ნებართვა მხოლოდ ისეთ შემთხვევებშია საჭირო, როდესაც ფოტო არასაჯარო გარემოშია გადაღებული. არასაჯარო გარემო კი განმარტებულია როგორც ადგილი/გარემოება, სადაც პირს აქვს მარტო დარჩენის გონივრული მოლოდინი.

3) მართალია, სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონის მე-17 მუხლის მე-3 პუნქტი იმპერატიულად ადგენს, რომ „დაუშვებელია პირის იძულება, მოიხადოს ბოდიში“, სასამართლომ უხეშად დაარღვია კანონი, როდესაც მოპასუხეს პასუხისმგებლობის ეს ფორმა დააკისრა. აღსანიშნავია, რომ ბოდიშის

მოხდას არც ადრე მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებდა, რომლის ანტი-კონსტიტუციურობა მოსამართლეს არ გაუხდია სადავოდ. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, დაუშვებელია ადამიანის იძულება, გამოთქვას საკუთარი მრწამსისა და შეხედულებების სანინააღმდეგო მოსაზრებები.

დოდო ჩოხელის, „დუშეთის საზოგადოების ინტელიგენციისა“
და „ახალი ვერსიის“ საქმე

მოცემულ საქმეზე¹⁶⁷ სასამართლომ გამოიტანა ნაწილობრივ არასწორი გადაწყვეტილება.

ერთადერთი ცნობა, რომელიც შეიცავდა მტკიცებას ფაქტის შესახებ და მოპასუხეთა პასუხისმგებლობის საფუძველი იყო, წარმოადგენდა მოსარჩლის პირად საიდუმლოს. ბავშვისათვის გვარის მიცემასთან დაკავშირებული საკითხების საჯაროდ გავრცელება არა მარტო სამართლებრივი, არამედ ეთიკური თვალსაზრისითაც არის გაუმართლებელი,¹⁶⁸ მით უფრო, რომ მოცემულ შემთხვევაში გავრცელებული ცნობა სინამდვილეს არ შეესაბამებოდა. პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ხელყოფა არც ერთ დემოკრატიულ სახელმწიფოში არ არის დაცული სიტყვის თავისუფლების გარანტიებით. მართალია, ბავშვის მშობელი საჯარო პირს წარმოადგენდა, მაგრამ ამ შემთხვევაში არ არსებობდა პირად ცხოვრებაში დაუკითხავად შეჭრის აუცილებლობა, რადგანაც ორ უფლებას – პირადი ცხოვრების საიდუმლოება და სიტყვის თავისუფლება – შორის ბალანსის დარღვევის ლეგიტიმური საფუძველი არ არსებობდა. შვილისათვის გვარის მიცემა-არმიცემის საკითხს არავითარი პირდაპირი კავშირი არ ჰქონდა მოპასუხეთა მიზანთან – გაეკრიტიკებინათ და შეეფასებინათ მათი რაიონის მაჟორიტარი დეპუტატის მოღვაწეობა. საინფორმაციო საშუალებას ამ შემთხვევაში უნდა ემოქმედა ბავშვის კეთილდღეობიდან გამომდინარე და არ უნდა გამოექვეყნებინა ისეთი მასალა, რომელიც შესაძლოა, არასახარბიელოდ ასახულიყო მოზარდის მომავალზე.

¹⁶⁷ იხ. დოდო ჩოხელი „დუშეთის საზოგადოების ინტელიგენციის“ და „ახალი ვერსიის“ წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 537.

¹⁶⁸ „დაუშვებელია ბავშვის პირადი ცხოვრების შესახებ მასალის გამოქვეყნება მხოლოდ მისი მშობლების ავტორიტეტის, ცნობადობის ან საზოგადოებრივი მდგომარეობის გამო“ – დიდი ბრიტანეთის ქვევის კოდექსი, მუხლი 6. იხ. „მედიის თვითრეგულირების ქრესტომათია“, თავისუფლების ინსტიტუტი, 2004.

სასამართლომ არასწორად დააკისრა მოპასუხეებს პასუხისმგებლობა იმ გამონათქვამებთან დაკავშირებით, რომლებიც მხოლოდ და მხოლოდ შეფასებით მსჯელობას წარმოადგენდა და არა დადასტურებად ან უარყოფად ფაქტს. თანაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შეფასებული იყო რაიონის მაჟორიტარი დეპუტატის საქმიანობა, რისი უფლებაც მოპასუხეებს გააჩნდათ.

სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი კი შეფასებითი მსჯელობისათვის უარყოფის დაკისრებას არ ითვალისწინებდა.

რაც შეეხება მორალური ზიანის ანაზღაურების სახით მოპასუხეებზე 700 ლარის დაკისრებას, მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ მოპასუხეთა ის ნაწილიც კი, რომელმაც აღიარა განცხადებაზე ხელის მოწერის ფაქტი, არ იცნობდა სადავო განცხადების შინაარსს. სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 ნაწილის მიხედვით, პატივის, ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის დაცვა ხორციელდება მიუხედავად ხელმყოფის ბრალისა. ბრალეული ხელყოფის შემთხვევაში უფლებამოსილ პირს შეუძლია, მოითხოვოს არაქონებრივი (მორალური) ზიანის ანაზღაურებაც. შესაბამისად, ამ სარჩელის განხილვისას სასამართლოს განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა შეეფასებინა ის გარემოება, თუ რამდენად ბრალეულად მოქმედებდნენ მოპასუხეები სადავო ცნობების გავრცელებისას. მართალია, სასამართლომ პასუხისმგებლობა არ დააკისრა გარკვეულ მოპასუხეებს, რადგან მათ ბრალეულ ქმედებაში ვერ დარწმუნდა, მაგრამ ამავდროულად გაურკვეველია, საქმეში არსებული რომელი მტკიცებულებებით გახდა შესაძლებელი დანარჩენი მოპასუხეების ქმედებაში ბრალის დადასტურება.

კომენტარული გამოხატვა

ნუგზარ მალულარიას, „ბესანა და გიორგის“

და გურამ ხიმშიაშვილის საქმე

აღნიშნული საქმისადმი¹⁶⁹ ინტერესს განაპირობებდა ის, რომ კონფლიქტის მონაწილე ერთ-ერთი პირი იყო ხელისუფლებასთან დაახლოებული ბიზნესმენი – გოგი შევარდნაძე. ამდენად, ბუნებრივი იყო ჟურნალისტის დაინტერესება, გამოეყენებინა პუბლიკაცია თემაზე, რომელიც საზოგადოების საჯარო ინტერესს პასუხობდა.

¹⁶⁹ იხ. ნუგზარ მალულარია და „ბესანა და გიორგი“ გურამ ხიმშიაშვილის წინააღმდეგ, კარი II, გვ. 521.

ბათუმის საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილება კანონის უხეში დარღვევითაა მიღებული სულ მცირე იმ ნაწილში, რომლითაც მოპასუხეს საჯაროდ ბოდიშის მოხდა დაეკისრა. სასამართლოს ამ გადაწყვეტილებას არ ჰქონდა სამართლებრივი საფუძველი, რადგან ბოდიშის მოხდის ინსტიტუტს არ ითვალისწინებდა იმ დროისათვის მოქმედი კანონმდებლობა. ამ კანონდარღვევის ერთგვარი აღიარება იყო აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს მიერ საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილების იმ ნაწილის გაუქმება, რომელიც ბოდიშის მოხდას ითვალისწინებდა.

თუმცა ყველაზე მთავარი კანონდარღვევა ამ საქმეში მაინც ის არის, რომ სასამართლომ არ გამოითხოვა ფინანსური დოკუმენტები, რომელთა სიყალბეზეც მოპასუხე საგაზეთო ინტერვიუში საუბრობდა და რომელთა გამოთხოვას ის მთელი პროცესის განმავლობაში ცდილობდა. თუკი სასამართლო არ დარწმუნდებოდა მოპასუხის ბრალეულ ქმედებაში, მას არც მხარისათვის მორალური ზიანის დაკისრების უფლება ჰქონდა. სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-6 ნაწილი მხოლოდ პირდაპირი ბრალით მოქმედების შემთხვევაში ითვალისწინებს მორალური ზიანის დაკისრების შესაძლებლობას. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში პირდაპირ არის მითითებული, რომ სასამართლო გამოითხოვს ნებისმიერი პირისაგან იმ დოკუმენტებს, რომლებიც მნიშვნელოვანია კონკრეტული საქმისათვის, თუ ამის შესახებ შუამდგომლობას დააყენებს რომელიმე მხარე.

მართალია, აჭარის უმაღლესმა სასამართლომ შეამცირა მორალური ზიანის ოდენობა, მაგრამ იმის გათვალისწინებით, რომ სასამართლო ხელისუფლებამ უარი თქვა იმ დოკუმენტების გამოთხოვაზე, რომლებიც საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას შეუწყობდა ხელს, ძნელი სათქმელია, რამდენად პოზიტიურად შეიძლება ჩაითვალოს მოპასუხისათვის რაიმე შელავათის გაკეთება. ამდენად, სასამართლოს უარი – საქმისათვის მნიშვნელოვანი დოკუმენტების გამოთხოვაზე – წარმოადგენს კანონდარღვევას, რაც საფუძვლად დაედო ასევე უკანონო გადაწყვეტილების გამოტანას.

3. ადმინისტრაციული დავები

პოლიტიკური გამოსატვა

ანტიმონოპოლიური სამსახურისა

და ტელეკომპანია „რუსთავი 2“-ის საქმე

აღნიშნული საქმე საქართველოში პოლიტიკური გამოსატვის ერთ-ერთი ყველაზე უხეში ხელყოფის ნიმუშია. მოცემულ შემთხვევაში აღმასრულებელი ხელისუფლების მცდელობისთვის – შეეზღუდა ორგანიზაცია „კმარას“ სიტყვის თავისუფლება – ხელი არც სასამართლო ხელისუფლებას შეუშლია. უფრო მეტიც, ვაკე-საბურთალოს რაიონულმა სასამართლომ ხელიც კი ნააშველა ანტიმონოპოლიურ სამსახურს პოლიტიკური შინაარსის კლიპების აკრძალვაში და არა-გონივრული ფინანსური ჯარიმა დააკისრა რეკლამის გამავრცელებელ საინფორმაციო საშუალებას. ამ შემთხვევაში უფრო პოლიტიკური გადაწყვეტილება იყო სახეზე, ვიდრე სამართლებრივი და შესაბამისად, მისი გადასინჯვაც ქვეყანაში პოლიტიკური ხელისუფლების ცვლილების შედეგად მოხერხდა.

რაც შეეხება ამ გადაწყვეტილების სამართლებრივ მხარეს, აღსანიშნავია, რომ სასამართლომ ამ შემთხვევაში არასწორად განმარტა კანონი *რეკლამის შესახებ*, რამაც გამოიწვია მედიისა და საზოგადოებრივი ორგანიზაციის გამოსატვის თავისუფლებაში უხეში ჩარევა.

ანტიმონოპოლიური სამსახურის მიერ განსაზღვრული ფინანსური სანქცია არ ითვალისწინებდა პროპორციულობის პრინციპს, რაც ევროსასამართლოს იურისპრუდენციის მიხედვით, კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევას წარმოადგენს (მიუხედავად იმისა, ჩარევის მიზანი ლეგიტიმური იყო თუ არა).¹⁷⁰

სასამართლომ არასწორად მიუთითა *რეკლამის შესახებ* საქართველოს კანონის მე-3 მუხლის მე-5 პუნქტზე, რადგანაც იგი არ ითვალისწინებს რაიმე შეზღუდვას რეკლამის შინაარსის გამო. აღნიშნული მუხლი მხოლოდ კანონში გამოყენებულ ტერმინთა დეფინიციას იძლევა, რაც ვერ გამოდგება ტელეკომპანიის მიერ ბრალეული მოქმედების ფაქტის დადასტურებად.

თავისთავად, სადავო რეკლამის არაეთიკურ რეკლამად მიჩნევას არავითარი სამართლებრივი საფუძველი არა აქვს, რადგანაც კანონი იძლევა მკაფიო დეფინიციას, თუ რა შეიძლება ჩაითვალოს არაეთიკურად. სახელდობრ, არაეთიკურად

¹⁷⁰ *Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom*, 13 July, 1995.

მიიჩნევა მხოლოდ ისეთი „რეკლამა, რომელიც ფიზიკურ პირთა ეროვნების, რასის, პროფესიის, სოციალური კუთვნილების, ასაკის, სქესის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური და ფილოსოფიური მრწამსის მიმართ შეურაცხმყოფელი სიტყვებისა და შედარებების გამოყენებით არღვევს საყოველთაოდ აღიარებულ ჰუმანურ და ზნეობრივ ნორმებს...“. უნდა ითქვას, რომ მოძრაობა „კმარას“ რეკლამაში არც ერთი პირი არ არის შეურაცხყოფილი მისი პოლიტიკური მრწამსის გამო. რეკლამა არ შეიცავს არავითარ ცრუ ფაქტს მასში მოხსენიებული პირების შესახებ. რაც შეეხება მითითებას პოლიტიკურ კუთვნილებაზე, აქ ცალსახაა, რომ რეკლამა ცეცსკოს წევრებს „ემუქრებოდა“ არა მათი პოლიტიკური შეხედულებების გამო, არამედ არჩევნების შედეგების გაყალბებისათვის, ანუ მათი თანამდებობრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებისათვის, რაც ორი აბსოლუტურად განსხვავებული რამაა. თანაც ცეცსკოს წევრები თავიანთი უფლებამოსილების აღსრულებისას ვალდებული არიან, იმოქმედონ არა პარტიული ინტერესების, არამედ კანონის უზენაესობის შესატყვისად.

დაუშვებელია სასამართლოს მიერ სამოტივაციო ნაწილში აპელირება ცეცსკოს თავმჯდომარის წერილზე, რადგანაც კანონის მიხედვით, სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება აქვს უშუალოდ იმ პირს, ვისი უფლებაც ხელყოფილია. მოცემულ შემთხვევაში კი ცეცსკოს თავმჯდომარე ტელეკომპანიის დასჯას მოითხოვდა ცეცსკოს წევრების შეურაცხყოფის გამო. თუკი ცეცსკოს წევრები თვლიდნენ, რომ რეკლამის გავრცელების შედეგად შეილახა მათი პატივი და ღირსება, რეკლამის შესახებ საქართველოს კანონის 21-ე მუხლის მე-3 პუნქტისა და სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის საფუძველზე, მათ შეეძლოთ, მიემართათ სასამართლოსთვის და თავად ედავათ საკუთარი პატივისა და ღირსების გამო.

სასამართლომ არამართებულად მიუთითა ასევე კანონის მე-4 მუხლის მე-8 პუნქტზე, რომლის მიხედვითაც, აკრძალულია არასათანადო რეკლამის განთავსება და გავრცელება. იმის გათვალისწინებით, რომ ტელეკომპანიას არ გაუზრცელებია არასათანადო რეკლამა, შესაბამისად, არც სადავო კლიპის განთავსება და გავრცელება უნდა აკრძალულიყო.

თუმცა სასამართლომ დაუშვა ყველაზე სერიოზული ხარვეზი, როდესაც აღნიშნული დავა არ განიხილა ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური კლიმატისა და საჯარო დისკუსიის კონტექსტში. მთელი ქართული საზოგადოების ყურადღება იმ დროს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის საქმიანობისაკენ იყო მიპყრობილი, ანუ იმ სახელმწიფო ორგანოსაკენ, რომელსაც უნდა დაესახელებინა ის პოლიტიკური ძალა, ვინც ქვეყანას მომავალი 4 წლის განმავლობაში მართავდა. ნებისმიერი ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში საარჩევნო დაძაბულობა პიკს ყოველ-

თვის შედეგების გამოცხადებისთვის აღწევს. ამ დროისათვის დამახასიათებელია ყველაზე მკაცრი და უხეში შეფასებები. ნიშანდობლივია ის გარემოებაც, რომ საბოლოო ჯამში სწორედ საარჩევნო კომისიის უკანონო გადაწყვეტილებები გახდა ხალხის ქუჩაში გამოსვლის მიზეზი.

სასამართლოს მხედველობაში უნდა მიეღო ასევე მძაფრი წინაასარჩევნო პერიოდის ის განსაკუთრებული მნიშვნელობა, რაც ევროსასამართლომ არაერთ საქმეზე¹⁷¹ დააფიქსირა.

რაც შეეხება უხეშ პროცესუალურ დარღვევებს, ამის შესახებ თავის გადაწყვეტილებაში საოლქო სასამართლომაც მიუთითა, მას შემდეგ, რაც დღის წესრიგში აღნიშნული გადაწყვეტილების გადასინჯვის საკითხი დადგა.

4. საკონსტიტუციო დავები

აკაკი გოგიჩაიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ

2003 წლის 23 ივლისს აკაკი გოგიჩაიშვილმა სარჩელით მიმართა საკონსტიტუციო სასამართლოს და მოითხოვა იმის დადგენა, თუ რამდენად კონსტიტუციური იყო საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილი და პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონის მე-20 მუხლის პირველი პუნქტი.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების კომენტარი:

I. საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღო აბსოლუტურად დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილება, როდესაც არ ცნო ანტიკონსტიტუციურად სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილისა და პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონის მე-20 მუხლის პირველი პუნქტი. სადავო ნორმა, რომელიც შემდგომში სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ კანონმა გააუქმა, აშკარად ეწინააღმდეგებოდა კონსტიტუციის მე-19 მუხლს. გასაჩივრებული ნორმების კონსტიტუციურად აღიარებით სასამართლომ პრაქტიკულად ძალაში დატოვა ის ნეგატიური ეფექტი, რაც მას მუდმივად თან სდევდა. კერძოდ:

საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლში აღნიშნულია, რომ: „დაუშვებე-

¹⁷¹ *Bowman v. United Kingdom*, 17 February, 1998.

ლია ადამიანის დევნა სიტყვის, აზრის, აღმსარებლობის ან რწმენის გამო, აგრეთვე მისი იძულება, გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ...“

სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის ამჟამად გაუქმებული მე-2 პუნქტი ამკარად ხელყოფდა მე-19 მუხლის მე-2 პუნქტით გარანტირებულ კონსტიტუციურ უფლებას, რომელიც იცავს ნებისმიერ ადამიანს სიტყვისა და აზრის გამოთქმის იძულებისაგან. უდავოა, რომ ამავდროულად კანონმდებლობა ნებისმიერ პიროვნებას იცავს პატივისა და ღირსების შემლახველი, სინამდვილესთან შეუსაბამო გამონათქვამებისაგან. ეს დაცვა გამოიხატება მრავალი ფორმით: მაგალითად, პატივისა და ღირსების შემლახველი ინფორმაციების გავრცელების შემდეგ სატისფაქციის ზომა, როგორც წესი, გამოიხატება ფულადი თანხის დაკისრებაში; იმავე საინფორმაციო საშუალებების მეშვეობით პასუხის გაცემაში; ფაქტობრივი მონაცემების არასრულად გამოქვეყნების შემთხვევაში კი, ამ ინფორმაციის სრული მოცულობით გამოქვეყნების დავალდებულებაში; ასევე გავრცელებული ფორმაა დიფამაციური გამონათქვამების შედეგად მიყენებული ქონებრივი და მორალური ზიანის ანაზღაურება. როგორც ვხედავთ, ინდივიდის პატივისა და ღირსების დაცვა ნეგატიური ზემოქმედების ფორმით უნდა მოხდეს.

პირის უფლება, არ აიძულოს გაავრცელოს რაიმე აზრი, განსაკუთრებულად დაცულ უფლებას წარმოადგენს. რაც გამოიხატება თუნდაც იმაში, რომ საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროსაც კი არ არის შესაძლებელი ამ უფლების შეზღუდვა.¹⁷²

ცხადია, აზრის გამოხატვის თავისუფლება მოიცავს არა მარტო უფლებას – თავისუფლად გამოხატო საკუთარი აზრი, არამედ, უფლებასაც – თავი შეიკავო ნებისმიერი შენთვის არასასურველი აზრის გამოხატვისაგან. სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მეორე ნაწილი პირს აძლევდა უფლებას, დიფამაციური ცნობების გამავრცელებელს სასამართლოს მეშვეობით მოეთხოვა გავრცელებული ცნობების უარყოფა, თუ გამავრცელებელი არ დაამტკიცებდა, რომ ისინი სინამდვილეს შეეფერებოდა. ცხადია, რომ ინფორმაცია, რომლის უარყოფასაც აკისრებენ პირს, ამ პირის მრწამსით კვლავ ერთადერთი ჭეშმარიტებაა. ანუ ფორმალური უარყოფის მიუხედავად, პიროვნება ისევ თავის აზრზე რჩება. სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მეორე ნაწილი კი ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლს, როდესაც ავალბებდა პირს, მისი ნების საწინააღმდეგოდ გავრცელებინა ინფორმაცია ან/და გამოეხატა აზრი.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლში მოცემული პრინციპი

¹⁷² საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 46.

ენინაალმდეგებოდა არა მარტო საქართველოს კონსტიტუციას, არამედ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპის კონვენციას და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკას.

საკონსტიტუციო სასამართლოს ყურადღება უნდა გაემახვილებინა ასევე საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტზე, რომელიც მიუთითებს, რომ „დაუშვებელია ამ მუხლში ჩამოთვლილ თავისუფლებათა შეზღუდვა, თუ მათი გამოვლინება არ ლახავს სხვათა უფლებებს“. ეს კი იმას ადასტურებს, რომ სხვისი უფლების დარღვევის მოტივით, დაუშვებელია მე-19 მუხლის პირველ პუნქტში გათვალისწინებული უფლებების ყოველგვარი შეზღუდვა. ზოგადად, შეზღუდვა რომ დასაშვებია, ეს ცხადია, რადგან არსებობს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ზომები, მაგალითად, ოფიციალური პირის ვალდებულება, არ გაამჟღავნოს მისთვის განდობილი სახელმწიფო საიდუმლოება; ბანკის თანამშრომლის მოვალეობა, არ გასცეს კლიენტის ანგარიშის შესახებ ინფორმაცია; ბიზნესმენის მოვალეობა, არ გაავრცელოს არაკეთილსინდისიერი სარეკლამო განცხადება და ა.შ. მცდარია საქართველოს კონსტიტუციის 19-ე მუხლის მე-3 პუნქტის იმგვარი განმარტება, თითქოს პირველ და მეორე პუნქტებში დადგენილი უფლებების ყოველგვარი შეზღუდვა დასაშვებია, რადგან ასეთ შემთხვევაში, საქმე არა გვაქვს აზრის თავისუფლების გამოვლენასთან. კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტი კი სწორედ უფლების გამოვლენის შემთხვევაში განიხილავს ამ მუხლში გათვალისწინებულ უფლებათა შეზღუდვას შესაძლებლად.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ყოველივე ეს წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან აზრის გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ნეგატიურ ფორმებს. სწორედ ამგვარ შეზღუდვებს გულისხმობს საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტი. რაც შეეხება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მეორე ნაწილს, იგი აწესებდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლთან შეუთავსებელ შეზღუდვას, რითაც ირღვეოდა ადამიანის კონსტიტუციური უფლება.

სადავო ნორმები წარმოადგენდა კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული აზრის გამოხატვის იძულებისაგან ადამიანის დაცვის უფლების უხეშ ხელყოფას.

ცხადია, რომ კონსტიტუციის მე-17 მუხლით გარანტირებული ნებისმიერი პირის პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობის უფლების დაცვა შესაძლოა, შეიზღუდოს რაიმე ფორმით. ნებისმიერი დემოკრატიული სახელმწიფოს ერთ-ერთ უმთავრეს საზრუნავს სწორედ ამ უფლების განუხრელი დაცვა უნდა წარმოადგენდეს.

II. სასამართლომ არასწორი გადაწყვეტილება მიიღო ასევე იმის გათვალისწინებითაც, რომ სადავო ნორმას არ გააჩნდა „სხვა პირთა უფლებების“ დაცვის კანონიერი მიზანი, კერძოდ:

როდესაც საუბარია ვინმეს პატივისა და ღირსების დაცვაზე, მაშინ ლოგიკურია, უნდა ვიგულისხმოთ სხვა პიროვნების სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვა. ყველა დემოკრატიული ევროპული სახელმწიფო სიტყვის თავისუფლების შესაზღუდად ადგენს ძალზედ მაღალ სტანდარტებს. მაგალითად, ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლო სიტყვის თავისუფლებასთან დაკავშირებულ საქმეებში იყენებს სამ ნაწილიან ტესტს, რომლის თითოეული კომპონენტის არსებობა აუცილებელია, რათა გამართლდეს სახელმწიფოს მიერ სიტყვის თავისუფლებაში განხორციელებული ჩარევა. ამ ტესტის ელემენტებია: 1) სიტყვის თავისუფლებაში ჩარევა გათვალისწინებულია კანონით; 2) ჩარევას გააჩნია კანონიერი მიზანი; 3) ჩარევა წარმოადგენს პროპორციულ ზომას მიზნის მისაღწევად და კონკრეტული ჩარევის განხორციელება აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში ზემოთ ჩამოთვლილი კანონიერი მიზნების დასაცავად.

თუკი შეფასების ამ მოდელს მივუსადაგებთ სადავო ნორმას, მაშინ მივიღებთ ასეთ სურათს: სადავო ნორმა ვერ აკმაყოფილებდა ტესტის მე-2 და მე-3 ნაწილებს, ანუ არ გააჩნდა კანონიერი მიზანი და შესაბამისად, ვერც არარსებული კანონიერი მიზნის პროპორციული იქნებოდა.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, ამ მუხლში ჩამოთვლილ უფლებათა შეზღუდვა შესაძლოა, განხორციელდეს მხოლოდ ერთადერთი კანონიერი მიზნის გამო. ეს კანონიერი მიზანია „სხვა პირთა უფლებების დაცვა“. ანუ აზრის გამოხატვაში განხორციელებული ნებისმიერი ჩარევა მიზნად უნდა ისახავდეს „სხვა პირთა უფლებების დაცვას“.

გავრცელებული ცნობების უარყოფის დავალდებულებას არ გააჩნდა კანონიერი მიზანი, რადგან არ იყო გამიზნული „სხვა პირთა უფლებების დასაცავად“. ანუ ის პირი, ვისზეც სახელგამტეხი არასწორი ინფორმაცია გავრცელდა, მოპასუხის მიერ ასეთი ცნობების უარყოფის გზით ვერანაირად ვერ აღიდგენს პატივსა და ღირსებას. საქართველოში არსებული პრაქტიკის მიხედვით, როდესაც ცნობების გამავრცელებელი ვერ დაამტკიცებდა მის მიერ გამოხატული აზრის (შეურაცხმყოფელი იქნებოდა ის, თუ დიფამაციური) ნამდვილობას, სასამართლო მას ავალებდა გავრცელებული ცნობების უარყოფას იმავე საინფორმაციო საშუალებითა და თანაზომადი ფორმით. გაუგებარია, რა სარგებელს ნახულობდა რეპუტაციაშელახული პირი ამგვარი იძულებითი ფორმით აზრის გამოხატვისას.

როდესაც სასამართლო გადაწყვეტილების გამო, ცნობების გამავრცელებელი უარყოფდა მის მიერ უნინ გამოთქმულ მოსაზრებას, საზოგადოება ამ ნაბიჯს აღიქვამდა არა როგორც ამ პირის აზრს, რომელიც მას შეეცვალა კონკრეტული ადამიანის შესახებ, არამედ როგორც სასამართლო გადაწყვეტილების იძულებით აღსრულებას. ანუ რეპუტაციაშელახული პირის შესახებ საზოგადოებას რჩებოდა იგივე შეხედულება, რაც წარმოექმნა სადავო ცნობების გავრცელებით. მაგალითად, თუკი ჟურნალისტი უმნიშვნელო რეპუტაციის მქონე სამხედრო ოფიცერზე დაწერდა, რომ ეს უკანასკნელი ცუდი პროფესიონალია, რადგან არმიაში სამსახურის დროს მას რამდენიმეჯერ დაეკისრა დისციპლინური პასუხისმგებლობა შიდაგანაწესის სისტემატური დარღვევის გამო და საბოლოო ჯამში, მას დროებით აეკრძალა პროფესიული საქმიანობა, ეს, რა თქმა უნდა, გარკვეულ მორალურ ზიანს აყენებდა ოფიცერს, ლახავდა მის პატივსა და ღირსებას და შესაძლოა, მიეყენებინა გარკვეული მატერიალური ზარალიც (სამსახურიდან დათხოვნა ან ჩამოქვეითება). ბუნებრივია, ასეთ შემთხვევაში ოფიცერს უნდა ჰქონოდა კონსტიტუციის მე-17 მუხლით გარანტირებული პატივისა და ღირსების დაცვის ეფექტური და კონსტიტუციასთან შესაბამისობაში მყოფი საკანონმდებლო მექანიზმების გამოყენების საშუალება.

III. სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში გაამართლა ცნობების უარყოფა, როგორც ყველაზე ეფექტური მექანიზმი პირის პატივისა და ღირსების დასაცავად. ამასთან დაკავშირებით უნდა გავიხსენოთ ის მექანიზმები, რომელთაც პატივისა და ღირსების დასაცავად იმ დროს მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებდა. ესენია: 1) გავრცელებული არასწორი და დიფამაციური ცნობების გამო მიყენებული მორალური ზიანის ფულადი ანაზღაურების უფლება; 2) პასუხის გამოქვეყნების უფლება.

რას ემსახურება თითოეული მათგანი?

ცალსახად შეიძლება ითქვას, რომ ჯარიმის მიზანია არა პირის შელახული რეპუტაციის აღდგენა საზოგადოებაში, არამედ შეურაცხყოფილი პირისათვის გარკვეულწილად განცილილი სულიერი ტანჯვების კომპენსირება (ფული დღემდე ითვლება საუკეთესო საშუალებად ამგვარი ტანჯვების კომპენსირების დროს). ანუ ჯარიმის დაკისრებით ხდება მხოლოდ ერთი სიკეთის „ღირსების“¹⁷³ აღდგენა.

სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი და *პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ* კანონი ითვალისწინებდა პასუხის უფლების ინსტი-

¹⁷³ ღირსება განმარტებულია, როგორც საკუთარი მორალური თვისებების შეფასება თავად პიროვნების მიერ.

ტუტს. პასუხის უფლებით რეპუტაციაშეღებულ პირს ეძლევა შესაძლებლობა, წარუდგინოს საზოგადოებას მის შესახებ გავრცელებული ნეგატიური ცნობების კონტრარგუმენტები იგივე საინფორმაციო საშუალებით; მეორეს მხრივ, უკვე მოპასუხეს უჩნდება შესაძლებლობა, „თავს დაესხას“ ცნობების გამავრცელებელს და შეატყობინოს საზოგადოებას საკუთარი აზრი ცნობების გამავრცელებლის პიროვნული თვისებების შესახებ. ყოველივე ეს მიზნად ისახავს, საზოგადოებაში შეიქმნას სრული და ობიექტური სურათი ყველა გავრცელებული ცნობის შესახებ და წარმოადგენს დავის საგანს. პასუხის უფლება დაზარალებულს აძლევს ეფექტურ საშუალებას, რათა აღიდგინოს საზოგადოების თვალში შეღებული პატივი. ანუ პასუხის უფლება ატარებს რესტიტუციულ ხასიათს. ხოლო ჯარიმის დაკისრებას გააჩნია მხოლოდ რეპრესიული დანიშნულება, რადგან იგი ემსახურება არა პიროვნების რეპუტაციის აღდგენას საზოგადოების თვალში, არამედ მხოლოდ: 1) ცნობების გამავრცელებლის დასჯას; 2) განცდილი მორალური ტანჯვების კომპენსირებას.

IV. სასამართლომ გადაწყვეტილების მიღებისას დაარღვია ასევე მხარეთა შეჯიბრებითობის პრინციპი. კერძოდ:

სასამართლო პაექრობისას მოპასუხე მხარემ ვერ შეძლო წარმოედგინა მოსარჩლის მოსაზრებების გასაბათილებლად რაიმე მტკიცებულება ან არგუმენტი. მონინალმდევე მხარემ არასწორად განმარტა სადავო ნორმების პროპორციულობა – თითქოს პროპორციულობა გულისხმობს მხოლოდ ცნობების უარყოფას იმავე საშუალებით, რითაც მოხდა ცნობების თავდაპირველად გავრცელება. მხარემ პრაქტიკულად გვერდი აუარა სადავო ნორმების მიზანშეწონილობის დასაბუთებას.

საბოლოო ჯამში, შესაძლოა ითქვას, რომ მიუხედავად იმისა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით ძალაში დარჩა სადავო ნორმა, გამოხატვის თავისუფლების შესახებ ახალმა კანონმდებლობამ საბოლოოდ დაუსვა წერტილი ამ საკითხზე მსჯელობას და სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილისა და პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ კანონის ძალადაკარგულად გამოცხადებით გააუქმა ცნობების უარყოფის დაკისრების ინსტიტუტი.